

ราชบัณฑิตยสถานกับการพัฒนาประเทศไทย

คู่มือนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2563

ROYAL PUBLIC ADMINISTRATION AND DEVELOPMENT OF THAILAND

BY

LATTACHIT MEERAK

**A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR
THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN LEADERSHIP
IN SOCIETY, BUSINESS AND POLITICS
COLLEGE OF SOCIAL INNOVATION**

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2020

คชฎีนิพนธ์เรื่อง

ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย

โดย

ลัทธจิตร มีรักษ์

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคชฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2563

ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ
ประธานกรรมการสอบ

รศ.ดร.จุมพล หนิมพานิช
กรรมการ

ผศ.ดร.ฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์
กรรมการ

ดร.อภิรัตน์ กังสดารพร
กรรมการ

ผศ.ร.ต.อ.ดร.จอมเดช ตริเมฆ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

19 เมษายน 2564

Dissertation entitled

ROYAL PUBLIC ADMINISTRATION AND DEVELOPMENT OF THAILAND

by

LATTACHIT MEERAK

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics

Rangsit University
Academic Year 2020

Prof.Somboon Suksamran, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Assoc.Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Chatwarun Angasinha, Ph.D.
Member

Apirat Kangsadanporn, Ph.D.
Member

Asst.Prof.Pol.Capt.Jomdet Trimek, Ph.D.
Member and Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vanee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

April 19, 2021

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เรื่อง “ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย” นี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์และการสนับสนุนอย่างยิ่งจากหลายท่านและหลายฝ่าย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อาจารย์ผู้ชี้แนะและให้คำปรึกษาตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยเริ่มต้นในการทำคุษฎีนิพนธ์นี้ ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ ประธานกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนีมพานิช กรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร.จอมเดช ตรีเมฆ อาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ เป็นอย่างสูง ที่ให้ความรู้ คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ตลอดจนช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่อง และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ในทุกขั้นตอน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุริยะใส กตะศิลา คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษามหาวิทยาลัยรังสิตและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรวิญญู อังคสิงห์ ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต ที่ช่วยเหลือ รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการเรียนและการทำคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำคุษฎีนิพนธ์ในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณพี่น้องและเพื่อนๆ สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิตและวิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต ที่ให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาตลอดระยะเวลาในการทำคุษฎีนิพนธ์

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสมเจตน์ มีรักษ์ คุณแม่มะลิ มีรักษ์ ทันตแพทย์ ณัฐพล ป้อมศิลาและญาติพี่น้อง รวมทั้งกัลยาณมิตรทุกท่าน ที่เชื่อมั่นและให้การสนับสนุนผู้วิจัยในทุกเรื่อง ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจ กำลังใจและสติปัญญาในการทำคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ลัทธจิตร มีรักษ์

ผู้วิจัย

5907478 : ลัทธจิตร มีรักษ์
 ชื่อคุณิพนธ์ : ราชประศาสนศาสตรกับการพัฒนาประเทศไทย
 หลักสูตร : ปรัชญาคุณิพนธ์ิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง
 อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ร.ต.อ.ดร.จอมเดช ตรีเมฆ

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ราชประศาสนศาสตรกับการพัฒนาประเทศไทย นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร งานเขียนทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาความหมายของราชประศาสนศาสตรและความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร 2) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตรกับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย และ 3) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตรกับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์ ได้ใช้ราชประศาสนศาสตร ซึ่งหมายถึง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่รัฐบาล หน่วยงานราชการ กองทัพและภาคเอกชนต่าง ๆ รับสนองไปปฏิบัติ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณและกำลังคนจากภาครัฐ กองทัพ ภาคเอกชนและเงินบริจาคของประชาชน รวมทั้งพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ด้วย 2) พระมหากษัตริย์ ได้พระราชทาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นผลผลิตของการออกเยี่ยมประชาชน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ วิจัย ทดลองปฏิบัติ และถูกขับเคลื่อนโดยรัฐประศาสนศาสตรซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของประเทศไทย และ 3) เมื่อราชประศาสนศาสตรกับรัฐประศาสนศาสตร ดำเนินคู่กันในการพัฒนาประเทศไทยโดยได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนแต่ก็ยังมีข้อโต้แย้งบ้าง แต่โดยภาพรวมนั้น ราชประศาสนศาสตรยังคงอยู่ต่อไปเพราะประชาชนยังมั่นใจว่า ราชประศาสนศาสตร จะทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง และสิ่งที่ผู้วิจัยค้นพบจากงานวิจัยนี้ คือ ความหมายของราชประศาสนศาสตรและแนวคิดที่จะมาอธิบายบริบทของการพัฒนาประเทศไทยได้อีกแนวคิดหนึ่งด้วย

(คุณิพนธ์มีจำนวนทั้งสิ้น 181 หน้า)

คำสำคัญ: ราชประศาสนศาสตร, รัฐประศาสนศาสตร, การพัฒนาประเทศไทย

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

5907478 : Lattachit Meerak
 Dissertation Title : Royal Public Administration and Development of Thailand
 Program : Doctor of Philosophy in Leadership in Society, Business and Politics
 Dissertation Advisor : Asst.Prof.Pol.Capt.Jomdet Trimek, Ph.D.

Abstract

This study employed the qualitative methods in which data were collected through a review of related documents and an interview with key informants.

The objectives of this study were 1) to investigate the definitions of the ‘royal public administration’ and its relationship with the public administration, 2) to study the application of the ‘royal public administration’ in Thai contexts, and 3) to study the relation between the ‘royal public administration’ and public trust and loyalty.

The results showed that the king had implemented the ‘royal public administration’ to develop the country as well as to solve his subjects’ problems. This concept referred to the royal initiative projects brought into actions by the government, state agencies, and private organizations. The term also referred to the budget and manpower support from the government sector and the army as well as the donation from the private sector, citizens, and the king himself. Furthermore, the king had publicly introduced the philosophy and established numerous royal initiative projects inspired by his visits to many areas in the country as well as his realization of the problems. The philosophy and the royal initiative projects could evidently lift the people out of poverty and improve their living quality. When the combination of ‘royal public administration’ and the public administration was implemented, it was found that the public trust in such administration was high since people truly believed that the ‘royal public administration’ would really benefit the country and the people despite some arguments concerning the operation of the royal initiative projects. To summarize, this study seeks to discover the forms and definitions of the term which could be a concept and theory for national development.

(Total 181 pages)

Keywords: Royal Public Administration, Public Administration, Development of Thailand

Student’s Signature Dissertation Advisor’s Signature

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญรูป	ฉ
บทที่ 1	
รัฐประศาสนศาสตร์กับราชประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทย	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	11
1.3 คำถามการวิจัย	12
1.4 สมมติฐานและกรอบแนวคิดในการวิจัย	12
1.5 ขอบเขตและวิธีการในการวิจัย	14
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	17
1.7 นิยามศัพท์	17
บทที่ 2	
ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับ	21
รัฐประศาสนศาสตร์	
2.1 พระมหากษัตริย์ไทยและผู้นำเชิงปฏิรูป	22
2.2 พระมหากษัตริย์กับการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาชนและการเรียนรู้	31
จากประชาชน	
2.3 พระมหากษัตริย์กับรัฐประศาสนศาสตร์ผ่านระบบราชการใน	36
การพัฒนา	
2.4 เศรษฐกิจพอเพียง: เรียนรู้ประชาชนนำไปสู่การพัฒนา	41
2.5 ราชประศาสนศาสตร์: แนวคิดจากผู้ให้กำเนิดคำว่า	45
“ราชประศาสนศาสตร์” คนแรก	
2.6 ทศพิธราชธรรม: หลักปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์	49
2.7 ความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์	52

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย	59
3.1 บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ของต่างประเทศ	61
3.2 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาประเทศไทยผ่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	66
บทที่ 4	
แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ	102
4.1 ราชประศาสนศาสตร์: การพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์	105
4.2 ราชประศาสนศาสตร์: การพัฒนาประเทศผ่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	109
4.3 ราชประศาสนศาสตร์: หลักการบริหารภายใต้ความเชื่อ ความศรัทธาและความไว้วางใจในพระมหากษัตริย์	126
บทที่ 5	
บทสรุป ราชประศาสนศาสตร์กับนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	148
5.1 ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์	149
5.2 ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย	153
5.3 ราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ	155
5.4 ราชประศาสนศาสตร์: นวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	157
5.5 ข้อเสนอแนะ	166
บรรณานุกรม	175
ประวัติผู้วิจัย	181

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
2.1	ชั้นของกระบวนการเรียนรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์	34
2.2	องค์ประกอบของเสริมรัฐกิจพอเพียง	44

บทที่ 1

รัฐประศาสนศาสตร์กับราชประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทย

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่รัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศไทยในทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วยเช่นกัน งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษา ราชประศาสนศาสตร์ และอาจจะเป็นงานวิจัยชิ้นแรกๆ ในประเทศไทยที่พูดถึงแนวคิดอันแปลกใหม่นี้เป็นครั้งแรก ก่อนที่จะศึกษา ราชประศาสนศาสตร์ นั้น ผู้วิจัยขออธิบายถึงรัฐประศาสนศาสตร์ก่อนว่า การพัฒนาประเทศไทยให้หลักรัฐ

ประศาสนศาสตร์หรือการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) คือ การดำเนินการทั้งปวงของฝ่ายบริหาร โดยมีจุดมุ่งหมายให้นโยบายของรัฐที่วางไว้บรรลุผล อาจมองได้ทั้งเป็นการปฏิบัติการและการเป็นสาขาวิชาหนึ่งในการบริหารและการจัดการภาครัฐ ที่จะไม่เหมือนการบริหารธุรกิจที่เน้นกำไรสูงสุด (Profit Maximize) แต่เป็นการเน้นการให้บริการที่ให้ลูกค้าพึงพอใจ โดยลูกค้าก็คือ ประชาชนที่มาใช้บริการ และต้องเป็นการให้บริการต่อทุกคนอย่างเป็นธรรม

Nicholas Henry (Henry, 1980) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชาที่มีเอกลักษณ์โดยมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่าให้ความสนใจในการศึกษาถึงโครงสร้างและพฤติกรรมของระบบราชการ รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบและวิธีการศึกษาเป็นของตนเองมีความแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่า เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องขององค์การของรัฐที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรเหมือนองค์การธุรกิจเอกชนและเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้างกลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลต่อการให้บริการสาธารณะ”

สรุปเบื้องต้นได้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) คือการบริหารราชการ การบริหารสาธารณะกิจหรือการบริการสาธารณะโดยการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐหรือฝ่ายบริหารเพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยผ่านกลไกของรัฐหรือระบบราชการและเป็น

การให้บริการสาธารณะ ไม่มุ่งหวังผลกำไรเพื่อสนองความต้องการของประชาชน โดยยึดประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก

รัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะเป็นระบบราชการและลักษณะการเมืองที่อาจมีความล่าช้า หรือ Red tape อย่างหลีกเลี่ยงยาก อันเนื่องมาจากสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ซึ่งหมายถึงการใช้ศิลปะในการอำนวยความสะดวกให้มีการประสานงานการควบคุมคนจำนวนมาก การมีความคิดสร้างสรรค์ การนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการบริหารตลอดจนการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ผลงานบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นคือการทำให้นโยบายแห่งรัฐหรือนโยบายสาธารณะต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จเป็นจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้จะต้องอาศัยทั้งความรู้ ความสามารถประสบการณ์และทักษะของนักบริหารแต่ละคนเข้ามาเป็นเครื่องช่วยด้วย อีกทั้งประชาชนมีค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคิดต่อการบริหารราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์และข้าราชการรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สำคัญหลาย ๆ ประการ ได้แก่

- 1) การไม่ให้การยอมรับหรือการต่อต้านความเป็นเจ้าขุนมูลนาย ความเป็นอำมาตย์หรือการใช้ระบบราชการหรือวิธีการบริหารแบบอำนาจนิยม การเล่นพรรคเล่นพวกและการบริหารราชการโดยมิชอบ
- 2) การเรียกร้องให้ราชการบริการหรือตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเพิ่มมากขึ้น
- 3) การเข้ามามีส่วนร่วมและการตรวจสอบการบริหารราชการเพิ่มขึ้น รวมทั้งการพยายามเอาผิดหรือต่อสู้กับความไม่ถูกต้อง ความไม่เป็นธรรมในการบริหารราชการ ตลอดจนความเชื่อ ทักษะคิดหรือค่านิยมที่เลวร้ายทรา เคยให้ความเคารพ ยกย่อง นับถือหรือให้ความเชื่อถือนับถือระบบราชการ รวมทั้งการให้การยอมรับนับถือในสถานภาพและบทบาทของข้าราชการก็ลดลงหรือเปลี่ยนแปลงไปด้วย (มานิต สุทศสกุล, 2559, น.2-40)

ที่กล่าวมาข้างต้น รัฐประศาสนศาสตร์ อาจไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในขณะนี้มากนัก เพราะประชาชนจำนวนมากยังมีความคิดว่า ระบบราชการมีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน หรือมีความล่าช้า ความไม่ต่อเนื่องและไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนอย่างแท้จริง แต่ในประเทศไทยที่พระมหากษัตริย์ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประชาชน ประกอบกับการที่ประชาชนมีความรัก ความผูกพันและความศรัทธา มีความมั่นใจและความ

ไว้วางใจว่า สิ่งใด ๆ หรือโครงการใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้ปฏิบัตินั้น จะทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

พระมหากษัตริย์ ทรงเชื่อว่า การพัฒนา จะต้องไม่กระทำด้วยความกระหายและเร่งรีบ และพัฒนาให้ค่อยๆกระทำ ไม่จำเป็นต้องรีบร้อน แต่ถ้าจะพิจารณาให้ลึกลงไป จะเห็นว่าพระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับความพร้อมและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่จะพัฒนา หมายความว่า การพัฒนา จะต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นสำคัญ ไม่ใช่คำนึงถึงเฉพาะความต้องการของนักพัฒนา เพราะการพัฒนาในลักษณะเชิงบังคับถือว่าเป็นการพัฒนาที่ขาดคุณสมบัติของการพัฒนา นั่นคือความต้องการของประชาชน ซึ่งการพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้ประเทศมีความมั่นคงมีความเจริญก้าวหน้า

ดังนั้น จึงสรุปตามที่ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการคนแรก ของประเทศไทยที่ได้บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ ขึ้น ซึ่งอธิบายได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ คือ การที่พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลองและมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือประชาชนและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนปกครองดูแลประชาชน โดยใช้หลักธรรมคือ ทศพิธราชธรรม ประกอบด้วยความเป็นผู้นำที่มี ปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ ครอบคลุมทุกเรื่อง มีความต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนนำไปสู่การพัฒนาประเทศและที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน

แต่ราชประศาสนศาสตร์มีความเหมือนกับรัฐประศาสนศาสตร์เพราะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศเหมือนกัน โดยอาศัยงบประมาณและกำลังคนของรัฐบาล เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ได้รับคำแนะนำและพระปรีชาญาณจากพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ควบคู่กันไป และจากการที่ พระมหากษัตริย์ ครองราชย์ยาวนานและต่อเนื่อง ทำให้สามารถก้าวข้ามปัญหาความไม่ต่อเนื่องของระบบราชการ หรือ Red Tape ที่ พระมหากษัตริย์เท่านั้น ที่จะกระทำได้

ความรัก ความผูกพัน ความศรัทธา และความไว้วางใจระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนนั้น มีมาเนิ่นนานจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความผูกพันและหล่อหลอม ประดุจจิตวิญญาณ

ที่ผสมผสานในสายเลือด พระมหากษัตริย์ไทยนั้น เปรียบเสมือนเจ้าของแผ่นดิน หรือ พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเป็นผู้นำในการปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยในพระราชอาณาจักร ปราบปรามโจรผู้ร้าย อริราชศัตรู รวมถึงป้องกันประชาชนไม่ให้ถูกข่มเหงจากเจ้านายและขุนนางที่มีอำนาจและดูแลให้มีความยุติธรรมตามแนวทางของกฎหมาย ประเทศไทยเราเป็นชาติที่พื้นฝ้าความยากลำบากมาได้ตลอด ก็ด้วยพระบารมีของพระราชวงศ์มากทีเดียว (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.75) ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ ได้และเกิดสันติสุข มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม

แม้ว่ายุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปพอสมควร แต่พระมหากษัตริย์และประชาชนยังคงอยู่ร่วมกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกหวงแหนสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งโดยธรรมชาติของมนุษย์ ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ต้องมีสิ่งที่ตนรักและอยากถนอมรักษาไว้ ความรู้สึกหวงแหนจึงเป็นของธรรมดาที่เกิดขึ้น หากสิ่งที่ตนรักหรือหวงแหนจะเป็นอันตรายเสียหาย เสื่อมสภาพหรือสูญหายไป สิ่งที่เราหวงแหนอาจเป็นสิ่งของ เป็นรูปธรรมที่อาจจับต้องได้หรือไม่ก็เป็นรูปธรรมที่อาจจับต้องไม่ได้ เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียงหรือความทรงจำดี ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ซึ่งเมื่อนึกถึงแล้วทำให้เกิดความสุข ความหวัง ในทางตรงกันข้าม ถ้ารู้สึกว่าสิ่งที่ตนรัก รู้สึกหวงแหนถูกทำลายหรือถูกลบล้างก็จะรู้สึกเสียดาย รู้สึกหดหู่ สังคมทุกสังคมก็จะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรืออาจมีหลาย ๆ สิ่งที่ตั้งคัมรู้สึกว่าเป็นคุณค่าที่ควรจะรัก ควรจะหวงแหนและถือว่าเป็นคุณค่าของสังคม อาจถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเลยก็ได้ (วีรพงษ์ รามางกูร, 2557, น.127-128) และคนไทยส่วนใหญ่ ยังนับถือสถาบันพระมหากษัตริย์ ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องหวงแหนไว้และเป็นสิ่งเหนี่ยวนำจิตใจ ยังเป็นความคิดส่วนใหญ่ของคนในสังคมไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น.31)

นอกจากพระมหากษัตริย์ จะเป็นคุณค่าของสังคมแล้ว ยังเป็น ทูตทางสังคม ด้วย ในความหมายที่ สามารถระดมเอาทรัพยากร แรงกาย ปัญญาและความมุ่งมั่นจากสังคม เพื่อนำมาพัฒนาประเทศ ดังที่ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้กล่าวว่า คนไทยต้องรัก ต้องเทิดทูน ต้องศึกษาเรียนรู้จากสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ต้องรัก ต้องเป็นห่วงต้องเอาใจใส่ประชาชน ซึ่งศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เชื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เอาใจใส่และมั่นใจว่าประชาชนก็รักสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว ไม่ได้รักแค่องค์พระมหากษัตริย์ แต่รักสถาบันพระมหากษัตริย์และก็รักเจ้านายในสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ด้วย ซึ่งใช้คำว่า ทูตทางสังคม อันยิ่งใหญ่ แต่ทูตทางสังคมของไทย ไม่ใช่สร้างแบบฝรั่ง แต่

ต้องสร้างจากอะไรที่เรามีอยู่แล้ว คืออยู่แล้ว เค่นอยู่แล้ว หมายถึง พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์และความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชนไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.79)

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังได้กล่าวอีกว่า ประเทศไทยเป็นชาติที่มีความรัก ความผูกพันเป็นที่สุดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน แล้วการทำอะไรก็ตาม เมื่อพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว อะไรก็ทำสำเร็จทั้งนั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.77) ข้อความดังกล่าว ถือเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชนชาวไทย ซึ่งประชาชนมีความภาคภูมิใจในสถาบันพระมหากษัตริย์ที่จะเป็นหลักชัยของประเทศ แต่กว่าสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชน จะหล่อหลอมรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้น ต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน ที่จะทำให้ประชาชนเห็นและเข้าใจในคุณูปการของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ ในขณะที่บริบทต่าง ๆ ของโลกและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนผ่าน (Transitional Society) หลายยุคหลายสมัย จากยุคอาณาจักรต่าง ๆ ที่มีรูปแบบการปกครองแตกต่างกันไป แต่พระมหากษัตริย์ยังคงเป็นพลังหลักสำคัญในการพัฒนาและเปลี่ยนผ่านประเทศในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นไม่ใช่สถาบันที่เป็นหน่วยงานราชการ แต่ทรงใช้พระปรีชาญาณในการใช้ระบบราชการเป็นเครื่องมือในการบริหารบ้านเมือง และประชาชนยังมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นการทำงานของพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่าเชื่อมั่นในระบบราชการ

การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิรูป การพัฒนา ระบบอบ ระเบียบ ระบบ วิธีคิด ประเทศไทยได้อาศัยพระปรีชาสามารถของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นพลัง ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต, 2559) ได้ให้ความหมายของ พลังของพระมหากษัตริย์ (พลัง 5) หรือพลังของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่สามารถเป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดินได้ (Strengths of a King) ไว้ดังนี้

1) พานาพลังหรือกายพลัง (Strength of Arms) คือความแข็งแรงมีสุขภาพดี สามารถและชำนาญในการใช้แขน ใช้มือ ใช้อาวุธ ตลอดจนมียุทธโศปกรณ์พร้อม

2) โภคพลัง (Strength of Wealth) คือมีทุนทรัพย์บริบูรณ์ พร้อมทั้งจะใช้บำรุงเลี้ยงคนและดำเนินกิจการได้ไม่ติดขัด

3) อมัจฉพลัง (Strength of Counselors or Ministers) คือมีที่ปรึกษาและข้าราชการระดับบริหารที่ทรงคุณวุฒิ เก่งกล้าสามารถและจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน

4) อภิษัจพลัง (Strength of High Birth) คือ กำเนิดในตระกูลสูง เป็นชาติยชาติ ต้องด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชนและได้รับการฝึกฝนอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีตามประเพณีแห่งชาติตระกูลนั้น

5) ปัญญาพลัง (Strength) คือ ทรงปรีชาญาณ หยั่งรู้เหตุผล ผิดชอบ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ทั้งภายในภายนอกและดำริการต่าง ๆ ให้ได้ผลเป็นอย่างดี

1) พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามแนวคิดคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

แนวคิดที่จะสามารถอธิบายได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนและเหตุใดสถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีบทบาทในการพัฒนานั้น พอจะอธิบายได้ตามทฤษฎีโบราณที่ว่า เดิมมนุษย์ได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน ดังนั้น จึงต้องมีผู้นำ เพื่อให้เป็นผู้นำดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย แก้ปัญหาการวิวาทและลงโทษผู้ที่กระทำผิด รวมถึงออกกติกากฎหรือกฎเพื่อควบคุมการกระทำผิดในชุมชน เมื่อชุมชนหรือสังคมมีการเจริญเติบโตหรือขยายตัวเป็นอาณาจักรความต้องการของประชาชนในชุมชน สังคมหรืออาณาจักร ยังคงเป็นลักษณะที่ต้องมีผู้นำต่อมาย่อมหมายความว่า สังคมไทยจะเดินหน้า จะบุกเบิกไปทางใด ล้วนต้องการ ผู้นำ โดยเฉพาะที่เป็นพระมหากษัตริย์ ที่ดีและมีสติปัญญาที่เฉียบแหลม

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีซึ่งมีหลักฐานของการเป็นเมืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 ว่าก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในพุทธศักราช 1893 นั้น ได้มีบ้านเมืองตั้งอยู่ก่อนแล้ว มีชื่อเรียกว่า เมืองอโยธยาหรืออโยธยาศรีรามเทพนครหรือเมืองพระราม ซึ่งมีความเจริญทางการเมืองการปกครองและวัฒนธรรม มีการใช้กฎหมายในการปกครอง 3 ฉบับ คือ พระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ พระอัยการลักษณะทาสและพระอัยการลักษณะกู้หนี้ ต่อมาเมื่อมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี จึงมีการใช้ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นตัวกฎหมายที่มีที่มาจากศาสนาพราหมณ์ในประเทศอินเดีย โดยคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มีการประยุกต์ใช้ให้เป็นคัมภีร์ในศาสนาพุทธโดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ ความประพฤติปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไปและพระเจ้าแผ่นดิน อาจกล่าวได้ว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มีลักษณะคล้ายกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่ง

พระเจ้าแผ่นดินใช้หลักเกณฑ์ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ตราเป็นกฎหมายขึ้นมาเรียกว่า พระราชศาสตร์ มีการกำหนดลักษณะที่ดีของการเป็นตุลาการและตัดสินคดีต่าง ๆ โดยธรรม

พระมหากษัตริย์แบบไทยแต่เดิมนั้น มีพระราชอำนาจและภาระหน้าที่ในแทบทุกด้าน รวมทั้งการตรากฎหมายและพิจารณาคดี ดังจะเห็นว่า พระราชศาสตร์ ตราขึ้นโดยใช้พระธรรมศาสตร์เป็นหลัก พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการตราพระราชศาสตร์ เพื่อให้เหมาะสมกับประเพณีและสถานการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละสมัยและถือว่าเป็นกฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ กล่าวโดยสรุปได้ว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์นี้ได้บัญญัติหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ ตลอดจนหลักการพิพากษาคดีต่าง ๆ และลักษณะของผู้พิพากษาไว้ด้วย พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีหน้าที่ดูแลให้การปกครองและตัดสินคดีให้เป็นไปตามพระธรรมศาสตร์ ดังนั้นพระมหากษัตริย์เป็นผู้รักษากฎหมายแต่ไม่ได้เป็นผู้ออกกฎหมายรวมทั้งกำหนดให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้สนับสนุนศาสนา ศิลปกรรม และการศึกษาศึกษา

ครั้งเมื่อมีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงชำระกฎหมายเก่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ใหม่ เรียกว่ากฎหมายตราสามดวง แต่ยังคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่ว่า แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตาม ไม่มีพระราชอำนาจที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายตามอำเภอใจ จนกระทั่งมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลตามแบบประเทศมหาอำนาจในยุโรป ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงได้มีการยกเลิกกฎหมายตราสามดวงในช่วงต่อมา

2) หลักการปกครองของพระมหากษัตริย์ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์ไทยมาแต่เดิมตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยนำหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองรัฐ เรียกว่า ทศพิธราชธรรม ประหนึ่งเป็นธรรมเนียมในการปกครองชาติไทย แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างสถาบันหลักของชาติกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ซึ่งมีพระราชภาระในการทำหน้าที่บำรุงพระพุทธศาสนา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวชี้วัดสถาบันพระมหากษัตริย์ ฐานะและบทบาทของพระมหากษัตริย์ในพระพุทธศาสนานั้น ทรงมีฐานะเป็นเทพโดยสมมุติ ซึ่งหมายถึงการยอมรับของหมู่มนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่เทพตามศาสนาพราหมณ์ กล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยได้รับยกย่องเป็นสมมุติเทพแล้วถ้าประพฤติเป็นธรรม รัฐและประชาชนก็อยู่

เป็นสุขด้วยกัน แต่ที่กล่าวมาข้างต้น ไม่สำคัญเท่ากับความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ที่มีต่อประชาชน ซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1) แบบหน้าที่ต่อกันและกัน (Reciprocal) หมายถึง ลักษณะการแลกเปลี่ยนกันและกัน หรือการต่างตอบแทนตามกฎหมายและประเพณี

2) แบบเชิงความผูกพัน (Sentimental) หมายถึง ลักษณะหรือความรู้สึกที่พึงพอใจ มีความรักและความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เสียสละให้กันและกัน

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงความผูกพันสำคัญที่สุด เราเป็นชาติที่มีความรัก ความผูกพัน เป็นที่สุดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน แล้วการทำอะไรก็ตาม เมื่อพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว อะไรก็สำเร็จทั้งนั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.77) ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนมีมาหลายร้อยปี ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงอยู่ในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน แม้ว่ายุคสมัยและเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย เช่น การเมือง การปกครอง กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคมก็ตาม เป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่เป็นค่านิยมร่วมกัน (Culture is Shared) และเป็นมรดกของสังคม (Social Heritage) ที่ประชาชนคนไทย เคารพ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ สังคมไทยต่างกับสังคมของชนชาติอื่น กษัตริย์ไทยเปรียบเสมือน สมมติเทพ คอยดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวไทย (ชนิดา จิตตรุทธะ, 2559, น.15, 56-57)

ที่กล่าวมา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนและประเทศ ตามนัยจารีตประเพณีและความคิดโบราณ แต่ประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ บทบาทของพระมหากษัตริย์ จึงเป็นไปตาม รัฐธรรมนูญสมัยใหม่ด้วยซึ่งสอดคล้องกับ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่กล่าวว่า ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยปี พุทธศักราช 2475 ที่ในหลวงรัชกาลที่ 7 ท่านยอมลงมาเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ตามรัฐธรรมนูญ โดยพ้นจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ในกำกับของรัฐธรรมนูญ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.40)

ซึ่งต่อมานักวิชาการส่วนหนึ่ง ได้เกิดความตื่นกลัว เมื่อประชาธิปไตยแบบไทยๆ ที่ก่อตัวขึ้นใหม่ หลังเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กลับมีลักษณะแตกต่างกว่าในตำราของชาวตะวันตกมาก เพราะได้เกิดข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยที่คณะราษฎร นำมานั้น

ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนไทยส่วนใหญ่ ที่ยังผูกพันกับพระมหากษัตริย์ของพวกเขา และความพยายามของคณะราษฎร ที่จะนำรัฐธรรมนูญมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือ เทียบเท่ากับศาสนาและพระมหากษัตริย์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ มากกว่า 20 ปี จึงไม่ประสบความสำเร็จ เพราะละเลย ความรู้สึกที่แท้จริง ของประชาชน นอกจากนั้น ยังเป็นเหตุทำให้ สถาบันพระมหากษัตริย์ กลับมาแข็งขึ้นกว่าเดิม (นันทเดช เมฆสวัสดิ์, 2562, น.9) และสามารถกล่าวได้ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นระบบที่เหมาะสมสำหรับคนไทย หรือจะเรียกว่า คนไทยรอดมาได้ก็เพราะระบบนี้ คือระบบที่มีประมุขเป็นพระมหากษัตริย์ (พระธรรมโกศาจารย์ [เงื่อม อินฺทปญฺโญ], 2559, น.6)

แม้ว่าพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ จะอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยไม่เป็นเช่นนั้น เพราะพระมหากษัตริย์อันน่าจะเป็นเพียงประมุขของรัฐที่เป็นทางการ ที่น่าจะเป็นเพียงพิธีกรรม พิธีการหรือเป็นแค่ความสง่างามทางประเพณี กลับได้หัวใจ ของทวยราษฎรไป การที่ทรงงานอย่างไม่หยุดพัก อย่างตราตรึง นักหนังสือพิมพ์ไม่เหมือน มนุษย์ธรรมดา เพื่อพสกนิกรและเพื่อบ้านเพื่อเมืองของพระองค์ท่าน ประกอบกับหลักธรรมราชา หรือทศพิธราชธรรมและหลักธรรมาธิปไตย อันยิ่งใหญ่ที่ทรงประพฤติ จึงได้รับความนิยมนิยมชอบ จากทวยราษฎรมากขึ้นทบทวียิ่งขึ้น ราษฎรทั่วประเทศจึงต่างถวายความจงรักภักดีและสวดทักบูชา สักการะพระองค์อย่างสุดหัวใจ(เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561, น.91) และถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเกิด วิกฤตการณ์หรือมีปัญหาภายใน แต่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดกุมของทุกฝ่าย ทุกส่วนของ สังคม รวมทั้งฝ่ายการเมือง ฝ่ายทหารและราชการ แทบทุกฝ่ายล้วนเชื่อฟังและปฏิบัติตาม สามารถ กล่าวได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้ประเทศไทยผ่านและรอดพ้นวิกฤตการณ์มาได้หลายครั้ง แล้ว

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ผ่านทั้งภาวะของการสงครามและภาวะของความ สันติสุข มีการติดต่อค้าขายกับประเทศอื่นทั้งไกลและใกล้ การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศ ตะวันตก ชักนำให้มีชาวตะวันตกเข้ามาตั้งถิ่นฐานตลอดจนรับราชการในแผ่นดิน ทำให้วัฒนธรรม ตะวันตก เริ่มเข้ามาแพร่หลาย โดยเฉพาะในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มมีบทบาทมากขึ้น และตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา คนไทยได้มีโอกาสออกไปศึกษาเล่าเรียนในประเทศตะวันตก จึงได้นำเอาวิชา ความรู้ มาใช้ในการปฏิบัติราชการ ตลอดจนนำสิ่งที่ได้พบเห็น ซึ่งเห็นว่าดีงามเป็นประโยชน์แก่ชาติ กลับมาเผยแพร่ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ทั้งด้านวัฒนธรรมและนามธรรม จนใน

ที่สุด ระบอบการปกครอง ก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงด้วยตามกระแสของยุคสมัย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กฎหมายมหาชน, 2559, น. 6)

พระมหากษัตริย์และประชาชน ได้ช่วยกันสร้างรูปแบบการพัฒนา จนมาเป็นราชประศาสนศาสตร์ ที่หมายถึง กิจการต่าง ๆ ที่พระมหากษัตริย์ ทำแบบส่วนพระองค์ และได้ขยายมาเป็น ราชประศาสนศาสตร์ ควบคู่กับ รัฐประศาสนศาสตร์ ได้ ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่เดิมที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้น มีบทบาทและพระราชอำนาจน้อยมาก แต่ด้วยความพยายามความสามารถของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ทำให้สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ ฟื้นกลับ (Restoration of The Monarchy) มาเป็นรูปแบบราชาธิปไตย ที่อยู่ร่วมกันกับการปกครองแบบประชาธิปไตยและประชาธิปไตยในประเทศไทย จะมีความยั่งยืนหรือไม่นั้น จะต้องพึงพิงสถาบันพระมหากษัตริย์

ดังได้กล่าวแล้วว่า รัฐประศาสนศาสตร์เป็นการบริหารประเทศโดยใช้ระบบราชการ ซึ่งการบริหารราชการ การบริหารสาธารณะกิจหรือการบริการสาธารณะนั้น หมายถึงการใช้ศิลปะในการอำนวยความสะดวก การจัดให้มีการประสานงานการเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก การมีความคิดสร้างสรรค์ การนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการบริหารตลอดจนการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ผลงานบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นคือ การทำให้นโยบายแห่งรัฐบรรลุผลสำเร็จเป็นจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้จะต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถประสบการณ์และทักษะของนักบริหารแต่ละคนเข้ามาเป็นเครื่องช่วย ในขณะที่ราชประศาสนศาสตร์นั้น เป็นพระราชปรัชญาของพระมหากษัตริย์ในการบริหารประเทศผ่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อลดขั้นตอนของหน่วยงานราชการ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดทรงกระทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ไม่มีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชันให้เห็น มีความต่อเนื่องยาวนานและได้รับความไว้วางใจจากทุกฝ่าย

จากความเป็นมาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาของพระมหากษัตริย์ไทยตลอดถึงแนวทางการบริหารและพัฒนาประเทศที่พระมหากษัตริย์ได้ใช้ โดยนำแนวความคิดเรื่อง ราชาธิปไตย ของ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ จากหนังสือ ราชาธิปไตย ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์และสังคม-การเมืองไทย ซึ่งถือว่าราชาธิปไตยแบบปัจจุบัน เป็นปรimitตยาราชาธิปไตย

ไทย หมายถึง ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ที่จำกัดด้วยรัฐธรรมนูญ และหลักธรรมราชา เป็นระบอบการปกครองแบบไทยที่ไม่ใช่แบบ Constitutional Monarchy หรือตามหลักรัฐประศาสนศาสตร์ตะวันตกที่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงเกียรติยศเท่านั้น

แต่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระปรีชาญาณในการใช้ระบบราชการเป็นเครื่องมือในการบริหารและพัฒนาประเทศ ดำรงการยึดโยงระหว่างประมุขของรัฐ สังคมและวัฒนธรรมกับระบบราชการ กับประชาชน กับภาคเอกชน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น.9) โดยที่สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นไม่ใช่ระบบราชการ แต่บริหารผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ใช้คำว่า ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งจะพบอยู่ในนโยบายในการพัฒนาประเทศ เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความมั่นคงของประเทศ

ผู้วิจัยจะเดินตามแนวทางของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ในการฟื้นฟูสิ่งที่คิดว่าเป็นเพียงประเพณีหรือสัญลักษณ์ของประเทศไทย กลับมาให้เข้าใจเสียใหม่และราชประศาสนศาสตร์ นั้น จะช่วยเสริมให้รัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยมีความสมบูรณ์ และศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้เสนอความคิดที่ออกนอกกรอบ โดยท่านมองว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กลับมาเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการพัฒนาประเทศไทยอีกครั้ง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความหมายของราชประศาสนศาสตร์และความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์
- 1.2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย
- 1.2.3 เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ หรือ Public Trust ซึ่ง Public Trust นั้นหมายถึง การเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนที่ไม่ใช่แค่ประชาชนเท่านั้น แต่ยังได้รับการสนับสนุน การสนองตอบและความไว้วางใจจากรัฐบาล กองทัพ นักการเมืองและภาคส่วนอื่น ๆ ด้วย

ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ตามความรู้สึกนึกคิดของประชาชนนั้นได้รับความไว้วางใจและเชื่อมั่นในการทำงานของพระมหากษัตริย์มากกว่าความเชื่อมั่นในระบบราชการและพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ซึ่งแม้จะมีพระราชอำนาจแต่ไม่บริหารด้วยพระองค์เอง แต่จะใช้การตรวจสอบและกำกับอย่างสุภาพ โดยได้รับการสนับสนุน การสนองตอบและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน ผู้วิจัยจึงได้ใช้คำว่า Public Trust

1.3 คำถามการวิจัย

1.3.1 ทฤษฎีการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์หรือราชประศาสนศาสตร์มีความหมายอย่างไรและมีความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร

1.3.2 เพราะเหตุใดรูปแบบของการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่าราชประศาสนศาสตร์ นั้นมีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

1.3.3 เพราะเหตุใดพระมหากษัตริย์ มีความเป็น Public Trust ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากสังคมทุกภาคส่วน นั้นเกิดจากสาเหตุใดและทำไมประชาชนชาวไทยมีความเชื่อมั่น ความศรัทธาและความไว้วางใจต่อราชประศาสนศาสตร์มากกว่าภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์

1.4 สมมติฐานและกรอบความคิดในการวิจัย

แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ไทยในการบริหารและพัฒนาประเทศนั้น มีความแตกต่างจากรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งเกิดจากการที่พระมหากษัตริย์ได้หล่อหลอมแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการบริหารและพัฒนาประเทศทรงใช้ โดยผ่านบทบาทของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีความเป็นมา มีที่มาของพระราชอำนาจ มีลักษณะและรูปแบบความสัมพันธ์กับประชาชนที่พระมหากษัตริย์ทรงทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

ซึ่งทำให้พระมหากษัตริย์เป็นทั้งผู้ปกครองและผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยผ่านความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชนและได้รับการยอมรับในที่สุดจึงทำให้ราชประศาสนศาสตร์มีความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากประชาชนชาวไทย และราชประศาสนศาสตร์นี้ไม่ได้ขัดแย้งหรือเป็นโทษต่อรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย ตรงข้ามกลับช่วยหนุนเสริมและแก้ไขปัญหาความล่าช้า ความไม่ต่อเนื่องหรือ Red Tape ของระบบราชการไทยได้ด้วย

ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัยขึ้น โดยกำหนดให้แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา โดยพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารและพัฒนาประเทศที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ ผ่าน การทดสอบ ทดลองและศึกษาความเป็นไปได้ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์วิจัย และการวิจัยภาคสนามที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ ซึ่งแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ เกิดมาจากหลาย แนวคิดและหลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีระบบราชการ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทศพิธราชธรรม

รวมทั้งบทบาทของพระมหากษัตริย์กับสังคมไทยดังที่ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้กล่าวไว้ว่า เป็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่ไม่ได้มีในตำราของฝรั่งและก็ไม่ใช่ เป็น Constitutional Monarchy หรือเป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็นเพียงพิธีกรรมพิธีการเท่านั้น แต่ พระองค์ท่านมาช่วยในยามที่บ้านเมืองมีวิกฤติ ในยามที่บ้านเมืองต้องการการตัดสินใจ ขอพึ่งพระ บารมี ท่านก็ทรงให้ คนไทยมีความเชื่อถือในพระองค์ท่าน นับถือท่าน

ผสมผสานกับคุณลักษณะของคนไทยที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบถอนราก ถอนโคน คนไทยไม่ชอบความวุ่นวายและความรุนแรง และที่สำคัญที่สุด คนไทยส่วนใหญ่ ยังนิยม สถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของชาติต่อไป ซึ่งหมายถึง การปกครองแบบ ปรมิตตาญาราชาธิปไตย (Limited Monarchy) ที่ผสมผสานไปกับหลักธรรมะของทุกศาสนาและเป็น ธรรมาธิปไตยของพระมหากษัตริย์ จากผลงานในอดีตของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่นำพาประเทศ ไปข้างหน้า ผ่านวิกฤตครั้งแล้วครั้งเล่า (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น.57-58)

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ยกตัวอย่างถึงเหตุการณ์หรือวิกฤตที่ เกิดขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือตอนเกิดเหตุกบฏเมษาฮาวาย 1 เมษายน 2524 ที่ตอนนั้น 42 กองพันพร้อมปืน อาวุธครบหมดยุติในกรุงเทพฯ แต่ก็ต้องยอมให้กับ ฝ่ายรัฐบาลที่เคลื่อนไหวกำลังแต่อ่อนแอกว่าเยอะ ที่นำโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ตอนเกิดเหตุไป ปักหลักอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมาและได้บัญชาการเพื่อเข้ามายึดกรุงเทพมหานครคืน โดยไม่ต้องมี การยิงกัน และตอนเหตุการณ์ช่วงพฤษภาทมิฬปี 2535 ก็หลีกเลี่ยงความเสียหายได้ แต่เดิมสูตรของ การเมืองไทยคือถ้าพระเจ้าอยู่หัวคิดอย่างไรคนไทยก็ตามไปแบบนั้น ก็สงบไปได้

บทบาทของพระมหากษัตริย์นั้นประกอบด้วยความเป็นมาของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มาของพระราชอำนาจลักษณะและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ที่

พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะการเข้าไปแก้ไขปัญหาความยากจน ที่เริ่มมาจากความสนใจประชาชนเป็นหลัก ประกอบกับการเป็นนักเรียนรู้ นักทดลอง นักปฏิบัติแบบต่อเนื่องยาวนาน หลักทศพิธราชธรรมในการปกครองและความเป็น Public Trust ของพระมหากษัตริย์ซึ่งเกิดจากความเชื่อและความศรัทธาในพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่ในประชาชนคนไทย

จึงเป็นที่มาของแนวคิด ราชประศาสนศาสตร์ ของพระมหากษัตริย์ในการบริหารและพัฒนาประเทศจนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของประเทศไทย ซึ่งเกิดจากเนื้อแท้ของวัฒนธรรมไทย ไม่ใช่ไปเอาแบบอย่างของประเทศอื่น ๆ มา ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำที่ส่งเสริมความรักความสามัคคีของคนในประเทศ ไม่เป็นฝักฝ่ายกับใคร มีความสำเร็จและความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ดังที่พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับความรักความสามัคคีของคนในชาติอยู่เสมอ ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและประชาชนคนไทยทั้งหมดเป็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาที่เป็นการผสมผสานของ 3 ส่วน ได้แก่ The One คือสถาบันพระมหากษัตริย์ The Few คือส่วนราชการ รัฐบาล ตุลาการ และนิติบัญญัติ และ The Many คือประชาชนคนไทยทั้งหมดของประเทศ

1.5 ขอบเขตและวิธีการในการวิจัย

1.5.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา ซึ่งพระมหากษัตริย์ ใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ และศึกษาความเป็น Public Trust ของพระมหากษัตริย์ โดยศึกษาความไว้วางใจของประชาชนไทยต่อพระมหากษัตริย์และการศึกษาเชิงลึกผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) สอบถามด้วยคำถามแบบมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็น แนวหัวข้อสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Technique)

1.5.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย

- 1) ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน ซึ่งผู้วิจัยเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง ประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองทัพอากาศและมูลนิธิชัยพัฒนา
- 2) ประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนาและเป็นผู้ที่อยู่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและนักศึกษา ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องและนักศึกษาที่เป็นตัวแทนคนรุ่นใหม่ที่ให้ความสนใจบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาประเทศไทย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในงานวิจัยนี้ มีจำนวน 7 ท่าน ได้แก่

- 1) ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในรัฐบาลชุดปัจจุบัน (ธันวาคม 2563) ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีงานเขียนหลายเล่ม เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และสังคมไทยและเป็นผู้บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ คนแรก
- 2) ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) พลตรี สอนิเดช มุขศรี ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองทัพอากาศ ผู้เชี่ยวชาญด้านการนำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาปฏิบัติในหน่วยงานของกองทัพอากาศ
- 4) อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักวิชาการอิสระ ผู้ที่มีแนวความคิดและงานเขียนเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่แตกต่างออกไปจากชนบเดิม
- 5) นายปัญญา ปุทธิเวคินทร์ หัวหน้าศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ มูลนิธิชัยพัฒนา ผู้ที่นำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนสำเร็จ สามารถสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจและเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่การสร้างเขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก ที่เป็นเขื่อนขนาดใหญ่แห่งสุดท้ายในรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

6) นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาพัฒนาชุมชนและสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 คน ที่สนใจเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์

ข้อมูลของการวิจัยชิ้นนี้ ได้จากการเก็บรวบรวมวิเคราะห์และสังเคราะห์จาก

- 1) ข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research)
- 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interviews)

ในการเก็บและวิเคราะห์เอกสารนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับแนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศ ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป ทฤษฎีการเรียนรู้แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ทฤษฎีระบบราชการ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทศพิธราชธรรม จากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) สอบถามด้วยคำถามแบบมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็น แนวหัวข้อสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประชาชนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงและผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการ นักศึกษา ประกอบด้วยหัวข้อการสนทนาจากประเด็นคำถามหลักที่มีเนื้อหาสาระเป็นข้อมูลเชิงลึกเพื่อสามารถตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยได้ เช่น

- 1) แนวคิดและทฤษฎีการบริหารและพัฒนาประเทศที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้
- 2) การพัฒนาประเทศของพระมหากษัตริย์ผ่าน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 3) ความเป็น Public Trust ของพระมหากษัตริย์ที่ประชาชนมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในการทำงานของพระมหากษัตริย์มากกว่าความเชื่อมั่นในระบบราชการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลงานชิ้นนี้เป็นงานวิจัยชิ้นแรกๆ ที่พูดถึงราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งจะทำได้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้เป็นแนวทางในการบริหารและพัฒนาประเทศไทย โดยที่พระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำที่เป็นนักเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน มีการทดสอบ ทดลอง และการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง ก่อนที่จะนำมาให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นผลทำให้ประเทศไทยพัฒนาได้อย่างมีทิศทางและต่อเนื่อง

สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย ที่หยั่งรากลึกเข้าไปในจิตใจคนไทยเกือบทุกคนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และได้กลายเป็นกรอบกำหนดมาตรฐานเรื่องที่ดีควรทำ ไม่ควรทำ ความดี ความไม่ดี ของผู้คนในสังคม ซึ่งสำคัญมากกว่ากฎหมาย และเป็นผลทำให้เกิดวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นต่อประเทศไทยทุกครั้ง ตั้งแต่การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 จนมาถึงการปฏิวัติรูปแบบการปกครองในปีพุทธศักราช 2475 ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มากนัก จึงเป็นเรื่องที่แปลกสำหรับชาวตะวันตก ที่มองสังคมไทยอย่างผิวเผิน ไม่ลึกซึ้ง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังทำให้ได้ทราบถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย ซึ่งเป็นบทบาทที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้แสดงออกให้ปรากฏต่อสาธารณะจนกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยที่ไม่มีปรากฏในต่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและความศรัทธาระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนไทย ซึ่งจะทำได้ข้อสรุปแนวคิดราชประศาสนศาสตร์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยที่มีต่อการพัฒนาประเทศไทยและทำให้รัฐประศาสนศาสตร์ของไทย มีความครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะและสามารถนำมาอธิบายการพัฒนาของประเทศไทยได้

1.7 นิยามศัพท์

เนื่องจากรายงานวิจัยชิ้นนี้มีศัพท์หรือแนวคิดใหม่ๆ จำนวนไม่น้อย ซึ่งขอนิยามศัพท์ให้เป็นทางการแก่เบื้องต้นเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้อ่านดังนี้

ราชประศาสนศาสตร์ หมายถึง แนวคิดและแนวทางการบริหารและพัฒนาประเทศที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ โดยผ่านบทบาทของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีความเป็นนักเรียนรู้ นักวิจัยทดลอง

พัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ประกอบกับการมีโลกทรรศน์ ที่เรียกว่า ปรัชญา ณ ภายใต้ว ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนและหลักทศพิธราชธรรม โดยมีความเชื่อและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์เป็นหลักสำคัญ และได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายงบประมาณและกำลังคน จากรัฐบาลแต่ไม่ใช่ส่วนราชการเพียงอย่างเดียวและสามารถกลายมาเป็นนโยบายของรัฐได้

รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง การบริหารรัฐกิจ การบริหารนโยบายสาธารณะ การดำเนินกิจกรรมของภาครัฐ เช่น นโยบายสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การคลังและงบประมาณ หลักการบริหารต่าง ๆ เครื่องมือและเทคโนโลยี ซึ่งภาครัฐเป็นดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ มุ่งหมายให้นโยบายสาธารณะและบริการสาธารณะต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จ โดยไม่แสวงหากำไร

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หมายถึง คัมภีร์กฎหมายเก่าแก่ของอินเดียโบราณ ตามแนวคิดของฮินดู ซึ่งเป็นคัมภีร์กฎหมายดั้งเดิมที่ไทยเรายึดถือมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

พระราชศาสตร์ หมายถึง กฎหมายย่อยที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นใช้ในรูปพระราชกำหนด บทพระอัยการและพระราชบัญญัติ โดยอาศัยคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นหลัก

ทศพิธราชธรรม หมายถึง จริยวัตร 10 ประการที่พระมหากษัตริย์ทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชน

ราชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ตำแหน่งประมุขแห่งรัฐโดยปกติตั้งอยู่กระทั้งสวรรคตหรือสละราชสมบัติ โดยมากมักได้อำนาจมาโดยการสืบราชสมบัติและโดยปกติมักให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชวงศ์ที่ปกครองอยู่ก่อนอย่างเป็นทางการ

ปรimitตาณูราชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองในระบอบราชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐโดยไม่ทรงมีบทบาททางการเมืองและทรงอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญไม่ว่าเป็นหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

ธรรมาธิปไตย หมายถึง การปกครองหรือการบริหารจัดการที่ยึดถือเอาหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมมาเป็นหลักในการบริหารจัดการต่าง ๆ ปฏิบัติโดยยึดถือธรรมเป็นหลัก ไม่ยึดถือตนเองและเสียงคนส่วนใหญ่ว่าไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม

ธรรมราชา หมายถึง พระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรม คือ พระมหากษัตริย์ที่ยึดถือเอาหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรม มาเป็นหลักในการบริหารจัดการต่าง ๆ โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เช่น หลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น

เมื่อนิยามศัพท์อย่างเป็นทางการแล้ว ผู้วิจัยขอจบบทที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์กับราชประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทย นี้ด้วยการสรุปอีกครั้งหนึ่ง เกี่ยวกับความสำคัญของปัญหาของการวิจัยขั้นนี้ดังต่อไปนี้

สรุปบทที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์กับราชประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทย

รัฐประศาสนศาสตร์หรือการดำเนินนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาประเทศไทยนั้น ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากประชาชน น้อยกว่า ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งอาจมาจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความล่าช้าและไม่ต่อเนื่องของระบบราชการและไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนอย่างแท้จริง แต่ในประเทศไทยนั้น พระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำในการพัฒนาและได้รับความรัก ความผูกพัน ความไว้วางใจจากประชาชน และประชาชนเชื่อมั่นว่า สิ่งใดที่พระมหากษัตริย์ทำ สิ่งนั้นทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง โดยใช้พระปรีชาญาณ ความเป็นนักเรียนรู้ที่เห็นประชาชนและปัญหาของประชาชนเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา รวมถึงการเป็นนักเรียนรู้ นักทดลอง และการปกครองประเทศโดยใช้หลักทศพิธราชธรรม ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาประเทศไทย ในรูปแบบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน สร้างความมั่นคงของประเทศและประชาชนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยได้รับการสนับสนุนและสนองตอบจากหน่วยงานราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพสังคมและสภาพแวดล้อม เป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติของประชาชนที่มีต่อระบบราชการนั้น แม้ว่ารัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการพยายามปรับตัวเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการบริหารราชการให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปหลาย

ประการด้วยก็ตาม ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมหรือโครงการที่ทางราชการหันมาให้ความสนใจกับปัญหาหรือความต้องการของประชาชน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่รัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการก็ยังไม่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนมากนักและดูแลปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนไม่ทั่วถึง จึงทำให้พระมหากษัตริย์ผู้ที่เห็นความเดือดร้อนของประชาชนเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้นบทบาทในการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์จึงเกิดขึ้น โดยใช้ราชประศาสนศาสตร์ควบคู่ไปกับรัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ชาวไทยได้มีขวัญของชาติกลับมาอีกครั้งด้วย พระราชกรณียกิจ เพื่อสาธารณประโยชน์และการดูแลพสกนิกรทุกหมู่เหล่า (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น.63) งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จำนวน 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาถึงความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทยและ 3) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

งานวิจัยชิ้นนี้มีคำถามการวิจัย จำนวน 3 ข้อคือ 1) แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ มีความหมายอย่างไรและมีความสัมพันธ์กับระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร 2) เพราะเหตุใดรูปแบบของการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่าราชประศาสนศาสตร์ นั้นมีอยู่เฉพาะในประเทศไทย และ 3) เพราะเหตุใดพระมหากษัตริย์มีความเป็น Public Trust ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากสังคมทุกภาคส่วนนั้นเกิดจากสาเหตุใดและทำไมประชาชนชาวไทยมีความเชื่อมั่น ความศรัทธาและความไว้วางใจต่อพระมหากษัตริย์ไทยมากกว่าภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งในบทที่ 2 ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความหมายของราชประศาสนศาสตร์และความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์และจะตอบคำถามการวิจัยในแต่ละคำถามการวิจัยต่อไป

บทที่ 2

ความหมายของราชประศาสนศาสตร์และความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์

บทที่ 2 ของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะทำการอธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบถามการวิจัยข้อที่ 1 ถึงความหมายของ ราชประศาสนศาสตร์ รวมทั้งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างราชประศาสนศาสตร์ กับรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัย ได้กล่าวในบทที่ 1 แล้วว่า พระมหากษัตริย์พัฒนาประเทศไทยโดยใช้ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งจะทำงานร่วมกับระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีหลายประการที่ทำให้เกิด ราชประศาสนศาสตร์ โดยที่ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องที่ทำให้ราชประศาสนศาสตร์มีความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทย ตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย

คำว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นคำใหม่และเป็นแนวคิดใหม่ที่ ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กำหนดและใช้เป็นคนแรกในงานเขียนต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจและสงสัยว่า ราชประศาสนศาสตร์ คืออะไรและมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศไทย อย่างไร ดังที่ผู้วิจัยกล่าวในบทที่ 1 ว่า ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่รัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัย มีความต้องการทำวิจัยชิ้นนี้เพื่อต้องการสร้างทฤษฎีมาอธิบายสังคมไทยโดยเฉพาะ เพราะเรายังไม่มีทฤษฎีสังคมศาสตร์ไทย ดังนั้น เครื่องมือที่จะใช้วิเคราะห์หรือจัดระบบข้อมูลของเราจึงยังไม่มี การนำทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลสังคมไทย ก็คงไม่สามารถอธิบายได้ตรงนัก การจะสร้างภาพของระบบหรือสร้างภาพรวมของสังคมไทยขึ้นมาคงลำบาก เป็นปัญหาที่ทำให้สังคมศาสตร์ของเราค่อนข้างไปสนใจด้านประยุกต์มากกว่า

การสร้างทฤษฎีสังคมศาสตร์ไทย จะต้องเกิดจากการสะสมข้อมูลของสังคมไทยและก่อตั้งขึ้นเป็นทฤษฎี มีระบบอธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ของสังคมที่มีความเฉพาะของไทยเราเอง เพราะสังคมไทยเราผ่านประวัติศาสตร์มาแบบหนึ่ง อยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แบบหนึ่ง อยู่ในที่ตั้งแบบหนึ่ง มีวัฒนธรรมความเป็นมา ศาสนาแบบหนึ่ง ดังนั้น ระบบแห่งความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จึงต้องเป็นชุดหนึ่งที่มีความเฉพาะที่เป็นของไทยเราเอง ที่จะต้องมีสิ่งที่พิจารณา 3 ประการคือ

- 1) ความเข้มแข็งในความรู้ทางทฤษฎี
- 2) มีการเปรียบเทียบ
- 3) มีการวิจัยข้อเท็จจริงสังคมไทย

ทั้งนี้ ราชประศาสนศาสตร์ เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัย ต้องการพัฒนาให้เป็นแนวทางและรูปแบบของการพัฒนาที่เหมาะสมกับประเทศไทยเราเอง คือการมียุทธศาสตร์หรือ Strategy ที่จะพัฒนาประเทศได้ มีเอกลักษณ์และเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระทางปัญญาที่จะมีอิสระในการพัฒนาประเทศ ของเหล่านี้ขึ้นอยู่กับเรามีทฤษฎีสังคมที่เป็นของเราเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, น. 51-53)

ในงานวิจัยบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะขอเริ่มจากการอธิบายถึงทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นทฤษฎีและแนวคิดที่ทำให้เกิด ราชประศาสนศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีระบบราชการ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดราชประศาสนศาสตร์และหลักทศพิธราชธรรม ตามลำดับ ดังนี้

2.1 พระมหากษัตริย์ไทยและผู้นำเชิงปฏิรูป

พระมหากษัตริย์ เป็นประมุขของประเทศโดยเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้นำประเภทหนึ่ง ที่ได้มีการเปลี่ยนผ่านมาแล้ว 3 ลักษณะ คือ

เริ่มด้วยแนวคิด พระปิตุราชา ซึ่งเป็นแบบพ่อปกครองลูก เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง สมัยกรุงสุโขทัย ต่อมาในในช่วงที่ 2 เป็นช่วงแนวคิด เทวราชา ซึ่งหมายถึง พระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพดังที่ปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยาและพร้อมกับมีพระธรรมศาสตร์ ที่ได้อิทธิพลมาจากมอญ จนมาเป็นพระธรรมราชา ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์

มีความเป็น ผู้นำ เทียบพร้อมทั้ง 3 ลักษณะ คือ ลักษณะปีตุราชา เทวราชาและธรรมราชา (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2559, น.36) ประกอบกับการมีความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและทศพิธราชธรรม

ผู้วิจัยขออธิบาย ความหมายของ ผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งหมายถึง ผู้นำที่ประชาชนมีความ เชื่อ ความศรัทธา และเดินตามรอยแนวทางปฏิบัติ โดยไม่มีการบังคับหรือมีคำสั่งอันใดตอบแทน และไม่มีข้อสงสัยอันใดเลย ซึ่ง Oswald (1980) ได้ให้ความหมายของผู้นำทางจิตวิญญาณ ว่าหมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมั่นคง ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่ตนยึดเหนี่ยวศรัทธา จนกระทั่งสัมผัสได้ถึงกระแสจิตวิญญาณบริสุทธิ์ (The Holy Spirit) ที่กระตุ้นเร้าภายในจิตใจ

ผู้วิจัย ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า พระมหากษัตริย์ไทย เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยที่ผู้วิจัยจะขอ อธิบายต่อไปว่า ผู้นำทางจิตวิญญาณนั้น มีคุณลักษณะพิเศษอย่างไรบ้าง ที่ทำให้พระมหากษัตริย์เป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยอ้างอิงมาจาก (Fry, 2003, pp. 693–727) ดังนี้

1) ความไว้วางใจ (Trust /Loyalty) บุคคลที่มีความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจะมีลักษณะที่ เชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่นและมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการให้เกียรติ ไว้วางใจ สิ่งนี้ทำให้ผู้ที่มี โอกาสร่วมทีมงานสัมผัสได้ว่าตนมีคุณค่ามีความสำคัญต่อทีมงานและองค์กร

2) การให้อภัยและการยอมรับ (Forgiveness/Acceptance) ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ไม่ยอมให้ความรู้สึกผิดเหลว การถูกนินทา ความอิจฉา ความเกลียดหรือการแก้แค้น เข้าครอบงำ จิตใจของตนเอง แต่เลือกที่จะเข้าใจผู้อื่น มีใจที่เปี่ยมด้วยการขอบคุณในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะร้าย หรือดี ล้วนเป็นประสบการณ์และบทเรียนที่ดีสำหรับชีวิต ทำให้ผู้นำมีความเป็นอิสระจากสิ่งที่ไม่ดี แห่งความเคียดแค้น การตัดสินผู้อื่น ความขุ่นเคืองใจ ความสงสารตนเอง และความรู้สึกโกรธทำให้ชีวิต พบกับความสงบและสันติสุขอย่างแท้จริง จากลักษณะที่กล่าวไว้นี้ยอมเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน อย่างยิ่งเพราะผู้ที่มีความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจะให้อภัยทีมงานในกรณีที่เกิดความผิดพลาดจาก การทำงาน ยอมรับและมองเห็นส่วนดีจากประสบการณ์ความผิดพลาด พร้อมทั้งจะเริ่มต้น ทำให้เกิด การพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ไม่เอาความรู้สึกของตนเองเป็นศูนย์กลางทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีใน การทำงาน

3) ความซื่อตรง (Integrity) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความมั่นคง เช่น เป็นคนรักษาคำพูด ประพฤติตามในสิ่งที่พูด สิ่งนี้สร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมงาน

4) ความซื่อสัตย์ (Honesty) ผู้นำทางจิตวิญญาณมีความซื่อตรง เป็นผู้ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความจริง ความถูกต้องลักษณะเช่นนี้ย่อมสร้างความศรัทธาให้กับผู้ร่วมงาน และสร้างเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ให้คุณค่าความดีงามอันจะส่งผลต่อแนวทางการปฏิบัติงานของทีมงานที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง

5) ความกล้าหาญ (Courage) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยปัญญา ความเข้าใจ จึงมีความคิดและการตัดสินใจที่แน่วแน่มั่นคงบนพื้นฐานของความถูกต้องดีงามและความมีศีลธรรมเป็นพลังทำให้เกิดความแข็งแกร่งภายในจิตใจ ส่งผลให้เกิดความหวังและพลังใจแก่ทีมงานในการก้าวข้าม การถูกคัดค้าน การถูกคุกคามให้เลิกล้มความตั้งใจในงาน

6) ความนอบน้อม (Humility) เป็นลักษณะที่สำคัญมากของผู้นำทางจิตวิญญาณ คือเป็นผู้ที่สุภาพ ไม่หยิ่งทะนงในความสำเร็จที่เกิดขึ้น ไม่แสวงหาเกียรติ ชื่อเสียงและการยอมรับนับถือแต่แทนที่ด้วยการเห็นคุณค่าและให้เกียรติผู้ร่วมงานทุกคน เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จและชื่นชมยินดีกับความก้าวหน้าในชีวิตของผู้อื่นด้วยความจริงใจมีถ้อยคำที่เปี่ยมด้วยพลัง ให้ความหวังและสร้างแรงบันดาลใจแก่ทีมงานและกระตุ้นให้เพื่อนร่วมงานในทีมหิบบ่นมิตรไมตรีอันดีแก่ผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยความจริงใจ

7) ความมีเมตตากรุณา (Kindness) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณา เมื่อเห็นผู้อื่นประสบปัญหาหรือเกิดความทุกข์ใจแล้วมีใจปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ด้วยการให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังความสามารถ มีจิตใจอ่อนโยนละมุนละไม มีผู้อื่นเป็นศูนย์กลาง (Other Center) ให้ความสำคัญและความต้องการของทีมงาน

8) การเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy/Compassion) เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ทำให้ไม่แข็งกระด้างหรือเย็นชาต่อความต้องการของทีมงานแต่กระตุ้นให้การช่วยเหลือด้วยความมีมนุษยธรรมทำให้ทีมงานมีคุณภาพชีวิตที่ดี

9) ความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรค (Patience) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้ที่มีความอดทนสูง สามารถทนต่อความทุกข์ยากโดยไม่บ่น ยินหยัดในอุดมการณ์ และไม่ยอมจำนนต่ออุปสรรคปัญหาใด ๆ ทำให้บรรลุตามเป้าหมายของงาน

10) ความดีเลิศ (Excellence) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้ที่ยินดี และให้คุณค่ากับการกระทำที่ดีที่สุดเสมอ ไม่มีขมสิ่งที่ไม่พอใจ แต่จะชื่นชมในความพยายามที่เป็นเลิศของทีมงาน

11) ความสนุกสนาน (Fun) ผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี และอิทธิพลนี้ส่งผลให้บรรยากาศขององค์กรนั้น ๆ เต็มไปด้วยความสุข รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ ซึ่งทำให้การทำงานไม่เคร่งเครียด ขลาดกลัวหรือกังวลเพราะการถูกจับผิด

ผู้วิจัยเห็นว่า คุณลักษณะพิเศษของประเทศไทย คือ การที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่คู่ประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและยาวนานและสามารถรักษาเอกราชของชาติไทยไว้ สามารถรวบรวมหลายเชื้อชาติเป็นชาติไทยและรวมดินแดนหลากหลายไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถคลี่คลายให้จัดความคิดแตกแยกและให้ประเทศชาติของไทยกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ที่หล่อหลอมมาจากคุณลักษณะทั้งหมดข้างต้น

ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ราชประศาสนศาสตร์ เกิดจากการที่ พระมหากษัตริย์ เห็นว่า ประชาชนไทย ยังมีความเดือดร้อน และจำเป็นต้องการพัฒนาประเทศในทุกด้าน จำเป็นต้องมีการปฏิรูปกระบวนการ วิธีการในการแก้ไขปัญหาของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า โดยนัยนี้ พระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำเชิงปฏิรูป ตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theories) คือเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำที่สามารถใช้ในการอธิบายกระบวนการอิทธิพลได้อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับจุลภาคระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นรายบุคคล ไปจนถึงระดับมหภาคระหว่างผู้นำกับบุคลากรทั้งองค์การตลอดจนทั้งระบบวัฒนธรรมด้วย

แม้ว่าบทบาทหลักของผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นในองค์การก็ตาม แต่ตลอดเส้นทางของกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผู้นำกับผู้ตามจะผูกพันต่อกันอย่างมั่นคง ทฤษฎีนี้ได้รับการยอมรับว่ามีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาทุกทฤษฎีหนึ่งในปัจจุบัน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้ ให้ความสำคัญกับการพิจารณาความสามารถของผู้นำในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในตัวคนทำงานและองค์กร ในภาพรวม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้นำเอง ซึ่ง วิชัย อุตสาหจิต (2562) ได้กล่าวถึงการศึกษาของ Bass and Avolio (2018) ได้ อธิบายแนวคิดภาวะผู้นำเชิงการสร้างการเปลี่ยนแปลงไว้ที่น่าสนใจว่า คุณลักษณะของผู้นำเพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงนี้มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1) การพิจารณาใส่ใจปัจเจกบุคคล หมายถึง ระดับการแสดงพฤติกรรมของผู้นำในการเข้าใจและใส่ใจความต้องการของผู้ตาม เป็นรายบุคคล รวมถึงการดูแลให้คำแนะนำและสอนงานผู้ตามแต่ละคนอย่างเหมาะสม มีความเข้าอกเข้าใจให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้โอกาสและสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่บรรยากาศของการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เกิดแรงบันดาลใจและพลังในการทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่ของทุกคน

2) การกระตุ้นเชิงปัญญา หมายถึง ระดับการแสดงพฤติกรรมของผู้นำในการสร้างความท้าทาย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนา มองปัญหาและความเสี่ยงเป็น โอกาส กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นและความคิดสร้างสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีเหตุผล แสวงหาข้อเท็จจริง

3) การจูงใจเชิงแรงบันดาลใจ หมายถึงระดับการแสดงพฤติกรรมของผู้นำ ในการนำด้วยวิสัยทัศน์ที่มีความชัดเจนและดึงดูดใจ นำไปสู่แรงบันดาลใจในการทุ่มเทพลังกาย พลังใจในการปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จตามเป้าประสงค์

4) การมีอิทธิพลเชิงอุดมคติ หมายถึงระดับการแสดงพฤติกรรมของผู้นำ ในการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านจริยธรรม ความโปร่งใส

จากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการแข่งขันเพื่อชิงความเป็นเลิศ ดังนั้นวิธีที่จะทำให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จสูงสุดคือผู้บริหารต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง ซึ่งเบิร์นส์ (Burns) เสนอความเห็นว่าการแสดงความเป็นผู้นำยังเป็นปัญหาอยู่จนทุกวันนี้เพราะบุคคลไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องกระบวนการของความเป็นผู้นำ Burns อธิบายความเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นผู้นำว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างความเป็นผู้นำกับอำนาจที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ตาม อำนาจจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำจัดการบริหารทรัพยากร โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนหวังไว้ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อการบริหารจัดการทำให้เกิดแรงจูงใจและนำมาซึ่งความพึงพอใจต่อผู้ตามความเป็นผู้นำถือว่าเป็นรูปแบบพิเศษของการใช้อำนาจ (Special Form of Power)

Burns (1978) นำเสนอโมโนทัศน์เกี่ยวกับภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพในผลงานวิจัยเรื่องผู้นำทางการเมืองของตน โดย Burns อธิบายถึงภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพว่า เป็นกระบวนการที่ทั้งผู้นำและผู้ตามต่างช่วยยกระดับของคุณธรรมและแรงจูงใจของกันและกันให้สูงขึ้น ผู้นำดังกล่าวจะหาวิธีการยกระดับจิตใจของผู้ตามด้วยการดึงดูดความสนใจมาสู่อุดมการณ์และค่านิยมทางศีลธรรมที่ดีงาม เช่น เสรีภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาค สันติภาพและความมีมนุษยธรรม เป็นต้น

แนวคิดของ Burns สรุปได้ว่า ใครก็ได้ในองค์กรจะอยู่ในตำแหน่งหรืออยู่ในองค์กรแบบใดก็ตาม สามารถแสดงพฤติกรรมภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพได้ทั้งสิ้น โดยสามารถมีอิทธิพลต่อเพื่อนร่วมงานต่อผู้บังคับบัญชาหรือต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ได้และทั้งสามารถเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไปก็ได้

Burns ได้สรุปลักษณะผู้นำเป็น 3 แบบ ได้แก่

1) ผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) คือ ผู้นำที่ติดต่อกับผู้ตามโดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและสิ่งแลกเปลี่ยนนั้นต่อมากลายเป็นประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะนี้พบได้ในองค์กรทั่วไป เช่น ทำงานดีก็ได้เลื่อนขั้นทำงานก็จะได้ค่าจ้างแรงงานและในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีข้อแลกเปลี่ยนกับชุมชน เช่น ถ้าคนได้รับการเลือกตั้งจะสร้างถนนให้ เป็นต้น

2) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) คือ ผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตามพยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองสูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตามกระตุ้นและยกย่องซึ่งกันและกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำและมีการเปลี่ยนต่อ ๆ กันไป เรียกว่า Domino effect ต่อไป ผู้นำการเปลี่ยนแปลงก็จะเปลี่ยนเป็นผู้นำจริยธรรม ตัวอย่างผู้นำลักษณะนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน

3) ผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) คือ ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตามซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ (Needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควรรีจริยธรรมสูงสุดคือความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองความต้องการและความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม

ผู้วิจัยเห็นว่า ตัวอย่างผู้นำจริยธรรมที่สำคัญคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ท่านทรงเป็นนักวางแผนและมองการณ์ไกลนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง เช่น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เป็นต้นและจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนของพระมหากษัตริย์ ในทุกภูมิภาคเท่ากับเป็นการช่วยให้ พระมหากษัตริย์ ได้รับทราบข้อมูลอันเป็นปัญหาความต้องการพื้นฐานของประชาชน เปรียบได้กับ ข้อมูลในการพัฒนา จึงได้เกิด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้นด้วยพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์

ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระมหากษัตริย์ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้นำทางจริยธรรมที่พระมหากษัตริย์ ทำให้ผู้ตามได้รับการศึกษา อบรมและการพัฒนาฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ในขณะเดียวกันด้วย รวมทั้งร่วมกันสร้างแนวคิดในการพัฒนาและแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการพัฒนาผู้ตามหรือทรัพยากรบุคคลด้วยตามแนวคิดของ Burns (1978)

ในที่สุดผลลัพธ์ที่ได้จากภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่ความสัมพันธของการกระตุ้นและยกระดับซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำและตัวแทนแห่งขวัญกำลังใจ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นทั้งในส่วนของผู้นำและผู้ตามด้วย และเป็นผู้นำที่พยายามยกระดับการตระหนักรู้ของผู้ตามเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของความคาดหวังในผลลัพธ์โดยการยกระดับแนวความคิดและค่านิยมให้สูงขึ้นและวิธีการที่จะให้เข้าถึงสิ่งเหล่านั้น (Burns, 1978, p.141)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเป็นผู้นำแบบจริยธรรมอย่างแท้จริง เมื่อได้รับการยกระดับความประพฤติกว้างและปรารถนาเชิงจริยธรรมของผู้นำและผู้ตามให้สูงขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองฝ่าย สร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้นกว่าเดิม

ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theories) ของ Burns (1978) เป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นการพัฒนาในบริบทที่สังคมไทยในปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว ตามกระแสสายธารของยุคโลกาภิวัตน์ที่กำลังไหลบ่าเข้ามาอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งหาจุดยืนไม่พบว่าพัฒนาไปในทิศทางใด

ผู้วิจัยเห็นว่า พระมหากษัตริย์ และ รัฐบาล เชื่อมโยงกันในการพัฒนาประเทศ ทำให้ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากการเป็นผู้นำของพระมหากษัตริย์ ที่ปกครองชี้ทางประเทศ โดยที่ท่านไม่ได้ลงไปทำเอง แต่ท่านให้กำลังใจ ให้โอวาท ชี้แนวทางต่าง ๆ ให้ ท่านยังสนใจเฉพาะบางเรื่องเป็นกรณีพิเศษด้วย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับน้ำและดิน ซึ่งรัฐบาลโดยทั่วไปไม่ค่อยมีวิสัยทัศน์ที่สนใจเรื่องเหล่านี้ แต่ว่า ผู้นำของเราคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ท่านเห็น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2563, น. 101)

เมื่อระบอบการปกครองเปลี่ยนแปลง โลกเปลี่ยนแปลง สังคมไทยเปลี่ยนแปลง บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็ต้องเปลี่ยนแปลง จะฝืนความเป็นอนิจจังของสังคมไม่ได้ นอกจากบทบาทหลักในฐานะสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติแล้ว พระมหากษัตริย์ยังมีบทบาทที่เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ นั่นคือ ทรงเป็นผู้นำด้านปัญญา ด้านการพัฒนาและการสังคมสงเคราะห์ กล่าวได้ว่างานพัฒนาประเทศของพระมหากษัตริย์เป็นแผนงานระยะยาวก่อนเกิดยุทธศาสตร์ชาติเสียอีก

ปัญหาความเดือดร้อนและปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท เป็นปัญหาแรกที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญ ซึ่งในเบื้องต้น พระมหากษัตริย์ได้เห็นสังขรณ์ว่า เศรษฐกิจชนบทเป็นปัญหาพื้นฐานของเศรษฐกิจแห่งประเทศไทย ต้องการความรู้ความเข้าใจในข้อมูลความเป็นจริง อีกทั้งนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมสำหรับการดูแลแก้ไข ที่ได้มาจากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งถิ่นทุรกันดาร ซึ่งแม้แต่ข้าราชการก็ไม่เคยไปเยือนและนักวิชาการก็มิได้ให้ความสนใจ ทำให้พระมหากษัตริย์ได้รับทราบรายละเอียดของปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ของประชาชน ด้วยพระปรีชาญาณในการวิเคราะห์ปัญหาและพระปรีชาสามารถในวิชาการแขนงต่าง ๆ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ พระมหากษัตริย์ได้กำหนด ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ที่สำคัญ คือ

1) ลักษณะเป็นการสร้างแบบจำลองของเศรษฐกิจไทยที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและสภาพความเป็นจริง เพื่อที่จะได้เห็นบรรดาจุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งจะนำไปสู่นโยบายและมาตรการที่จำเป็นในการแก้ไขปัญหา

2) ลักษณะเป็น โครงการ ต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งโครงการการวิจัยและค้นคว้าทดลอง โครงการที่เป็นมาตรการแก้ไขปัญหายังเป็นรูปธรรม โครงการพัฒนาเฉพาะกิจและโครงการเพื่อการศึกษา การสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์

จากการกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ 2 ลักษณะนี้ ผู้วิจัยขออธิบายโดยอ้างอิงงานเขียนของ Romer (1989) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ รางวัลโนเบล ปี 1996 ในงานวิจัยเรื่อง Human Capital and Growth : Theory and Evidence ได้ว่า Romer ได้สร้างแบบจำลองโครงการวิจัยต่าง ๆ เพื่อศึกษาถึงตัวแปรและปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งสรุปได้ว่า นอกเหนือจากปัจจัยทางด้านบัญชีการเงิน การลงทุน และความรู้ทางวิทยาศาสตร์แล้ว การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ ก็มีความสำคัญมากเช่นกัน

ซึ่งงานวิจัยของ Romer มีตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ ในด้านการศึกษา การพัฒนาฝีมือแรงงานและการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นการลงทุนที่หวังผลแบบระยะยาว ที่จะทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ มีการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การพัฒนาฝีมือแรงงาน และมีการศึกษาวิจัย เพื่อให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ มีผลสำเร็จอย่างต่อเนื่องระยะยาว เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชนหรือเศรษฐกิจชนบท ซึ่งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจของประเทศ

ที่ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นพระปรีชาญาณที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐศาสตร์โลกที่ทันสมัย ต่อมาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เหล่านี้ ทางรัฐบาลและหน่วยงานราชการ ได้นำโครงการต่าง ๆ ไปดำเนินการตามพระราชดำริและพิจารณาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2546, น.17-18) ทำให้ราชประศาสนศาสตร์เชื่อมโยงกับรัฐประศาสนศาสตร์ ในการพัฒนาประเทศได้ด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความต่อเนื่องและเสถียรภาพของรัฐบาล เป็นปัญหาหลักอย่างหนึ่งที่เป็นปัญหาต่อการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ได้กล่าวว่า ถ้าเราดูรัฐบาลแต่ละชุด ประเทศไทยไม่มีอะไรที่น่าภูมิใจมากนัก เพราะเราเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย แต่ถ้าดูที่ระดับหน่วยงาน เช่น การประปา พบว่าเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาตลอด ผลงานมากขึ้นมาโดยตลอด และถ้าดูในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น ดูว่าในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 บ้านเมืองเป็นอย่างไร 70 ปี ที่ท่านครองราชย์นั้นยิ่งใหญ่เพียงใด ประเทศไทยผ่านจากการเป็นประเทศที่ด้อยพัฒนาและยากจน จนตอนนี้อยู่ในระดับปานกลางแล้ว ประเทศไทยสมัยที่ท่านขึ้นครองราชย์ คนส่วนใหญ่ยังเป็นชาวชนบทแทบทั้งหมด มีเมืองประมาณ 15 เปอร์เซ็นต์ แล้วกรุงเทพมหานครกลายเป็นมหานครสำคัญของโลกไปแล้ว (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2563, น. 101)

ผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นความเฉพาะและเป็นลักษณะพิเศษยิ่งของแนวทางการศึกษาแบบประวัติศาสตร์อีกประการหนึ่งคือ ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง ความจริงของสังคมและวัฒนธรรมคือการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้น จะเข้าถึงความจริง จะต้องศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง การศึกษาเพียงโครงสร้างและหน้าที่ของระบบปัจจุบัน ไม่พอเพียงที่จะตอบคำถามว่าทำไมสถาบันนี้หรือสถาบันนั้นดำรงอยู่ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, น.108)

ประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยหลักที่กำหนดลักษณะและหน้าที่ของผู้นำ หรือ ประมุขของรัฐ ซึ่งในหลายประเทศมีพระมหากษัตริย์ มีหน้าที่รับผิดชอบการปกครองบ้านเมืองต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งถือได้ว่าเป็น สถาบันหลักสถาบันหนึ่งของรัฐ เมื่อประชาชนมีความคุ้นเคยกับสถาบันการปกครองดังกล่าว และมีความรู้สึกผูกพันทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่นเดียวกับความรู้สึกผูกพันในความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว ก็มักจะปรารถนาที่จะดำรงสถาบันพระมหากษัตริย์เอาไว้ต่อไป เพียงแต่อาจปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิวัฒนาการทางสังคม (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2552, น.25) และที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงดำเนินว่า ณ เวลาในสถานการณ์ของบ้านเมืองแบบใด สถาบัน

พระมหากษัตริย์ ควรมีบทบาทที่เหมาะสมอย่างไร ควรมองเป็นนวัตกรรมและประดิษฐกรรมใหม่ทางการเมือง ในลักษณะเฉพาะของประเทศไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น. 64)

แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มิได้ถวายพระราชอำนาจในการเป็นผู้นำโดยประการทั้งปวง ยังควบคุมอยู่บางอย่าง แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่สูญเสียความเป็นผู้นำ เพราะว่ามีผู้นำได้อีกหลายทาง หลายอย่าง หลายประการ แม้จะไม่มีอำนาจในการการเมืองสมบูรณ์ แต่ก็มีโอกาสที่จะนำในทางเศรษฐกิจ ในทางพัฒนา ในทางวัฒนธรรม ในทางการศึกษา เป็นการทำให้เกิดความถูกต้องในทางจิตใจ (พระธรรมโกศาจารย์ [เงื่อม อินฺทปญฺโญ], 2559, น. 26)

ซึ่งนอกเหนือในเรื่องของกรอบกฎหมายรัฐธรรมนูญแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ยังต้องปรับการดำรงตนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ทั้งผันแปรและผันผวนอยู่เกือบตลอดเวลา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่ว่าจะการเมืองจะผันแปรและผันผวนอย่างไร พระมหากษัตริย์ก็ต้องเป็นประมุขของประเทศ เป็นที่เคารพสักการะ เป็นจตุรรวมของความสามัคคีปรองดอง เป็นความสง่างามของประชาชาติ ซึ่งผู้วิจัย มองว่าทำให้ พระมหากษัตริย์เป็น ผู้นำทางการเปลี่ยนแปลงที่มีบารมี ที่เป็นเครื่องดึงดูดให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าเข้ามาขอพึ่งพระบารมี รวมทั้งนักการเมืองและผู้มีอำนาจทางการเมือง ในกรณีที่ประชาชนทั่วไปนั้น ทรงเริ่ม การเรียนรู้เกี่ยวกับประชาชนและการเรียนรู้จากประชาชน จากการเริ่มพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนและทอดพระเนตรสภาพของพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกล

2.2 พระมหากษัตริย์กับการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาชนและการเรียนรู้จากประชาชน

ผู้วิจัย กล่าวไว้ในบทที่ 1แล้วว่า พระมหากษัตริย์ เป็น นักเรียนรู้ นั้น จะขออธิบายทฤษฎีการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายการเป็น นักเรียนรู้ ของพระมหากษัตริย์ โดยได้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีปัญญา (Cognitive Theories) ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanism) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ของเมอร์เรียม และคาฟฟาเรลลา (Merriam and Caffarella, 1991, pp.123-139) ได้สรุปสาระสำคัญของกลุ่มทฤษฎีทั้ง 4 กลุ่มไว้ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เน้นขบวนการภายในที่ทำให้เกิดพฤติกรรม แต่จะสังเกตและวัดผลจากพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก การทดลองของกลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยมใช้สัตว์เป็น

เครื่องทดลอง ทำให้เกิดการโต้แย้งเมื่อนำมาใช้กับการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ว่า พฤติกรรมการแสดงของมนุษย์อาจไม่ตรงตามผลการทดลองกับสัตว์ เนื่องจากมนุษย์มีระบบการรับรู้และการตอบสนองต่างจากสัตว์

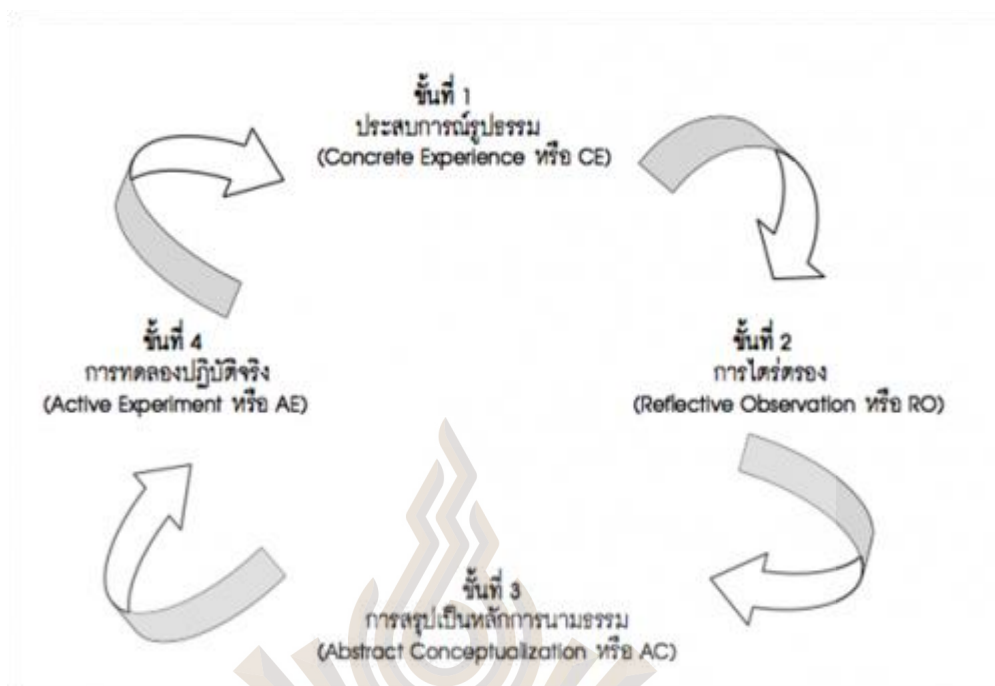
ทฤษฎีของกลุ่มพฤติกรรมนิยมกล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง พฤติกรรมมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนได้โดยมีการวางเงื่อนไข มีการเสริมแรงในรูปของรางวัลและการลงโทษการเลือกการเสริมแรงมีแนวทางการเลือกที่ต้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อมีการวางเงื่อนไขและการเสริมแรงที่เหมาะสม สิ่งเร้าที่มีความคล้ายคลึงกับประสบการณ์เดิม จะมีผลทำให้ความคงทนของการเรียนรู้ดีขึ้น

2) กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีปัญญา เน้นแนวความคิดด้านการหยั่งรู้ (Insight) และการรับรู้ (Perception) พฤติกรรมที่เป็นผลจากการเรียนรู้จึงมีทั้งพฤติกรรมภายในและภายนอก พฤติกรรมภายใน ได้แก่ ความคิดที่ทำให้เกิดการหยั่งรู้ ส่วนพฤติกรรมภายนอก เป็นการแสดงออกและความสามารถในการรับรู้ ทฤษฎีนี้จึงเน้นการสร้างเสริมประสบการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดการหยั่งรู้และการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้เรียนสามารถรวมประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันและมองเห็นวิธีการแก้ปัญหาการจัดเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก จากซับซ้อนน้อยไปสู่ซับซ้อนมาก จากสิ่งที่ไม่มีความหมายใกล้ชิดกับผู้เรียนไปสู่สิ่งที่มีความหมาย การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนดำเนินไปสู่เป้าหมาย ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากความเข้าใจ ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้อยู่นานกว่าการท่องจำ

3) กลุ่มทฤษฎีมนุษย์นิยม เป็นทฤษฎีที่คัดค้านการทดลองเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์แล้วมาใช้อ้างอิงกับมนุษย์และปฏิเสธที่จะใช้คนเป็นเครื่องทดลองแทนสัตว์ นักทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่ามนุษย์มีความคิด มีสมอง อารมณ์และอิสรภาพในการกระทำ การเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน การจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความเข้าใจ ทักษะและเจตคติไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญกับความรู้อีกหนึ่งคิด ค่านิยมการแสดงออกตลอดจนการเลือกเรียนตามความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักบรรยากาศในการเรียนเป็นแบบร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันกันอาจารย์ผู้สอนทำหน้าที่ช่วยเหลือให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในขบวนการเรียนของผู้เรียน โดยการจัดมวลประสบการณ์เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

4) กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่แตกต่างจากทฤษฎีการเรียนรู้ 3 ทฤษฎีแรกค่อนข้างมาก ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเน้นว่า การเรียนรู้เกิดจากการที่มนุษย์มีส่วนร่วมหรือสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ในลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สังคมและพฤติกรรมความแตกต่างของพฤติกรรมภายใต้สถานการณ์เดียวกัน สามารถอธิบายได้โดยลักษณะนิสัยส่วนตัว และแรงกระตุ้นที่เป็นปัจจัยความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์ ลักษณะการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้บทบาท และพฤติกรรมตามต้นแบบในสังคม

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้อธิบายความหมายของคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ ว่า ปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิด ราชประศาสนศาสตร์ นั่นก็คือ การที่พระมหากษัตริย์ได้มีการทดสอบและทดลองปฏิบัติให้เป็นที่แน่ใจเสียก่อนถึงจะพระราชทานออกมาเป็นแนวพระราชดำริหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแน่นอนว่า การทดสอบและทดลองของพระมหากษัตริย์ ได้มีการลองผิดลองถูกจากการทดสอบและทดลองนั้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นอีกทฤษฎีหนึ่งที่จะสามารถอธิบายการเป็น นักเรียนของพระมหากษัตริย์ เพิ่มเติมนอกเหนือจาก 4 กลุ่มทฤษฎีที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วข้างต้น 5) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่ง โคลบ์และฟราย (Kolb and Fry, 1984) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่า ขณะที่ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนเองถนัดและการเรียนรู้ก็จะเริ่มจากจุดนั้น แต่ผู้ใหญ่ก็จะใช้รูปแบบการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบแม้ว่าจะไม่มากหรือได้ผลเท่ากับแบบที่ตนเองถนัด กระบวนการเรียนรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีขั้นดังนี้

รูปที่ 2.1 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์

ที่มา: Kolb and Fry, 1984

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์รูปธรรม เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ต่าง ๆ เน้นการใช้ความรู้สึกและยึดถือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงตามที่ตนประสบในขณะนั้น

ขั้นที่ 2 การไตร่ตรองเป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมุ่งที่จะทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์ที่ได้รับ โดยการสังเกตอย่างรอบคอบเพื่อการไตร่ตรองพิจารณา

ขั้นที่ 3 การสรุปเป็นหลักการนามธรรม เป็นขั้นที่ผู้เรียนทำการสรุปตามความเข้าใจของตนเอง

ขั้นที่ 4 การทดลองปฏิบัติจริง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำเอาความเข้าใจที่สรุปได้ในขั้นที่ 3 ไปทดลองปฏิบัติจริง เพื่อทดสอบว่าถูกต้องหรือขั้นตอนนี้เน้นที่การประยุกต์ใช้

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยสามารถแบ่งแบบกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ (Kolb, Rubin & Osland, 1991, pp. 23-40)

1) แบบคิดนอกกรอบ (Diverges) หมายถึง รูปแบบการเรียนที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 เป็นแบบที่ผู้เรียนมีความสามารถในการรับรู้และการสร้างจินตนาการต่าง ๆ ขึ้นเอง

สามารถไตร่ตรองจนมองเห็นภาพโดยส่วนรวม ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้จะทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องการความคิดหลากหลาย เช่น การระดมสมอง

2) แบบดูดซึม (Assimilators) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสามารถในการสรุปหลักการหรือกฎเกณฑ์ ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้มักสนใจในหลักการที่เป็นนามธรรมมากกว่าแต่ไม่ชอบการลงมือปฏิบัติ และมักไม่คำนึงถึงการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้

3) แบบคิดเอกนัย (Converges) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ชั้นที่ 3 และชั้นที่ 4 เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสามารถในการนำความคิดที่เป็น นามธรรมไปใช้ในการปฏิบัติ ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้สามารถสรุปวิธีที่ถูกต้องที่สุดเพียงวิธีเดียวที่จะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ไม่ชอบใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหาแต่ใช้เหตุผล ชอบทำงานกับวัตถุมากกว่างานกับบุคคล มักมีความสนใจที่เฉพาะเจาะจงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีความเชี่ยวชาญในสิ่งนั้น

4) แบบปรับปรุง (Accommodators) หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นขั้นตอนการเรียนรู้ชั้นที่ 4 และชั้นที่ 1 ผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้จะชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทดลอง และจะทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว มีแนวโน้มจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่ตนเองคิดขึ้นเองในลักษณะที่ชอบลองผิดลองถูกและชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จากการที่พระมหากษัตริย์ เรียนรู้ประชาชนจากทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 4 กลุ่ม คือ จากพฤติกรรม ความรู้ความเข้าใจ ความเป็นมนุษย์และการเรียนรู้ทางสังคม และเพิ่มเติมจากคำแนะนำของผู้ใกล้ชิด เรียนรู้จากจารีตประเพณีและพุทธศาสนา รวมทั้งการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นการสะสมข้อมูลทั้งทางวิชาการและประสบการณ์ เป็นนักเรียนรู้ ที่ให้ความสนใจในเรื่องพฤติกรรมของประชาชนคนไทย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือปัญญา ที่เข้าใจลึกซึ้งของความเป็นมนุษย์และทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมในการศึกษา

ท้ายที่สุดการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการลองผิดลองถูกจากการทดสอบและทดลอง ปฏิบัตินำมาซึ่งการปรับปรุง (Accommodators) ทำให้การเป็นนักเรียนรู้ของพระมหากษัตริย์เป็น

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจในรายละเอียดในแต่ละด้านของปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์

ส่วนกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่รับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทในภารกิจเพื่อประชาชนและบ้านเมือง ก็เป็นกลุ่มข้าราชการที่มีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน ในการพัฒนาประเทศ โดยใช้ รัฐประศาสนศาสตร์ คือ ระบบราชการ เป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันเรื่องต่าง ๆ

2.3 พระมหากษัตริย์กับรัฐประศาสนศาสตร์ผ่านระบบราชการในการพัฒนา

ตามที่ผู้วิจัย ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์และราชประศาสนศาสตร์ในการพัฒนาประเทศไทยแล้วว่า รัฐประศาสนศาสตร์ ได้รับการยอมรับจากประชาชนไม่มากนัก เพราะประชาชน ไม่เชื่อมั่นในระบบราชการ มีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องของระบบราชการ (Red Tape) ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่า นับแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พุทธศักราช 2475 นั้น อำนาจอธิปไตย ไม่เคยตกเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะนับจากนั้นมา อำนาจอธิปไตยของปวงชน ได้ตกเป็นสมบัติผลักดันกันชน ของชนชั้นนำในกลุ่มอำมาตยาธิปไตยและกองทุนธุรกิจการเมืองมาโดยตลอด

ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย จึงเต็มไปด้วยการช่วงชิงอำนาจ คอร์รัปชัน ของกลุ่มชั้นนำดังกล่าว และได้แพร่เชื้อการทุจริตคอร์รัปชัน กระจายไปในทุกอณูของสังคม จนคอร์รัปชันกลายเป็นประเพณีปฏิบัติของภาคราชการและเอกชน ซึ่งยากจะแก้ไขให้ลดลงได้

ผู้วิจัยขออธิบายแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระบบราชการของ Weber (1947) มาประกอบการวิเคราะห์ถึงปัญหาของระบบราชการ หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ ว่า เหตุใดจึงยังไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ดังต่อไปนี้

Weber เป็นนักทฤษฎีองค์การชาวเยอรมัน ซึ่งอธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการครอบงำ (Domination) โดยเขาเห็นว่าผู้นำหรือนักบริหารจะบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้ ขึ้นอยู่กับการที่

ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชายินยอมที่จะปฏิบัติตาม และจะต้องมีระบบการบริหารมาดำเนินการให้คำสั่งมีผลให้บังคับได้

Weber ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดองค์การแบบระบบราชการ (Bureaucracy) ขึ้นมาในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคม (Social Institute) สถาบันหนึ่ง นั่นคือ เป็นสถาบันการบริหาร การปกครองของรัฐเป็นสถาบันหนึ่งของกระบวนการในการปกครองประเทศมีหน้าที่ ต้องปกป้อง ดูแลรักษาผลประโยชน์บ้านเมืองและต้องการอิสระในการทำงาน เป็นสถาบันที่มั่นคง ยากต่อการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

ทั้งนี้ ระบบราชการ (Bureaucracy) เป็นรูปแบบโครงสร้างของการจัดองค์การขนาดใหญ่ที่สามารถนำไปใช้เป็นวิธีการในการจัดองค์การได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน ไม่ใช่ระบบการบริหารที่ใช้ในองค์การภาครัฐเท่านั้น แต่ในองค์การภาคเอกชนขนาดใหญ่ก็นำไปใช้ด้วย ดังนั้น ระบบราชการหรือ Bureaucracy จึงเป็นระบบการบริหารระบบหนึ่งที่ยอมรับนำไปใช้ในองค์การขนาดใหญ่ที่มีคนจำนวนมาก มีภารกิจที่ต้องทำมาก ซึ่งมีกลไกการบริหาร (Administrative Apparatus) เป็นกลไกการควบคุม และทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้นำและกลุ่มชนที่ถูกปกครอง ซึ่งกลไกในการบริหารต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมกับรูปแบบแห่งอำนาจที่ผู้นำในสังคมนั้นใช้อยู่ ตามแนวคิดของ Weber แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

- 1) รูปแบบการใช้อำนาจเฉพาะตัวแบบอาศัยบารมี (Charismatic Domination)
- 2) รูปแบบการใช้อำนาจแบบประเพณีนิยม (Traditional Domination)
- 3) รูปแบบการใช้อำนาจตามกฎหมาย (Legal Domination)

การพัฒนาประเทศหรือการดำเนินนโยบายสาธารณะต่าง ๆ โดยทั่วไปจะใช้ รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นตัวขับเคลื่อนผ่าน ระบบราชการ ซึ่ง ระบบราชการ นั้น มีทั้งจุดแข็งและจุดด้อยซึ่งอาจเป็นอุปสรรคของการพัฒนา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขออธิบายโดยสรุปถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของระบบราชการ ดังนี้

2.3.1 จุดแข็งของระบบราชการ

- 1) วิธีการจัดรูปแบบองค์การที่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน สามารถป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ เพราะการทำงานต้องเป็นไปตามขั้นตอน กฎเกณฑ์และมีหลักฐานเสมอ
- 2) การทำงานตามระบบราชการ เปรียบเสมือนการผลิตสิ่งของด้วยเครื่องจักร สามารถผลิตสิ่งของออกมาตามมาตรฐานที่กำหนดไว้
- 3) การสั่งการตามสายการบังคับบัญชา และการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน ช่วยทำให้ระบบราชการสามารถทำงานขนาดใหญ่ ที่มีความสลับซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) การที่ผู้ปฏิบัติงานทุกคนต้องทำงานตามขั้นตอน กฎระเบียบและ มีหลักฐานอย่างสมเหตุสมผล ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ได้

2.3.2 จุดอ่อนของระบบราชการ

- 1) การทำงานตามระเบียบ ข้อบังคับ ทำให้คนต้องทำตามขั้นตอน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ทำให้การทำงานเต็มไปด้วยเอกสาร เกิดความล่าช้า เฉื่อยชา ซึ่งอาจนำมาซึ่งการขาดประสิทธิภาพ
- 2) การบริหารตามลำดับชั้น ทำให้เกิดการดำเนินงาน แบบรวมศูนย์ รวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูง อาจก่อให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบ และเกิดความไม่คล่องตัวในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน
- 3) ระบบราชการ มองคนเป็นแค่วัตถุ สิ่งของ คนที่ทำงานในองค์กร จึงไม่มีบทบาทอะไรเลย เพราะต้องทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ทำให้คนกลายเป็นหุ่นยนต์ (Yes man or Organization man) เพราะไม่สามารถตัดสินใจทำอะไรได้เอง
- 4) ระบบราชการ เป็นรูปแบบการจัดองค์กรที่แข็งเหมือนกรงเหล็ก (Iron cage) ขาดความยืดหยุ่นและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเพราะการทำงานที่เน้นรูปแบบที่เป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบแห่งการใช้อำนาจในการปกครองบังคับบัญชา ตามแนวคิดของ Weber ที่แบ่งเป็น 3 รูปแบบ นั้น รูปแบบ ราชประศาสนศาสตร์ ของพระมหากษัตริย์เป็นลักษณะ

พิเศษคือ เป็นรูปแบบการใช้อำนาจเฉพาะแบบอาศัยบารมี หรือ Charismatic Domination มีกลไกการบริหารที่ใช้คือ บารมี ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนโดยชอบธรรม ซึ่งคำว่า บารมี (Charisma) นั้น Weber ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง คุณลักษณะพิเศษในตัวบุคคลของผู้นำที่ผู้ตามรับรู้และเชื่อว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ลึกลับลึกลับเหนือธรรมชาติเบื้องบนมอบให้เฉพาะบุคคล แต่ในระยะต่อมาได้มีการศึกษาเพิ่มเติมและสรุปว่า คำว่า บารมี นั้นเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปสามารถสร้างให้เกิดขึ้นและพัฒนาได้ เป็นคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ผู้ตามรู้สึกเลื่อมใสศรัทธา เกิดความเชื่อมั่นและพร้อมให้ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วง (วิชัย อุตสาหจิต, 2562, น.51)

ความเลื่อมใสศรัทธานั้น Lussier and Achua (2004) กล่าวอธิบายว่า ที่มาของความเลื่อมใสศรัทธาของบุคคลอื่นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้นำคนนั้นมีกระบวนการคิดที่สะท้อนถึงความหมายของชีวิตที่มีคุณค่าและมีการแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคิดความเชื่อนั้น โดยหมายรวมถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตน ความเชื่อทางจิตวิญญาณและศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ตลอดจนเป้าประสงค์ในการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกสะท้อนออกมา ในวิถีชีวิตของผู้นำและถูกรับรู้โดยบุคคลอื่นว่าเป็นจริงและมีคุณค่า สอดคล้องกับความคิดความเชื่อของบุคคลเหล่านั้น เกิดการยอมรับนับถือและศรัทธา

สอดคล้องกับ Yukl (2001) ที่กล่าวว่า ผู้ตามจะพิจารณาว่า ผู้นำมีภาวะผู้นำเชิงบารมี หากผู้นำนั้นมีพฤติกรรมของการเสียสละเพื่อส่วนรวม ให้ความสำคัญกับความสำเร็จหรืออรรถประโยชน์ขององค์กรและสังคมมากกว่าตนเอง มีความพยายามอันแรงกล้าในการที่จะทำให้วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้เป็นจริง นำด้วยการสร้างแรงบันดาลใจและความไว้วางใจร่วมกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า บารมี ของพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่สร้างสมมาด้วยตัวของพระมหากษัตริย์เอง ซึ่งไม่ได้เกิดมาจากรัฐธรรมนูญฉบับไหน แต่เป็น บารมี ที่พระมหากษัตริย์ สะสมมาจากการปฏิบัติตนในฐานะพระมหากษัตริย์ สนใจกับกิจกรรมที่ทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยยังใช้รัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการ เป็นตัวขับเคลื่อนนโยบายหรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จด้วย

ผู้วิจัยได้สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของระบบราชการ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ขอเพิ่มเติมว่าระบบราชการก็อาจมีความล่าช้า หรือมีอุปสรรค เนื่องจาก ขั้นตอน หลักเกณฑ์ และกฎหมายประกอบต่าง ๆ มีจำนวนมาก ทำให้การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน เป็นไปด้วยความล่าช้า และอาจ

ขาดความต่อเนื่อง (Red Tape) แต่ ราชประศาสนศาสตร์ เท่านั้นที่จะสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดดังกล่าวได้เพราะความต่อเนื่องยาวนานของสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ยังเป็นรูปแบบการพัฒนาประเทศไทย ที่ควบคู่กัน ระหว่าง ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

พระมหากษัตริย์ของไทย บริหารและพัฒนาประเทศไทยตามแบบปรัชญาไทยไม่น้อยที่ผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์เกี่ยวข้องกับรัฐประศาสนศาสตร์ ในการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งสามารถเรียกได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ผสานกับรัฐประศาสนศาสตร์ ก็ได้ คือ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการพัฒนาที่ต้องรู้ธรรมชาติของสิ่งที่เรากำลังทำอยู่และอย่าไปทำอะไรที่ฝืนที่ชนกับธรรมชาติ พยายามชี้กระแสธรรมชาติเอาไว้ พระมหากษัตริย์และข้าราชการทำงานในลักษณะที่ Win – Win โดยฝ่ายการเมืองก็ได้ ฝ่ายอื่น ๆ ก็ได้ด้วย และการที่ทำงานได้ผลส่วนหนึ่งก็เพราะท้องถิ่นใช้วัฒนธรรมเดิม ใช้การมีส่วนร่วมแบบเดิม ใช้ความรักในถิ่นฐานแบบเดิม ซึ่งการพัฒนาประเทศ ความสำเร็จของความสำเร็ก็คือ ท้องถิ่นและภาคเอกชน ที่ราชประศาสนศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเหมือนกันและเกี่ยวข้องกัน ในการพัฒนาประเทศ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2559, น. 83-88)

ผู้วิจัย เห็นว่า ประชาชนในชนบทหรือท้องถิ่น ประสบปัญหาเศรษฐกิจและมีความซับซ้อนเพราะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งดินและน้ำ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนกับการคมนาคมขนส่งเชื่อมชนบทกับเมือง และการนำผลิตผลทางการเกษตรจากผลิตสู่แหล่งตลาด รวมถึงสถานภาพในทางเทคโนโลยี ทำให้พระมหากษัตริย์ เก็บสะสมข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ชนบทอย่างละเอียด เพื่อนำมาวิเคราะห์ลักษณะของปัญหาและการที่ได้ทอดพระเนตรรายงานต่าง ๆ ที่รัฐบาลและหน่วยราชการทูลถวาย ทำให้พระมหากษัตริย์ เข้าใจและเข้าถึงปัญหาเศรษฐกิจของชนบทอย่างทะลุปรุโปร่งด้วยพระปรีชาญาณ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติจากการลองผิดลองถูกและประสบการณ์ สุดท้ายสรุปออกมาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศไทย ควบคู่ไปกับรัฐประศาสนศาสตร์ได้ด้วย

2.4 เศรษฐกิจพอเพียง : เรียนรู้ประชาชนนำไปสู่การพัฒนา

2.4.1 จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการที่ พระมหากษัตริย์ ได้เห็นความทุกข์ยากของประชาชนที่อยู่ในชนบท ในขณะที่รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้พยายามใช้สติปัญญาและงบประมาณจำนวนมากในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้จะประสบความสำเร็จในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชนบททั้งประเทศให้พ้นจากความยากจนขั้นแค้น หากก็ยังไม่สามารถบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชนนับสิบล้านคนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชนบทได้ ความทุกข์ยากของประชาชนในชนบทมีความแตกต่าง ทำให้พระมหากษัตริย์ เอาใจใส่ต่อปัญหาของประชาชนในชนบท มาตั้งแต่การออกเยี่ยมประชาชนในช่วงทศวรรษแรกของการครองราชย์

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น พระมหากษัตริย์ ได้คิดค้น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผลผลิตของการออกเยี่ยมประชาชน โดยนำปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากประชาชน มาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ทดลองปฏิบัติ จนเกิดเป็น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะช่วยให้ประชาชนรอดพ้นจากปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน ซึ่ง ผู้วิจัย เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็น พระปรีชาญาณ ของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงมองว่า ประเทศไทยไม่จำเป็นต้องเป็น เลือด ตัวใหม่ของเอเชีย สำคัญที่ว่า เศรษฐกิจจะต้องดูแลตัวเอง ไม่ทำอะไรที่เกินเนื้อเกินตัวและเกินกำลังของตนเอง (สุภชัย พานิชภักดิ์, 2561, น. 218)

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลาย

ด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการ จัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกัน มาถูกลืมเลือนและเริ่ม สูญหายไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทย สามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและควมมีอิสระในการกำหนด ชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อ ความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือ ว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤต เศรษฐกิจและปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์ และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

2.4.2 หลักการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาและแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก

ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุก

ระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพอยู่พอกิน อุ่มชูตัวเองได้นั้น มีแนวทางดำเนินงาน 3 ชั้น คือ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548, น.75)

- 1) การจัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย
- 2) การรวมพลังของชุมชน
- 3) ความร่วมมือของกลุ่มหรือสหกรณ์ในชุมชนกับองค์กรหรือภาคเอกชนภายนอก

รูปที่ 2.2 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยให้ประเทศไทยพลิกฟื้นจากวิกฤตเศรษฐกิจและลดปัญหาสังคม อันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจได้ โดยช่วยให้เกษตรกรและแรงงานที่ตกงานจากภาคเศรษฐกิจอื่นและไหลกลับคืนสู่ภาคเกษตร มีงานทำ มีกินมีใช้ตามอัตภาพ มีรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างรากฐานของชนบทให้แข็งแรงเพียงพอที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว เมื่อเศรษฐกิจรากฐานในชนบทมั่นคงทั่วประเทศการฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจจึงเป็นไปได้โดยง่าย ไม่มีอุปสรรค (ปรีดิยาธร เทวกุล, 2562, น.193)

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นช่วงที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงงานเพื่อปกครองแผ่นดิน ดูแลและช่วยเหลือประชาชน ขณะที่รัฐบาลมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ แต่พระมหากษัตริย์ ได้ช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่าใดนัก เพราะการพัฒนาในระบบเสรีนิยมได้ทอดทิ้งประชาชนบางส่วน ทำให้พระมหากษัตริย์เข้าไปช่วยเหลือประชาชนกลุ่มนั้น โดยพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่ติดตามแก้ปัญหาและจุดอ่อนที่เกิดจากการพัฒนาตามระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมและในที่สุดเมื่อเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมได้กลายเป็นระบบที่มีปัญหา พระมหากษัตริย์ จึงได้แนะนำให้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางออก กล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์ ได้ทำหน้าที่ผู้ปกครองที่ส่งเสริมการพัฒนาโดยตลอด

และในขณะเดียวกัน ก็ช่วยติดตามดูแลส่งเสริมในส่วนที่ขาดและแก้ไขส่วนที่บกพร่องที่เกิดจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยเห็นว่า พระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เป็นการวิเคราะห์โดยให้ความสนใจไปที่มิติในเชิงปรัชญาการดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควรและเป็นเพียงพระราชดำริที่ทรงแนะนำให้ทดลองนำไปปฏิบัติ ในฐานะของพระมหากษัตริย์ในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ที่พระมหากษัตริย์ ไม่อาจที่จะแสดงจุดยืนที่เป็นนโยบายของรัฐบาล เพราะการนั้นเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาล ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเชื่อมโยงกันในการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้วิจัย ขออธิบายต่อไปว่า ราชประศาสนศาสตร์ มีแนวคิดอย่างไร

2.5 ราชประศาสนศาสตร์:แนวคิดจากผู้ให้กำเนิดคำว่า“ราชประศาสนศาสตร์” คนแรก

นอกจากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวเบื้องต้นนั้นแล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดราชประศาสนศาสตร์จากหนังสือที่เกี่ยวข้อง ของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ผู้ให้กำเนิดคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ คนแรก ซึ่งผู้วิจัยสรุป ความหมายของ ราชประศาสนศาสตร์ จากหนังสือและงานวิชาการในหลายวาระดังนี้

1) พระมหากษัตริย์กับความเป็นไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปกครองที่สามารถนำประเทศชาติฝ่าวิกฤตสงครามสู่ความเป็นอิสรภาพจากประเทศพม่าและประเทศทางตะวันตก และพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ไทยในด้านการปกครองสมัยใหม่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

2) เอนกทรรศน์ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมไทยกับสังคมโลกและสังคมไทยโดยเฉพาะ โดยกล่าวถึงสังคมไทยในช่วง 70 ปีตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีผลกระทบกับสังคมไทยอย่างไรบ้าง ความภาคภูมิใจในแผ่นดินไทย และการเปลี่ยนแปลงบูรพาภิวัตน์มีผลดีต่อประเทศไทยอย่างไรบ้าง

3) ราชธิปไตยว่าด้วยพระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์ และสังคม-การเมืองไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับมุมมองใหม่ต่อพระราชกรณียกิจและผลแห่งการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 โดยใช้กรอบวิเคราะห์ทางภูมิรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจโลก สังคมศาสตร์ และสาขารณสุขศาสตร์ ศาสตร์พระราชาส่งผลให้ประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ เกิดความสันติสุข มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสังคม และสุขภาพะตลอดรัชสมัย

4) บทความทางวิชาการเรื่องเค้าโครงความคิดพินิจประชาธิปไตยไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของการเมืองการปกครองของไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ที่ทรงเป็นที่พึ่งพิงของระบอบประชาธิปไตย และการพัฒนาประชาธิปไตยให้เหมาะสมต้องอยู่แบบผสมผสาน ของ The One, The Few และ The Many ซึ่ง The One คือพระมหากษัตริย์ ส่วน The Few คือฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการของประเทศ รวมถึงข้าราชการทั้งทหารและพลเรือน และ The Many คือปวงชนชาวไทยทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น และ พระมหากษัตริย์เอา The Many มาเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาประเทศ

แนวคิดราชประศาสนศาสตร์นั้นเป็นแนวคิดของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ซึ่งยังไม่สามารถอธิบายได้ชัดเจนนักและไม่มีทฤษฎีการบริหารใด ๆ มาอธิบายได้ ทั้งนี้ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ผู้ที่ใช้คำว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นคนแรก ได้ให้ความหมายของราชประศาสนศาสตร์ในหลายๆ วาระ และจากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พุทธศักราช 2562 เวลา 11.00 น. ณ ห้องอาหารโรงสีสตูดิโอ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถสรุปความหมายของ ราชประศาสนศาสตร์ ได้ดังนี้

2.5.1 ความหมายของราชประศาสนศาสตร์

ราชประศาสนศาสตร์ ไม่ใช่แค่พระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นการทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ ซึ่งอาศัยงบประมาณ ออกมาเป็นรูปแบบโครงการพระราชดำริ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สะท้อนพระราโชบาย ต่อเนื่องจากพระปฐมบรมราชโองการในการปกครองแผ่นดินของสถาบันพระมหากษัตริย์

ราชประศาสนศาสตร์ แตกต่างจากรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะมีความเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนและประชาชนมีความจงรักภักดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยภาครัฐบาลมีการตอบสนองตามพระประสงค์หรือรับสั่งสิ่งใด รัฐบาลจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ ไม่มีการต่อต้าน เหมือนเป็น ถันตามติ ที่ประชาชนยอมรับ และเชื่อว่าเป็นความปรารถนาดีต่อบ้านเมืองและประชาชน ซึ่งหาได้ยากในสังคมสมัยใหม่ ถือว่าเป็นแต้มต่อของประเทศไทยได้อย่างดี

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นความมั่นคงของรัฐ ของรัฐบาล สังคมและวัฒนธรรม ราชประศาสนศาสตร์ เริ่มจากการทดลองทำเริ่มจากส่วนน้อยก่อน มีการสรุปบทเรียนที่เริ่มมาจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนของพระมหากษัตริย์ ในยุคที่รูปแบบการปกครองของไทยมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎร (พุทธศักราช 2494 ถึง พุทธศักราช 2497) ที่พระมหากษัตริย์เริ่มแสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์เริ่มมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ

ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนา เริ่มจากที่สถาบันพระมหากษัตริย์อยากทำเพื่อประชาชน ทำอย่างไรให้สถาบันพระมหากษัตริย์ มีความหมาย และมีประโยชน์ต่อประเทศไทย ในขณะที่รัฐบาลยังไม่สามารถทำให้ประชาชนเชื่อมั่นได้ว่า รัฐบาลเป็นของประชาชน แต่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นของประชาชน

ราชประศาสนศาสตร์ ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเกษตรกรรม การพัฒนาแหล่งน้ำ การชลประทาน การสร้างเขื่อน รวมถึงความมั่นคงของชาติซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยต้องการการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วน

ราชประศาสนศาสตร์ เป็นแบบ Top Down และ Bottom Up เป็นรูปแบบเฉพาะของไทย ซึ่งเกิดขึ้นจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้รู้ว่าปัญหาแต่ละภูมิภาคเป็นอย่างไร จึงทำให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระราชกรณียกิจ ที่ผ่านการคิดอย่างเป็นระบบ เกิดความชอบธรรม ทำให้โครงการต่าง ๆ ราบรื่น ต่อเนื่องเป็นพิเศษ

พระมหากษัตริย์ มีการใช้แนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ต่างจากรัฐบาล ที่ดำเนินการแบบระบบราชการที่แบ่งเป็นกระทรวง กรม แต่ราชประศาสนศาสตร์ สามารถแก้ไขหรือข้ามปัญหาความล่าช้า หรือมีขั้นตอนต่าง ๆ มาก (Red Tape) ในระบบราชการได้ ทำให้ความไว้วางใจ (Trust) จึงเกิดขึ้น ซึ่งโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งมาจากรัฐบาล เงินบริจาคของ

ประชาชนและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 สิงหาคม 2562)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ คือ การที่พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นนักเรียนรู้นักวิจัย นักทดลองและมีภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชน โดยใช้หลักธรรมคือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ ครอบคลุมทุกเรื่อง มีความต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาค เช่น งบประมาณและกำลังคนจากภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงเงินบริจาคจากประชาชนและองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ที่มีส่วนที่นำไปสู่การพัฒนาประเทศและที่สำคัญคือได้รับความไว้วางใจจากประชาชน

ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่รัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องกัน ในการพัฒนาประเทศไทยด้วยเช่นกัน ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) คือการบริหารราชการ การบริหารสาธารณะกิจการหรือการบริการสาธารณะ โดยการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐหรือฝ่ายบริหารเพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยผ่านกลไกของรัฐหรือระบบราชการและเป็นการให้บริการสาธารณะ ไม่มุ่งหวังผลกำไร เพื่อสนองความต้องการของประชาชนโดยยึดประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชน

โดยส่วนรวมเป็นหลักรัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะเป็นระบบราชการและลักษณะการเมืองที่อาจมีความล่าช้าแบบ Red Tape อย่างหลีกเลี่ยงยากอันเนื่องมาจากสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ซึ่งหมายถึงการใช้ศิลปะในการอำนวยความสะดวก การจัดการให้มีการประสานงานการควบคุมคนจำนวนมาก การมีความคิดสร้างสรรค์ การนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการบริหาร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ผลงานบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นคือการทำให้นโยบายแห่งรัฐบรรลุผลสำเร็จเป็นจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้จะต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถประสบการณ์และทักษะของนักบริหารแต่ละคนเข้ามาเป็นเครื่องช่วย

อย่างไรก็ตามบทบาทของพระมหากษัตริย์ในประเทศไทย เป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศแบบองค์รวมตามแนวทางพระราชดำริ และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน ตลอดถึงประชาชน

ให้ความไว้วางใจ ศรัทธา เชื่อมั่นและชื่นชม โดยร่วมกันบริจาคเงินและภาครัฐมีการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นมากกว่า พระราชกรณียกิจ ในด้านการพัฒนาประเทศที่จะริเริ่มโดย พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์และสามารถก้าวข้ามปัญหาความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องของภาครัฐ หรือ Red Tape ซึ่ง พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่จะสามารถกระทำได้

การเป็นพระมหากษัตริย์ที่อยู่ในระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย หรือบางทีเรียกว่าระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แม้ว่าจะมีพระราชภารกิจในการปกครองประเทศที่ไม่หนักหน่วงเหมือนกับพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ตาม ดังที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากพระมหากษัตริย์จะต้องทรงรอบรู้ อย่างถ่องแท้ในฐานะและบทบาทหน้าที่ซึ่งไม่บกพร่องหรือเกินเลยแล้ว ก็ยังต้องมีความมั่งคั่งใน พระจริยวัตรและมั่นคงในจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งมี ทศพิธราชธรรม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ พระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์คือปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวพระราชภารกิจ อันยากลำบาก ในประเทศที่ราษฎรมีความเข้าใจและคุ้นเคยกับการปกครองในระบอบดังกล่าว ก็จะมี ความคาดหมายอย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลจากพระมหากษัตริย์ (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2560, น. 14)

2.6 ทศพิธราชธรรม : หลักปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์

งานวิจัยเรื่องราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย นี้ ผู้วิจัยได้ระบุในคำถาม การวิจัย กรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัยว่า ราชประศาสนศาสตร์นั้น นอกจากการที่ พระมหากษัตริย์ เป็นนักเรียนรู้ นักทดลอง นักวิจัย เป็นผู้นำที่มีบารมี แก่ใจและพัฒนาประเทศและ ประชาชนมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานแล้วนั้น

หลังจากที่ได้มีพระปฐมบรมราชโองการครั้งแรก ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 9 ตอนที่ทรงขึ้นครองราชย์ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และได้ทรงครองราชย์มายาวนานที่สุด และ ผู้วิจัย เห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ จะมีความ ต่อเนื่องและยาวนาน แม้จะมีการเปลี่ยนมาสู่รัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ดังที่ พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ว่า “เราจะสืบสาน รักษาและต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป” (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) การครองแผ่นดินโดยธรรม นั้น ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า

พระมหากษัตริย์ได้ทรงอยู่ในหลักเกณฑ์ซึ่งในพระพุทธศาสนา ได้กำหนดไว้เป็นหลัก 10 ประการ คือทศพิธราชธรรมโดยแท้จริง และทศพิธราชธรรมนี้ มิใช่แต่พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่สมควรที่จะ ดำเนินการให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดียิ่ง หากแต่ว่าเป็นที่ยอมรับกันหมดแล้วว่า ทั้งข้าราชการที่ดี หรือประชาชนทั่วไปก็ดี ก็เป็นหลักการที่ต้องยึดถือด้วย เพราะฉะนั้น พระมหากษัตริย์ นั้น ได้รับความ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2559, น.37) ที่ผู้วิจัยถือว่า เป็นปัจจัยสำคัญประการ หนึ่งคือ แนวทางในการปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์ ที่เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่า หลักทศพิธราชธรรม ที่ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ เกิดขึ้นและมีความสำเร็จ

ตามที่คุณวิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า พระมหากษัตริย์ของไทยและพระพุทธศาสนา มีความผูกพันกันมายาวนาน ซึ่ง ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ พระมหากษัตริย์ถือปฏิบัติเป็นจริยวัตรตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันและทศพิธราชธรรมนี้เป็น ตัวชี้วัดและกำกับพระมหากษัตริย์ในบทบาทของสถาบันหลักของชาติด้วย

อย่างไรก็ตาม ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรม 10 ประการ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นคุณธรรม สำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้นแต่ยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำทั้งหลายด้วย (บ้านจอมยุทธ, 2562) หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ได้แก่

ธรรมะข้อ 1 ทาน หมายถึง การพระราชทานพัสดุสิ่งของ หรือปัจจัยที่จำเป็นในการ ดำรงชีวิต แก่ผู้สมควรได้รับ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ และราษฎรผู้ยากไร้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึง การพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ แก่พระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ตาม สมควรแก่ฐานะ

ธรรมะข้อ 2 ศีล หมายถึง การทรงศีล หรือการที่ทรงตั้งสังวรรักษาพระอาการ กาย วาจา ให้สะอาดปราศจากโทษอันควรครหา พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในบวรพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้เสด็จออกทรงผนวช เพื่อทรงศึกษาและปฏิบัติดีพระธรรมวินัย อุทิศพระราชกุศลพระราชทานแก่ ปวงชนชาวไทย

ธรรมะข้อ 3 บริจาค หมายถึง การที่พระองค์พระราชบริจาคนไทยธรรม หรือสิ่งของที่ พระราชทานให้เป็นประโยชน์แก่พระราชวงศานุวงศ์ และทูลข้าละอองธุลีพระบาท ตามฐานะที่ ราชการฉลองพระเดชพระคุณ รวมทั้งพระราชทานแก่ประชาชนผู้ยากไร้ได้อาศัยเลี้ยงชีวิต

ธรรมะข้อ 4 อาหะ หมายถึง ความซื่อตรง ทรงมีพระราชอัธยาศัย อันประกอบด้วย ความซื่อตรง ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธมิตรและพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง ไม่ทรงคิดลวง ประทุษร้ายโดยอุบายผิยุดิธรรม

ธรรมะข้อ 5 มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน ทรงมีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่คือดิ่ง ถือพระองค์แม้มีผู้ตักเตือนในบางอย่าง ด้วยความมีเหตุผลก็จะทรงพิจารณาโดยถี่ถ้วน ถ้าถูกต้องดีชอบก็ทรงอนุโมทนา และปฏิบัติติดตาม ทรงสัมาคารวะอ่อนน้อมแก่ท่านผู้เจริญโดยวัยและโดยคุณ ไม่ทรงดูหมิ่น

ธรรมะข้อ 6 ตบะ หมายถึง ความเพียร ทรงสมათานกุศลวัตร ด้วยการเอาพระราชหฤทัยใส่ ในการปกครองพระราชอาณาเขต และประชาชนให้มีความสุขปราศจากภัยอันตราย ตลอดถึงการที่ทรงมีพระอุตสาหะอันแรงกล้าในกุศลสมათาน ระวางบาปที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และเพื่อจะกำจัดบาปกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมสูญ ไม่ตั้งอยู่ในพระสันดาน

ธรรมะข้อ 7 อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ ทรงมีพระกริยาที่ไม่โกรธ โดยวิสัย มิใช่เหตุที่ควรโกรธ แม้มีเหตุที่ทำให้ทรงพระพิโรธ แต่ทรงข่มเสียให้อันตรธานสงบระงับไป ด้วยทรงมีพระเมตตาอยู่เสมอ ไม่ทรงปรารภจะก่อภัย ก่อเวรแก่ผู้ใด

ธรรมะข้อ 8 อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน ด้วยทรงมีพระราชอัธยาศัยกอบปรีย์พระราชกรณียกิจ ไม่ทรงปรารภจะก่อทุกข์แก่ผู้ใดแม้กระทั่งสัตว์ ไม่ทรงเบียดเบียนพระราชวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และอาณาประชาราษฎร์ ให้ลำบากด้วยเหตุอันไม่ควรกระทำ

ธรรมะข้อ 9 ชันติ หมายถึง ความอดทน ทรงมีพระราชหฤทัยดำรงมั่นในขันติ มีความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทน เช่น อดทนต่อทุกข์ อดทนต่อเวทนาอันเกิดขึ้นในพระกาย และทรงมีพระขันติเมตตากรุณาธิคุณ งดโทษผู้มีความประมาท กระทำผิดล่วงพระอาญา และควรจะลงราชทัณฑ์ แต่ก็ทรงระงับด้วยความอดทนไว้ได้

ธรรมะข้อ 10 อวิโรธนะ หมายถึง ความเที่ยงธรรม ทรงรักษาความยุติธรรมไม่ให้แปรผันจากสิ่งที่ตรง และดำรงพระอาการไม่ยินดี ยินร้าย ต่ออำนาจคิดทั้งปวง หรืออีกนัยหนึ่ง คือความไม่ประพฤติดิในขัดติยราชประเพณี ทรงดำรงอยู่ในพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง

ธรรมะทั้ง 10 ข้อนี้ คือหลักทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นเครื่องคุ้มครองบ้านเมือง ที่จะสามารถป้องกันบ้านเมือง พัฒนาบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นธรรมที่จะช่วยได้จริง (พระธรรมโกศาจารย์ [เงื่อม อินฺทปญฺโญ], 2559, น. 27) และเสริมสร้างและกำกับให้ ราชประศาสนศาสตร์ เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน อย่างแท้จริง

2.7 ความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์

บทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยใช้ชื่อบทว่า ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายความหมายของราชประศาสนศาสตร์ รวมถึงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดราชประศาสนศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาประเทศไทยแล้ว ตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยชิ้นนี้ในข้อที่ 1 คือเพื่อศึกษาความหมายของราชประศาสนศาสตร์

ต่อจากนี้ผู้วิจัยจะอธิบายตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยชิ้นนี้อีกส่วนหนึ่งของข้อที่ 1 ที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ คือ การพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์หรือราชประศาสนศาสตร์นั้นมีความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร แม้ว่าราชประศาสนศาสตร์จะไม่ใช่อำนาจรัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องกันในการพัฒนาประเทศไทยด้วยเช่นกัน ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) คือการบริหารราชการ การบริหารสาธารณะกิจหรือการบริหารสาธารณะ โดยการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐหรือฝ่ายบริหารเพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยผ่านกลไกของรัฐหรือระบบราชการและเป็นการให้บริการสาธารณะ ไม่มุ่งหวังผลกำไร เพื่อสนองความต้องการของประชาชนโดยยึดประโยชน์และความพึงพอใจของประชาชน

โดยส่วนรวมหลักรัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะเป็นระบบราชการและลักษณะการเมืองที่อาจมีความล่าช้าแบบ Red Tape อย่างหลีกเลี่ยงยากอันเนื่องมาจากสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ซึ่งหมายถึงการใช้ศิลปะในการอำนวยความสะดวกให้การจับให้มีการประสานงานการควบคุมคนจำนวนมาก การมีความคิดสร้างสรรค์ การนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการบริหาร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ผลงานบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั่นคือการทำให้นโยบายแห่งรัฐบรรลุผลสำเร็จเป็นจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้จะต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถประสบการณ์และทักษะของนักบริหารแต่ละคนเข้ามาเป็นเครื่องช่วย

ผู้วิจัยเห็นว่าความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของพระมหากษัตริย์เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับศาสตราจารย์ (พิเศษ) เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ได้กล่าวว่า

“พระมหากษัตริย์ มีการใช้แนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม ต่างจากรัฐบาล ที่ดำเนินการแบบระบบราชการที่แบ่งเป็นกระทรวง กรม แต่ราชประศาสนศาสตร์ สามารถแก้ไขหรือข้ามปัญหาความล่าช้า หรือมีขั้นตอนต่าง ๆ มาก (Red Tape) ในระบบราชการได้ ทำให้ความไว้วางใจ (Trust) จึงเกิดขึ้น ซึ่งโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งมาจากรัฐบาล เงินบริจาคของประชาชนและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 สิงหาคม 2562)

ราชประศาสนศาสตร์มีความเหมือนกับรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศเหมือนกัน แต่แตกต่างกันในแนวทางการดำเนินงานและการเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง แต่ราชประศาสนศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับรัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการในการพัฒนาประเทศไทย ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่า พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริแต่บุคคลหรือหน่วยงานที่จะนำแนวทางพระราชดำริไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์นั้นก็คือ หน่วยงานราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยชิ้นนี้ ในข้อที่ 1 ที่ผู้วิจัยจะขออธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในข้อที่ 1 ที่กำหนดไว้ว่า ราชประศาสนศาสตร์มีความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร โดยผู้วิจัยขออธิบายโดยสรุปของกระบวนการทัศน์พัฒนาการของรัฐประศาสนศาสตร์และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยแบ่งเป็น 3 กระบวนทัศน์ ดังนี้

2.7.1 กระบวนทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์

รัฐประศาสนศาสตร์เป็นการดำเนินกิจการภาครัฐหรือนโยบายสาธารณะ โดยมีระบบราชการเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมหรือนโยบายสาธารณะต่าง ๆ เพื่อประชาชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ระบบราชการเป็นผู้ให้และประชาชนเป็นผู้รับอยู่เสมอ แม้ว่ารัฐประศาสนศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์อย่างไรก็ตาม ดังนี้

กระบวนทัศน์ที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์แบบดั้งเดิม (Old Public Administration) โดยประชาชนเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์ตามที่นโยบายสาธารณะที่ภาครัฐดำเนินการให้ โดยประชาชน

ไม่มีส่วนร่วมในการกิจกรรมทางนโยบายสาธารณะมากนัก ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์ที่เชื่อในประสิทธิภาพและเน้นหลักเหตุผล การยึดกฎระเบียบจึงทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐมีความล่าช้า ช้าช้อนเพราะยังยึดติดกับกฎระเบียบและขาดความยืดหยุ่น

กระบวนการทัศน์ที่ 2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) โดยกำหนดให้ประชาชนมีฐานะเป็นลูกค้า ซึ่งกระบวนการทัศน์นี้เชื่อว่า ตลาดเป็นวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและดีที่สุด รัฐเป็นผู้ให้บริการที่สร้างความพึงพอใจให้ผู้รับบริการหรือประชาชนในฐานะลูกค้า โดยรัฐมีหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมคุณภาพ แต่ประชาชนยังไม่ใช่เจ้าของสินค้าและบริการและไม่มีความเป็นเจ้าของ ซึ่งต้องยอมรับว่า ประชาชนมีความต้องการอย่างอื่นมากกว่าการเป็นเพียงลูกค้าและยังมีความต้องการอีกมากที่ภาครัฐไม่สามารถตอบสนองได้หมดหรือทั่วถึง

กระบวนการทัศน์ที่ 3 การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) โดยเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่มุ่งเน้นบริการประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความคิดเห็น มีวิสัยทัศน์ มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมปฏิบัติกับภาครัฐ รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบภาครัฐและท้องถิ่นของตนอย่างเข้มแข็งและสร้างสรรค์ รวมถึงต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความต้องการผ่านกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนและมีเป้าหมายที่เป็นประโยชน์สาธารณะร่วมกัน

2.7.2 ราชประศาสนศาสตร์กับกระบวนการทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้วว่า ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่รัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องในการพัฒนาประเทศไทยเหมือนกันและราชประศาสนศาสตร์จะส่งเสริมให้รัฐประศาสนศาสตร์ของไทยมีความสมบูรณ์ขึ้น และ ราชประศาสนศาสตร์ จะแก้ปัญหาจุดด้อยของรัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการให้มีความสมบูรณ์ขึ้นในแต่ละกระบวนการทัศน์อีกด้วย คือ

1) ราชประศาสนศาสตร์ได้ก้าวข้ามปัญหาของระบบราชการที่ไร้ประสิทธิภาพเพราะเป็นระบบราชการที่เน้นหรือให้ความสำคัญกับกฎระเบียบมากเกินไปจนทำให้นโยบายต่าง ๆ เพื่อประชาชนที่แท้จริงนั้น ไม่ได้รับการตอบสนอง รวมถึงปัญหาความเชื่องช้าของระบบราชการที่มีกฎระเบียบและสายการบังคับบัญชาที่สูงเกินไป การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เพราะถูกจำกัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ซึ่งเป็นจุดด้อยของกระบวนทัศน์ที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์แบบดั้งเดิม (Old Public Administration)

2) ราชประศาสนศาสตร์มีความต้องการให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแบบยั่งยืน ไม่ได้มีการมองประชาชนในฐานะที่เป็นลูกค้าตามกระบวนทัศน์ที่ 2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) แต่มองว่าเป็นประชาชนของพระมหากษัตริย์ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบพึ่งพาตนเองได้และได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่แค่ส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น รวมทั้งเป็นเจ้าของผลของการพัฒนานั้นด้วย

3) ราชประศาสนศาสตร์ส่งเสริมกระบวนทัศน์ที่ 3 การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) คือ ราชประศาสนศาสตร์มีความเป็นประชาธิปไตย คือ ก่อนที่จะมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น พระมหากษัตริย์ได้ทำการสอบถามความต้องการ ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่นั้นเสียก่อน (Public Hearing) ว่าประชาชนประสบปัญหาอะไร มีความต้องการอะไรและต้องการให้ช่วยเหลืออย่างไร ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ข้อเท็จจริงของ พระมหากษัตริย์ ภาครัฐและประชาชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ มีความสัมพันธ์กันในแนวคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (New Public Administration) ซึ่งจะให้เห็นชัดขึ้นในความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยชิ้นนี้ อีกส่วนหนึ่งของข้อที่ 1 ที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์

2.7.3 ราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์

ราชประศาสนศาสตร์ส่งเสริมให้รัฐประศาสนศาสตร์ของไทยมีความสมบูรณ์ขึ้นและช่วยแก้ปัญหาจุดด้อยของรัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการให้มีความสมบูรณ์ขึ้นในแต่ละกระบวนทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์ตามที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในข้อ 2.7.2 แล้วนั้น ผู้วิจัยยังเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับรัฐประศาสนศาสตร์ ในการร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนใน 4 ประเด็น ดังนี้

1) การสนใจเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม (Relevance) คือ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สนใจปัญหาของสังคม โดยเฉพาะเป้าหมายสาธารณะที่สำคัญ การ

นำวิชาความรู้มาปฏิบัติงานได้ ไม่ใช่มีความรู้เพื่อความหรูหราหรือเพื่อความสมบูรณ์ของการเป็นทฤษฎี แต่ต้องนำความรู้มาใช้ในการบริหารงานได้

2) การให้ความสำคัญเกี่ยวกับค่านิยม (Value) คือ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จะหลีกเลี่ยงเรื่องของส่วนรวม การเมืองและค่านิยมไม่ได้ แต่จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือบุคคลที่เสียเปรียบทางสังคม

3) ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equity) คือ เมื่อราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จะหลีกเลี่ยงเรื่องของส่วนรวม การเมืองและค่านิยมไม่ได้ จะต้องเข้าไปช่วยเหลือคนจนหรือผู้ที่มีโอกาสน้อยหรือผู้ที่เสียเปรียบทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องกระจายบริการให้กับคนในสังคมให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน

4) การเปลี่ยนแปลง (Change) ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นฝ่ายริเริ่มการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ความเสมอภาคทางสังคมประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงตลอดเวลาเพราะสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความสัมพันธ์กันในการพัฒนาประเทศไทยที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ การสร้างประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งในการปฏิบัติราชการนั้นมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความสงบและปลอดภัยของสังคมส่วนรวม ตลอดจนประโยชน์สูงสุดของประเทศ ซึ่งส่วนราชการจะต้องดำเนินการ โดยถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางที่จะได้กับการบริการจากรัฐ โดยมีแนวทางการบริหารราชการ ดังต่อไปนี้ (นราธิป ศรีธรรม, 2559)

1) การกำหนดภารกิจของรัฐและส่วนราชการ ต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความสงบและปลอดภัยของสังคมส่วนรวม ตลอดจนประโยชน์สูงสุดของประเทศ

2) การปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการต้องเป็นไปโดยซื่อสัตย์สุจริต สามารถตรวจสอบได้ และมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น

3) ก่อนเริ่มดำเนินการส่วนราชการต้องจัดให้มีการศึกษาวิเคราะห์ผลดีและผลเสียให้ครบถ้วนทุกด้าน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่โปร่งใส มีกลไกตรวจสอบการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ในกรณีที่ภารกิจใดจะมีผลกระทบต่อประชาชน ส่วนราชการต้องดำเนินการรับฟังความ

คิดเห็นของประชาชนหรือชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับจากภารกิจนั้น

4) หน้าที่สำคัญของข้าราชการคือจะต้องคอยรับฟังความคิดเห็นและความพึงพอใจของสังคมโดยรวมและประชาชนผู้รับบริการ เพื่อปรับปรุงหรือเสนอแนะต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อให้มีการปรับปรุงวิธีปฏิบัติราชการให้เหมาะสม

5) กรณีที่เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินการ ให้ส่วนราชการดำเนินการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคนั้นโดยเร็ว

ผู้วิจัยพบว่า รัฐประศาสนศาสตร์ มีความต้องการให้ระบบราชการบริการประชาชนให้สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อความต้องการของสังคม เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าระบบราชการมีแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Social Change) (อุทัย เลาหวิเชียร, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับราชประศาสนศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์เห็นว่า สังคมไทยเข้าสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน เช่น สภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ย่อมมีการได้เปรียบเสียเปรียบและเกิดความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งราชประศาสนศาสตร์พยายามเข้าไปแก้ไขปัญหาในกลุ่มประชาชนที่เสียเปรียบให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยใช้ระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ในการดำเนินการ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ให้เกิดผลสำเร็จ

สรุปบทที่ 2 ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์

ผู้วิจัยสรุป ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ได้ว่า หากประชาชนยังยากจนอยู่และเมื่อประชาชนประสบปัญหาความยากจนแล้ว อีสราภาพ เสรีภาพ จะไม่เกิดขึ้น และจะไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาประเทศ คือ เพื่อขจัดความยากจน ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ประชาชนกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องการให้ประชาชน ได้มีอีสราภาพ เสรีภาพ ที่สามารถตัดสินใจด้วยตนเองและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

จากปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ เกิดขึ้นจากการที่พระมหากษัตริย์ เป็นนักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลองและภาวะผู้นำที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชน โดยใช้หลักธรรมคือ ทศพิธราชธรรม

ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ ครอบคลุมทุกเรื่อง ส่งผลให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน และที่สำคัญได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งพระมหากษัตริย์ คำนึงถึงประชาชนเป็นอันดับแรก เอาใจใส่ประชาชนมากกว่านักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งเสียอีก

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ให้ความสำคัญกับแนวความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้ลดบันดาลสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของราชประศาสนศาสตร์ เกิดจากการที่พระมหากษัตริย์ เห็นความสำคัญของประชาชนเป็นอันดับแรก พยายามที่จะแก้ไขและพัฒนาประเทศ โดยการศึกษา วิจัย ทดลองปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ก้าวข้ามปัญหาของระบบราชการ และที่สำคัญคือ ได้รับความศรัทธา ความไว้วางใจจากประชาชน

บทนี้ผู้วิจัยพบว่า พระมหากษัตริย์มีความเป็นนักเรียนและผู้ทำตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป โดยอาศัยรัฐประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการในการทำงาน แต่สามารถก้าวข้ามปัญหาความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่อง (Red Tape) ของทฤษฎีระบบราชการได้ ซึ่งพระมหากษัตริย์ ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง มาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เป็นรูปแบบการพัฒนาที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ และใช้หลักทศพิธราชธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติตนหรือครองตน ของผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์ โดยโครงการการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ถูกขับเคลื่อนโดยระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งทั้งหมดนี้ ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาประเทศไทย ที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ โดยที่ไม่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกับรัฐประศาสนศาสตร์แต่อย่างใด

ซึ่งผู้วิจัยได้ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย ในข้อที่ 1 ที่ชี้ให้เห็นถึง ราชประศาสนศาสตร์มีความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร มีความสัมพันธ์ที่มาช่วยแก้ไขจุดด้อยของราชประศาสนศาสตร์หรือระบบราชการอย่างไรและมีดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศไทยร่วมกันของราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์อย่างไร โดยจากนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 3 ถึงแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยนี้ ต่อไป

บทที่ 3

แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัย ข้อที่ 2 คือ ศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทยและเพราะเหตุใดจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่เป็นการพัฒนาประเทศไทยและแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งโครงการเหล่านั้นล้วนแต่ได้ผ่านการทดสอบ ทดลองและวิจัยแล้วทั้งสิ้น โดยพระมหากษัตริย์ได้แสดงออกให้เห็นถึงการดำเนินพระองค์เองในบทบาทของ นักเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ โดยเรียนรู้จากประชาชน และการมีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปที่เน้นประชาชนเป็นสำคัญและหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาสำหรับผู้ปกครองประเทศ คือ ทศพิธราชธรรม และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอแล้วในบทที่ 2 จนนำไปสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนและรวมถึงประชาชนด้วย

แม้ว่าในหลักรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย พระมหากษัตริย์จะเป็นเพียงประมุขแห่งรัฐเป็นสัญลักษณ์ของประเทศเท่านั้นและไม่มียุทธศาสตร์โดยตรงในการบริหารราชการแผ่นดิน แต่พระมหากษัตริย์มีอำนาจโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ การเรียกประชุมรัฐสภา การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี แต่ราชประศาสนศาสตร์นั้น พระมหากษัตริย์เข้าไปมีบทบาทนำเสนอและปฏิบัติด้วยพระองค์เองเหมือนเป็นนโยบายภาครัฐที่มีต่อประชาชน ผู้วิจัยขออ้างว่า ราชประศาสนศาสตร์มีความชอบธรรม ไม่มีผู้ใดคัดค้านและไม่มีความขัดแย้ง

ผู้วิจัย ยังมีความเห็นว่า พระปรีชาญาณ ของพระมหากษัตริย์ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาประเทศแบบราชประศาสนศาสตร์ เพื่อความมั่นคงของประเทศไทย คือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พุทธศักราช 2475 คณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ได้วางแผนการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เน้นความสำคัญในการด้านการศึกษาของประชาชน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคมของ

ประชาชน ตลอดจนการทำนุบำรุงการเศรษฐกิจและการวางรากฐานสวัสดิการสังคม อย่างไรก็ตาม คณะราษฎรมีเวลาทำงานตามแผนการไม่มากนักและถูกสงครามโลกขัดจังหวะ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถานการณ์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บังคับให้ประเทศไทย ต้องเข้าสู่ความเป็น ประชาธิปไตย อย่างเต็มรูปแบบ การเมืองการปกครองของไทย จึงได้ประสบปัญหาและอุปสรรคมาโดยตลอด ได้มีความพยายามเป็นระยะ ๆ ในการผลักดันการเมืองการปกครองของประเทศไทยสู่ความเป็น ประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ด้วยการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกติกการเมืองการปกครองหลายต่อหลายคราว ในขณะที่เร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยนโยบายและมาตรการของเศรษฐกิจทุนนิยมและการขยายกิจการทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาและการสาธารณสุข แต่เป่าประสงค์ ประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ ก็ยังอยู่ห่างไกล

โดยในทางตรงกันข้าม สังคมไทยมีความขัดแย้งและแตกแยกมากขึ้น มีความรุนแรงในการแก้ไขปัญหายิ่งขึ้น ศีลธรรม จริยธรรมและคุณธรรมเสื่อมถอยลงเป็นลำดับ พร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่น่าวิตกคือ สังคมไทยตกอยู่ในสภาวะใกล้ล่มสลาย (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2552, น. 13-14)

การพัฒนาจะต้องทำให้เกิดความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าแก่ประเทศชาติและประชาชน การพัฒนาไม่ใช่การทำให้เกิดความก้าวหน้าแต่เพียงอย่างเดียวแต่จะต้องทำให้เกิดความมั่นคงด้วย หมายความว่า เป้าหมายของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ การพัฒนาเพื่อให้บรรลุถึงความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ และการพัฒนา จะต้องมิมีขั้นตอนและจะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างพื้นฐานให้มั่นคงด้วยการทำให้ประชาชน พอมี พอกิน พอใช้ ที่จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จากพื้นฐานนี้จึงจะช่วยให้เกิดการพัฒนาในระดับสูงให้เกิดขึ้นได้ (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2553, น. 54)

ในงานวิจัยบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่อยู่เฉพาะในประเทศไทย โดยประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งพระมหากษัตริย์จะดำรงตนอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญถึงแม้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีกฎหมายรัฐธรรมนูญ แต่ยังเป็น ต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นหลักชัยในการพัฒนาประเทศถึงแม้ว่า สังคมโลกได้

เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยยังต้องดำรงอยู่ในโลกปัจจุบัน

เป็นธรรมเนียมในประเทศที่แม้มีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเช่นประเทศไทย ที่รัฐบาลจะต้องถวายพระเกียรติพระมหากษัตริย์ด้วยการถวายรายงานข้อราชการสำคัญให้ทรงทราบเป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักในระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญของอังกฤษที่ว่า พระมหากษัตริย์ ทรงมีราชสิทธิที่จะได้รับการกราบถวายบังคมทูล (Right to be Informed) เพื่อประกอบพระราชวินิจฉัย อาทิ เมื่อเวลาถวายร่างพระราชบัญญัติใดขึ้นไปให้ทรงลงพระปรมาภิไธย หากเคยมีการกราบบังคมทูลรายงานสถานการณ์อันจำเป็นต่อการออกพระราชบัญญัตินั้น ทั้งในส่วนของเสียงเรียกร้องต้องการและเสียงต่อต้านคัดค้าน ก็จะเป็นประโยชน์ในการทรงพิจารณา จากพระราชสิทธิข้อนี้ จะทำให้เกิดพระราชสิทธิอื่นตามมาอีก 2 ประการ คือ พระราชสิทธิที่จะพระราชทานคำแนะนำแก่รัฐบาล (Right to Advise) และพระราชสิทธิที่จะทรงตักเตือนและให้กำลังใจ (Right to Warn and Encourage) (วิษณุ เครืองาม, 2562, น. 243)

3.1 บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ของต่างประเทศ

ในโลกปัจจุบัน มีประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข ชื่อประเทศจะขึ้นต้นด้วยคำว่า ราชอาณาจักร ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ 27 ประเทศ ได้แก่ บาร์เรน เบลเยียม ภูฏาน บรูไน กัมพูชา เดนมาร์ก ญี่ปุ่น จอร์แดน คูเวต เลโซโท ลิกเตนสไตน์ ลักเซมเบิร์ก มาเลเซีย โมนาโก โมร็อกโก เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ โอมาน กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย สเปน สวาซิแลนด์ สวีเดน ตองกา สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ สหราชอาณาจักรและราชอาณาจักรไทย โดยส่วนใหญ่เป็นระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำสูงสุด มีรัฐธรรมนูญเป็นกรอบในการบริหารประเทศ และมีการกำหนดขอบเขตสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของพระมหากษัตริย์ ไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย รัฐธรรมนูญอาจเป็นได้ทั้งแบบจารีตประเพณีและลายลักษณ์อักษร ในระบบนี้พระมหากษัตริย์ มีฐานะเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนและโดยมากไม่มีพระราชอำนาจทางการบริหาร (สุกัญญา มกราวุช, 2560, น. 110-114) แต่ประชาชนไทย มีความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ไทยมีพระราชอำนาจ แม้ว่า รัฐธรรมนูญ จะไม่ได้กำหนดหรือจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ก็ตาม

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะขออธิบาย สถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย เปรียบเทียบอย่างสรุป จำนวน 2 ประเทศ คือ สหราชอาณาจักร และ ประเทศญี่ปุ่น เนื่องด้วย สหราชอาณาจักร เป็นต้นแบบของระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ส่วนประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมี สถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกัน แต่เป็นสัญลักษณ์ราชาธิปไตย (Symbol Monarchy) ทั้งสองประเทศนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นประเทศที่คนไทยส่วนมาก รู้จักและน่าจะมีการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ของสองประเทศนี้พอสมควร ซึ่งจะสามารถ เปรียบเทียบบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยได้อย่างชัดเจนขึ้น

3.1.1 สถาบันพระมหากษัตริย์ในสหราชอาณาจักร

ระบอบราชาธิปไตยของสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นต้นแบบของระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ในปัจจุบันมีบทบาทเป็นเพียงพิธีการ (Ceremonial) เท่านั้น เพราะกิจการอันเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาผู้แทนราษฎร หรือ House of Commons และคณะรัฐบาล

แม้กระทั่งในกิจการที่พระมหากษัตริย์ ทรงเคยใช้พระราชอำนาจตามพระราชอภัยยศัยในปัจจุบัน รัฐบาลก็ต้องผู้ถวายคำแนะนำ เช่น การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและข้าราชการสำนักชั้นผู้ใหญ่ ใดๆก็ตามโดยหลักการแล้ว พระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองดังกล่าวนี้จะทรงไว้ซึ่งเอกสิทธิ์ 3 ประการ คือ

- 1) พระราชอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ตามพระราชอภัยยศัย (Royal Prerogatives) ซึ่งมีน้อยมาก
- 2) ความคุ้มครองพระมหากษัตริย์จากการกล่าวหาฟ้องร้องทางกฎหมาย (Sovereign Immunity) เพราะรัฐบาลต้องเป็นผู้รับผิดชอบแทนตามหลักการ The King Can Do No Wrong
- 3) การได้รับยกเว้นในบางเรื่อง (The Exception) อาทิ การยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี เป็นต้น

ส่วนสิทธิทางการเมือง มี 3 ประการที่พระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ยังคงสงวนเอาไว้ได้และสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างเสรี คือ สิทธิในการที่จะให้รัฐบาลขอคำปรึกษา สิทธิในการให้กำลังใจและสิทธิในการตักเตือน (วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2560, น.12-13)

สถาบันพระมหากษัตริย์ในสหราชอาณาจักร ผ่านสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงมายาวนาน ทั้งเรื่องการเมืองการปกครอง ที่จำจะต้องมีชนชั้นนำไปปกครองบ้านปกครองเมือง โดยจะทิ้งมหาชนคนส่วนใหญ่ที่ไร้การศึกษาไปเสียเลยที่เดียวนั้นไม่ได้ หากควรใช้สถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสัญลักษณ์ จุดตั้งจุดฉากให้เป็นดั่งมหรหรหรืออนุสาวรีย์ในทางสูงส่ง อันควรแก่ความเคารพ ก็จะเป็นจุดรวมความสนใจ มุ่งไปที่จุดรวมของประเทศชาติ (ส. ศิวรักษ์, 2562, น.51) ซึ่งในปัจจุบันสถาบันพระมหากษัตริย์ จะถูกลดบทบาทเป็นเพียงสัญลักษณ์ของประเทศ มากกว่าจะมีพระราชอำนาจแท้จริงในการบริหารปกครองบ้านเมือง

ผู้วิจัยพบว่า พระราชกรณียกิจหลักๆ ของพระมหากษัตริย์ในสหราชอาณาจักร ที่สามารถเห็นได้ชัดเจนคือ การริเริ่มวางรากฐานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จนกลายเป็นธรรมเนียมในหมู่ข้าราชการ (ประชาชาติธุรกิจ, 2560) และพระราชกรณียกิจหลักอย่างอื่นอีกประการหนึ่ง คือการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมว่า ประชาชนของสหราชอาณาจักรบางคนเห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ควรจัดทำโครงการอันเป็นงานในหน้าที่ของรัฐบาลโดยตรง แต่ควรแสดงบทบาทให้เป็นที่ประจักษ์ของประชาชนทุกหมู่เหล่าถึงความสามัคคี ความปรองดองและความสมานฉันท์ ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์จะต้องแสดงบทบาทหน้าที่ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจารีตประเพณีที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของรัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ดี ก็มีประชาชนทั่วไปบางคนเห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ สามารถริเริ่มโครงการต่าง ๆ ได้ แต่ต้องอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า ต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานที่รับผิดชอบก่อนและมีเงินทุนเพียงพอ

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการและประชาชนทั่วไป มีความเห็นว่า เมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อน ไม่ควรขอความช่วยเหลือจากสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะไม่ใช่ความรับผิดชอบของสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ควรไปขอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เนื่องจากการที่สหราชอาณาจักรมีรัฐบาลที่เข้มแข็ง จึงทำให้ประชาชนโดยส่วนใหญ่เห็นว่า โครงการต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือประชาชนหรือกรณีที่ประชาชนมีความเดือดร้อน ควรเป็นหน้าที่รัฐบาลไม่ใช่ความรับผิดชอบของสถาบันพระมหากษัตริย์

3.1.2 สถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศญี่ปุ่น

ปัจจุบัน ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวที่ประมุขแห่งรัฐเรียกว่า จักรพรรดิ และราชวงศ์ญี่ปุ่นก็เป็นราชวงศ์เก่าแก่ที่สุดในโลกที่ยังสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันในทางประวัติศาสตร์ บทบาทของจักรพรรดิญี่ปุ่นสลับไปมาระหว่างหน้าที่เชิงพิธีการกับหน้าที่ของผู้ปกครองอย่างแท้จริง

รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นในฉบับปัจจุบัน ได้เปลี่ยนสถานะพระมหากษัตริย์จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นสัญลักษณ์ราชาธิปไตย (Symbol Monarchy) กล่าวคือ เคลื่อนย้ายอธิปไตยจากองค์พระจักรพรรดิ มาสู่อำณาราชฎ โดยจะถือว่า นี่คืออภิวัดณ์หรือปฏิบัติจากเบื้องบนหรือจากภายนอกก็ได้ เพราะตัวกำหนดที่สำคัญคือ คณะบริหารราชการแผ่นดินที่มายึดครองประเทศ หลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามเมื่อเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2488

จักรพรรดิญี่ปุ่น นั้น ไม่ได้เป็นผู้บริหารสูงสุดในทางนิติบัญญัติของประเทศ ซึ่งต่างจากพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญโดยส่วนใหญ่ และอำนาจของจักรพรรดิจำกัดอยู่แต่ทางพิธีการรัฐธรรมนูญ คริสตศักราช 1947 มาตรา 4 ระบุว่า จักรพรรดิทรงปฏิบัติกิจที่เกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดินตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้เท่านั้น และไม่ทรงมีอำนาจในราชการแผ่นดิน ส่วนมาตรา 3 ก็ระบุว่า กิจของจักรพรรดิที่เกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดิน ต้องเป็นไปตามคำแนะนำและความยินยอมของคณะรัฐมนตรี และให้คณะรัฐมนตรีรับผิดชอบกิจดังกล่าว พระจักรพรรดิญี่ปุ่นไม่อาจประกอบไปด้วยพระองค์เอง จึงทรงมีพระสถานะอยู่ในพระราชวังเป็นส่วนใหญ่ นาน ๆ จึงจะไปออกไปทรงพบอำณาราชฎเท่าที่ทางรัฐบาลกำหนด (ส. ศิวรักษ์, 2562, น.68)

ในรัฐธรรมนูญปีคริสตศักราช 1947 ของญี่ปุ่นนั้น สถานะของจักรพรรดิ ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นหนึ่งเดียวกับประชาชน หรือ ผู้นำแต่ในนาม ซึ่งไม่มีอำนาจทางการเมือง (โอเคนซัน, 2562) ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า สมเด็จพระจักรพรรดิ มีความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมและการเข้าถึงแหล่งน้ำสะอาดและทรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ (บีบีซีนิวส์, 2561)

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญปัจจุบันของญี่ปุ่นนั้น สมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศและความสามัคคีของประชาชน สมเด็จพระจักรพรรดิ ไม่มีพระราชอำนาจในรัฐบาลและมีพระราชอำนาจจำกัดตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และหากกล่าวถึง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ นั้น กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการและประชาชนทั่วไป โดยส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นมีความเห็นว่า พระจักรพรรดิของญี่ปุ่นเป็นเพียงสัญลักษณ์

ส่วนหน้าที่ในการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือหรือบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้แก่ประชาชนนั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาล ประกอบกับไม่มีกฎหมายกำหนดให้พระจักรพรรดิ มีพระราชอำนาจกระทำใด ดังนั้น พระจักรพรรดิจึงไม่อาจที่จะดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ ประกอบกับรัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นมีความเข้มแข็ง จึงได้รับความไว้วางใจจากประชาชนเป็นอย่างมากในการทำหน้าที่ดังกล่าว เมื่อประชาชนมีเรื่องเดือดร้อนจึงขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลเท่านั้น

จากการที่ผู้วิจัยอธิบายถึง สถาบันพระมหากษัตริย์ ของ 2 ประเทศ คือ สหราชอาณาจักร และประเทศญี่ปุ่น จึงขอสรุปได้ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ในโลกปัจจุบัน แต่ละประเทศมีการสืบทอดพระราชอำนาจมาแต่อดีต ซึ่งปัจจุบันสถาบันพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีบทบาทจำกัด โดยจะแสดงบทบาทในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าบทบาทในการปกครองหรือการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้การพัฒนาประเทศนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือหน่วยงานราชการ

แม้ว่าประเทศไทยจะมีรูปแบบการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitution Monarchy) และอยู่ในครรลองประชาธิปไตยเช่นเดียวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่นก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์ของไทยไม่ได้มีที่มาเหมือนกับ 2 ประเทศดังกล่าวนี้ ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นรัฐไทยมีที่มาเป็นแบบฉบับของตนเองโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ไทย ไม่เคยเว้นว่างจากราชบัลลังก์เลย ประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน รวมทั้งอุดมการณ์ทางการเมือง ความเชื่อและวิถีชีวิตของประชาชนที่แตกต่างกัน ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยมีความแตกต่างจากสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่นอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์มีบทบาทนำในการพัฒนาและแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชน มีการพัฒนาในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยได้รับการสนองจากหน่วยงานราชการผ่านระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์นั้น เป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

3.2 ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาประเทศผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ทั้งนี้ ราชประศาสนศาสตร์ เกิดจากการที่พระมหากษัตริย์ มีการเก็บข้อมูลจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ และนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ ทดสอบและทดลองปฏิบัติ และได้อาศัยประสบการณ์จากการลองผิดลองถูกนั้น มาเป็นแนวคิดในการพัฒนาประเทศไทย นั้น เรียกว่า ศาสตร์พระราชา ที่ผ่านการเรียนรู้ การทดสอบ ทดลองปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง บุษกร วัฒนบุตร, พระครูโสภาสนนทกิตต์ และพระครูอุดมสิทธินายก (2561) ได้ให้ความหมายว่า ศาสตร์พระราชาคือ ศาสตร์แห่งการพัฒนาศาสตร์แห่งการครองตน เพื่อเป็นแบบปฏิบัติและตัวอย่างที่ดีศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและหลักการปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ดังนี้

1) จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ ศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบจากข้อมูลเบื้องต้น ทั้งเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และประชาชนในพื้นที่ให้ได้ รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และตรงตามเป้าหมาย

2) ระเบิดจากภายในการใด ๆ ต้องเริ่มจากคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้เกิดความเข้าใจและอยากทำ ไม่ใช่การสั่งให้ทำ คนไม่เข้าใจก็อาจจะไม่ทำก็เป็นได้ในการทำงานนั้นอาจจะต้องคุยหรือประชุมกับลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน หรือคนในทีมเสียก่อน เพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายและวิธีการต่อไป

3) แก้ปัญหาจากจุดเล็ก การมองปัญหาภาพรวมก่อนที่จะลงมือแก้ปัญหา โดยควรมองในสิ่งที่คนมักจะมองข้าม แล้วเริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ โดยเมื่อสำเร็จแล้วจึงค่อยๆ ขยับขยายแก้ไขไปเรื่อย ๆ ทีละจุดและนำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานได้โดยมองไปที่เป้าหมายใหญ่ของงานแต่ละชิ้น แล้วเริ่มลงมือทำจากจุดเล็ก ๆ ค่อยๆ แก้ไปที่ละจุด งานแต่ละชิ้นก็จะลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

4) ทำตามลำดับขั้น การเริ่มต้นจากการลงมือทำในสิ่งที่จำเป็นก่อน เมื่อสำเร็จแล้วก็เริ่มลงมือทำสิ่งที่จำเป็นลำดับต่อไป ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ถ้าทำตามหลักนี้ได้งานทุกสิ่งก็จะสำเร็จได้โดยง่ายดังที่ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พุทธศักราช 2517 กล่าวว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์

ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรสามารถปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป”

5) ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ การพัฒนาใดต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นและสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมคือนิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้เราต้องแนะนำ เข้าไปว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง”

6) ทำงานแบบองค์รวม ใช้วิธีคิดเพื่อการทำงาน โดยวิธีคิดอย่างองค์รวม คือการมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดอย่างเป็นระบบครบวงจร ทุกสิ่งทุกอย่างมีมิติเชื่อมต่อกัน มองสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

7) ไม่ติดตำรา การทำการใดควรทำงานอย่างยืดหยุ่นกับสภาพและสถานการณ์นั้น ๆ ไม่ใช่การยึดติดอยู่กับแค่ในตำราวิชาการ เพราะบางที่ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด บางครั้งเรายึดติดทฤษฎีมากเกินไปจนทำอะไรไม่ได้เลย สิ่งที่เราทำบางครั้งต้องโอบอ้อมต่อสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และจิตวิทยาด้วย

8) รู้จักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงใช้หลักในการแก้ปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ประชาชนสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นมาแก้ไข ปรับปรุง โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากมากนัก ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “ให้ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกโดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติจะได้ประหยัดงบประมาณ”

9) ทำให้ง่าย ทรงคิดค้น คิดแปลง ปรับปรุงและแก้ไขงาน การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศโดยรวม คือ ทำให้ง่าย

10) การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็น ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวาง หนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง”

11) ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “ใครต่อใครบอกว่า ขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้อู อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรมนั้น มิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้”

12) บริการที่จุดเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริมากกว่า 20 ปีแล้ว ที่จะให้บริหารศูนย์ศึกษาการพัฒนาหลายแห่งทั่วประเทศโดยใช้หลักการ การบริการรวมที่จุดเดียว หรือ One Stop Service โดยเน้นเรื่องรู้จักสามัคคีและการร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

13) ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติทรงมองปัญหาธรรมชาติอย่างละเอียด โดยหากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติจะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือเราด้วย

14) ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงนำความจริงในเรื่องธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาวะที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบที่ปกติเช่น การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยให้ผักตบชวา ซึ่งมีตามธรรมชาติให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

15) ปลูกป่าในใจคน การจะทำการใดสำเร็จต้องปลูกจิตสำนึกของคนเสียก่อน ต้องให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์กับสิ่งที่จะทำ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและจะรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง”

16) ขาดทุนคือกำไร หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีต่อประชาชน คือ การให้ และ การเสียสละ เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

17) การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ พึ่งตนเองได้ในที่สุด

18) พออยู่พอกิน ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง พออยู่พอกิน ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อย ขยับขยายให้มีจิตสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

19) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต ให้ดำเนินไปบน ทางสายกลาง เพื่อให้รอด พื้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งปรัชญานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับบุคคล องค์กรและชุมชน

20) ความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อย ก็ยอมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ ใจ

21) ทำงานอย่างมีความสุข ทำงานต้องมีความสุขด้วย ถ้าทำงานอย่างไม่มีความสุข เราจะ แพ้แต่ถ้าเรามีความสุขเราจะชนะ สนุกกับการทำงานเพียงเท่านั้น ถือว่าเราชนะแล้ว หรือจะทำงาน โดยคำนึงถึงความสุขที่เกิดจากการได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นก็สามารถทำได้ ดังพระราชดำรัสตอน หนึ่งว่า “ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับ ผู้อื่น”

22) ความเพียร การเริ่มต้นทำงานหรือทำสิ่งใดนั้นอาจจะไม่ได้มีความพร้อม ต้องอาศัย ความอดทนและความมุ่งมั่น ดังเช่น พระราชินีพจนี พระมเหสนก ที่กล่าวถึง กษัตริย์ผู้เพียรพยายาม แม้จะไม่เห็นฝั่งก็จะว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหารปูปลาและไม่ได้พบกับ เทวดาที่ช่วยเหลือมิให้จมน้ำ

23) รู้ รัก สามัคคีกล่าวคือ รู้ เป็นการรู้ปัญหาและรู้วิธีแก้ปัญหานั้น รัก เป็นการรู้ถึงปัญหา และวิธีแก้แล้ว เราต้องมีความรัก ที่จะลงมือทำ ลงมือแก้ไขปัญหานั้น และสามัคคีเป็นการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ไม่สามารถลงมือทำคนเดียวได้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า ศาสตร์พระราชนั้นเป็นแนวการทางพัฒนาโดยออกมาในรูปแบบของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นอีกแนวทางที่พระมหากษัตริย์ใช้ในการแก้ไขปัญหา ความยากจนและเป็นแหล่งเรียนรู้เผยแพร่แนวคิดในการพัฒนาเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งพา ตนเองได้ มีชีวิตที่ดีขึ้น ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน การทรงงาน ของพระมหากษัตริย์ ได้เปลี่ยนพื้นที่แห่งแล้งกันดารเป็นพื้นที่ทำมาหากิน เปลี่ยนชีวิตคนไทยส่วน ใหญ่ของประเทศที่ยากไร้ให้ พอมิ พอกิน และก้าว ไปสู่การ กินดี อยู่ดี ตามความหมายของศาสตร์ พระราชา

การดำเนินงานของพระมหากษัตริย์ เป็นการดำเนินงานที่มุ่งพัฒนาและช่วยเหลือประชาชนโดยทั่วไป โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนาและชั้นวรรณะ โดยเฉพาะผู้ที่ยากไร้ที่ประสบปัญหาต่าง ๆ อันกระทบถึงสภาพการดำรงชีพ พระราชดำริต่าง ๆ นี้ ได้ก่อให้เกิดโครงการติดตามมาดังที่เรียกกันว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยพระมหากษัตริย์ เริ่มศึกษาหาข้อมูลและทดลองปฏิบัติจากพื้นที่จริง ทั้งในพระราชวังสวนจิตรลดาและพื้นที่อื่น ๆ ตามความเหมาะสมและปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ตลอดจนได้ใช้ทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ด้วย ทั้งนี้ เพื่อขยายผลที่ได้รับสู่ประชาชนต่อไป

จนต่อมารัฐบาลเห็นว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเหล่านี้ ได้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนและเสริมงานปกติของรัฐให้ได้ผลสมบูรณ์และกว้างขวางขึ้นและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้นอย่างคุ้มค่าแก่การลงทุน จึงได้รับสนองพระราชดำริโดยการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเป็นพิเศษในการดำเนินงานต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งอยู่เสมอว่า พระราชดำริของพระองค์นั้น เป็นเพียงข้อเสนอเท่านั้น เมื่อรัฐบาลได้รับทราบแล้วก็ควรจะไปวิเคราะห์พิจารณาถ่วงถ่วงตามหลักวิชาการก่อน เมื่อมีความเป็นไปได้และมีประโยชน์คุ้มค่าและเห็นสมควรทำก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาตัดสินใจเองและในกรณีที่วิเคราะห์พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เหมาะสมก็ล้มเลิกไปได้(คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2530, น.11-12) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า นี่ก็จุดเริ่มต้นของรูปแบบการพัฒนาประเทศไทย ที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์มีบทบาทนำในการพัฒนาประเทศร่วมกับรัฐบาลหรือระบบราชการ

กล่าวได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ ทำให้เกิด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาประเทศ พระมหากษัตริย์ ทรงมีพระปรีชาญาณ ในการนำพาประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 และภัยจากคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น ซึ่งพระมหากษัตริย์ ทรงตระหนักถึงปัญหาของประเทศชาติและประชาชนที่ต้องแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศ ความมั่นคงของประชาชน เศรษฐกิจ การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ

แม้ในรัฐธรรมนูญจะไม่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่า พระมหากษัตริย์ ทรงมีพระราชอำนาจในการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ที่จะต้องดำเนินไปตามนโยบายนั้น แต่ด้วยพระมหากษัตริย์ของไทยอยู่ในสถานะประจักษ์พยานของแผ่นดิน ที่ทรงมีหน้าที่ต้องดูแลทุกข์สุขของประชาชนตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงตกทอดมาสู่ปัจจุบัน ซึ่งการออกเยี่ยมราษฎรทำให้ทราบถึงความเดือดร้อนต่าง ๆ (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, ปัทมา สุบกำปิง, สติธร รัตนนิธิโชติ, นงลักษณ์ อานี และอุมาภรณ์ ศรีสุทธิ, 2558, น. 167-168)

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างและอธิบายโดยสรุปของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญมาประกอบ เพื่อให้เห็นถึงแนวทางของการพัฒนาประเทศไทยโดย ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยขอแบ่งเป็น 4 ด้านที่สำคัญ ที่พระมหากษัตริย์เห็นว่าต้องเร่งแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน ตามที่ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้แนวทางไว้ให้กับผู้วิจัย ได้แก่

- 1) ด้านความมั่นคงของประเทศ
- 2) ด้านความมั่นคงของประชาชน
- 3) ด้านการพัฒนาประเทศ
- 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

3.2.1 ความเป็นมาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน พระองค์ทรงครองแผ่นดินและครองใจคนไทยทั้งมวล ปวงชนชาวไทยรักและเทิดทูนพระองค์ด้วยหัวใจอันบริสุทธิ์ ไม่มีใครบังคับ ไม่มีใครขี้นา ประชาชนเห็นและสัมผัสได้ด้วยตนเองถึงความรัก ความห่วงใยความเมตตา และการอุทิศกำลังพระวรกายและพระสติปัญญาเพื่อช่วยเหลืออาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ความรักและความผูกพันระหว่างพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้กับประชาชนเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีแรกที่พระองค์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489

การออกเยี่ยมประชาชนอย่างใกล้ชิดทำให้เกิดความผูกพันทางใจระหว่าง พระมหากษัตริย์กับประชาชน ทำให้เกิดเรื่องข้อมูลการพัฒนา เพื่อสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และเรียนรู้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนว่ามีปัญหาหรือมีความเดือดร้อนเป็นประการใด

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีมากมายหลายโครงการ มีจุดเริ่มต้นมาจากโครงการศึกษาค้นคว้าและทดลองเป็นการส่วนพระองค์ก่อน อาทิ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา สนองแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยแปลงนาสาธิต โรงเรียนข้าวตัวอย่าง โรงงานบดแกลบ บ่อเพาะเลี้ยงปลา ป่าสาธิต โรงโคนนม โรงนมผง โรงนมเม็ด โรงนมพาสเจอร์ไรส์ โรงเนยแข็ง โรงผลิตน้ำผลไม้ โรงเพาะเห็ด โรงผลิตก้อนทออบแห้ง โรงงานกระดาษสา โครงการพลังงานทางเลือก เป็นต้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และได้เสด็จไปทอดพระเนตรและทรงติดตามโครงการเหล่านั้นอย่างใกล้ชิด โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์โครงการเหล่านี้ได้เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 4,600 โครงการ เป็นต้นกำเนิดศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกถึง 6 ศูนย์ กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน ในการพัฒนาประเทศ ตกผลึกเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นแนวทางการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน บนพื้นฐานของทางสายกลางความมีเหตุผล ความไม่ประมาท และคุณธรรม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ อีกทั้งใช้เป็นหลักในการบริหารและพัฒนาประเทศด้วย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้พระราชทานมาก่อนหน้าหลายปีสอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเน้นการใช้กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตและเป็นต้นแบบของความสำเร็จที่จะเป็นแนวทางและตัวอย่างของผลสำเร็จให้แก่พื้นที่อื่น ๆ โดยรอบที่ได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้แนวความคิดแบบสหสาขาวิชา นำความรู้หลากหลายสาขามาประสมประสานกันในการพัฒนาพื้นที่และอาชีพ ทั้งด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมงชลประทาน ป่าไม้ ตลอดจนการพัฒนาทางด้านสังคม อาชีพเสริมและศิลปาชีพ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ เมื่อผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงาน จะได้รับความรู้และประสบการณ์ในทุกเรื่อง และได้ขยายผลการพัฒนาผ่านกาลเวลาก่อนเกิดความสำเร็จในทุกภูมิภาคอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพลิกฟื้นผืนแผ่นดินครั้งใหญ่ให้กลับคืนสู่ความสมบูรณ์ เป็นต้นแบบของการฟื้นฟูทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ด้วยความเพียรและการร่วมแรงร่วมใจกันของราษฎรและหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นการสร้างองค์ความรู้และเป็นมรดกวิเศษของพระราชาในการช่วยเหลือราษฎรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์

ในการพัฒนาประเทศ พระมหากษัตริย์ ทรงยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ทรงมีหลักการทรงงานดังนี้ คือ ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำตามลำดับขั้นตอน มีวิถีคิดแบบองค์รวม ทำให้ง่าย ไม่ยึดติดตำรา แก้ปัญหาจากจุดเล็ก ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ระเบิดจากข้างในคือสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนที่จะเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน ประหยัด เรียบง่าย และได้ประโยชน์สูงสุด

การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการดำเนินงาน ความเพียรปลูกป่าในใจคน คือ ให้ประชาชนมีสำนึกเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ประโยชน์ส่วนรวมขาดทุน คือ กำไร ซึ่งหมายความว่า การเสียคือการได้ การให้และการเสียสละเป็นการกระทำอันก่อให้เกิดผลกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร บริการรวมที่จุดเดียว ทำงานอย่างมีความสุข และสุดท้ายแต่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน คือ รู้รัก สามัคคี รู้ คือ รู้ปัจจัยทั้งหมด รู้ปัญหา รู้วิธีการแก้ปัญหา รัก คือ รักที่จะลงมือปฏิบัติสามัคคี คือ ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้สำเร็จลุล่วง (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 10-20)

สรุปได้ว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกิดขึ้นมาได้ 2 ทางด้วยกัน 1) คือ เป็นพระราชดำริของพระมหากษัตริย์เอง และ 2) เป็นเรื่องของหน่วยราชการ ซึ่งหน่วยราชการ มีโครงการหรือแผนงานที่สำคัญ แต่ขาดงบประมาณ จึงขอพระราชทาน ซึ่งพระมหากษัตริย์ ก็จะพระราชทานให้ แต่ส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดของโครงการนั้น เกิดขึ้นจากประชาชนเอง

พระราชดำรินั้น เป็นเพียงแนวทางหรือกรอบความคิด ว่าด้วยปัญหาและการแก้ไขปัญหา ซึ่งหน่วยราชการก็จะรับไปพิจารณาศึกษาและวางโครงการในรายละเอียดเพื่อให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และไม่จำเป็นจะต้องดำเนินการตามพระราชดำริทั้งหมด กล่าวคือหากหน่วยงานราชการ

พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมและสามารถทำได้ ก็ทำ หากเห็นว่าไม่เหมาะสมหรือทำไม่ได้ด้วยมีอุปสรรคทางใดก็ไม่จำเป็นต้องทำ (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2560, น. 95)

แนวทางการพัฒนาของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาประเทศที่สำคัญ จะมีการจัดตั้ง โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา ซึ่งมีอยู่ในทุกภาคทั่วประเทศ ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ตลอดจนสภาพปัญหาและข้อจำกัดของการพัฒนา การศึกษาค้นคว้านี้ครอบคลุมถึงการทดลอง การวิจัย การแสวงหา วิธีการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนา ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่นั้น รวมทั้งการขยายผลจากความรู้หรือผลการทดลองและการวิจัยให้กระจายไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวางด้วยเทคนิควิธีการอย่างง่าย โดยผ่านการสาธิตและการอบรมในรูปแบบต่าง ๆ

3.2.2 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านความมั่นคงของประเทศ

งานด้านความมั่นคงของประเทศ นับเป็นกุศโลบายที่พระมหากษัตริย์ ได้ดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับชนกลุ่มน้อยตามชายแดน โดยย้อนหลังไปเมื่อปี พุทธศักราช 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้นเป็นโครงการส่วนพระองค์ เพื่อดำเนินงานวิจัยเกี่ยวกับพืชเมืองหนาว ทั้งนี้เพื่อให้ชาวเขาได้ปลูกทดแทนการปลูกฝิ่นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากการเสด็จประพาสต้นบนดอยในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวพระราชดำริและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้งโครงการหลวง เพื่อพัฒนาการเกษตรที่สูง ลดการปลูกฝิ่นและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยได้ช่วยเหลือชาวไทยภูเขาในท้องถิ่นทุรกันดารในระยะแรกได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการหลวงภาคเหนือและโครงการหลวง

กระทั่งเดือนมีนาคม พุทธศักราช 2535 จึงโปรดเกล้าฯพระราชทานให้โครงการหลวงเปลี่ยนสภาพโดยการจดทะเบียนเป็น มูลนิธิโครงการหลวง อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง

เป็นนายกิตติมศักดิ์ ปัจจุบันงานของมูลนิธิโครงการหลวงได้แผ่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอนและพะเยา ซึ่งประกอบด้วยสถานีวิจัย 4 แห่ง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 35 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการที่จะช่วยชาวเขาให้มีอาชีพที่มั่นคงเพื่อทดแทนการทำลายทรัพยากรธรรมชาติคือป่าไม้และต้นน้ำลำธารและทดแทนการปลูกฝิ่นที่ในเวลานั้นชาวเขาส่วนใหญ่จะมีการปลูกฝิ่นกันมาก

การดำเนินงานในด้านส่งเสริมอาชีพให้ชาวเขาของมูลนิธิโครงการหลวงแบ่งออกเป็น 2 กิจกรรม คือ งานทดสอบสาธิตและงานส่งเสริมพัฒนาอาชีพ งานทดสอบสาธิต มีการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อช่วยรวมสายพันธุ์ชนิดต่าง ๆ ทั้งไม้ดอก ฝัก ไม้ผลเพื่อทดสอบและศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการผลิต ทั้งยังมีการทดสอบให้ชาวเขาปลูกพืช พลัม พลับ สาลี่และองุ่น นอกจากนี้ยังมีการสาธิตปลูกไฮเดรนเยีย เพื่อตัดดอก งานทดสอบคัดเลือกและขยายพันธุ์ คาร์เนชั่น ลิเอทริส หน้าวัว แวกซ์ฟราวเวอร์ แคลลาลี่ อัลสโตรมีเรียและเฟิน

ส่วนงานส่งเสริมพัฒนาอาชีพ มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกรโดยการทำแผนการปลูกพืชเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด งานส่งเสริมที่สำคัญคือการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผักตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีการแนะนำแก่เกษตรกรให้มีความรู้ความชำนาญในด้านเกษตร กิจกรรมเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคมที่ทางมูลนิธิโครงการหลวงได้พยายามที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมก็คือ การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านทอผ้าและเย็บผ้า กลุ่มเยาวชน โดยการจัดการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด กลุ่มผู้ปลูกฝัก ไม้ดอก ไม้ผลเพื่อช่วยให้งานดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

มูลนิธิโครงการหลวงยังมีการร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่นจัดกิจกรรมและสร้างประโยชน์ให้กับชาวบ้านให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีการพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ จากจุดเริ่มต้นที่มีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการหลวงเพียงไม่กี่หมู่บ้าน ปัจจุบันการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงได้แผ่กระจายออกไปยังเกษตรกรในพื้นที่ของมูลนิธิ โครงการหลวงแล้วกว่า 85,000 คน กว่า 50 ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงริเริ่มแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สูงให้ถูกต้องเหมาะสม พื้นที่สูงอันเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ อีกทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อย หรือที่เรียกว่า ชาวเขา ซึ่งผู้วิจัยมองว่าพระมหากษัตริย์ ใช้ ราชประศาสนศาสตร์ มาเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงของประเทศ (เชียงใหม่นิวส์, 2561)

3.2.3 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านความมั่นคงของประชาชน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านความมั่นคงของประชาชน ประกอบด้วยโครงการด้านการศึกษา โครงการด้านการเกษตร และโครงการด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดของโครงการดังนี้

1) โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระบรมราโชบายส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทุกประเภททั้งการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน การศึกษาพิเศษ การศึกษาสงเคราะห์ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการพัฒนาวิชาการและวิจัย รวมทั้งพระราชทานทุนการศึกษาให้กับนักเรียน พระราชกรณียกิจทางการศึกษาแสดงถึงพระปรีชาสามารถ พระบรมราโชบายอันล้ำลึกและสายพระเนตรอันกว้างไกลในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน

การศึกษาพระราชทานทางไกลผ่านดาวเทียมเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูและยกระดับการจัดการศึกษาไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบทให้มีคุณภาพใกล้เคียงกัน เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พุทธศักราช 2538 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีบันทึกข้อความด่วนที่สุด เรื่อง การจัดการเรียนการสอนผ่านระบบโทรคมนาคม ถึงอธิบดีกรมสามัญศึกษา(ในสมัยนั้น) ให้พิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดหางบประมาณค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินโครงการตามที่ได้รับการประสานรองเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ เสนอให้กรมสามัญศึกษาจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์เป็นปีที่ 50 และถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงต่อการเสริมสร้างและยกระดับการศึกษาและคุณภาพของประชาราษฎร์อย่างทั่วถึง

กรมสามัญศึกษาจึงเห็นด้วยในหลักการและได้เริ่มดำเนินการ โดยให้โรงเรียนวังไกลกังวลเป็นแม่ข่ายถ่ายทอดการศึกษาสายสามัญด้วยระบบทางไกลผ่านดาวเทียม ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ไปสู่โรงเรียนทั่วประเทศ เป็นการศึกษาพระราชทานด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุดในสมัยนั้นแก่นักเรียนไม่ว่าจะยากดีมีเงินหรืออยู่ในส่วนใดของประเทศ

การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่มุ่งสนองพระบรมราโชบาย เป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยระบบเทคโนโลยีที่ ทันสมัย ผู้เรียนไม่ว่าจะเรียนอยู่ในระดับใด สามารถเรียนได้เต็มตามศักยภาพ (สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ, 2560, น. 200-204)

2) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการเกษตร

การพัฒนาการเกษตรเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด ปัญหา หลักประการหนึ่งของการพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันคือ เรื่องของประสิทธิภาพการผลิตที่โยงไป ถึงเรื่องการตลาด บางพื้นที่ถือเป็นเขตเกษตรก้าวหน้าอาจจะไม่มีปัญหาในเรื่องนี้ แต่ในพื้นที่ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ไปทรงเยี่ยมราษฎรนั้น ส่วนใหญ่มักเป็นเขตเกษตรล้าหลัง ที่อาศัยการผลิตแบบดั้งเดิมคือ เพาะปลูกปีละครั้ง โดยอาศัยน้ำฝน ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ผลิตได้ ไม่พอกิน บางพื้นที่พ้นจากลักษณะเขตล้าหลังและพอจะทำการผลิตเพื่อการค้าได้บ้าง แต่เกษตรกรก็ ยังขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และขาดความรู้เชิงพาณิชย์ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบในการติดต่อกับ พ่อค้าภายใต้กลไกตลาดปัจจุบัน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อย มีหนี้สินและยากจน

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ การ ที่ทรงเน้นในเรื่องของการค้นคว้าทดลองและวิจัยหาพันธุ์พืชใหม่ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น หม่อนไหม ขางพาราพืชเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และพืชสมุนไพรตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช รวมทั้งพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น โค กระบือ แพะ และพันธุ์ปลา และสัตว์ปีกทั้งหลายด้วย เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้ได้ ในราคาที่ถูกลงและด้วยเทคโนโลยีที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน ที่สำคัญคือ พันธุ์ พืช พันธุ์สัตว์ หรือเทคนิควิธีการดูแลต่าง ๆ นั้น จะต้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อม ของท้องถิ่นนั้น ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชประสงค์หลัก คือ ทำให้เกษตรกร สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะในด้านอาหารเป็นอันดับแรก เช่น ข้าว พืชผัก และผลไม้ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเห็นว่า การพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตร จึงทรงมุ่งให้พัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะ ยาว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีความสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่งต่อการทะนุบำรุง และ

ปรับปรุงสภาพของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ ให้อยู่ในสภาพที่จะมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มากที่สุด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เขตพระราชฐาน สวนจิตรลดาบางส่วนเป็นสถานีค้นคว้าทดลองทางการเกษตรในทุก ๆ ด้านมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2505 พระองค์ทรงเน้นให้มีการค้นคว้าทดลองทั้งก่อนการผลิต และหลังจากผลิตให้พิจารณาตั้งแต่เรื่องความเหมาะสมของพืชความเหมาะสมของดิน พืชใดจะเหมาะสมกับดินประเภทใด รวมทั้งการค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของตลาด คือ การปลูกพืชที่ตลาดต้องการผลิตออกมาแล้วมีที่จำหน่าย ส่วนการค้นคว้าวิจัยหลังการผลิต ให้ดูแลเรื่องความสอดคล้องของตลาดคุณภาพของผลผลิต หรือทำอย่างไรจึงจะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้เบื้องต้นในด้านการบัญชี และธุรกิจการเกษตรในลักษณะที่พอจะทำธุรกิจแบบพึ่งตนเองได้ ในเรื่องนี้ได้พระราชทานคำแนะนำว่าการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยได้เป็นอย่างดี

ในเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนั้นนอกเหนือจากทรงเน้นในเรื่องการผลิตอาหารให้เพียงพอแล้วทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาวมีพระราชประสงค์ที่จะให้เกษตรกรมีความเจริญก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีสภาพชีวิตที่มีความสุข ไม่เคร่งเครียดกับการเร่งรัดให้เกิดความเจริญโดยเร็ว ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พุทธศักราช 2545 ความว่า “ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการสิ้นเปลืองค่าปุ๋ย และทำลายคุณภาพดิน แต่ควรศึกษาสภาวะตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาสินค้าไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน”

การมุ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติมีลักษณะสอดคล้องกับหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระองค์ คือการประหยัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นความจำเป็นที่จะลดค่าใช้จ่ายในการทำมาหากินของเกษตรกรให้มากที่สุด โดยอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ รวมทั้งทรงเน้นอยู่เสมอที่จะให้เกษตรกรมีรายได้เสริมหรือรายได้นอกการเกษตรจากการหาวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นได้แก่ ใผ่ ขางพารา มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การจักสานโดยใช้วัสดุธรรมชาติเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร

โครงการพัฒนาด้านการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริประกอบด้วยงานหลายประเภทโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว จะเป็นงานเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย หาพันธุ์พืช และพันธุ์

สัตว์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่นั้น ๆ และนำผลสำเร็จจากการศึกษาทดลองไปถ่ายทอดสู่ประชาชน และงานในด้านการฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในวิชาการเกษตรแผนใหม่ การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกรวมทั้งการส่งเสริมให้มีการถนอมอาหารและการแปรรูปอาหาร และการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการด้วย

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีทั้งหมด 6 แห่งทั่วประเทศ ตามสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งศึกษาสรรพวิชา ค้นคว้า ทดลอง และสาธิต เปิดให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปมาศึกษาดูงาน ทุกศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการค้นคว้าวิจัย ทดลอง และสาธิตวิธีการพัฒนาเพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถศึกษาหาความรู้และนำไปปฏิบัติได้จริง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ช่วยให้เกษตรกรสามารถนำเอาความรู้ไปใช้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและสามารถพึ่งตนเองได้ เกิดแนวเกษตรทฤษฎีใหม่

3) เกษตรทฤษฎีใหม่

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่งก็คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยดำเนินการตามแนว ทฤษฎีใหม่ อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปี เป็นประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย

ทฤษฎีใหม่ อันเกิดจากพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีหลักสำคัญง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน สรุปได้ว่า พื้นที่ถือครองโดยถาวรเฉลี่ยของเกษตรกรไทยอนุमानว่าจะมีเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ แบ่งพื้นที่ตามทฤษฎีใหม่จะเป็นนาข้าว 5 ไร่ พืชไร่ พืชสวน 5 ไร่ ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ (ลึกประมาณ 4 เมตร) จุน้ำได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร หรือสูตร 30-30-30-10 (สถานีวิทยุแห่งชาติ, 2560, น. 130-140)

4) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการส่งเสริมอาชีพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงห่วงใยต่อการพัฒนาชนบทและอาชีพของเกษตรกร ทรงมีพระราชดำริว่าเกษตรกรไม่ควรพึ่งพาพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะเกิดความเสียหายง่ายเนื่องจากความแปรปรวนของตลาดและความไม่แน่นอนของธรรมชาติเกษตรกรควรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงสัตว์ทำประมง และการพัฒนาอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน จึงได้พระราชทานโครงการพัฒนาชนบทตามแนวพระราชดำริหลายโครงการ ซึ่งแต่ละโครงการมุ่งพัฒนาให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีพระราชดำริให้ใช้วิธีการสหกรณ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนงานในหลายโครงการ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนบนพื้นฐานแห่งการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 141-150)

3.2.4 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการพัฒนาประเทศ

ในการพัฒนาประเทศแบบองค์รวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีโครงการในหลาย ๆ ด้านที่แสดงให้เห็นถึงการวางแผนการพัฒนาประเทศไทยที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการคมนาคมและด้านการสื่อสารซึ่งมีรายละเอียดของโครงการดังนี้

1) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านทรัพยากรน้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเห็นความสำคัญของน้ำว่า น้ำคือชีวิต พระองค์จึงได้ทรงคิดหาวิธีบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พระองค์มีกระแสพระราชดำริ ณ ตำแหน่งจิตรลดาโรฐานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พุทธศักราช 2529 ความตอนหนึ่งว่า “หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภคน้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้า คนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้”

2) โครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กรมชลประทาน ได้เริ่มทำการสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาโครงการเขื่อนเก็บกักน้ำ แม่น้ำป่าสัก จังหวัดลพบุรีจังหวัดสระบุรี มาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2508 ต่อมาในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช

2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริ ให้กรมชลประทาน ศึกษาความเหมาะสมของโครงการฯ อย่างจริงจังและเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำและอุทกภัย

กรมชลประทานรับสนองพระราชดำริในการศึกษาและสรุปแนวทางโครงการนำเสนอต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และได้รับอนุมัติให้ศึกษารายละเอียดและความเหมาะสมของโครงการฯ โดยมอบให้ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นแกนกลางในการศึกษาและทำหน้าที่ประสานการวางแผนงานต่าง ๆ ด้วยต่อมาเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พุทธศักราช 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติให้กรมชลประทาน จัดตั้งสำนักงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อรับผิดชอบในการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป

คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้เปิดโครงการฯ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พุทธศักราช 2537 โดยจะต้องดำเนินงานให้แล้วเสร็จในปี พุทธศักราช 2542 เพื่อให้ทัน โอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษาในวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542

ปัญหาของการก่อสร้างโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการ ประมาณ 114,119 ไร่เป็นพื้นที่ตั้งห้วยงานเขื่อนและอาคารประกอบ ที่แต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้ประกอบด้วยบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาของราษฎรที่ได้อยู่อาศัยกันมาเนิ่นนาน ในเขตบ้านหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี และบ้านคำพราน อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี จำนวนประมาณ 2,500 ไร่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีหลักการทรงงานว่า “อย่าทำให้ราษฎรเดือดร้อน อย่าให้มีใครหากินกับโครงการนี้” แม้เพียงสั้นๆ แต่ชัดเจน ประชาชนทุกคนรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประชาชนผู้เสียสละความรู้สึกนี้ได้ถ่ายทอดมาเป็นคำบอกเล่าที่ทุกคนจะจดจำไว้จนกว่าชีวิตจะหาไม่

การก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำแม่ น้ำป่าสัก จึงเกิดขึ้นและสำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดด้วยความตั้งใจเสียสละของประชาชน 87 รายแรก ซึ่งสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญและเป็น

แบบอย่างที่ดีสำหรับประชาชนในภูมิภาคอื่น ๆ ที่จะต้องมีการก่อสร้างโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สำหรับประเทศชาติและประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถเก็บกักน้ำได้สูงสุด 960 ล้านลูกบาศก์เมตรในขณะที่มีปริมาณน้ำไหลเข้าอ่าง โดยเฉลี่ยปีละ 2,932 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยเป็นปริมาณน้ำในช่วงฤดูฝน (กรกฎาคม-ธันวาคม) ประมาณร้อยละ 78 ทำให้เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถควบคุมน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร ชลประทาน การอุตสาหกรรม และรักษาระบบนิเวศในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักตอนล่างและลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ฝั่งตะวันออกเฉลี่ยปีละ 699 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรสำหรับพื้นที่ชลประทานใหม่ ในเขตจังหวัดลพบุรีและสระบุรี คิดเป็นปริมาตร 840 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือเป็นพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 174,500 ไร่ (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 40-50)

3) โครงการฝนหลวง

ปีพุทธศักราช 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ 15 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในวันจันทร์ที่ 14 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2498 เสด็จโดยรถยนต์จากจังหวัดนครพนมไปจังหวัดกาฬสินธุ์ผ่านจังหวัดสกลนคร และเทือกเขาภูพาน ทรงหยุดอย่างเป็นทางการที่ทางแยกอำเภอภูจันทร์และอำเภอสหัสขันธ์ ณ ที่นั้นทรงสอบถามประชาชนเกี่ยวกับผลผลิตข้าว ทรงคิดว่าต้องเสียหายเพราะความแห้งแล้ง แต่ต้องทรงประหลาดพระราชหฤทัยที่ประชาชนเหล่านั้นกราบบังคมทูลว่า เดือดร้อนเสียหายจากน้ำท่วม ทรงเห็นว่าเป็นการแปลก เพราะพื้นที่โดยรอบคูศลัยทะเลทรายที่มีฝุ่นฟุ้งกระจายทั่วไป แท้ที่จริงแล้วนั้น ประชาชนเหล่านั้น ได้ประสบกับปัญหาความเดือดร้อน ทั้งปัญหาน้ำท่วมและฝนแล้ง นั่นคือ ทำไมประชาชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงยากจนนัก

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงมีพระราชดำริ โครงการฝนหลวง ซึ่งเกิดจากพระราชดำริ โดยประยุกต์จากผลการวิจัยค้นคว้าทางวิชาการด้านการทำฝนเทียมของประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและอิสราเอล ภายใต้การพระราชทานข้อแนะนำจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 อย่างใกล้ชิดต่อมาจึงมีการตั้งส่วนราชการ สำนักงานปฏิบัติการฝนหลวง ขึ้นรับผิดชอบการปฏิบัติการฝนหลวงช่วยเหลือประชาชนในปี พุทธศักราช 2518 และได้ยกฐานะเป็นสำนักฝนหลวงและการบินเกษตร ในปี พุทธศักราช 2535 ต่อมาในปี พุทธศักราช 2556 ได้เปลี่ยนชื่อ

เป็น กรมฝนหลวงและการบินเกษตร และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 51-60)

4) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านทรัพยากรป่าไม้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสนพระทัยเรื่องของการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่ พระราชทานแก่คณะกรรมการสโม่สรไลออนส์สากลภาค 310 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานเมื่อ วันที่ 25 กันยายน พุทธศักราช 2512 ความว่า “อาจมีบางคนเข้าใจว่าทำไมถึงสนใจเรื่องชลประทาน หรือเรื่องป่าไม้ จำได้ว่าเมื่ออายุ 10 ขวบที่โรงเรียนมีครูคนหนึ่ง ซึ่งเดี๋ยวนี้ตายไปแล้วสอนเรื่อง วิทยาศาสตร์ เรื่องการอนุรักษ์ดิน แล้วให้เขียนว่า ภูเขาต้องมีป่าไม้อย่างนั้น เมื่อดฝนลงมาแล้วจะชะ ดินลงมาเร็วทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำให้เสียหาย ดินหมดจากภูเขา เพราะไหลตามสายน้ำไปก็เป็น หลักของป่าไม้เรื่องการอนุรักษ์ดิน และเป็นหลักของชลประทานที่ว่า ถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบนจะ ทำให้เดือดร้อนตลอด ตั้งแต่ภูเขาจะหมดไปจนกระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อน มีตะกอนลง มาในแม่น้ำทำให้น้ำท่วมที่เรียนมาตั้งแต่อายุ 10 ขวบ”

5) แนวพระราชดำริในด้านการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

5.1) ปปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก

คำว่า ปปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก เป็นพระราชดำรัสที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจพระทัยอย่าง ลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติโดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่ว่าบางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตาม ธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยให้ตามธรรมชาติ ระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้า ดิน ซึ่งมีคุณค่ามากออกไปและปลูกพันธุ์ไม้ ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศบริเวณ นั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นพระราชดำรัสที่ยึดถือกันในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริการปลูกป่าตามแนวพระราชดำรินี้เป็นการพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าโดยวิถีธรรมชาติ

5.2) ปลุกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระบรมราโชวาทในวันปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2524 ความว่า “แต่ป่าไม้ที่จะปลูกรุ่น สมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกรุ่นไม้สำหรับได้ประโยชน์ ดังนี้ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้เป็นสวนหรือจะเป็นสวนมากกว่าป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเพื่อต้นน้ำลำธารนั้นป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้กี้ตาม หรือเป็นสวนไม้พื้ก็ตาม นั่นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่าคือเป็นต้นไม้ และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้”

“เรื่องป่า 3 อย่าง คือ ไม้ฟืน ไม้ผล ไม้สร้างบ้านประชาชนมีความรู้ทั้งคนที่อยู่บนภูเขา ทั้งคนที่อยู่ในที่ราบ เขามีความรู้ เขาทำงานมาตั้งหลายชั่วคนแล้วเขาทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรจะทำการกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรจะเก็บไม้ไว้ แต่ว่าที่เสียไปเพราะว่าพวกที่ไม่รู้เรื่อง ไม่ได้ทำมานานแล้ว ทั้งมานานแล้ว ทั้งกสิกรรมมานานแล้วก็ไม่รู้เรื่อง แล้วก็มาอยู่ในที่ที่มีความสะดวกก็เลยทำให้ลืมว่าชีวิตมันเป็นไปได้โดยที่ทำการกรรมที่ถูกต้อง” ประโยชน์อย่างที่ 4 ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธาร

5.3) ฝายชะลอความชุ่มชื้น

ฝายชะลอความชุ่มชื้นก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่ายๆ ประหยัดและได้ผลดีนั่นคือ การสร้างฝายเล็ก ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น มี 2 ประเภท คือ 1) ฝายต้นน้ำลำธารสำหรับกั้นกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลงและซึมลงใต้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และ 2) ฝายดักตะกอนดินและทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝายทั้ง 2 ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นอย่างเป็นระบบครบวงจร ซึ่งเป็นการลดปัญหาการพังทลายของดินและความรุนแรงของกระแสน้ำในลำห้วย ซึ่งส่งผลไปสู่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง

5.4) ปลุกป่าในใจคน

แนวพระราชดำริในการแก้ปัญหาป่าเสื่อมโทรมซึ่งก่อผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่เฉพาะด้านดินและน้ำเท่านั้น แต่เกี่ยวโยงไปสู่ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาโดยให้ดำเนินการในลักษณะบูรณาการงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องกัน สำหรับการปลุกต้นไม้ขึ้น ทรงเน้นให้ใช้พันธุ์ไม้ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นเพราะเป็นไม้ที่สามารถเจริญเติบโตได้ดี มีลักษณะที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่อยู่แล้วไม่เป็นการเสี่ยงต่อภาวะการรอดตายและเป็นที่รู้จักของราษฎรในท้องถิ่นอย่างดี พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกไม้ป่าดังกล่าวควรเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรมหรือเป็นบริเวณป่าเพื่อการฟักฟื้นของราษฎรที่อยู่บริเวณใกล้เคียงหมู่บ้าน

วิธีการปลูกก็ให้ปลูกเสริมในลักษณะธรรมชาติโดยไม่จับต้นไม้เข้าแถว ซึ่งการปลูกเสริมตามลักษณะธรรมชาตินี้เมื่อต้นไม้โตขึ้นก็จะมีสภาพเป็นป่าตามธรรมชาติโดยจะไม่มีลักษณะเป็นสวนป่าที่มีต้นไม้เรียงเป็นแถว จะทำให้เกิดป่าไม้แบบผสมผสาน และสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติสามารถตอบสนองความต้องการของรัฐและวิถีประชาชนในชุมชน พระองค์ได้มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในวันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2526 ความว่า “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อนแล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง” อันเป็นปรัชญาและทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้ที่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 72-77)

6) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านทรัพยากรดิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงให้ความสำคัญกับ ดิน ด้วยทรงเห็นว่าดินเป็นปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกับ น้ำ โดยทรงริเริ่มโครงการจัดและพัฒนาที่ดินเมื่อปี พุทธศักราช 2511 เพื่อพลิกฟื้นดินที่แห้งแล้ง และขาดความอุดมสมบูรณ์ ให้สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารได้ พร้อมกับพระราชทานพระราชดำริให้ศึกษาทดลอง หาวิธีการต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิธีการตามธรรมชาติที่เป็นหนทางสร้างความสมดุลของสภาพแวดล้อมให้เกิดขึ้น

ดังนั้น พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาเรื่องดิน จึงมีความแตกต่างกันตามลักษณะภูมิศาสตร์และสภาพพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ โดยทรงใช้กลวิธีทางธรรมชาติเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาเรื่องดินของประเทศ และทรงทำเป็นต้นแบบผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีอยู่

ทั่วประเทศทั้งนี้ เพื่อนำผลจากการแก้ไขปัญหาคีฬาที่พิสูจน์แล้ว ไปปรับใช้ในพื้นที่ที่มีปัญหาเฉกเช่นเดียวกัน ได้อย่างเหมาะสมและง่ายยิ่งขึ้น

7) แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรดินในประเทศไทย

7.1) ดินทราย: ต้องเพิ่มก้นชนให้ดิน

ดินทราย มีลักษณะโปร่งน้ำและรากพืชผ่านไปได้ง่าย มีอาหารพืชอยู่น้อยในฤดูฝน ต้นไม้ที่ปลูกจะงอกงามดีเพราะมีน้ำบริบูรณ์แต่ฤดูแล้งมีน้ำไม่เพียงพอ ต้นไม้มักเหี่ยวแห้ง ต้นไม้ที่ปลูกใหม่มักจะตาย เพราะร้อนและแห้งจัด วิธีแก้ไขก็ต้องเพิ่มความชุ่มชื้นและเพิ่มอินทรีย์วัตถุที่ทำหน้าที่เสมือนก้นชนให้แก่ดินมากขึ้น

7.2) ดินเป็นหิน กรวด ทราย และแห้งแล้ง: ต้องยึดดินและช่วยให้ชื้น

ดินเป็นหิน กรวด มีลักษณะเช่นเดียวกับดินทราย หน้าดินถูกชะล้างจนเกลี้ยง เหลือแต่หินและกรวด ซึ่งพืชไม่สามารถจะเจริญเติบโตได้

7.3) ดินดาน ดินแข็ง และดินลูกรัง: ต้องสร้างของดีซ้อนบนของเลว

ดินดาน หรือดินแข็ง และดินลูกรัง มีลักษณะเป็นดินเนื้อละเอียด น้ำหนักมาก น้ำและอากาศผ่านเข้าออกได้ยาก ฤดูแล้งจะแห้งแข็งแตกกระแหง รากไม้แทรกเข้าไปได้ยาก จึงปลูกพืชได้ไม่ค่อยเจริญเติบโต

7.4) ดินถูกชะล้าง: ช่วยเหลือด้วยกำแพงที่มีชีวิต

ดินถูกชะล้าง คือ ดินที่อุดมสมบูรณ์ แต่ถูกกระแสน้ำและลมพัดพาเอาหน้าดินที่มีอินทรีย์วัตถุอันเป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืชไปหมด

7.5) ดินเปรี้ยว หรือ ดินพรุ: ทำให้ดิน โกรธ โดยแก้งดิน

พรุ คือ ที่ลุ่มสนุ่น สนุ่น คือ ซากศพของพืชพรรณทับถมอยู่มาก ส่วนที่ดินพรุตามระบบอนุกรมวิธาน ทางปฐพีวิทยา หมายถึง ดินที่มีอินทรีย์วัตถุสะสมอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นชั้นหนาอย่างน้อย 50 เซนติเมตร และน้ำท่วมขังพื้นที่พรุ มีสภาพความเป็นกรดระหว่าง 4.5 -6.0 อินทรีย์วัตถุที่ทับถมกันเป็นเวลานาน จนแปรสภาพเป็นดินอินทรีย์นั้น มีสภาพเป็นอินทรีย์คาร์บอนที่มีความเป็นกรดกำมะถันสูง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาหน้าดินถูกชะล้างโดยใช้หญ้าแฝก โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้ศึกษาดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อาทิ กรมพัฒนาที่ดิน กรมป่าไม้ โครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น ดำเนินงานสนองพระราชดำริการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก ส่งผลให้การดำเนินงานก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ

แนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พุทธศักราช 2534 และวันที่ 29 มิถุนายน พุทธศักราช 2534 ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความว่า “ให้ศึกษาทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพื้นที่อื่น ๆ ที่เหมาะสม”

8) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญที่มักจะเกิดควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนาที่ยั่งยืน ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษที่ยังก่อตัวและทวีความรุนแรงมากขึ้น ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนี้

ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ แต่ไม่ได้มีการวางแผนการจัดการที่เหมาะสมรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลง และ

ปัญหาต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมก็เพิ่มขึ้น ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และระบบนิเวศจึงทรงให้มีการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิธีการที่จะทำนุบำรุงและปรับปรุงสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยในด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น ทรงเน้นงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของปัญหาน้ำเน่าเสีย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริ เมื่อวันที่ 15 และวันที่ 20 เมษายน พุทธศักราช 2528 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมปรับปรุงบึงมกกะสัน เพื่อช่วยระบายน้ำ และบรรเทาสภาพน้ำเสียในคลองสามเสน โดยใช้รูปแบบ เครื่องกรองน้ำธรรมชาติ ความตอนหนึ่งว่า “บึงมกกะสันนี้ ทำโครงการที่เรียกว่าแบบคนจน โดยใช้หลักว่าผักตบชวาที่มีอยู่ทั่วไปนั้น เป็นพืชดูดความโสโครกออกมาแล้วก็ทำให้น้ำสะอาดขึ้น ได้เป็นเครื่องกรองธรรมชาติใช้พลังงานแสงอาทิตย์และธรรมชาติของการเติบโตของพืช”

หลักการบำบัดน้ำเสียโดยการกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวา ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บึงมกกะสัน คือ ให้มีการทดลองใช้ผักตบชวา ซึ่งเป็นวัชพืชที่ต้องการกำจัดอยู่แล้วนี้แต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยนำมาทำหน้าที่ดูดซับความโสโครก รวมทั้งสารพิษจากน้ำเน่าเสียโดยทรงเน้นให้ทำการปรับปรุงอย่างประหยัดและไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนที่อยู่อาศัยริมบึง

8.1) แนวพระราชดำริกักหน้ำน้ำช้ำพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากแหล่งชุมชนและแหล่งอุตสาหกรรม โดยใช้อุปกรณ์การเดิมอากาศ พระองค์มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินงานวิจัยและพัฒนากักหน้ำน้ำ เริ่มจากการสร้างคันแบบครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2532 ต่อมา วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2536 กักหน้ำน้ำช้ำพัฒนา ได้รับสิทธิบัตรจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา นับเป็นสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทย และครั้งแรกของโลก (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 250-255)

9) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านคมนาคม

ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริให้เปิดเส้นทางคมนาคมไปสู่ชนบทที่ห่างไกล ในพื้นที่ที่ประชาชนมีความยากลำบากในการเดินทางสัญจรไปมาและการลำเลียงขนส่งสินค้าการเกษตร โดยทำให้ทางสัญจรมีผิวการจราจรที่ดี สะดวกต่อการเดินทางการพัฒนาเส้นทางคมนาคมนับเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำความเจริญไปสู่ชนบท

นอกจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมในชนบทแล้ว พระองค์ยังมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร หนึ่งในโครงการตามแนวพระราชดำริ คือ โครงการขยายผิวการจราจรและเส้นทางคมนาคม ปัญหาจราจรที่ติดขัดของกรุงเทพมหานคร เกิดขึ้นเนื่องจากปริมาณรถที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พระองค์จึงโปรดให้ดำเนินการทั้งแบบเร่งด่วนในจุดวิกฤติและแบบระบบ โครงข่ายจราจรการแก้ไขปัญหาการจราจรเฉพาะหน้าแบบเร่งด่วน อาทิ โครงการก่อสร้างถนนเลียบทางรถไฟสายใต้จากสถานีบางกอกน้อยถึงถนนจรัญสนิทวงศ์ พระราชทานนามถนนนี้ว่า ถนนสุทธาวาส

อีกหนึ่งโครงการที่สำคัญ คือ โครงการแก้ปัญหาการจราจรอย่างเป็นระบบโครงข่ายกรุงเทพมหานครเป็นจุดศูนย์กลางในการลำเลียงขนส่งสินค้าเข้าและออกเพื่อผ่านไปยังพื้นที่อุตสาหกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ จึงทำให้การจราจรติดขัดในกรุงเทพมหานคร พระองค์มีพระราชดำริให้ก่อสร้างเส้นทางใหม่เชื่อมต่อถนนและสร้างทางวงแหวนเลียบเมืองเพื่อบรรเทาปัญหาการจราจร อาทิ โครงการถนนวงแหวนรัชดาภิเษก (ถนนวงแหวนชั้นใน) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนเพิ่มขึ้นเป็นถนนวงแหวน เพื่อแก้ไขปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร แทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ที่รัฐบาลมีแผนจะจัดสร้างเนื่องในวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชดาภิเษก เมื่อ พุทธศักราช 2541 โครงการถนนวงแหวนรัชดาภิเษกนี้ได้พระราชทานเป็นของขวัญแก่ประชาชนในวโรกาสนี้

โครงข่ายจตุรทิศตะวันตก - ตะวันออก และเหนือ - ใต้ เพื่อเชื่อมเส้นทางจราจรด้วยถนนสะพานและปรับปรุงเส้นทางเดิมและเส้นทางใหม่ให้เชื่อมกันอย่างสมบูรณ์ รวมถึงโครงการถนนวงแหวนอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการขนถ่ายสินค้าจากท่าเรือกรุงเทพ ต่อเนื่องไปจนถึงพื้นที่

อุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ และภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อไม่ให้รถบรรทุกวิ่งเข้าตัวเมืองหรือไปในทิศทางอื่นอันเป็นสาเหตุของการจราจรติดขัดโดยรอบ

สะพานพระราม 8 เป็นหนึ่งในโครงการแก้ไขปัญหาการจราจรตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงห่วงใยความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งต้องประสบกับปัญหาความแออัดคับคั่งของการจราจรบริเวณทางข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา สะพานพระราม 8 ได้ช่วยเพิ่มเส้นทางเชื่อมสายใหม่ระหว่างสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และช่วยลดความคับคั่งของการจราจรบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า และสะพานกรุงธนบุรีได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ สะพานพระราม 8 ยังเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายจตุรทิศตะวันตก – ตะวันออกซึ่งเป็นโครงข่ายจราจรขนาดใหญ่ที่มุ่งลดความคับคั่งของการจราจรระหว่างฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครอย่างเป็นระบบอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีโครงการด้านคมนาคมอีกหลายโครงการ นับเป็นโครงการที่สำคัญและสามารถแก้ไขปัญหาการจราจรให้กับประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นอย่างมาก (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 218-222)

10) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการสื่อสาร

การสื่อสารนั้นถือว่าเป็นครุฑชีวิตบอกความเจริญของประเทศ ประเทศใดที่เจริญจะมีการติดต่อสื่อสารโทรคมนาคมอย่างทั่วถึง ประเทศที่ล่าช้า การสื่อสารแทบจะหายากและขาดแคลนตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจเป็นหัวใจของความมั่นคงและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ นับเป็นความโชคดีของประเทศและปวงชนชาวไทยอย่างใหญ่หลวงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้สนพระราชหฤทัยในเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารในหลายรูปแบบ ทรงใช้เทคโนโลยีดังกล่าวสื่อสารกับประชาชนชาวไทยตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2492 ในระหว่างที่ทรงกลับไปศึกษาอยู่ ณ เมืองโลซานน์ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้มีพระราชโทรเลขตอบขอบใจนายกรัฐมนตรี ข้าราชการ พลเรือน และประชาชนที่ได้ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2492 ความตอนหนึ่งว่า“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอขอบใจนายกรัฐมนตรีและบรรดาข้าราชการทหาร และพลเรือนตลอดจนประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน และอวยพรให้ทุกคนประสบความสำเร็จพร้อมด้วยพละทานามัยอันดี”

เมื่อปี พุทธศักราช 2495 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นในตำแหน่งที่ประทับพระราชทานชื่อว่า สถานีวิทยุ อ.ส.พระราชวัง

ดุสิต คำว่า อ.ส. ทรงย่อมาจาก พระที่นั่งอัมพรสถาน วัตถุประสงค์สำคัญของสถานีวิทยุ อ.ส. คือเพื่อเปิดโอกาสให้พสกนิกรสามารถใกล้ชิดพระองค์ได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนตามพิธีการเหมือนสมัยก่อนและเพื่อทำหน้าที่แจ้งข่าวสารแก่ประชาชนในโอกาสสำคัญ หรือเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เช่น เมื่อคราวเกิดวาทภัยที่แหลมตะลุมพุกในปี พุทธศักราช 2505 พระองค์โปรดให้ใช้สถานีวิทยุ อ.ส. เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรม การช่วยเหลือประชาชนในครั้งนั้นและได้พัฒนามาเป็นมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์

จากความสนพระราชหฤทัยในศาสตร์การสื่อสาร ทำให้ทรงค้นคว้า ทดลอง และสื่อสารด้วยพระองค์เองอย่างจริงจัง นอกจากการประกอบวิทยุกระจายเสียง และพัฒนาปรับปรุงระบบวิทยุสื่อสารแล้ว ยังทรงใช้เครื่องรับ - ส่งวิทยุคมนาคมชนิดมือถือ ที่เรียกว่า Walkie Talkie ด้วยพระราชประสงค์ว่า เมื่อมีความจำเป็นในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานและโทรศัพท์ที่ใช้ไม่ได้จะได้มีเครื่องมือสื่อสารใช้งานได้ เพื่อให้ได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะข่าวสารสาธารณภัยที่เกิดขึ้นกับประชาชน จะได้พระราชทานความช่วยเหลือได้ทันการณ์ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 230-236)

3.2.5 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านอื่น ๆ

1) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสาธารณสุข

1.1) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสาธารณสุขโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการสาธารณสุขที่สะท้อนให้เห็นถึงสายพระเนตรอันยาวไกลและพระปรีชาญาณในการแก้ปัญหาของพสกนิกรชาวไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีมากมายหลายโครงการ โครงการที่มีความสำคัญและโดดเด่นมี 5 โครงการ ได้แก่

1.2) โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน

1.3) โครงการอบรมหมอหมู่บ้านในพระราชประสงค์

1.4) โครงการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ทางน้ำพระราชทานหรือเรือเวชพาหน์

1.5) โครงการอบรมปฐมพยาบาลเบื้องต้นและช่วยคลอดคุกเงินในโครงการพระราชดำริสำหรับตำรวจจราจร

1.6) โครงการสถาบันราชประชาสมาสัย เพื่อบำบัดรักษาและศึกษาคนไข้โรค

เรื้อน

โครงการเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมไม่สะดวก 2) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ไม่มีถนนเข้าถึง ต้องใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางสัญจร 3) กลุ่มประชาชนที่ประสบปัญหาการจราจรติดขัด เดินทางไปโรงพยาบาลได้ล่าช้า และ 4) กลุ่มประชาชนที่มีปัญหาโรคระบาด เป็นที่น่ารังเกียจและรักษายาก (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 151-160)

2) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านสวัสดิการสังคม

เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พุทธศักราช 2505 ได้เกิดเหตุลมหนาวตบภัยที่บริเวณพื้นที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นมีประชาชนเสียชีวิตและได้รับความเดือดร้อนเป็นจำนวนมาก เมื่อความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งและทรงระดมความช่วยเหลือจากประชาชนผ่านช่องทางการสื่อสาร สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต เพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยทันที ด้วยสิ่งของที่จำเป็น อาทิ ข้าวสาร อาหารแห้งและของใช้อื่น ๆ และมีการก่อตั้งมูลนิธิและพระราชทานนามว่า มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ เมื่อปีพุทธศักราช 2506

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงอธิบายว่า ราชประชานุเคราะห์ หมายความว่า ราษฎรกับพระราชินีให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระองค์ไม่ทรงหวังผลตอบแทนใด ๆ จากประชาชน มีพระราชประสงค์เพียงให้ประชาชนอยู่ดี มีสุขและสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ได้ดำเนินการมาเป็นเวลากว่า 53 ปีแล้ว ซึ่งการดำเนินงานของมูลนิธิ มีการแบ่งงานออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการบรรเทาทุกข์ของประชาชน กำหนดให้มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินงานของกระทรวงมหาดไทย (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย) โดยในระดับท้องถิ่นจะมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ปลัดจังหวัดเป็นเลขานุการ และมีพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดเป็นกรรมการ และยังสามารถตั้งกรรมการอื่นในระดับจังหวัดเป็นกรรมการมูลนิธิฯ ประจำจังหวัดได้อีก

เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในแต่ละท้องถิ่น จะต้องมีการระดมการคัดกรองจากส่วนท้องถิ่นเสียก่อน มูลนิธิฯ จะรับทราบข้อมูลที่ผ่านการคัดกรองเบื้องต้นจากส่วนท้องถิ่นแล้วจึงจะนำเอาสิ่งของพระราชทานเข้าไปให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน ก่อนนำของไปให้ความช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่น จะต้องมีการชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเดือดร้อนของประชาชนเพื่อขออนุมัติจากประธานมูลนิธิฯ จากนั้นประธานมูลนิธิฯ จะนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อขอพระราชทานสิ่งของนำออกไปให้ความช่วยเหลือประชาชน

จากนั้นจะเป็นการลงพื้นที่เพื่อมอบสิ่งของพระราชทานแก่ประชาชนโดยมูลนิธิฯ จะดำเนินการร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดในการมอบสิ่งของพระราชทานในแต่ละครั้งจะมีการชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน

2) ด้านการศึกษาเป็นการดำเนินงานของฝ่ายการศึกษา กำหนดให้มีความเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งขณะนี้มิมีโรงเรียนที่มูลนิธิฯ ดูแลจำนวน 62 โรงเรียน

2.1) โรงเรียนที่ทรงก่อตั้งขึ้นและพระราชทานนามว่า “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์” จำนวน 58 โรงเรียน โดยโรงเรียนแห่งแรก ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์บ้านปลายแหลมอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่ได้รับพระราชทานพระนามของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและที่มีพระนามของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อาทิ โรงเรียนสังวาลย์วิทย์ โรงเรียนกัลยาณิวัฒนา เป็นต้น (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 161-170)

3) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินวัตกรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากองค์การประดิษฐ์นานาชาติว่า ทรงเป็นพระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก โดยสมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติ (International Federation of Inventors' Associations : IFIA) ได้ร่วมกัน กำหนดให้วันที่ 2 กุมภาพันธ์ของทุกปี ซึ่งเป็นวันที่ทรงได้รับการจดสิทธิบัตรกังหันน้ำชัยพัฒนาเป็น วันนักประดิษฐ์

โลกตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2551 เป็นต้นมา เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในวโรกาสที่มีพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษาและเพื่อเป็นการยกย่องพระอัจฉริยภาพด้านการประดิษฐ์คิดค้น ประธาน IFIA ได้เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล IFIA CUP พร้อมใบประกาศนียบัตรเกียรติคุณ และเหรียญรางวัล Genius Prize นอกจากนี้ ผู้อำนวยการสมาคมส่งเสริมการประดิษฐ์ สาธารณรัฐเกาหลีใต้หรือคิปา (KIPA) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Special Prize พร้อมประกาศนียบัตรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้วย

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พุทธศักราช 2549 เห็นชอบให้ดำเนินโครงการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในฐานะที่ทรงเป็น พระบิดาแห่งนวัตกรรมไทย เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ พระอัจฉริยภาพ และพระปรีชาสามารถด้านนวัตกรรมจากโครงการแก่งดินและได้กำหนดให้วันที่ 5 ตุลาคม ของทุกปีเป็นวันนวัตกรรมแห่งชาติ เนื่องจากในวันที่ 5 ตุลาคม พุทธศักราช 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริและได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับโครงการแก่งดินอย่างเป็นทางการ(สถานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560, น. 270-271)

3.2.6 พระราชกรณียกิจด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้สร้างความสัมพันธ์กับนานาประเทศด้วยดีเสมอมา ตลอดระยะเวลาของการขึ้นครองราชย์ สถาบันพระมหากษัตริย์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่าง ๆ เพื่อเป็นการเจริญพระราชไมตรีกับบรรดามิตรประเทศเหล่านั้นให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และเพื่อนำความปรารถนาดีของประชาชนชาวไทยไปมอบให้กับประชาชนในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อทอดพระเนตรวิทยาการ และศิลปวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ เกิดความร่วมมือและการช่วยเหลือจากหลายประเทศ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ [สสส.], 2563) และทำให้ประเทศไทยได้มีพื้นที่ถาวรในแผนที่โลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ทำให้ศัตรูหรือคู่แข่งกลายเป็นมิตรประเทศอันดีได้

ตลอดรัชกาลอันยาวนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเพื่อนบ้าน เยือนสหรัฐอเมริกา เยือนยุโรป เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีกับบรรดามิตรประเทศและพันธมิตรทั้งหลาย ในช่วงปีพุทธศักราช 2522-2532 ยังได้เห็นพระองค์ท่าน

ทรงต้อนรับ ผู้นำของประเทศจีน เช่น เต็งเสี่ยวผิง เข่เจี้ยนอิง และหลี่เซียนเนียน ที่เดินทางมาเยือนไทย เราได้เห็นภาพของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงประคองผู้นำวัยแปดสิบของประเทศจีนขึ้นลงบันไดเครื่องบิน ซึ่งจินขณะนั้น อย่างลึ้มว่ากำลังสาละวนอยู่กับการพูดที่จะอาศัยไทยนำพาอาเซียนไปด้านเวียดนามและอยู่แก่ชายแดนไทยเท่านั้น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น. 34)

พระปรีชาญาณด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เริ่มจากการที่พระมหากษัตริย์ เริ่มงานด้านการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศสำคัญในโลกเสรี ทำให้พระมหากษัตริย์เข้าใจในทัศนคติและความนึกคิดของผู้คนในโลกเสรี ใช้พระจริยวัตรอันงดงาม เป็นเครื่องมือให้เกิดความนิยมชมชอบในพระราชปฏิภาณและพระอัจฉริยภาพในการ ได้ตอบ ช่วยให้เกิดความเคารพและศรัทธาและความนิยมชมชอบ นำไปสู่มิตรภาพที่ดีระหว่างประเทศ

ในขณะที่ความเคารพและศรัทธานำไปสู่สัมพันธภาพที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทำให้ประเทศต่าง ๆ เปลี่ยนมุมมองที่มีต่อประเทศไทยในฐานะประเทศยากจนผู้รอรับการช่วยเหลือ เป็นประเทศที่มีความพยายามพัฒนาให้ก้าวหน้าไปกับโลกเสรีและพึ่งพาซึ่งกันและกันได้มากที่สุดและก็เป็นข้อเท็จจริงที่ว่า ประเทศไทยได้ก้าวต่อมามีศักดิ์ศรีตามแนวทางที่พระมหากษัตริย์ทรงกระทำไว้

นอกจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังมีโครงการความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และบุคลากร อันจะนำไปสู่การพัฒนาในหลากหลายรูปแบบร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การแลกเปลี่ยนวิชาการ โดยเฉพาะด้านการเกษตรและด้านการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างประเทศเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพระราชกรณียกิจ ที่ผู้วิจัยได้นำมาบางส่วนดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นเพียงตัวอย่างที่ให้เห็นได้แล้วว่า เป็นโครงการที่นำไปสู่ การพัฒนา อย่างเป็นขั้นตอนและดำเนินการได้ครบวงจรตามศาสตร์พระราชา ซึ่งพระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญในการพัฒนาประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ก็เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพ พัฒนาสิ่งแวดล้อมและยึดหลักการพัฒนา คือ ทำให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือและพึ่งพาตนเองได้

อย่างไรก็ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ยังมีอีกหลายโครงการ ซึ่งตามทีผู้วิจัยได้รวบรวมมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึง การใช้ราชประศาสนศาสตร์และพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ของไทย ในการพัฒนาประเทศไทย โดยกำเนิดมาจากการเป็นนักเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับประชาชน เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ผ่านการวิจัย ทดสอบ ทดลอง อย่างต่อเนื่องและยาวนาน ในบริบทของสังคมเปลี่ยนผ่านมาสู่ยุคปฏิรูปและประเทศต้องการการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเร่งด่วน

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ทำให้ประชาชนรู้สึกพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจาก โครงการของรัฐบาลนั้นอาจมีลักษณะที่เป็นการทำตามหน้าที่ ไม่มีจิตวิญญาณเหมือนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระมหากษัตริย์จะทำประชาพิจารณ์ด้วยพระองค์เอง โดยการสอบถามและชี้แจงถึงข้อดีข้อเสียแก่ประชาชนด้วยตนเอง จนสุดท้ายเกลี้ยประโยชน์ให้แก่ราษฎรลงตัว โดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ ได้บูรณาการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรทุกภาค (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ และคณะ, 2558, น. 170)

ผู้วิจัย ขอเพิ่มเติมว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นการพัฒนาแบบพิเศษที่ได้รับการยอมรับนั้น เนื่องจาก พระมหากษัตริย์ เลือกระกระทำเฉพาะในสิ่งที่สมควรกระทำและหลีกเลี่ยงการกระทำในสิ่งที่ไม่สมควร ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมและมีความมั่นคงในสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้ครองใจประชาชน แม้ว่า พระมหากษัตริย์ ในระบอบรัฐธรรมนูญ จะปราศจากอำนาจโดยแท้จริงทั้งโดยหลักการและหลักปฏิบัติ ซึ่งไม่อาจแสวงหาอำนาจและพลังทางการเมืองจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือแม้กระทั่ง ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนมาสนับสนุนพระสถานภาพ ดังนั้น ความมั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงขึ้นอยู่กับ บารมี ซึ่งมาจากการเคารพเทิดทูนและความศรัทธา ทั้งจากประชาชนและจากฝ่ายการเมืองการปกครอง

พระมหากษัตริย์ ดำรงตนอยู่เหนือการเมือง ซึ่งหมายความถึง การไม่ไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในลักษณะใด ๆ และไม่แทรกแซงระบบราชการ ทุกรัฐบาลเป็นรัฐบาลของพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะมาจากพรรคใด กลุ่มใดหรือมาอย่างไรและไม่ทำการอันใดอันเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดิน และ หากรัฐบาลกราบถวายรายงาน พระมหากษัตริย์ จะระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจว่า มีพระราชดำริประการใดที่ขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งรวมถึงพระราชดำริ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการนั้น ๆ ที่เป็นลักษณะเป็น คำแนะนำ โดยให้หน่วยราชการที่รับผิดชอบ

ไปพิจารณาตามแต่เห็นสมควร โดยจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็สุดแล้วแต่ แต่โดยที่พระราชดำรินี้ในเรื่องต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นประโยชน์ทั้งต่อราชการและประชาชน จึงเกิด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการของหน่วยงานราชการตามนโยบายของรัฐบาลที่หน่วยงานราชการได้ดำเนินการ (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2560, น. 118-121) ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ที่ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากทุกฝ่าย

ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจนมาก โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ทรงทำงานนำและพร้อมไปกับระบบราชการ ทำให้หัวใจของข้าราชการไทย ทั้งทหารและพลเรือนนั้นอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติงานภายใต้พระบารมีของรัชกาลที่ 9 และในนามข้าราชการของพระองค์ มีพระองค์เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นแบบอย่างในการทำงานเพื่อประชาชน สถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นพลังทางศีลธรรม (Moral Authority) ของสังคม ทรงใช้ ราชประศาสนศาสตร์ ในการบริหารบ้านเมือง รวมถึงการประกอบพระราชกรณียกิจ

การที่พระองค์ทรงงานร่วมกับระบบราชการทำให้การบริหารแผ่นดินและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมืองเป็นไปตามพระราชปรีชาญาณของพระองค์ไม่น้อย มีความรวดเร็ว เห็นผลอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่มีรัฐบาลใดหรือผู้ใดทำได้ หรือเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการด้วยความต่อเนื่องยาวนาน รัฐบาลใดเพียงรัฐบาลหนึ่งไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล โดยเฉพาะจากคนละขั้วการเมือง จะทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการทำงาน

ราชประศาสนศาสตร์ ทำไปกับระบบราชการประจำ เช่น การจัดระบบชลประทาน การแก้ปัญหาน้ำท่วม การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน แต่ก็ไม่ใช่ราชการแบบปกติธรรมดา การทำงานของระบบราชการที่นำโดยพระราชดำริหรือพระราโชบายของพระมหากษัตริย์พระบรมวงศานุวงศ์ หรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในสถาบันพระมหากษัตริย์ นั้นทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างดี มีความรวดเร็วและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น.65-66)

สรุปบทที่ 3 แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

ผู้วิจัยขอสรุปเพื่ออธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในข้อ 2 คือ แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่ในเฉพาะประเทศไทยพระมหากษัตริย์ ได้ว่า การที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับปัญหาความยากจนของประชาชนและความมั่นคงของประเทศ ประกอบกับการที่เป็น นักเรียนรู้ นักทดลอง หลักกรรมในการปกครองคือ ทศพิธราชธรรม และ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดศาสตร์พระราชาราชและ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศของพระมหากษัตริย์แบบต่อเนื่องและยาวนาน ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ ทำให้ประเทศพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

ก่อนที่พระมหากษัตริย์จะพระราชทาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไปนั้น พระมหากษัตริย์ ได้ทำการศึกษา เก็บข้อมูล วิจัยและทดลองจนรู้จริง จากสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ตามศาสตร์พระราชาราชและจากความเห็นของประชาชนรวมทั้งจากนักวิชาการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียหาย โดยจะมีการกำกับติดตามด้วยตัวพระมหากษัตริย์เอง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยของพระมหากษัตริย์ ที่ผู้ปฏิบัติงาน จะเป็นหน่วยงานราชการ องค์กรใดก็ตาม และมีการพิจารณาว่า เป็นไปได้หรือไม่ พระมหากษัตริย์ เป็นที่ปรึกษาของชาติ ไม่ใช่เป็นนายกรัฐมนตรี ที่มาสั่งงานกับหน่วยงาน แต่จะเป็น ที่ปรึกษา และเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรงเสนอแนะอะไรแล้ว เป็นหน้าที่ของนักวิชาการและผู้ที่มีบทบาททั้งหลาย ต้องไปพิจารณาต่อว่าเหมาะสมหรือไม่ เมื่อพิจารณาแล้วไม่เห็นด้วย ก็สามารถแลกเปลี่ยนความเห็นได้ตลอดเวลา ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันได้พึ่งพาอาศัยกันได้ และเป็นพลังในการพัฒนา

แนวทางการพัฒนาของราชประศาสนศาสตร์ อย่างหนึ่งคือ เน้นการพัฒนาโดยยึดข้อเท็จจริงในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก หลักการนี้เป็นผลมาจากสภาพความเป็นจริงที่ว่า พ้องถิ่นแต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาหลักของพื้นที่ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา ค้นคว้า ทดลอง เพื่อประโยชน์ในการปรับแนวความคิดในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและปัญหาของแต่ละพื้นที่และเนื่องจากปัญหาของแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดทางเทคนิคและวิชาการที่ต้องการความเชี่ยวชาญจากหลายสาขาวิชาด้วยกัน

รวมทั้งความต่อเนื่องของระยะเวลาการศึกษา ค้นคว้าในพื้นที่จริง ศูนย์การศึกษาการพัฒนา จึงเป็น ศูนย์รวมของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกด้าน ได้เข้ามารวมกัน เพื่อให้บริการช่วยเหลือแก่ประชาชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง(คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2530, น.23-24)

ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ ที่พระมหากษัตริย์และระบบราชการมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกันในการพัฒนาประเทศ ที่ผู้วิจัยได้อธิบายไว้แล้วว่าเป็น ราชประศาสนศาสตร์ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาจะเป็นแหล่งกลางของการประสานการช่วยเหลือของฝ่ายต่าง ๆ อย่าง เป็นระบบต่อเนื่อง ทั้งในฝ่ายรัฐบาลด้วยตนเอง และฝ่ายรัฐบาลร่วมกับเอกชน โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะร่วมมือ ค้นคว้า ทดลอง วิจัยทางด้านเทคโนโลยี กำลังคน งบประมาณและปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ

ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยได้ตั้งชื่อในบทที่ 3 ว่า แนวคิด ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย ซึ่งหมายถึง เป็นการพัฒนาที่ได้รับ การสนองจากภาครัฐ และระบบราชการ แต่เป็นการลดปัญหาความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องของ ระบบราชการ (Red Tape) ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ มีความรวดเร็ว เห็นผลได้เร็ว ที่พระมหากษัตริย์ท่านั้น ที่กระทำได้ ซึ่งผู้วิจัยของใช้คำว่า การพัฒนาแบบพิเศษ แต่ยังคงอาศัย ระบบราชการ หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ ด้วย

การพัฒนานี้ หากมองในภาพรวมทั้งประเทศแล้ว ไม่ใช่งานเล็กน้อย หากเป็นงานใหญ่โต มหาศาล ที่ต้องระดมสรรพกำลังกันทั้งชาติ จึงจะบรรลุผลสำเร็จลงได้ แต่ด้วย พระปรีชาญาณ ของ พระมหากษัตริย์ ทำให้ประจักษ์ได้ว่า แนวทางการพัฒนาของพระมหากษัตริย์ นั้น ได้ผลดี เป็นที่ ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั่วไปทั้งนักวิชาการ หน่วยงานฝ่ายปฏิบัติงานและประชาชน โดยในรัช สมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทำให้ได้เห็นกับตาว่า เพียงแผ่นดินเดียวเศรษฐกิจ ของประเทศไทยเจริญอย่างคาดไม่ถึง จากประเทศที่พึ่งพาเกษตรกรรมแต่อย่างเดียว มีรายได้ ประชาชาติเพียง 30,567 ล้านบาท ในปี พุทธศักราช 2494 และ 59,077 ล้านบาท ในปี พุทธศักราช 2503 ได้พัฒนาเป็นประเทศที่มีทั้ง เกษตรกรรม อุตสาหกรรม ธุรกิจบริการและธุรกิจการค้าทุก รูปแบบ เช่นเดียวกับที่ประเทศที่พัฒนาแล้วในโลกตะวันตก มีรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นมากจนถึง 14,366,557 ล้านบาท ในปี พุทธศักราช 2559 (ปรีดิยาธร เทวกุล, 2562,น. 7)

ตามที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนกับประเทศไทย บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาของ 2 ประเทศนี้ ไม่เด่นชัดเท่ากับประเทศไทย เหตุผลเนื่องด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ของ 2 ประเทศนี้ เห็นว่า หน้าที่ในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน นั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไม่ใช่หน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และเชื่อมั่นว่ารัฐบาลของตนมีความสามารถและมีความเข้มแข็งที่จะดูแลประชาชนมากกว่าสถาบันพระมหากษัตริย์

แต่ประเทศไทยเป็นประเทศที่สถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักและความผูกพันกันมาอย่างยาวนานและแยกกันไม่ออกและกล่าวได้ว่า ประเทศไทยจะขาดพระมหากษัตริย์ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักความผูกพันกันแล้ว ประกอบกับการที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับประชาชน และเห็นปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นอันดับแรก ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ถือกำเนิดขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาประเทศของรัฐประศาสนศาสตร์ ด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับผู้วิจัยที่เห็นว่า นี่คือ รูปแบบเฉพาะของประเทศไทย และจะเป็นแนวคิดหนึ่งที่จะมาอธิบายทฤษฎีการพัฒนาของประเทศไทยได้ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้วว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาที่เป็นการผสมผสานของ 3 ส่วน ได้แก่ The One คือสถาบันพระมหากษัตริย์ The Few คือส่วนราชการ รัฐบาล ตุลาการ และนิติบัญญัติ และ The Many คือประชาชนคนไทยทั้งหมดของประเทศ ซึ่งเป็น รูปแบบเฉพาะของประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวคิดของศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ซึ่งเป็นนักวิชาการคนแรก ที่บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ ที่ชัดเจนด้วยความหมายและรูปแบบแนวคิด ที่พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ดำริริเริ่มโครงการพัฒนาต่าง ๆ แต่ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ จึงจะประสบความสำเร็จตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้ว

ซึ่งผู้วิจัยมีความมั่นใจว่า ราชประศาสนศาสตร์ นั้น เป็นรูปแบบการพัฒนา ที่มีเฉพาะในประเทศไทย เท่านั้น เพราะพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ในบางประเทศที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างไว้แล้ว คือ สหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น ที่ประชาชนมีความเห็นว่าหน้าที่ในการพัฒนาประเทศรวมทั้งการช่วยเหลือประชาชนควรเป็นหน้าที่ของภาครัฐมากกว่าที่จะเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

เหมือนกันกับประเทศไทย แต่บทบาทต่างกันด้วยประวัติศาสตร์ของประเทศไทย และด้วยความรัก ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน การทรงงานเพื่อประชาชนอย่างต่อเนื่องยาวนาน ที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างมีตัวชี้วัดชัดเจน

ราชประศาสนศาสตร์ ยังคงดำเนินต่อไปเพื่อการพัฒนาประเทศไทยและที่สำคัญได้รับความไว้วางใจและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนของสังคมไทยและผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า ราชประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยที่มีบทบาทในด้านการพัฒนาประเทศที่มีความชัดเจนและมีเฉพาะในประเทศไทย โดยได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวใน บทที่ 4 แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ ต่อไป

บทที่ 4

แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

ในงานวิจัยบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัย ใช้ชื่อว่า แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นบทที่ผู้วิจัยจะอธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 คือ เพราะเหตุใดพระมหากษัตริย์ มีความเป็น Public Trust ซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากสังคมทุกภาคส่วนนั้นเกิดจากสาเหตุใดและทำไมประชาชนจึงมีความเชื่อมั่น ความศรัทธาและความไว้วางใจต่อพระมหากษัตริย์มากกว่าภาครัฐหรือระบบราชการ

ราชประศาสนศาสตร์ เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้พระราชทานแนวทางพระราชดำริจนพัฒนาเป็น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการอื่น ๆ มากมาย มีความต่อเนื่องและยาวนาน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น รัฐบาล หน่วยงานราชการ กองทัพ งบประมาณจากรัฐบาล เงินบริจาคจากบุคคลและภาคเอกชนต่าง ๆ รวมทั้งพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และที่สำคัญคือ เกิดความเชื่อมั่นศรัทธา การยอมรับและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนและประชาชนหรือ Public Trust

การพัฒนาประเทศและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนนั้น ควรจะเป็นหน้าที่หลักของภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์แต่ผู้วิจัยจะขออธิบายถึงปัญหาทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยที่ข้าราชการส่วนใหญ่ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ยังขาดความรับผิดชอบและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเกิดจากเหตุสำคัญคือ การขาดความซื่อสัตย์หรือการทุจริตคอร์รัปชันกันของข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำที่ขาดสำนึกทางจริยธรรม โดยมีค่านิยมและวัฒนธรรมบางประการในสังคมไทยเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคที่กระทบต่อความไว้วางใจสาธารณะของประชาชน ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความไว้วางใจสาธารณะของประชาชน อันเกิดจากธรรมาภิบาลในการจัดการภาครัฐของไทยที่ขาดประสิทธิภาพ ได้แก่ (ชนิดา จิตตรุทตะ, 2562, น. 7,27)

- 1) การขาดประสิทธิภาพทางจริยธรรมความซื่อสัตย์ของสังคม
- 2) ปัญหาวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการ
- 3) การขาดผู้นำที่เสริมสร้างวัฒนธรรมความไว้วางใจ
- 4) การจัดการที่ไม่ส่งเสริมการธำรงคุณค่าประชาธิปไตย
- 5) การจัดการที่ขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรม
- 6) ข้าราชการขาดความเป็นมืออาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 7) ข้าราชการขาดอุดมการณ์การบริการสาธารณะ

การบริหารโดยหน่วยงานราชการหรือระบบราชการ อาจได้รับการยอมรับหรือได้รับความร่วมมือจากประชาชนไม่มากนัก เนื่องจากประชาชน ยังคงคิดว่า ระบบราชการนั้น ล้าช้า ไม่ต่อเนื่อง และอาจเกิดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน หรืออาจไม่ได้ความสนใจกับปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง

แต่ถ้าเป็น ราชประศาสนศาสตร์ ที่ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะได้รับความเชื่อมั่น ศรัทธา และประชาชนยินดีให้ความร่วมมือและได้รับการยอมรับ สนองรับจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ กองทัพ ภาคเอกชนและประชาชน ได้รับความขัดแย้งและการทุจริตคอร์รัปชัน ที่สำคัญคือมีความต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ ไม่ได้แทรกแซงหรือซ้ำซ้อนกับรัฐประศาสนศาสตร์แต่ราชประศาสนศาสตร์จะส่งเสริมให้รัฐประศาสนศาสตร์ของไทย มีความสมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในบทที่ 2 ถึงความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว

ความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจของประชาชน สำหรับในภาพรวมนั้น เริ่มมาจากการที่สังคมไทยมีพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในวัฒนธรรมของชาติ ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของชาติ ทรงมีและทรงใช้พระราชอำนาจการปกครองโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งพระบรมราชโองการถือว่าเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ในการปกครองประเทศนั้น เป็นระบอบการปกครองที่คนไทยยอมรับและคุ้นเคยมาเป็นเวลาช้านาน โดยปราศจากความรู้สึกคับแค้นแต่ประการใด แต่กลับเห็นว่า เป็นระบอบการปกครองที่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งเป็นหลักประกันความยุติธรรมใน

แผ่นดิน และที่สำคัญก็คือ พระมหากษัตริย์ไทย ครองราชย์สมบัติเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยความยินยอมของปวงชน ซึ่งใช้คำว่า ถวายราชสมบัติ โดยมีพระราชวงศ์ ข้าราชการและสมณชีพราหมณ์ทำหน้าที่เป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ซึ่งเป็นโบราณราชประเพณี (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2552, น. 41) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยจะมีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขแล้วก็ตามแต่ความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ยังคงมีอยู่อย่างมาก

เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความน่าสนใจ ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการที่บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ คนแรกและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร. จอมเดช ตรีเมฆ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ในการหาข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์นำไปสู่การอธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในข้อ 3 ดังกล่าวข้างต้น นอกเหนือจากการเก็บรวบรวมวิเคราะห์และตั้งเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กลุ่มตัวอย่าง (Key Informants) ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในข้อ 1.5 ขอบเขตและวิธีการวิจัย ในบทที่ 1 แล้วนั้น

เพื่อเป็นการเปิดใจกว้างในการทำวิจัยนี้ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีแนวความคิดแตกต่างเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งในปัจจุบันต้องยอมรับว่าประชาชนบางส่วนมีแนวความคิดและมุมมองที่มีต่อพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแตกต่างกันออกไป รวมทั้งแนวความคิดและมุมมองที่มีต่อพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ของตัวแทนเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นความเห็นต่างในด้านวิชาการที่จะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความน่าสนใจมากขึ้น

งานวิจัยในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยจะใช้ประเด็นที่ได้จากบทสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและบทสัมภาษณ์จากบุคคลหลายท่านได้เคยให้สัมภาษณ์ไว้เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์ในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัยตามสื่อต่าง ๆ มาประกอบเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อ 3 ซึ่งผู้วิจัยมีความมั่นใจว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นแนวคิดที่จะมาอธิบายทฤษฎีการพัฒนาได้อีกทฤษฎีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศไทย ซึ่ง ราชประศาสนศาสตร์ เป็นรูปแบบการพัฒนาที่ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ โดยผู้วิจัยขออธิบายตามลำดับของคำถามการวิจัยของงานวิจัยชิ้นนี้ ดังต่อไปนี้

4.1 ราชประศาสนศาสตร์: การพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์

ตามที่ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ ไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า หากประชาชนยังยากจนอยู่และเมื่อประชาชนประสบปัญหาความยากจนแล้ว อีสภาพ เสรีภาพ จะไม่เกิดขึ้นและจะไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาประเทศ คือ เพื่อขจัดความยากจน ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ประชาชนกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องการให้ประชาชน ได้มีอีสภาพ เสรีภาพ ที่สามารถตัดสินใจด้วยตนเองและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

จากปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ราชประศาสนศาสตร์เกิดขึ้นจากการที่พระมหากษัตริย์ เป็นนักเรียนรู้ นักวิจัย นักทดลองและภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปที่สนใจกลุ่มเป้าหมายหลักคือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ปกครองดูแลประชาชน โดยใช้หลักธรรมคือ ทศพิธราชธรรม ประกอบกับความเป็นผู้นำที่มีปรีชาญาณ มีโลกทรรศน์ ครอบคลุมทุกเรื่อง ส่งผลให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนและที่สำคัญได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งพระมหากษัตริย์คำนึงถึงประชาชนเป็นอันดับแรก เอาใจใส่ประชาชนมากกว่านักการเมืองที่มาจากพรรคการเมืองอื่น

“พระองค์ท่านก็เป็นผู้นำคนหนึ่งเหมือนกับผู้นำชาวตะวันตกที่ได้สร้างทฤษฎีในการบริหารจัดการองค์การ ซึ่งทฤษฎีต่าง ๆ ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย พระองค์ท่านมีการศึกษาทฤษฎีแบบเปรียบเทียบ ท่านมาอยู่เมืองไทย ท่านเรียนรู้สังคมไทย ลงไปเรียนรู้ เรียกว่า ภูมิสังคม ว่าคนอยู่กันยังไง ขาดเหลืออะไรและจะพัฒนาอะไร นั่นคือท่านไม่ได้คิดเอาเอง ท่านเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เก็บข้อมูล พระองค์ท่านคิดแล้วว่า ทฤษฎีการพัฒนาไม่จำเป็นต้องเหมือนยุโรป มีการเปรียบเทียบ พื้นฐาน ภูมิสังคม ความเป็นอยู่ ภูมิอากาศ ไม่เหมือนกัน

ปัจจุบันได้พิสูจน์แล้วว่า การพัฒนาแบบฝรั่งหรือแบบยุโรป เป็นการพัฒนาแบบทำลาย คือ มือใครยาวสาวได้สาวเอา การบริหารแบบอุตสาหกรรม การบริหารทรัพยากรแบบมีเท่าไรก็เอามาใช้ ไม่ได้คำนึงถึงคนรุ่นหลัง รุ่นต่อไปจะเป็นยังไง แต่พระองค์ท่านใช้หลัก ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ที่คำนึงถึงคนรุ่นหลัง คำนึงถึงธรรมชาติ คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ท่านเริ่มมาตั้งแต่ปัญหาเรื่องน้ำ เรื่องดิน ทำไปแล้ว ผลกระทบจะเกิดอะไรขึ้น

ช่วงแรกที่ท่านไปหาประชาชน ปัญหาของประชาชนคือ ความแห้งแล้ง การตัดไม้ทำลายป่า การปลูกไร่เลื่อนลอย การปลูกฝิ่น เหมือนเป็นการแก้ปัญหาแบบไม่ยั่งยืน มีการย้ายถิ่น ปัญหาเกิดขึ้นเรื่อย ๆ แบบนี้ในระยะยาวอยู่ไม่ได้แน่” (สนธิเชษ มุขศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 ตุลาคม 2563)

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่าราชประศาสนศาสตร์คือการที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับประชาชนและต้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นอันดับแรกในการพัฒนาประเทศไทยในยุคที่บริบทต่าง ๆ ในสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและมีประชาชนได้รับผลกระทบหรือไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐหรือการช่วยเหลือจากภาครัฐเข้าไปไม่ถึงและหลักทศพิธราชธรรมในการครองตนของพระมหากษัตริย์

“มาดูเฉพาะในรัชกาลที่ 9 มีคนถามว่า ทำไมในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงรักพวกเรามากคนไทยมาก ผมมองแบบสังคมไทย มองกลับไปที่ยุคก่อนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชบิดาสวรรคตตอนในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระชนมายุ 2 พรรษา แต่เราก็มาคิดว่า พระราชบิดาของรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระโอรสของรัชกาลที่ 5 นะ พระราชบิดาของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเห็นว่าหมอน้อยคนไข้เยอะ น่าจะไปเรียนหมอมาช่วยราษฎรน่าจะมีประโยชน์กว่าไปเรียนทหารเรือ ก็แสดงว่าได้เลือดพ่อใช้ใหม่เรื่องประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง

เรามาดูการเลี้ยงดูของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ การที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ตั้งชื่อว่า ภูมิพล ก็แปลว่า ผู้คิดดินเราดูพื้นที่ฐานของพระองค์นะ ได้เลือดพ่อ ได้พื้นฐานการเลี้ยงดูจากแม่ ก็เติบโตด้วยเลือดพ่อและการสั่งสอนเลี้ยงดูของแม่ ให้คิดดิน ให้รักราษฎร ให้ช่วยเหลือราษฎร เราจึงเห็นว่านี่คือตัวตนของในหลวงรัชกาลที่ 9

พอคิดว่าตอนขึ้นครองราชย์ก็รับสั่งชัดเจนอีก “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ประกาศสัจจวาจาเลย นี่เรามาถอดทีละวรรคคุณนะ เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม ไม่ใช่คำว่า ปกครอง เพราะ ปกครองเป็นการใช้อำนาจ แต่ใช้คำว่า ครอง ครองบ้านครองเมือง ใช้ความเมตตา ใช้ความรัก ครองแผ่นดินโดยธรรม ธรรม นี้มาจากยุคธรรม ท่านจะครองแผ่นดินด้วยความรัก ความเมตตาด้วยความยุติธรรม ท่านประกาศเลยว่าท่านไม่ได้ทำเพื่อคนไทยนะ ทุกคนในแผ่นดินสยามท่านจะทำให้หมด” (ปัญญา ภูริเวทินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563)

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของบทที่ 4 นี้ว่า เพื่อเป็นการเปิดใจกว้างในการทำวิจัยนี้ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่มีแนวความคิดแตกต่างเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งต้องยอมรับว่า ประชาชนบางส่วนมีแนวคิดและมุมมองที่มีต่อพระมหากษัตริย์ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแตกต่างกันออกไป โดยผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจและผู้วิจัยจะนำเสนอตามหลักวิชาการ

แม้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีสำหรับประชาชนและประเทศไทย แต่ก็มีประชาชนบางส่วนที่มีความเห็นแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องปกติในสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยที่ย่อมมีความเห็นที่ต่างกัน ซึ่งการที่ประชาชนที่เห็นต่างเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์จะไม่สามารถแสดงออกหรือวิพากษ์วิจารณ์ได้มากนัก เนื่องจากประเทศไทยมีประมวลกฎหมายอาญาภาค 2 ความผิด ลักษณะ 1 ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หมวด 1 ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มาตรา 112 ที่ระบุไว้ว่า ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี (วิกรณ์ รักษ์ปวงชน และ วิมาน กฤตพลวิมาน, 2562, น. 39)

“คือในหลวงองค์ที่แล้ว (รัชกาลที่ 9) ถือว่าเป็น นักพัฒนาเลยนะ แต่การพัฒนาจะดีขึ้นหรือเลวลง ขึ้นอยู่กับว่าคนที่นับถือ คนที่นับถือก็ถือว่าดีขึ้น คนที่วิพากษ์วิจารณ์ เขาก็ถือว่าไม่ดีขึ้น ในหลวง รัชกาลที่ 9 ท่านเสวยราชย์อยู่ 70 ปี ต้องมีอะไรเป็นผลดีบ้าง ผลไม่ดีบ้าง จากการเสวยราชย์เป็นของธรรมดา เพราะประเทศไทยมีกฎหมายอาญา มาตรา 112 ก็ทำให้ไม่มีใครพูดได้ว่าท่านทำอะไรไม่ดี ทุกอย่างท่านทำดีหมด ผมถือว่าเป็นการเซลีย ไม่ได้มีเรื่องการพิจารณางานของท่านอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ” (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2563)

ส่วนหนึ่งของคำสัมภาษณ์ที่ว่า “เพราะประเทศไทยมีกฎหมายอาญา มาตรา 112 ก็ทำให้ไม่มีใครพูดได้ว่าท่านทำอะไรไม่ดี ทุกอย่างท่านทำดีหมด ผมถือว่าเป็นการเซลีย ไม่ได้มีเรื่องการพิจารณางานของท่านอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ” ซึ่งผู้วิจัยจะขออธิบายใน 2 ประเด็นที่สำคัญในบทสัมภาษณ์นี้เพื่อเป็นการตอบคำถามใน 2 ประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นต่าง คือ

1) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ที่ผู้ใดจะทำการวิพากษ์วิจารณ์หรือหมิ่นประมาท คุกหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มิได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องปกติทั่วไปตามกฎหมายที่จะต้องคุ้มครองพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เหมือนกับประชาชนทั่วไปทุกคนและในระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญทั่วโลก เขาก็ยังคงมีไว้ เช่น การฟ้องร้องต่าง ๆ จะทำไม่ได้ แต่ก็มีเงื่อนไขว่าประเด็นที่ฟ้องร้องไม่ได้ ก็คือประเด็นเกี่ยวกับพระปรมาภิไธย เกี่ยวกับเรื่องที่ฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการทำเรื่องมาแล้ว (ไชยันต์ ไชยพร, 2563)

2) การพิจารณาโครงการพระราชดำริตามหลักวิชาการ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ประชาชนควรทำการศึกษา พิจารณาวิเคราะห์ถึงผลที่ตามมาจากโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ให้เข้าใจลึกซึ้ง ก็จะเห็นได้ว่ามีข้อดีมากกว่าข้อเสีย ซึ่งโครงการพระราชดำริต่าง ๆ นั้น มีการทดสอบวิจัย ทดลองปฏิบัติ ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงใน บทที่ 2 ความสัมพันธ์ของราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ แล้ว และทุกโครงการจะมีการประเมินผลจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบและการลงพื้นที่ทรงงานของพระมหากษัตริย์ในพื้นที่โครงการพระราชดำริต่าง ๆ การทอดพระเนตรการรับฟังจากการรายงานผลการดำเนินงานจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ โดยจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขข้อเสียหรือข้อบกพร่องเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ดีขึ้นต่อไปและถือเป็นเป้าหมายของการบริหารราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่า บทบัญญัตินี้มีเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองพระมหากษัตริย์ต่อการถูกใส่ร้ายป้ายสีหรือถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรม โดยไม่ใช่การติชมโดยสุจริตหรือวิจารณ์ในแง่วิชาการ ซึ่งที่ผ่านมาก็มีการใส่ร้ายป้ายสีมาจากประชาชนบางกลุ่มมาโดยตลอด จึงต้องมีกฎหมายมาตรานี้และการมีกฎหมายอาญา มาตรา 112 ก็ไม่ใช่การละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากผู้กระทำผิดมาตรานี้ต้องถือว่าใช้เสรีภาพอย่างไม่สุจริตและจงใจละเมิดบุคคลอื่น ในที่นี้คือพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นผลจากที่รัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับที่บัญญัติรับรองว่า องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณาตามหลักวิชาการที่ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งสังเคราะห์ได้ว่าพระมหากษัตริย์ มีความเป็นนักเรียนรู้และผู้นำตามทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป โดยอาศัยระบบราชการในการทำงาน แต่สามารถก้าวข้ามปัญหาความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่อง (Red Tape) ของทฤษฎีระบบราชการได้ ซึ่งพระมหากษัตริย์ ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง มา

แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เป็นรูปแบบการพัฒนาที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ และใช้หลักทศพิธราชธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติตนหรือครองตนของผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์ ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนา ที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์

ที่ควบคู่ไปกับ ระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ โดยพระมหากษัตริย์ จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา แต่จะตรวจสอบและกำกับอย่างสุภาพและรัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐ ไม่จำเป็นต้องรับไปปฏิบัติในทุกโครงการที่มีพระราชดำริ แต่ให้พิจารณาตามความเหมาะสมได้

4.2 ราชประศาสนศาสตร์ : การพัฒนาประเทศไทยผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.2.1 การบริหารงานภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผลผลิตจาก ราชประศาสนศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์ได้ทำการเก็บข้อมูลจากการออกเยี่ยมเยียนประชาชน มาวิเคราะห์ วิจัยและทดลอง เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน เพื่อจะตอบคำถามการวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้สืบค้น พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จากความคิดเห็นของบุคคลสำคัญในด้าน ๆ ได้ว่า (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป (18 กรกฎาคม พุทธศักราช 2517) (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกู้พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกู้พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ว่ามีความพอกู้พอกิน มีความสงบ

เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ (4 ธันวาคม พุทธศักราช 2517) (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 นี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นได้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี สติ ปัญญา และความเพียร ซึ่งจะนำไปสู่ ความสุข ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

ซึ่งหมายถึง แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ประธานมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ และประธานกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศและพลตรีสนธิเดช มุขศรี ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ ศูนย์ประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และความมั่นคง กองทัพอากาศ ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ไว้ว่า

“พระองค์ท่านบริหารงานด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจอย่างเดียวที่รับสั่ง เศรษฐกิจก็ต้องพอเพียง คำพูดก็ต้องพอเพียง การเมืองก็ต้องพอเพียง แท้จริงคือปรัชญาการให้ Our loss is our gain ยิ่งให้ยิ่งได้ เริ่มจากการครองแผ่นดินโดยธรรม เงื่อนไขคุณธรรมกับความรู้ รู้จักโลก รู้จักประเทศ รู้จักประชาชน รู้จักเมืองไทย การออก

เดินทางสำรวจทั่วประเทศเพื่อทำความรู้จักประเทศไทย คุณธรรมสำคัญคือ ทศพิธราชธรรม วิเคราะห์ไปที่ละด้าน ผ่านการให้เป็นหัวใจสำคัญ” (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 เมษายน 2563)

“พระองค์ท่านสร้าง ศูนย์การเรียนรู้ เกิดเกษตรทฤษฎีใหม่ จากเมื่อก่อนที่เราทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ปลูกข้าว แต่พอเกิดภาวะที่มีปัญหาผลผลิตเสียหาย ผลผลิตล้นตลาดก็ราคาตก พระองค์ท่านก็เลยบอกว่า คนไทยเรามี น้ำ อากาศ ที่ดิน มีครบแล้ว เอามาทำทฤษฎีใหม่ เรามีพื้นที่แค่นี้ เราอยู่ได้ พอเลี้ยงดูครอบครัวตัวเองอยู่ได้ก่อน พึ่งพาตนเองได้ มีข้าวกิน มีผัก มีปลา มีน้ำใช้อุปโภค บริโภค ไม่จำเป็นต้องใช้เงินก็ได้ พอมาถึงจุดหนึ่งคือ เหลือ เหลือแล้วมาแบ่งปัน แบ่งขาย ขึ้นต่อไปมีการรวมกลุ่มกันมาก ๆ รวมกลุ่มกันสร้างเป็นผลผลิตเพื่อการขาย มีความสม่ำเสมอ คุณภาพได้ พระองค์ท่านสอน แต่พวกเราไม่ได้เอาไปใช้จริง ใช้จริงตอนปี 2540 ที่เกิดวิกฤตต้มยำกุ้ง ถึงจะได้กลับไปใช้

โครงการพระราชดำรินี้ในมุมมองของผม วิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540 ส่วนหนึ่งคนที่ประสบปัญหาก็กลับไปอยู่บ้านนอก มีพื้นที่ทำมาหากิน ก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ก็สามารถที่จะเอาตัวรอดได้ ด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ถ้านักธุรกิจหรืออาชีพอะไรก็แล้วแต่นำความคิดตรงนี้มาใช้ เวลาจะลงทุนอะไรก็จะคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เวลาเกิดวิกฤตอะไร โรคระบาด สงคราม ก็จะอยู่ได้ แต่ไม่ได้เอามาใช้ คือ ไม่ได้มีเรื่องภูมิคุ้มกัน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่ยอมรับ ไม่ได้ยอมรับเฉพาะสังคมไทยในปัจจุบัน ในระดับนานาชาติก็เป็นที่ยอมรับ ที่นายกรัฐมนตรีประยุทธ์ ได้หยิบยกเรื่องนี้ในการประชุมสหประชาชาติเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือเป้าหมายของมนุษยชาติอีกมากที่ขาดแคลนเรื่องอาหาร เรื่องสาธารณสุข แต่ประเทศไทยของในหลวงรัชกาลที่ 9 ถือว่าประสบความสำเร็จ

ในหลวงโดยเฉพาะรัชกาลที่ 9 ท่านไม่ได้มีเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเดียว เราเข้าใจผิด ท่านทำเรื่องน้ำท่วม ภัยแล้ง แม้แต่การจราจรในกรุงเทพ การสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม ท่านมีองค์ความรู้ ท่านมีศาสตร์ที่ถ่ายทอด ศึกษาทดลองด้วยตัวท่านเอง ท่านได้รับรางวัลเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์หลายอย่างมากเลย” (สนธิเดช มุขศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 ตุลาคม 2563)

สอดคล้องกับพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรี ที่ได้กล่าวถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารประเทศไว้ดังนี้ (สุรยุทธ์ จุลานนท์, 2563)

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบริหารประเทศต้องคิดพิจารณาให้ประเทศพัฒนาไปอย่างสมดุลบนพื้นฐานของความพอดี ระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันการเติบโตของภาคสังคมเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว สังคมชนบทมีความเติบโตค่อนข้างน้อยสภาพความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตจึงแตกต่างกันอย่างชัดเจนโดยเฉพาะความแตกต่างด้านรายได้ เดิมมีความแตกต่างกันอยู่ประมาณ 10:1 ปัจจุบันแตกต่างกันเป็นประมาณ 13:1 ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำมาพิจารณา แต่ไม่ได้ถือเป็นตัวชี้ขาด มีความพอดีระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขันบนเวทีโลก

การสร้างภูมิคุ้มกัน เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาควบคู่ด้วยหลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญต้องยึดหลัก คนเป็นศูนย์กลาง มีพื้นฐานด้านจิตใจที่มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง ซึ่งมี 2 ด้านคือ ปรัชญาที่เราต้องดำรงชีวิตอย่างพอเพียง และ ต้องมีจิตใจที่ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นหลักที่จะนำพาประเทศไทยให้อยู่รอดได้อย่างสมดุล มั่นคงยั่งยืน ท่ามกลางปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่สับสนในยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงจะสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครองและการบริหารประเทศ หากเรายึดหลักในการพิจารณาด้วยเหตุผลทางออกที่ซ่งทั้งส่วนดีและส่วนเสีย หรือ ทางสายกลาง ที่เลือกทางที่ดีที่สุด ส่วนที่เสียน้อยที่สุด มีความไม่ยึดติด มองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทำให้บ้านเมืองสะอาด

ด้านเศรษฐกิจ รู้จักประหยัดคอดออม ใช้จ่ายพอดีตัว ไม่สร้างหนี้สินให้เกินความจำเป็น ไม่เน้นความทะเยอทะยาน ฟุ้งเฟ้อ ทุกคนมีพอกินพอใช้ รู้จักแบ่งปัน ก็สามารถที่จะสร้างความสุขให้แก่ตัวเองได้ด้านสังคมความพอเพียงจะช่วยสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่สังคมและคนในชาติ ทุกคนสามารถที่จะอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้ความสมานฉันท์ เพราะความพอเพียง จะทำให้ทุกคนมีความพอเพียงในชีวิตและความเป็นอยู่ มีทะเลาะวิวาทตามฐานะและโอกาส ไม่แก่งแย่งแข่งขัน มีการให้และการแบ่งปัน

ด้านต่างประเทศ ความพอเพียง ทำให้เราไม่ต้องมุ่งเน้นแสวงหาประโยชน์ให้ประเทศจนเกินความต้องการ ไม่ต้องแข่งขันชิงดีชิงเด่นกับประเทศอื่น ๆ ทำให้เราเป็นที่ศรัทธาเชื่อถือแก่สังคมโลก ความพอเพียงและความเป็นกลาง ทำให้เราไม่ต้องการทะเลาะกับใคร (สุรยุทธ์ จุลานนท์, 2563)

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2563) อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ให้ข้อคิดในการบริหารด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2563)

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2563) อดีตองคมนตรี ได้กล่าวถึงการบริหารงานด้วยเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

ในอดีต มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ก่อนแล้วภายหลังที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อปี พุทธศักราช 2540 ทำให้ประเทศไทยต้องประสบปัญหาความยากจน ชุมชนที่ล่มสลายประชาชนได้รับความเดือดร้อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงได้รับสั่งให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อัญเชิญมาเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พุทธศักราช 2544-2549) และใช้คำนิยาม เศรษฐกิจพอเพียงตามที่ราชเลขาธิการได้แจ้งเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และพระราชทานอนุญาต ไว้ดังนี้ คำว่า พอเพียง หมายถึง หลักการ 3 ข้อ กล่าวคือ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่สุดโต่ง ไม่มากหรือน้อยเกินไป 2) ความมีเหตุมีผล คือ การใช้ความรู้และเหตุผลในการตัดสินใจ มากกว่าใช้อารมณ์หรือตัดสินใจปัจจุบันทันด่วน และ 3) การมีระบบภูมิคุ้มกัน คือไม่เสี่ยงเกินไป มีการจัดการความเสี่ยงนั่นเอง ทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะอยู่นอกเหนืออิทธิพลของเราทำให้เกิดความเสี่ยงจึงต้องมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2563)

ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2558 ว่า (กรุงเทพฯ, 2558)

ได้น้อมนำแนวพระราชดำริพ่อหลวงของเรา ในทุก ๆ ด้านมาเป็นแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของประเทศปี 2558-2563 ที่ว่า มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยการสร้างความมั่นคงและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศนั้น โจทย์สำคัญคือความแตกแยกทางการเมืองที่ต้องสร้างความรู้ รัก สามัคคี ให้เกิดขึ้น โดยเร็วเพื่อไปสู่ความปรองดองในที่สุด

ประการต่อมาคือการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องให้ประชาชนกินอิ่มบนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน จากนั้นขยายแนวคิดไปสู่ธุรกิจ การค้า การลงทุนกับต่างประเทศ ทั้งในภูมิภาคอาเซียนและทุกประเทศทั่วโลกด้วยความเท่าเทียม ลดความหวาดระแวง และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องสร้างความสมดุลทั้งมิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากผมจะเน้นย้ำความสำเร็จของไทย ในการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับบุคคล หมู่บ้าน ไปจนถึงการบริหารประเทศ ก็ยังได้น้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน ซึ่งเป็นบันได 3 ขั้น สู่ความสำเร็จ ได้แก่ การเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ซึ่งได้นำมาใช้ในการวางรากฐานการปฏิรูปประเทศทุก ๆ ด้าน (กรุงเทพฯ, 2558)

แนวพระราชดำริตามหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระราชดำริที่เป็นหลักในการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน โดยความหมายของคำว่า พอเพียง นั้น อาจให้ความหมายอย่างกว้างครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความพอเพียงและเหมาะสม โดยจะทรงเน้นถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม ดังพระราชดำรัสความว่า

ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรื่องอย่างยอดแต่มีความพอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้ารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยอดได้ ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่งกำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยอดทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทาง

อุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้น ถ้าทุกท่านช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกับดีพอสมควร ขอย้ำพอควร พออยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล (วัชรวิชัย, 2563)

จากแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวนี้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่จะไม่ก่อให้เกิดความล้มเหลวด้วย ดังพระราชดำริความว่า

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ใช้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสถานะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุล ในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด (วัชรวิชัย, 2563)

การบริหารประเทศด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ ดังพระราชดำริความว่า

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้แน่นอน สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มซะด้วยซ้ำไป (วัชรวิชัย, 2563)

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ทฤษฎีเศรษฐกิจแบบพอเพียงนี้ สามารถประยุกต์ใช้ในอีกหลายมิติ ซึ่งไม่ใช่ด้านการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวตามที่ประชาชนบางคนเข้าใจ แต่สามารถนำไปปรับใช้ในภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรมและการดำรงชีวิตในทุกด้านของประชาชน เป็นเสมือนรากฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับที่นายปัญญา ปุลิเวคินทร์ หัวหน้าศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ มูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้สัมภาษณ์ในการสื่อสารส่วนบุคคลเกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการนำไปปรับใช้ในมิติด้านอื่น ๆ เช่น การที่ภาคอุตสาหกรรมนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ไปเป็นตัวชี้วัดในองค์กร รวมถึง

การที่ประชาชนนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ไปปรับใช้ในด้านอื่นที่ไม่ใช่ภาคการเกษตรกรรมอย่าง เดียวและการนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงแบบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ตามที่ผู้วิจัยได้แสดงรูปภาพไว้ในบทที่ 2 นำไป ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเองว่า

“อุตสาหกรรมพอเพียง ISO9999 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นดัชนีชี้วัด มีโรงงานเข้าร่วม 39 แห่ง เดิมนี่สถาปตัยก็เอาเศรษฐกิจพอเพียงไปร่าง ออกแบบพื้นที่ตามแนวภูมิสังคม ตาม แบบในหลวงรัชกาลที่ 9 สถาปตัยเอาเศรษฐกิจพอเพียงไปออกแบบ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พึ่งตนเอง แบ่งปัน

เศรษฐกิจพอเพียงมี 9 ขั้นตอน มีการแปลงจาก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของเศรษฐกิจ พอเพียง คือ 1) ขั้นพื้นฐาน 2) พอกิน 3) พออยู่ 4) พอใช้ 5) พอร่มเย็น 6) กตัญญูทำบุญทำ ทาน 7) แปรรูป 8) ขยาย 9) เครือข่าย มาแปลงเศรษฐกิจพอเพียง 9 ขั้น มี 4 ขั้นพื้นฐาน 5 ขั้น ก้าวหน้า” (ปัญญา ปุทธิเวทินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563)

และที่สำคัญคือทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงนั้น รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้นำมาบรรจุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 9 (พุทธศักราช 2544-2549) เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนั้น ขึ้นอยู่กับ ความรู้ ความสามารถ ของแต่ละรัฐบาลที่จะนำเอาแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ไปสู่การปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

4.2.2 การพัฒนาประเทศไทยผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อาจารย์ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ อาจารย์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ได้ทำวิจัยในหัวข้อ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งภายหลังมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง ได้ศึกษาและพบว่าในช่วงต้นรัชกาลที่ 9 สถาบันพระมหากษัตริย์ มีพระราชอำนาจน้อยมาก ผู้นำประเทศในสมัยนั้นได้พยายามถ่วงดุลทั้งพระราชอำนาจและพระราช ทรัพย์ด้วยวิธีการหลากหลายวิธีการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงงานอย่างหนักเพื่อ ช่วยเหลือราษฎรที่ยากไร้ ยากจน ในดินแดนชนบท ทุรกันดารที่ทางราชการไม่สนใจ และไม่มีกำลัง เพียงพอที่จะพัฒนา ทรงต่อสู้กับความยากจนขั้นแค้นของราษฎรทั่วราชอาณาจักร ทรงงานหนักผ่าน โครงการพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการตลอด 70 ปี แห่งรัชสมัย

โครงการพระราชดำริดังกล่าวมีส่วนสำคัญยิ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของราษฎรผู้ยากจน ทำให้ทรงได้รับความรัก ความจงรักภักดีจากประชาชนทั้งแผ่นดิน พระราชมารมีที่แผ่ไพศาลอันเกิดจากรักและความศรัทธา เป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดพระราชบารมีนำมาซึ่งการสถาปนาพระราชอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน (อานนท์ศักดิ์วารวิชัย, 2563)

ในระยะแรกของการเริ่มต้นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงงานด้วยพระองค์เองเพียงลำพัง ราชการและรัฐบาลไม่ได้มีส่วนร่วมถวายงานมากนัก จนกระทั่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีผู้จงรักภักดี ทำให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้รับการสนองงานถวายโดยรัฐบาลและเริ่มเสด็จเยือนต่างประเทศเพื่อเป็นการเจริญพระราชไมตรีในท่ามกลางสงครามเย็นระหว่างโลกทุนนิยมประชาธิปไตยและโลกคอมมิวนิสต์ ที่ทฤษฎีโดมิโนกำลังแผ่ขยายในภูมิภาคต่าง ๆ

ประเทศไทยเริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแผนแรกในช่วงนี้ สหรัฐอเมริกาเริ่มเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย มีการตัดถนนมิตรภาพเพื่อขยายความเจริญไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นถนนเพื่อความมั่นคงและยุทธศาสตร์ ประเทศไทยในขณะนั้น ยากจน การสาธารณสุขไม่ดีมากนัก ประชาชนมีอายุขัยเฉลี่ยสั้น และบ้านเมืองยังขาดแคลนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอีกมาก

การทรงงานหนักเพื่อประหารราษฎรด้วยการทรงเป็นผู้ปฏิบัติผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การเสด็จในท้องถิ่นทุรกันดารที่แม้ทางราชการก็ไปไม่ถึง ทรงรับพระราชภาระอันหนักอึ้งของแผ่นดินและความทุกข์ของประชาชนไว้บนบ่าของพระองค์ ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าประเทศไทยเหมือนปิรามิดหว่าคว่าอยู่บนไหล่ของพระองค์อันหนักอึ้ง แต่ไม่เคยทรงท้อ เพราะเดิมพันสูงมาก คือประเทศไทยและประชาชน ทรงมีภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้หรือ Servant Leadership ซึ่งหมายถึง ภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้กับผู้ตาม โดยผู้นำมีหน้าที่ในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือจากเดิมที่การบังคับบัญชาเป็นไปในลักษณะของปิรามิดที่ผู้นำอยู่สูงสุดบนปลายยอดปิรามิด แต่สำหรับแนวคิดนี้นำเสนอภาวะผู้นำในลักษณะของปิรามิดหัวกลับ คือผู้ตามอยู่ด้านบนของปิรามิดเป็นแนวยาว ส่วนฐานของปิรามิดเป็นปลายแหลมอยู่ด้านล่าง ซึ่งหมายถึงผู้นำนั่นเองและเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่ใจคนไทยทั้งปวงอย่างชัดเจน ในการบริหารราชการแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ นั้น ทรงมีพระราชอำนาจสามด้านหลัก คือ

ประการแรก ทรงให้คำปรึกษารัฐบาลในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาลมีหน้าที่ต้องขอเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงแนะนำในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐบาลต้องฟังพระราชบารมีและพระปัญญาบารมีและต้องสนองพระราชดำริในการบริหารราชการแผ่นดิน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดกับประเทศ กิจการบางอย่างรัฐบาลไม่มีทางทำได้เลย เช่น การสังคายนาพระพุทธศาสนาให้สะอาดบริสุทธิ์ เพราะรัฐบาลไม่มีบารมีเพียงพอที่ควรต้องขอฟังพระราชบารมี

ประการที่สอง ทรงใช้พระราชอำนาจในการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล สิ่งใดที่รัฐบาลทำงานไปได้ดีและควรส่งเสริมก็ทรงส่งเสริมและสนับสนุนได้ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เป็นการทรงงานช่วยเหลือและสนับสนุนรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ และหลังจากมีการจัดตั้ง สำนักงานประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งแต่สมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้มีความพยายามให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ดำเนินการไปแล้วสักระยะหนึ่งให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบดูแลของหน่วยราชการ ให้เป็นเรื่องปกติของราชการเช่นกันแทบทั้งหมด เพื่อให้เป็นงานปกติและดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ประการที่สาม ทรงใช้พระราชอำนาจในการยับยั้งได้ ทั้งการแต่งตั้งบุคคลและการตรากฎหมาย ดับทศความพระราชอำนาจในการตักเตือนยับยั้งการโปรดเกล้าแต่งตั้งบุคคลและการตรากฎหมาย จิตสำนึกของผู้ถวายทูลเกล้าพระราชอำนาจในการยับยั้งนี้ทรงใช้ต่อเมื่อจำเป็นและทรงอยู่เหนือการเมืองทั้งปวง

พระราชอำนาจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทั้งสามประการนั้น มาจากพระราชบารมีอันเกิดจากความจงรักภักดีและการทรงมีประมุขศิลป์สามลักษณะที่ทำให้พระราชารายรักและศรัทธายอมตายถวายชีวิตทั้ง การเป็นผู้นำที่มีบารมี หรือ Charismatic Leadership การเป็นผู้นำแบบผู้รับใช้ หรือ Servant Leadership และ การเป็นผู้นำในยุคปฏิรูปหรือ Transformational Leadership อันเป็นแบบฉบับของพระองค์เอง

ตลอด 70 ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงครองราชย์ด้วยความทุ่มเทพระวรกายทรงงานหนักเพื่อแก้ไขปัญหาล้าหลังความยากจนของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณในการบริหารจัดการ ที่ทรงเน้นไปที่ การพัฒนาคน ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

หม่อมราชวงศ์ ดิศนัดดา ดิศกุล เลขานุการมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และเลขานุการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความสำเร็จของการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า วิธีการที่พระมหากษัตริย์ใช้คือ การลงปอนิ่งคุยกับประชาชน เพื่อเข้าใจสภาพปัญหา ทรงให้ประชาชนเป็นพระอาจารย์เมื่อเข้าใจปัญหาต้องแก้ ทำให้การแก้ไขปัญหาตรงจุด

ในหลวง (รัชกาลที่ 9) ไม่ได้เป็นพระเจ้า สมมติเทพ หรือ The God แต่ท่านทรงเป็นผู้นำ (Leadership) ที่เก่งที่สุดเป็นต้นแบบผู้นำที่เสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นผู้นำที่ไม่ได้เกิดจากการแต่งตั้ง แต่เกิดจากศรัทธาของผู้คนอย่างแท้จริง (กรุงเทพธุรกิจ, 2559)

โดยวิธีการจัดการปัญหาของพระองค์ท่าน จะเริ่มแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดก่อนจะขยายผลไปเป็น องค์ความรู้ แล้วจึงนำองค์ความรู้ที่ได้มาแก้ไขปัญหา ความสำเร็จจากการบริหารจัดการประเมินจากการที่มีโครงการพระราชดำรินับมากถึง 4,350 โครงการ อาทิ โครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ ที่เปลี่ยนพื้นที่ปลูกฝิ่นทำไร่เลื่อนลอย มาเป็นการส่งเสริมปลูกพืชเมืองหนาว โครงการพัฒนาตลาดเพื่อแก้ไขปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคารับซื้อสินค้าเกษตรโดยให้เกษตรกรนำสินค้าเกษตรมาจำหน่ายให้กับโรงงานหลวงแปรรูปอาหาร 3 แห่งภายใต้แบรนด์ คอยคำ ในราคาที่เป็นธรรม (กรุงเทพธุรกิจ, 2559)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีแนวคิดในการบริหารราชการแผ่นดินที่มีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ ตามหลักการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ตุลาการ และผู้บริหารทุกฝ่าย ในเรื่องของอำนาจหน้าที่ที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์โดยรวมของประเทศ และความถูกต้องตามกฎหมาย ความซื่อสัตย์ และความสามัคคี พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของคณะรัฐมนตรีเป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชดำรัสความว่า (วัชรวิทย์, 2563)

คณะรัฐมนตรีนี้ก็มีงานที่สำคัญที่สุด ความเป็นอยู่จะดีจะก้าวหน้าของประเทศชาติ บ้านเมืองและประชาชนก็อยู่ที่การปฏิบัติของคณะรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ เพราะคำว่ารัฐบาลก็หมายความว่า เป็นผู้รักษารัฐ ผู้ที่ทำนุบำรุงรัฐ รัฐนั้นคือประเทศชาติ ส่วนรวมหรือถ้าพูดถึงคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีก็เป็นมนตรีในรัฐมนตรีก็คือผู้ที่มีความสำคัญมีความรู้มีความตั้งใจที่จะทำงาน รัฐก็คือประเทศชาติส่วนกลางและมนตรีของรัฐมนตรีนั้นก็เป็นผู้ใหญ่ของรัฐ เป็นผู้ที่สามารถที่จะใช้ความรู้และนำความรู้นั้นมาปฏิบัติ ทั้งหมดนี้

นอกจากมีความตั้งใจมั่นแล้ว ก็มีความ ตั้งใจตามที่ได้ปณิธานว่าจะซื้อสัตย์สุจริต ซื่อสัตย์สุจริตนี้มีความสำคัญ เพราะถ้าหากว่าแต่ละคน มีความตั้งใจแล้ว แต่ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต ก็ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอน จะเปะปะไปทางโน้นที่ทางนี้ที่ ไม่มีทางที่จะสำเร็จในงานการใด ๆ (วัชร ไซยสาร, 2563)

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ยังทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภาและฝ่ายตุลาการ ความว่า

สมาชิกรัฐสภาคือผู้ได้รับมอบหมายจากปวงชน ให้มาปรึกษาหารือการดำเนินการปกครองประเทศให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญแก่ชาติบ้านเมืองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ ดังนั้น การอภิปรายทั้งปวงจึงควรเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวมิใช่เพื่อสิ่งอื่น (วัชร ไซยสาร, 2563)

สำหรับบทบาทหน้าที่ของตุลาการก็มีความสำคัญต่อบ้านเมืองด้วยเช่นกัน ดังพระราชดำรัสความว่า

ผู้ที่ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมจึงควรระมัดระวังให้มาก คือ ควรจะได้ทำความเข้าใจให้แน่ชัดว่ากฎหมายนั้น ไม่ใช่ตัวความ ยุติธรรม เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรมไม่ใช่รักษาตัวบทกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดินก็มีได้วงแคบอยู่เพียงแต่ขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนเหตุและผลตามความเป็นจริงด้วย (มติชนออนไลน์, 2559)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายปัญญา ปุฒิเวทินทร์ หัวหน้าศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ มูลนิธิชัยพัฒนา ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก ซึ่งถือว่า เขื่อนขุนด่านปราการชล เป็นหนึ่งใน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนของพระมหากษัตริย์ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมของหุ้นส่วนต่าง ๆ ตามแบบรัฐประศาสนศาสตร์ด้วย ดังนี้

“เราหลับตานึกย้อนภาพไปว่า ถ้าไม่มีเขื่อน นี่ขนาดทุกวันนี้ภาคการเกษตรยังมีปัญหาเรื่องน้ำ ถ้าไม่มีเขื่อนต่าง ๆ ที่พระองค์สร้างเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ เราคิดว่าน้ำจะทำขนาดไหน ฤดูแล้งเกษตรกรจะลำบากขนาดไหน ถ้าไม่มีเขื่อนจากท่านนะ แม้กระทั่งสมัยก่อนเรื่องโรคเรื้อน สาธารสุขเขากลัวมาก ท่านก็ทำตัวอย่างให้เห็นว่า ท่านเสด็จไปเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้ป่วยโรคเรื้อน ท่านรับสั่งให้เห็นว่า โรคเรื้อนไม่น่ากลัว

โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ล้วนแต่แก้ปัญหาให้ราษฎร ต้องการชนะความยากจน สมัยแรก ๆ ใช้ทรัพย์สินส่วนพระองค์นะ สมัยนายกฯเปรม(พลเอกเปรม ติณสูลานนท์) ตั้ง กปร.(คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการพระราชดำริ) เมื่อปี 2524 พลเอกเปรม เป็นนายกฯขนาดนั้นก็บอกว่า เราปล่อยให้พระองค์ท่านทำงานหนักไม่พอ ยังใช้เงินส่วนพระองค์ด้วย นี่มันต้องเป็นหน้าที่ของราชการ จึงตั้ง กปร.ขึ้นมา มาช่วยท่านทำงาน สมัยก่อนท่านทำด้วยเอาเงินส่วนตัวด้วย

ชาวเขาเมื่อก่อนปลูกฝิ่น พระองค์ท่านมีสายพระเนตรนะ พระองค์ท่านศึกษาว่าทางโน้นเป็นเมืองหนาวนะ ผลไม้เมืองหนาวน่าจะใช้ได้นะ เพราะมีราคา ท่านก็ไปส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชเมืองหนาว ชาวเขาเห็นว่า ผลไม้มีราคาดีกว่าปลูกฝิ่น ชาวเขาก็เลิกปลูกฝิ่น ราชการทำขนาดไหนก็ไม่สำเร็จ

เวลาผมเปรียบเทียบถ้าทำงานเป็นนิ้ว 5 นิ้ว นิ้วหัวแม่มือไปังคือส่วนราชการ คือขั้นตอนเยอะ นิ้วชี้คือวิชาการ สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่ ครูอาจารย์ได้แต่สอนไม่ค่อยได้ทำเอง นิ้วกลางนี่คือ ประชาชน นิ้วนาง เหมือนกับภาคเอกชน มีความรู้คล่องตัว แต่สี่ส่วนภาคเนี่ยทำงานไม่ได้ถ้าขาดนิ้วก้อยคือภาคสื่อ

เวลาพระองค์ท่านทำงาน ก็ทำงานแบบประสานงาน คนไทยบอกว่าพระองค์ท่านทำอะไรก็ได้ ท่านเป็นพระเจ้าแผ่นดินจะทำอะไรก็ได้ ถ้าดูการติดตามการทำงานของท่านนะ เราจะมีคำว่า Public hearing ขอประชามติก่อน ถ้าดูงานของท่านที่ติดตามนะ ท่านจะสอบถามก่อน ไปคุยกับชาวบ้าน ชาวบ้านต้องการไหม เรื่องนี้จำเป็นไหม ต้องการไหม ถ้าชาวบ้านไม่ต้องการ ก็ไม่ไปทำ ถ้าไปสอบถามเขาเดือดร้อน เขาต้องการ เราก็ทำ เราดูนะ โครงการจำนวนมากที่ชาวบ้านไม่เอา ท่านก็ไม่ทำ แต่คนไม่รู้ นี่กว่าทุกโครงการทำหมด ไม่จริงครับ

เขื่อนนี่ถือเป็นเขื่อนใหญ่สุดท้ายในรัชกาลของท่าน คือคนพูดไปเรื่อยนะว่า แสดงว่าในหลวงตัวการทำลายป่าในการสร้างเขื่อน แสดงว่าไม่ได้ยึดกาลเทศะ ถ้าเราดูกาลเทศะขณะนั้น เขื่อนแทบทุกเขื่อนในประเทศไทยไม่ได้ทำลายป่าเลย เพราะมีพื้นที่เหมาะสม คือ เทศะ คือพื้นที่เหมาะสม กาลคือเวลาขณะนั้นมันได้ ท่านรับสั่งว่า เขื่อนขุน

ด้านปรากฏการณ์จะเป็นเงื่อนไขใหญ่สำหรับเรา เพราะในประเทศไทยไม่สามารถมีพื้นที่ในการสร้างเขื่อนแล้ว สร้างไปก็ทำลายป่า ไปรบกวนชุมชน

อย่างเขื่อนลุ่มนี้ NGOs ปลุกระดมชาวบ้านในพื้นที่ มีการชุมนุมหน้าศาลากลาง ชาวบ้านไม่รู้ว่าประโยชน์เป็นยังไง รวมทั้งปัญหาการเวนคืน ชาวบ้านก็เชื่อ มีชุมนุมตลอด สร้างไม่ได้สักที พระเจ้าอยู่หัวทรงเรียก แกนนาน NGOs เข้าเฝ้าที่พระราชวังสวนจิตรลดา เป็นการส่วนพระองค์ เหมือนจับเข้าคุกกัน พระองค์ท่านรับสั่ง 1) ถ้าเขื่อนลุ่มนี้ถ้าไม่สร้าง ชาวบ้านในจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา จะประสบปัญหาน้ำท่วม 2) ฤดูแล้งไม่มีน้ำทำการเกษตร 3) นครนายก ปราจีนบุรีเป็นพื้นที่ดินเปรี้ยวถ้าไม่มีน้ำระบบชลประทาน แก้ปัญหาดินเปรี้ยว เกษตรกรและชาวบ้านจะทำการเกษตรไม่ได้ 4) ฤดูแล้งทุกปีจะมีปัญหาน้ำทะเลหนุน ถ้าไม่สร้างจะเดือดร้อน ในหลวงอธิบาย เสียเงินดีกว่าเสียธรรมชาติ ท่านศึกษามาก่อน ท่านมาเป็นสิบๆ ครั้ง

ตอนนี้ชาวบ้านเห็นชัดเจนแล้วนะ น้ำไม่ท่วม แล้งมีน้ำใช้ ดินเปรี้ยวก็แก้ปัญหา โดยมีระบบชลประทาน และไม่มีน้ำทะเลหนุน ตั้งแต่มีเขื่อนชาวบ้านเห็นชัดเจนเลย ท่านรับสั่งส่วนราชการให้ชดเชยชาวบ้านที่เสียสละ ว่าชาวบ้านเป็นคนส่วนน้อยที่เสียสละให้คนส่วนใหญ่ ส่วนราชการต้องชดเชยให้เขามีรายได้พอที่จะซื้อที่ดินทำกินได้ ไม่เดือดร้อน นครนายกอยู่กันสบาย มีนักท่องเที่ยวมา มีรายได้ คนเข้ามาปีละ 5 ล้านคน มากินมาใช้รายได้ปีเป็นพันล้าน ชาวบ้านอยู่ได้ รายได้หลักของชาวบ้านแถวเขื่อนคือจากนักท่องเที่ยว” (ปัญญา บุติวรินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563)

ผู้วิจัยขออธิบายต่อว่า การบริหารแบบทำงานร่วมกันนี้ เพราะเนื่องจากการพัฒนาเป็นเรื่องยากและซับซ้อน การจะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ได้จำเป็นต้องนำผู้ที่เกี่ยวข้องทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมและต้องทำงานร่วมกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน ลักษณะการทำงานที่เป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน ถ้าเป็นความหมายในเชิงธุรกิจ หมายถึง หุ้นส่วนทุกฝ่ายจะมีความรับผิดชอบที่ต้องลงทุนลงแรงในการทำกิจกรรม และเมื่อประสบผลสำเร็จหุ้นส่วนทุกฝ่ายจะได้รับการแบ่งผลกำไรตามสัดส่วนที่ได้ลงทุนลงแรง ถ้ากิจการใดมีการแบ่งสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม หุ้นส่วนในกิจการนั้น ๆ ก็จะมีความยั่งยืนมีกำลังใจในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ หากมีการคดโกงไม่ยุติธรรมกิจการนั้นก็จะมีอันต้องล้มเลิกไปในที่สุด

การพัฒนาที่เช่นกัน หากนำหุ้นส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนามาทำงานร่วมกัน ก็คงต้องพิจารณาว่าการสร้างกลไกให้เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คงต้องมองหาวิธีการ

จัดสรรผลที่ได้จากการพัฒนาให้ทุกส่วนได้รับประโยชน์ตามที่หุ้นส่วนแต่ละฝ่ายตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งเป็นวิธีการคิดที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ (Win-Win Approach) (จุมพล หนิมพานิช, 2553, น. 519)

กลุ่มตัวอย่างบางท่านที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ส่วนบุคคลเกี่ยวกับการบริหารด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ที่มีความเห็นแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างบางคนที่มีความเห็นต่างคือ 1) การตรวจสอบการใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 2) การวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อบกพร่องของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 3) ผลของการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ว่า

“งานโครงการพระราชดำริมีมากมายเหลือเกิน แต่ไม่มีการตรวจสอบเลยว่าโครงการเหล่านั้น ได้ผลเพียงไหน การตรวจสอบท่านไปตรวจสอบกันเอง สำหรับผมเห็นว่าเสียมากกว่าได้ ผมพูดตรงไปตรงมาเลย โครงการพระราชดำรินี้ ก็เอาเงินแผ่นดินไปใช้ ท่านไม่ได้ควักกระเป๋าของท่านเอง เพราะฉะนั้นเงินภาษีอากรของราษฎรทุกอย่างจะต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้

โครงการพระราชดำริไม่มีการตรวจสอบเลยและทุกคนก็เชียร์ว่าดีหมด การตรวจสอบควรเป็นคณะกรรมการที่มีความเป็นกลาง ผู้ที่มีความรู้เรื่องนี้ และต้องเป็นคนที่มิจริยธรรมพอที่จะกล้าหาญ วิพากษ์วิจารณ์ได้ ตรวจสอบว่าเป็นอย่างไรบ้าง ได้ผลอย่างไรบ้าง แต่ไม่มีใครกล้าบอกว่า โครงการนี้บกพร่อง สิ้นเปลืองเกินไป พระมหากษัตริย์ท่านมีพระบารมีก็จริง แต่ท่านไม่มีเวลาไปตรวจ ไปดูแลจริง ๆ จัง ๆ ท่านไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบจริง ๆ จัง ๆ คือความหวังคืออย่างเดียวกันไม่พอ ก็อย่างที่ว่า ถ้าพูดแบบไม่เกรงใจท่านเกือบจะไม่ได้ควักเงินของท่านเอง ท่านเอาเงินรัฐบาลใช้ส่วนใหญ่ ทุกอย่างในระบบอบประชาธิปไตยทุกอย่างต้องมีการถามชาวบ้านเขา ฟังเสียงเขา ต้องแยกให้ชัดเจน อย่างสะพานพระราม 8 ก็ดี สะพานพระราม 9 ก็ดี เอาพระนามท่านไปใช้แต่เป็นโครงการของรัฐบาล ไม่ใช่ของท่าน แยกกัน ของท่านมีแต่โครงการพระราชดำริ ชาวบ้านกลัวรัฐอยู่แล้ว” (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2563)

“เห็นผลในหลายๆ เรื่อง ช่วยพัฒนาประเทศได้ ช่วยได้หลาย ๆ อย่าง แต่คนไทยไม่ค่อยเห็นค่าในสิ่งที่กษัตริย์ทำสักเท่าไร สุดท้ายก็ต้องกลับมาพึ่งเขา กลับมาพึ่งโครงการที่เขาทำ คนไทยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เศรษฐกิจแย่ลง และก็ต้องหันกลับมาใช้โครงการเก่า ๆ ที่เขาสร้างขึ้นมา โครงการพระราชดำริช่วยแก้ปัญหาได้บางส่วน โครงการพระราชดำริเป็น

แหล่งท่องเที่ยวให้คนเข้ามา พอมีนักท่องเที่ยวเข้ามา เศรษฐกิจก็เดินหน้าขึ้น และเป็นแหล่งเศรษฐกิจด้วย มีการพัฒนาชุมชนจริง ๆ หลายอย่างในพื้นที่นั้น ถ้าไม่มีการพัฒนาเลยก็จะไม่มีโครงการอะไรขึ้นมา” (เกน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

“เห็นผลแต่ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ บางโครงการคนไม่สนใจ คือทำ ๆ ไปก็ไม่ได้ใหญ่อะไรขนาดนั้น บางโครงการไม่ได้ดัง บางโครงการไม่สำคัญ บางส่วนพัฒนาประเทศได้น่าจะมีโครงการอะไรใหม่ ๆ เข้ามาบ้าง มีการปรับเปลี่ยน เป็นหน้าที่ของกษัตริย์ด้วย รัฐบาลด้วย ต้องเชื่อมกัน เศรษฐกิจพอเพียงช่วยได้ส่วนหนึ่งคือพวกเรื่องค่าใช้จ่าย มีที่ของเรา ทำกินของเรา ช่วยค่าใช้จ่ายได้ในส่วนหนึ่ง” (เมย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การตรวจสอบการใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อบกพร่องของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและผลของการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นั้น หลักการสำคัญในการดำเนินงานพัฒนามีประการเดียวคือ มีความมุ่งมั่นจะทำให้การพัฒนานั้น ๆ เป็นผลดีและเป็นประโยชน์ตถึงประชาชนอย่างแท้จริงและที่พระมหากษัตริย์ปฏิบัติเสมอมาคือ เมื่อพระมหากษัตริย์ได้ศึกษาการพัฒนาใด ๆ จนเป็นที่แน่ใจแล้ว ก็จะแนะนำหรือแนะแนวแผนงานโครงการนั้น ๆ ให้รัฐบาลเป็นผู้พิจารณา

ซึ่งหมายความว่า พระมหากษัตริย์ มอบพระราชดำริให้รัฐบาลไว้ในลักษณะเป็นข้อเสนอแนะเท่านั้น ไม่มีการสั่งแบบเป็นพระบรมราชโองการหรือพระราชกระแสเป็นเชิงบังคับแต่ประการใด ทั้งนี้พระมหากษัตริย์เห็นว่า เป็นเรื่องของรัฐบาลที่จะพิจารณาเองว่าเห็นสมควรจะดำเนินการตามที่เสนอแนะหรือไม่และเมื่อใดสุดแต่รัฐบาลจะวินิจฉัย สรุปแล้วพระมหากษัตริย์จะไม่ดำเนินงานพัฒนาแข่งกับรัฐบาลหรือซ้ำซ้อนงานของรัฐบาล ตรงกันข้าม พระมหากษัตริย์ จะดำเนินการพัฒนาผสมผสานควบคู่และร่วมมือสนับสนุนให้เกิดความกลมกลืนกับการปฏิบัติงานของรัฐบาลโดยตลอด

เมื่อรัฐบาลคือฝ่ายบริหาร ได้รับพระราชดำริแล้ว ก็จะไปศึกษาข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่งเพื่อประกอบการจัดทำโครงการ หากมีกรณีที่เจ้าหน้าที่ยังไม่แน่ใจหรือไม่ชัดเจนในแนวพระราชดำรินั้น ก็อาจนำความขึ้นขอพระบรมราชวินิจฉัยอีกครั้งหนึ่ง จากนั้น หากเห็นเป็นการสมควร เจ้าหน้าที่ก็จะสนองพระราชดำริ โดยจัดการโครงการและเสนอไปยังหน่วยงานเพื่อพิจารณา

อนุมัติตามลำดับขั้นตอน เมื่อได้รับอนุมัติงบประมาณแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะดำเนินงานได้ในทันที เกี่ยวกับ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ มีข้อนำพิจารณา คือ

ประการแรก แม้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ พระมหากษัตริย์ ได้พระราชทานพระราชดำริต่าง ๆ โดยอาศัยพระราชอำนาจที่จะพระราชทานคำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลและรัฐบาลมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะพิจารณาสนองพระราชดำริหรือไม่อย่างไร ก็ได้เป็นที่เข้าใจตรงกันทั้งฝ่ายสถาบันพระมหากษัตริย์และฝ่ายรัฐบาล ตลอดถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งปวงว่า แนวพระราชดำรินั้น ไม่ใช่พระบรมราชโองการอันมีผลเป็นคำสั่งที่ต้องปฏิบัติตาม แต่ถึงกระนั้น ก็ควรสังเกตว่า กว่าจะพระราชทานพระราชดำริแต่ละเรื่อง พระมหากษัตริย์ มีกระบวนการศึกษาข้อมูลและโอกาสแห่งความเป็นไปได้ ตลอดจนทางได้ทางเสียของโครงการเหล่านี้โดยรอบคอบแล้ว แนวพระราชดำริที่พระราชทานทุกเรื่อง รัฐบาลจึงสามารถสนองพระราชดำริได้โดยไม่รู้สึกลำบากใจที่ต้องดำเนินโครงการตามแนวพระราชดำริ

หากโครงการใดที่ยังมีข้อสงสัยหรือยังไม่ทรงไม่แน่ใจ ก็จะมีการทดลองให้เห็นผลด้วยพระองค์เองก่อนที่จะพระราชทานแนวพระราชดำรินั้นให้รัฐบาลรับไปพิจารณา ก็จะทดลองดำเนินการด้วยพระองค์เอง ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ดังตัวอย่างโครงการส่วนพระองค์ต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เป็นต้น

ประการที่สอง บุคคลผู้มีโอกาสรับพระราชทานกระแสรับสั่งหรือรับทราบความที่มีพระราชดำริ อาจไม่ใช่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีโดยตรง เพราะพระมหากษัตริย์มักพระราชทานกระแสพระราชดำริขณะเสด็จพระราชดำเนินต่างจังหวัด ซึ่งนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีคงไม่มีโอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินทุกครั้งไป แต่ก็ต้องถือว่าเป็นการใช้พระราชอำนาจในกรอบที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ พระราชทานคำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่รัฐบาล เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจหรือผู้ที่ติดตาม ได้รับทราบความตามพระราชดำริแล้ว ผู้นั้นมีหน้าที่ที่จะนำความตามพระราชดำริดังกล่าว แจ้งต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นเพื่อทราบและพิจารณา

ในท้ายที่สุด สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) จะพิจารณานำแผนงาน โครงการและงบประมาณ รายละเอียด เสนอคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรือประธานกรรมการฯ

พิจารณาอนุมัติ ซึ่งผลทางการปฏิบัติจากระเบียบวิธีเช่นนี้ก็คือ นายกรัฐมนตรี จะต้องรับทราบพระราชดำริอันเป็นต้นของโครงการทุกเรื่องและเป็นผู้พิจารณาอนุมัติที่จะสนองพระราชดำริหรือไม่ในขั้นตอนสุดท้าย

ประการสุดท้าย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกือบทุกโครงการ เป็นโครงการที่มีกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการโดยแน่นอนตายตัว เมื่อพระมหากษัตริย์ได้พระราชทานพระราชดำริและรัฐบาลได้ตกลงตัดสินใจที่จะสนองพระราชดำริแล้วก็เป็นการหน้าที่ของหน่วยงานเจ้าของเรื่องจะต้องดำเนินการตามโครงการนั้นให้เสร็จสิ้นและติดตามบำรุงรักษาในกรณีที่มีความจำเป็นต้องบำรุงรักษาด้วย กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ เมื่อรัฐบาลตกลงตัดสินใจสนองพระราชดำริแล้ว ความล้มเหลวหรือความสำเร็จของโครงการนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารโดยตรง ซึ่งพระมหากษัตริย์ อาจจะทรงติดตามความก้าวหน้าและผลงานต่าง ๆ เป็นครั้งคราวสุดแต่พระราชอัธยาศัยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เห็นทั่วประเทศ จึงอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นผลจากความร่วมมือระหว่าง 3 ฝ่ายคือ พระมหากษัตริย์ ราษฎรและรัฐบาล ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของเราโดยเฉพาะ ไม่มีชาติใดเสมอเหมือน (ชงทอง จันทรางศุ, 2559, น.171-176)

4.3 ราชประศาสนศาสตร์: หลักการบริหารภายใต้ความเชื่อความศรัทธาและความไว้วางใจในพระมหากษัตริย์

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนกับประเทศไทย บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาของ 2 ประเทศนี้ ไม่เด่นชัดเท่ากับประเทศไทย เหตุผลเนื่องด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ของ 2 ประเทศนี้ เห็นว่า หน้าที่ในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน นั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไม่ใช่หน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และเชื่อมั่นว่ารัฐบาลของตนมีความสามารถและมีความเข้มแข็งที่จะดูแลประชาชนมากกว่าสถาบันพระมหากษัตริย์

4.3.1 ความเชื่อ ความศรัทธาและความไว้วางใจในพระมหากษัตริย์

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้วว่า พระมหากษัตริย์ คือ ประมุขของรัฐหรือผู้ปกครองสูงสุดของประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีพระมหากษัตริย์เป็น

ประมุขปกครองประเทศโดยไม่มีการวางเว้นของราชบัลลังก์เลย และการที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของประเทศนั้น สอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า แต่เดิมมนุษย์ยังมีน้อยและมีการดำรงชีพแบบเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ และเมื่อมนุษย์ขยายพันธุ์มากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เริ่มหมดไป เกิดการแก่งแย่งกันทำมาหากิน แก่งแย่งทรัพยากรและเกิดความขัดแย้งในสังคมขึ้น จึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น คนในสังคมจึงคิดว่าต้องพิจารณาคัดเลือกให้บุคคลที่มีความเหมาะสมและมีความเฉลียวฉลาด เพื่อแต่งตั้งให้เป็นผู้พิจารณาตัดสิน เมื่อเกิดกรณีปัญหาต่าง ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ทำให้คนในสังคมพอใจและยินดี

ประชาชนทั้งหลายจึงเปล่งอุทานว่า “ระชะ” หรือ “รัชชะ” หรือราชา แปลว่า ผู้เป็นที่พอใจ ประชาชนยินดี ต่อมาเลยเรียกว่า พระราชา ด้วยเหตุที่ว่าภาระทำหน้าที่ดังกล่าวจึงไม่มีเวลาไปประกอบอาชีพ ประชาชนทั้งหลายจึงพากันบริจาคยกที่ดินให้ จึงเป็นผู้มีที่ดินมากขึ้นตามลำดับ คนทั้งหลายจึงเรียกว่า เขตตะ แปลว่า ผู้มีที่ดินมาก และเขียนในรูปภาษาสันสกฤตว่า เกษตตะ หรือ เกษตร ในที่สุดเขียนออกมาเป็นคำว่า พระมหากษัตริย์ ซึ่งแปลว่า ผู้ที่มีที่ดินมาก (ปิยะวรรณ ปานโต, 2563)

และสอดคล้องกับอัครัญญสูตรว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกในพระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยขออธิบายโดยสรุปได้ว่า คำว่า “โลก” ที่พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกล่าวถึงนั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นการสอนที่มุ่งถึงแง่ของการปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น เป็นการกล่าวถึงโลกโดยมุ่งแสดงมาที่ตัวคน เป็นการสอนให้มองโลกที่ตนเองมากกว่าที่จะมองโลกภายนอก หรือสิ่งที่ไกลนอกตัวออกไป ดูตามประวัติวิวัฒนาการทางความคิดด้านพุทธฝ่ายเถรวาทแล้ว ตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบันแล้วได้พูดถึงปัญหานี้มาโดยตลอดถึงกำเนิดโลกและสิ่งมีชีวิตแต่วัตถุประสงค์ของพระพุทธองค์ในสมัยนั้นทรงมุ่งเสริมสร้างศรัทธาในระยะเบื้องต้น

ในอัครัญญสูตรนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าถึงกำเนิดของโลกและจักรวาล โดยทรงอธิบายว่า มนุษย์เกิดจากมนุษย์ด้วยกัน คือ พราหมณ์ย่อมกำเนิดจากพราหมณ์ และมนุษย์จะมีบรรพบุรุษเดิมจากต้นกำเนิดเดียวกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มคนใด วรรณะใด กำเนิดของโลกและสิ่งมีชีวิตตามที่ปรากฏในคัมภีร์อัครัญญสูตร ซึ่งแสดงถึงกำเนิดของโลกและจักรวาล จากการที่พระพุทธเจ้า ตรัสถึงเรื่องสัตว์จุติมาสู่โลก ในระยะแรกสัตว์เหล่านั้นมีกายละเอียดและประณีต มีรัศมีในตัวเอง แต่เมื่อมี

ความยินดี มีความพอใจในวันคืน ภายหลังหายกระด้าง ผิวพรรณก็เริ่มมีความหมองคล้ำแตกต่างกันออกไป

จากข้อความดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ที่จะเน้นให้เห็นว่า เมื่อสัตว์เหล่านั้นมีความพอใจยินดีในวัตถุแล้ว ก็เลศตมหาอันเป็นที่มาของคำว่าอธรรม การประพฤตินิยมในหมู่มสัตว์มีการกล่าวเท็จและอื่น ๆ ก็เริ่มบังเกิดขึ้น ความหายกระด้างในร่างกายและจิตใจก็เกิดขึ้นในสัตว์เหล่านั้นด้วยและในข้อความต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวถึงอาหารของสิ่งมีชีวิตโดยให้รายละเอียดไว้ว่า วันคืนเกิดขึ้นก่อนแล้วกระบิดินเกิดขึ้นในเวลาต่อมา กระบิดินนั้นทรงเปรียบเทียบว่าลักษณะคล้ายเห็ด แล้ววิวัฒนาการจากกระบิดินมาเป็นเครือดิน เครือดินลักษณะคล้ายผลมะพร้าว เป็นการระบุดังวิวัฒนาการของพืชคือ เกิดผลไม้ขึ้นเป็นอาหารของมนุษย์และจุดสุดท้ายก็มีธัญพืชเกิดขึ้นคือเกิดข้าวสารี่ที่มนุษย์ใช้เป็นอาหารหลักในการยังชีพ

ข้อความตอนท้ายแห่งอัครัญญสูตรกล่าวไว้ว่า เมื่อมีข้าวสารี่เป็นอาหารหลักเกิดขึ้นแล้ว ต่อมาก็ปรากฏเพศหญิงเพศชาย ความหายกระด้างของกาย ความทรมานของผิวพรรณปรากฏมากขึ้น เมื่อเพศหญิงเพศชาย เเชิญหน้ากันก็เกิดความพอใจ ความรู้สึกกระหว่างเพศก็เกิดมากขึ้นและมีการสมสู่กันในที่สุด ตอนแรกการสมสู่กันเป็นที่รังเกียจในหมู่พวกเดียวกันและมีบทลงโทษ ต่อมาภายหลังสัตว์นั้นเกิดละอายจึงรู้จักการสร้างบ้านเพื่อปกปิดซ่อนเร้นพฤติกรรมดังกล่าว เกิดรู้จักการสะสมอาหารไว้บริโภคหลาย ๆ วัน มีการแบ่งที่ดินครอบครองกันในแต่ละคราว เมื่อมีเหตุแห่งการครอบครอง ความหมายว่าทรัพย์สมบัติของสัตว์จึงเกิดขึ้น ความสุขจริตและทุจริตก็เกิดขึ้น เมื่อมีขโมยเกิดขึ้น และมีการลงโทษผู้ขโมย

จนต่อมามีการเลือกตั้ง หัวหน้า เพื่อทำหน้าที่ปกครองหมู่คณะและพิจารณาบทลงโทษ พิพากษาคดี ให้ความเป็นธรรมแก่พวกสัตว์ โดยเฉพาะเรื่องการลักขโมย เกิดบุคคลประเภทหัวหน้าผู้สูงศักดิ์ขึ้นและเกิดวาระต่าง ๆ ตามมาและในตอนสุดท้ายของเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ความแตกต่างของมนุษย์เกิดขึ้นเพราะการกระทำและความประพฤติเท่านั้น ชาตีกำเนิดไม่ใช่เครื่องบ่งชี้ถึงคุณดีและเลวของมนุษย์ได้และหมู่มสัตว์เหล่านั้นจะดีเลวก็ด้วยการกระทำของตนเอง เป็นไปตามอำนาจแห่งการกระทำ สาละสำคัญอันเป็นความรู้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท นั้น มีการเน้นความเป็นเหตุและผลของกันและกัน โดยทุกสิ่งเกิดขึ้นและดับไปด้วยเพราะเหตุปัจจัยเป็นตัวกำหนด (บ้านจอมยุทธ, 2563)

ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะสามารถอธิบายถึงวิวัฒนาการของความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อพระมหากษัตริย์ในบทบาทความเป็น หัวหน้าหรือผู้มีอำนาจนำในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี โดยสอดคล้องกับคำอธิบายในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ผูกพันกับสังคมไทยมานานแล้ว ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 ของงานวิจัยชิ้นนี้

ดังนั้น คำว่า พระมหากษัตริย์ มีความหมายโดยรวม ก็คือ ผู้ที่ยึดครอง หวงแหนและขยาย ผืนแผ่นดินไว้ให้แก่ประชาชนหรืออาณาประชาราษฎร์ ที่พระมหากษัตริย์ เสียสละเลือดเนื้อและชีวิต กอบกู้เอกราชบ้านเมืองไว้ อย่างเช่นประเทศไทยของเรานี้ สามารถกล่าวได้ว่า ถ้าไม่มี พระมหากษัตริย์ทรงยึดถือครอบครองผืนแผ่นดินไทยไว้ คนไทยทุกคนจะมีผืนแผ่นดินไทยอยู่ทุกวันนี้ได้อย่างไร

อนึ่ง พระมหากษัตริย์ในนานอารยประเทศที่เป็นประมุขของรัฐที่ได้รับตำแหน่ง โดยการสืบสันตติวงศ์นั้นอาจจำแนกประเภทโดยอาศัยพระราชอำนาจและพระราชสถานะเป็น 3 ประการคือ

1) พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐ มีพระราชอำนาจและพระบรมเดชานุภาพเด็ดขาดและสิ้น พันแต่พระองค์เดียว และในอดีตประเทศไทยเคยใช้อยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475

2) พระมหากษัตริย์ในระบอบปรimitาญาสิทธิราชย์ (Limited Monarchy) หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจทุกประการ เว้นแต่จะถูกจำกัด โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

3) พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) หมายถึง ระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่ในการใช้พระราชอำนาจด้านการปกครองนั้น ถูกโอนมาเป็นของรัฐบาล พลเรือน และทหาร ทำให้พระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ แม้ว่าพระมหากษัตริย์ไม่ได้มีพระราชอำนาจ แต่ก็มีหน่วยงานรับผิดชอบสนองพระราชโองการต่าง ๆ เช่น ประเทศไทย สหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบัน

ความเชื่อ คือการยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริง หรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผล หรือหลักวิทยาศาสตร์ใด ๆ ซึ่งความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ สอดคล้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย ที่มีความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

บทบาทแห่งการเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติและผู้นำทางจิตวิญญาณ ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักหนึ่ง ที่อยู่คู่กับชนชาติไทยมาอย่างยาวนาน

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่เกี่ยวเนื่องกับดินไทยมาช้านาน ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัยอาจมีพระราชอำนาจและใช้พระราชอำนาจแตกต่างกัน แต่ทุกพระองค์ล้วนยอมรับกรอบของความเป็นพระราชชาติตามคำสอนในพระพุทธศาสนา นั่นคือพระมหากษัตริย์ต้องมี ทศพิธราชธรรม เป็นหลัก หรือเป็นแนวทางในการปกครองประเทศด้วย

ซึ่ง ทศพิธราชธรรม นั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงอธิบายไว้ใน วิทยานิพนธ์ของพระองค์ ในเรื่อง ทศบารมีในพุทธศาสนานิกายเถรวาท ว่า ในคัมภีร์เตภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งแต่งโดยพญาลิไทแห่งอาณาจักรสุโขทัย มีวิวัฒนาการในความเชื่อที่ว่า กษัตริย์จะสามารถนำสังคมไปในทางดีขึ้นได้ เพราะกษัตริย์เป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นผู้นำทางศีลธรรม กล่าวคือ ได้บำเพ็ญ บารมีจนบรรลุพระโพธิญาณ และชี้แนวทางแก่บุคคลอื่นด้วย พระมหากษัตริย์ คือ พญาจักรพรรดิราช เป็นสมมติราชที่มีบุญบารมีดังพระโพธิสัตว์ มีหน้าที่ สั่งสอนประชาชนให้รู้ธรรม ธรรมที่พระมหากษัตริย์สุโขทัยได้ทรงใช้ในการปกครอง ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 ประการ ที่จะนำพระมหากษัตริย์ไปพบแต่ความรุ่งเรือง

หลักธรรมเหล่านี้ล้วนมีที่มาจากพระไตรปิฎกทั้งสิ้นและด้วย ทศพิธราชธรรม ที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดเป็นหลักการปกครองนี้เอง จึงทำให้พระมหากษัตริย์เป็น ธรรมราชา หรือราชาผู้มีธรรม และใช้ธรรมในการปกครอง เพื่อให้ ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไปจาก สมัยสุโขทัย เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูผ่านทางอาณาจักรขอม พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรอยุธยาได้มีการเพิ่มคุณลักษณะของความเป็น เทพเจ้า ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจเหนือสามัญชน พระมหากษัตริย์ คือ พระนารายณ์อวตารลงมายัง โลกมนุษย์เพื่อจัดทุกข์เข็ญ เป็นเทวราชา หรือ ราชาผู้เป็นท้าว ซึ่งมีราชธรรมเป็นเครื่องกำกับ พระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา จึงเป็น

ทั้ง เทวราชาและ ธรรมราชา ในขณะเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก พระนามพระเจ้าแผ่นดินว่า พระรามธิบดี พระศรีสรรเพชญ์ พระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าทรงธรรม และ พระนารายณ์ เป็นต้น

พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้สืบทอดคติความเชื่อและรูปแบบทั้งสองต่อมา แม้ว่า ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนัก พระมหากษัตริย์จะทรงเป็น เทวราชา แต่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ได้มีการแก้ไขแบบแผน ธรรมเนียมให้เป็นคุณแก่ราษฎรตามบริบทของประเทศในขณะนั้น ดังตัวอย่างในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศยกเลิกประเพณีการยิงกระสุนในระหว่างทางเสด็จพระราชดำเนิน อันเป็นประเพณีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น

ในด้านปฏิบัติ พระมหากษัตริย์ทรงเป็น ธรรมราชา ทรงยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครองและทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ รุ่งเรือง พระมหากษัตริย์เป็นองค์ความยุติธรรม ความมีเมตตาเป็นที่พึ่งแห่งราษฎร พระมหากษัตริย์จึงมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองราษฎร และรักษาชาติบ้านเมืองให้มีความสงบร่มเย็น ดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในนิราศรบพม่าที่ท่าดินแดงว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์ยกยอพระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี” ครั้นล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปี พุทธศักราช 2489 ซึ่งไม่ได้มีอำนาจในการบริหารประเทศโดยตรง หากพระองค์จะทรงวางพระราชกิจทั้งปวงและคงไว้แต่พระราชกรณียกิจในฐานะองค์ประมุขอันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศก็ย่อมทรงกระทำได้ แต่ด้วยน้ำพระทัยที่ทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม พระราชกรณียกิจที่ทรงกระทำ เพื่อราษฎรตลอดระยะเวลากว่า 70 ปีที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้ทรงปกป้องคุ้มครองประเทศชาติและประชาชน ให้เกิด ความร่มเย็นเป็นสุขตามครรลองแห่งธรรมราชาโดยแท้ สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงไว้ในวันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระมหากษัตริย์ เป็นทั้งสถาบันที่ประกอบด้วยทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรม คือมีตัวตนและสัมผัสได้ ได้แก่ องค์พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ หน่วยงานที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ต่อองค์พระมหากษัตริย์ และมีกระบวนการที่จะทำให้พระมหากษัตริย์นี้ดำรงคง

อยู่ ได้แก่ ความศักดิ์สิทธิ์ในองค์พระมหากษัตริย์ และความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ อีกทั้งความต่อเนื่องยาวนานของสถาบันพระมหากษัตริย์ประกอบด้วยบทบาทที่เข้มแข็งและฝังลึก ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่สำคัญมากในสังคมไทยเสมอมา

ในทางทฤษฎีนั้น การดำรงคงอยู่ของสถาบันใด ๆ มีองค์ประกอบอยู่ 2 ส่วน หนึ่งก็คือความสามารถในการปรับตัวของสถาบันดังกล่าวให้เข้าด้วยกันได้ หรือสร้างคุณค่าให้แก่สังคมได้ ให้สังคมตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมิใช่สถาบันนั้นอยู่ตลอดไป อีกส่วนหนึ่งก็คือ การยอมรับหรือการให้ความชอบธรรมจากประชาชน ที่อาจจะเรียกว่าความคาดหวัง ว่าสถาบันนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง มีประโยชน์ และช่วยสร้างเสริมสังคมให้ก้าวหน้ารุ่งเรือง ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยมีองค์ประกอบทั้งสองนี้อย่างสมบูรณ์ (ทวี สุรฤทธิกุล, 2559)

ปรีชา หงส์ไกรเลิศ และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย ที่ระบุข้อค้นพบในประเด็นสำคัญหลายประการ ดังนี้

1) ทศนคติและความเชื่อของคนไทยที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มีอย่างเหนียวแน่นผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก เสมือน น้ำกับปลา กล่าวคือ ประชาชนเป็นเสมือน น้ำ และพระมหากษัตริย์เป็นเสมือน ปลา ซึ่งทั้งน้ำและปลาต้องพึ่งพาอาศัยกัน ความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นเสมือน พ่อ และประชาชนเป็นเสมือน ลูก ที่เคยผูกพันซึ่งกันและกันมาในอดีต ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้คนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีคุณูปการต่อคนไทย รัฐไทยและสังคมไทย

2) สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดมาทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีความทันสมัย อันส่งผลดีต่อเสถียรภาพทางการเมืองและผลประโยชน์แห่งชาติ

3) สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีการแลกเปลี่ยนพึ่งพา ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนได้อย่างเหมาะสมลงตัว

4) สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีความเป็นตัวแทนของชาติและประชาชน

5) สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นรัฐชาติ ทำให้ชาติมีความเข้มแข็งและดำรงความเป็นชาติได้อย่างยั่งยืนตลอดมา

6) เมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น มีความแตกต่างกัน ทั้งสภาพภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ คติความเชื่อในสถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ ประชาชนชาวสหราชอาณาจักร มีทัศนคติและความเชื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเพียงสัญลักษณ์ของเอกภาพและคุณความดีของชาติ ส่วนประชาชนชาวญี่ปุ่น มีทัศนคติและความเชื่อว่าสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นส่วนประกอบของรัฐที่ศักดิ์สิทธิ์ เสมือนพระอาทิตย์ ซึ่งเป็นเสมือนพระเจ้าผู้ให้กำเนิดและคุ้มครองชาติและประชาชน

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพุทธศักราช 2475 อำนาจอธิปไตยจึงตกเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยแทนปวงชนชาวไทย ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย ที่กฎหมายสูงสุดคือรัฐธรรมนูญ ยืนยันว่าพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล อันเป็นการสะท้อนภาพให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้ถืออำนาจอธิปไตยสูงสุดในนามของปวงชน และต้องใช้อำนาจนั้นอย่างจำกัดตามวิถีทางประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระมหากษัตริย์ไม่ได้เป็นเพียงประมุขของรัฐ แต่ยังเป็นประมุขของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย

ส่วนความสัมพันธ์แบบพ่อลูกระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ก็ยังมีอยู่ตลอดมา โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ถือเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก เป็นรัชสมัยที่ประสบความสำเร็จสูงสุดของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่พยายามให้ประชาชนเห็นว่าพระมหากษัตริย์คือสามัญชน ไม่ใช่เทพเจ้า โดยการที่พระมหากษัตริย์ประกอบพระราชกรณียกิจอย่างมากมายที่ใกล้ชิดกับประชาชน อาทิ การเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร และจากความใกล้ชิดที่พระมหากษัตริย์กับประชาชนมีต่อกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ของพระมหากษัตริย์และประชาชนที่เป็นแบบพ่อลูกจากในอดีตมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงมักจะได้ยินคำเรียกขานที่ประชาชนใช้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ว่า พ่อหลวง ฉะนั้นเมื่อประชาชนรู้สึกว่พระมหากษัตริย์คือ พ่อ และเมื่อประชาชนซึ่งเป็นลูกเกิดความเดือดร้อน ย่อมนึกถึงพ่อเป็นอันดับแรก ซึ่งเห็นได้จากที่ประชาชนถวายฎีกาเพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ นอกจากนี้ การเป็นพ่อของแผ่นดินย่อมจะเป็นห่วงความอยู่ดีกินดีของประชาชน จึงสะท้อนออกมาด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 กว่า 4,000 โครงการ ที่ทำให้ประชาชนรอดพ้นจากความยากจนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ ทรงยึดมั่นในพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาประชาคมที่พระมหากษัตริย์ ที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทย

ด้วยรากฐานความเชื่อและวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น การเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์และการเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยตั้งแต่อดีตนั้นไม่เพียงมาจากความเชื่อทางด้านศาสนาพุทธ ในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ หรือบุญกรรม กรรมแต่ง ที่คนไทยยึดถือในเรื่องของกษัตริย์คือ ผู้มีบุญ เป็น สมมติเทพ เท่านั้น แต่เพราะความเสียดสีของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปฏิบัติให้ราษฎรเห็น โดยเฉพาะในชั่วอายุของคนปัจจุบันกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเสียดสีทู่หมัดพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย (นลินทิพย์ ภักศรีกุลอักษร, 2563) ดังที่นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ได้ตอบคำถามกับสื่อต่างประเทศ หลังกล่าวแนะนำหนังสือเรื่อง The King of Thailand in World Focus ที่ โรงแรม โอเรียนเต็ล เมื่อเดือนกันยายนพุทธศักราช 2551 ว่า

ผมพูดอยู่เสมอว่าสถานภาพของพระเจ้าอยู่หัวของเราที่สูงขึ้นถึงระดับนี้หลังจากครองราชย์มา 60 ปี เป็นผลมาจากบารมีที่พระองค์ทรงสร้างมา มิได้เป็นเรื่องการสืบทอดเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ในวัยเพียง 17-18 พระชันษา ไม่มีใครคาดเดาได้ว่าพระองค์จะเป็นประมุขของชาติแบบใด แต่ผมคิดว่าด้วยพระปรีชาสามารถ พระวิริยะอุตสาหะ และมุ่งมั่น พระองค์ทรงได้จำเริญขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ดี เมื่อกล่าวถึงพระเจ้าอยู่หัวของเรา พระองค์ท่านไม่เพียงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ แต่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีด้วย

ผมขอชี้ว่ามีความแตกต่าง เพราะผู้ใดผู้หนึ่งอาจเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ ทั้งที่มีข้อบกพร่องและข้อเสียหลายประการ แต่ถ้าหากเราพูดว่าผู้นั้นเป็นคนดีสำหรับผมมีความหมายมากกว่า ฉะนั้น เมื่อเรากล่าวถึงพระองค์ท่านว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่ดี จึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าที่กล่าวว่าคุณพระองค์ท่านเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ การจะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี เป็นคนดี เป็นเรื่องที่จะต้องได้มาด้วยอุตสาหะของตนเอง ไม่ใช่สืบทอดมาแต่อย่างไรก็ตาม สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นซึมลึกอยู่ในประเทศไทยและความเป็นไทย ผมมั่นใจว่าสถาบันนี้จะยังคงอยู่ในสภาพสมบูรณ์และดำเนินต่อไป

การจะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี เป็นคนดี เป็นเรื่องที่จะต้องได้มาด้วยความอดุสาหะของตนเองไม่ใช่สืบทอดนั้น ผู้วิจัยขอขยายความว่า ตลอดระยะเวลาที่สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านานแล้วนั้น การที่สถาบันหนึ่งสถาบันใดจะอยู่ยั่งยืนจะต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้ว นั่นคือ 1) สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสามารถในการปรับตัวและสร้างคุณค่าให้แก่สังคมได้ ให้สังคมตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีสถาบันนั้นอยู่ตลอดไป 2) สถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับการยอมรับหรือการให้ความชอบธรรมจากประชาชน ที่อาจจะเรียกว่า “ความคาดหวัง” ว่าสถาบันนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง มีประโยชน์ และช่วยสร้างเสริมสังคมให้ก้าวหน้ารุ่งเรือง

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการที่พระมหากษัตริย์มีภาวะผู้นำแบบ Servant Leadership หรือภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ไว้แล้วนั้น Lussier and Achua (2004) ได้กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมของผู้นำแบบผู้รับใช้นี้ ประกอบไปด้วย

- 1) ให้ความสำคัญกับผู้อื่นมากกว่าตนเอง หมายถึง ผู้นำพร้อมเสียสละเพื่อการช่วยเหลือผู้อื่น ใส่ใจกับความต้องการของผู้อื่นก่อนความต้องการของตนเอง
- 2) รับฟังอย่างใส่ใจ หมายถึง ผู้นำจะตั้งใจรับฟังผู้ตามเสมอ เพื่อให้ การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ตลอดจนความคิดเห็นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยดี
- 3) ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ตามค้นพบแรงบันดาลใจจากภายในตนเอง หมายถึง ผู้นำจะปฏิบัติต่อผู้ตามด้วยความเข้าอกเข้าใจอย่างเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกเดียวกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน และให้คำแนะนำช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ตามได้ค้นพบความหมายและคุณค่าในการดำเนินชีวิต
- 4) สร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างกัน หมายถึง ผู้นำแสดงออกอย่างจริงจัง ตรงไปตรงมา มอบหมายอำนาจและความรับผิดชอบด้วยเจตนาบริสุทธิ์ เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาของกันและกัน ซึ่งแนวคิดภาวะผู้นำแนวคิดนี้สะท้อนคุณลักษณะของผู้นำที่มีอุดมการณ์ในการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ส่วนบุคคลจากกลุ่มตัวอย่างในหัวข้อคำถามเกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา และความไว้วางใจในพระมหากษัตริย์ในบทบาทการพัฒนาประเทศไทย ที่จะทำให้การอธิบายตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยในข้อที่ 3 คือ เพราะเหตุใดราชประศาสนศาสตร์ได้รับ

ความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจมากกว่ารัฐประศาสนศาสตร์ได้ชัดเจนขึ้นว่า ราชประศาสนศาสตร์ทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงมาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน

“ในมุมมองของผม เนื่องจากผลงานที่อดีตที่ผ่านมาที่พระองค์ท่านทำ พิสูจน์ได้ว่าท่านทำโดยไม่หวังผลหรือสมันี้เรียกว่า เงินทอง แต่นักการเมืองทำอะไรเราก็รู้เนะ ยิ่งสมัยปัจจุบันที่ทุกอย่างมันรู้ทันกันหมด บางทีพูดอย่างทำอย่าง ไม่ทำตามทีพูด บ้านเราถึงได้เกิดปัญหา เพราะฉะนั้นประชาชนหรือชาวบ้านทำไมยังเทิดทูนท่าน เพราะว่าเขารู้ว่าท่านทำเพื่อช่วยเหลือราษฎรจริง ๆ ไม่ได้หวังเรื่องหาเสียง ท่านไม่ได้มาเป็นนักการเมือง แต่พระองค์ท่านไม่ใช่ นักการเมืองหาเสียง ก็ต้องมีทุน จะทำอะไรก็จะมองแต่ผลประโยชน์ตอบแทนที่เขาต้องดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของเขาได้ต่อไป” (สนธิเดช มุขศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 ตุลาคม 2563)

“ถ้าเป็นรัฐบาล เชื้อนลูกนี้ (เชื้อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก) จะไม่มีทางได้สร้างเลย ก็ท่านทำงานตลอด คำไหนเป็นคำนั้น เห็นท่านตลอด ท่านทำงานเพื่อราษฎรเขา (ราชการ) เน้นแต่เรื่องประหยัดเงิน ธรรมชาติเขาไม่เนิ่น แต่พระเจ้าอยู่หัวมาตัดสินว่าเสียเงินดีกว่าเสียป่า NGOs ตัวประท้วง ก็ไปคุยกับท่าน ก็ยังโอเคเลย เพราะท่านอธิบายให้ฟัง พวกต่อต้านยินยอมเพราะจนด้วยเหตุผล เพราะท่านมีความรู้มาก่อน ท่านอธิบายได้ว่าพื้นที่น้ำท่วมเท่าไร พื้นที่แล้งเท่าไร พื้นที่ดินเปรี้ยวเท่าไร ท่านมีข้อมูลอธิบายหมด ท่านมีข้อมูล ท่านศึกษาตลอดท่านอธิบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหมด

เราไปดูแต่ละ โครงการ ท่านรับสั่งว่า ถ้าไม่ดี ถ้าชาวบ้านไม่เอาก็อย่าไปทำ ส่วนหนึ่งเราต้องเข้าใจว่าโครงการมีเยอะ 4 พันกว่าโครงการ ก็ต้องยอมรับว่า บางโครงการราชการรับไปทำต่อ ระบบราชการก็จะอ้างไปทั่วว่า ไม่มีเงิน ไม่มีคน ไม่ใช่เพราะไม่สำเร็จ เพราะพระองค์ท่าน แต่ไม่สำเร็จเพราะส่วนราชการที่รับผิดชอบ มันไม่สนอง รัชกาลที่ 10 จึงรับสั่งให้องคมนตรีตามงานเยอะมาก ท่านคอยสั่งตลอด โลกทั้งโลกพยายามเดินมาทางสายกลาง ซึ่งในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงทำไว้ตั้งแต่ปี 2517

เราไม่ใช่ไว้วางใจนะ สถาบันกษัตริย์ทำให้เราเห็นนะว่าท่านรักประเทศ ท่านรักราษฎรของท่านนะ ท่านทำให้เห็นว่าท่านทำ เราเห็นว่าท่านทำ ยิ่งในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านยิ่งทำให้เห็นชัดเจน คำไหนคำนั้น สถาบันกษัตริย์ไม่ต้องมาอยู่กับราษฎรก็ได้ แต่สถาบัน

กษัตริย์ไทยมาช่วยเหลือราษฎร ไม่เหมือนสถาบันกษัตริย์ทั้งโลก แต่สถาบันกษัตริย์เรา ราษฎรยังลำบากอยู่เลย” (ปัญญา ปุทธิเวดินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563) ผู้วิจัยขอสรุปบทวิเคราะห์ของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2562) ผู้เขียนหนังสือเรื่องราชาธิปไตย ไทย-เทศซึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นมุมมองความคิดที่น่าสนใจ และเป็นบุคคลหนึ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในด้านวิชาการ แม้ว่าอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่กำลังถูกกล่าวหาว่า ก้าวไกลเกินไป ในเชิงการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ก็ยังเห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ยังมีความจำเป็นสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ทั้งนี้ก็เพราะประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นเอกลักษณ์พิเศษมานาน ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

รัชกาลที่ 10 เป็นพระมหากษัตริย์ ที่มีความยุติธรรม ท่านรู้เรื่องอะไรแล้ว ถ้าถึงพระเนตรพระกรรณ ท่านจะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์สุขของราษฎร และการมีพระมหากษัตริย์เป็นหลักชัยนั้น ย่อมทรงเป็นที่พึงของผู้ที่แสวงหาความเป็นธรรมในบ้านเมืองได้

รัชกาลที่ 10 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่หวังดีต่อบ้านเมืองและต้องการแก้ไขเปลี่ยนแปลงปรับปรุงต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งนอกจากพระมหากษัตริย์แล้ว ก็ประกอบไปด้วยขันติคุณด้วย ทรงเป็นห่วงเป็นใยประชาชนพลเมือง ทรงรู้จักคนรุ่นใหม่ ทรงมีพระราชประสงค์จะอุดหนุนคนรุ่นใหม่เพราะท่านทรงทราบดีว่าบ้านเมืองอนาคตเป็นของคนรุ่นใหม่ (สุลักษณ์ศิวรักษ์, 2562, น.117-124) รวมถึงการให้สัมภาษณ์ส่วนบุคคลของ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ อีกด้วยว่า

“สถาบันกษัตริย์ควรเปิดให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ได้ ยิ่งเปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์มากเท่าไร สถาบันกษัตริย์ก็จะดำรงคงมั่นมากขึ้นเท่านั้น ถ้าไม่มีการเปิดโอกาสวิพากษ์วิจารณ์ ก็จะมีการวางแผนการล้มล้าง หาโอกาสโค่นล้มทำลาย ควรแก้มาตรา 112 มากเลยนะ พระเจ้าอยู่หัวองค์ที่แล้ว (รัชกาลที่ 9) ท่านมีพระราชดำรัสชัดเจนเลยนะ ใครใช้มาตรา 112 ท่านบอกว่าเป็นการรังแกพระองค์ท่านและทำให้สถาบันกษัตริย์เสื่อมโทรม รัฐสภาควรแก้มาตรา 112 กล้าหาญจริงก็ยกเลิก ถ้ากล้าหาญไม่จริงก็แก้ไข

การเป็นผู้ปกครองบ้านปกครองเมือง พระเจ้าแผ่นดินโดยทฤษฎีเป็นเจ้าของชีวิตเจ้าแผ่นดินทั้งหมด แต่ราษฎรไม่มีอะไรเลย อย่าให้พระเจ้าแผ่นดินเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ อย่าให้เกี่ยวข้องกับอำนาจ ผมเห็นว่าสิ่งอะไรก็ตามอยู่มานาน ให้ร่วมเงาเรา แต่ขณะเดียวกันก็มีกาฝาก ถ้าเราจะรักษาสถาบันกษัตริย์ก็ต้องตัดกาฝากออก ล้มง่ายแต่สิ่งที่มาแทนที่จะดีกว่า

หรือ? ควรลดพิธีกรรม ลดความสิ้นเปลือง ทุกอย่างควรพอเหมาะพอควร เหมาะกับระบบ การเมืองและเศรษฐกิจสมัยนั้น

สถาบันกษัตริย์เป็นนามธรรม องค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้มาดำรงตำแหน่ง ตอนนี รัชกาลที่ 10 ก็ต้องถามว่า องค์พระมหากษัตริย์แต่ละองค์นั้น ควรจะมีบทบาทอย่างไรใน สังคม คำตอบคือว่า ถ้าสังคมนั้นเป็นสังคมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ได้ รัฐธรรมนูญ บทบาททั้งหมดของท่าน รัฐบาลต้องอนุมัติให้ทำ ไม่ว่าท่านจะทำอะไร รัฐบาล ต้องรับผิดชอบให้ทำทั้งหมด จะดี โจมตีผลงานท่านได้หมด ก็จะไปโจมตีที่รัฐบาล เพราะ ท่านไม่มีความผิด ของไทยที่แล้วๆมาอ้างว่า เป็นพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ พระมหากษัตริย์อยู่เหนือรัฐธรรมนูญ ยิ่งใหญ่กว่ารัฐธรรมนูญอีก จะเอาทฤษฎีมาพูดหรือจะ เอาความจริงมาพูด

ในด้านประชาสัมพันธ รัชกาลที่ 10 ทำสู้รัชกาลที่ 9 ไม่ได้ เกือบจะเรียกว่า ไม่มี การ ประชาสัมพันธเลย อันเดียวที่ท่านประชาสัมพันธได้ผลคือ จิตอาสา ที่ได้ผล สิ่งที่ท่าน ต้องการคือ ข้อเท็จจริง ท่านไม่ต้องการความเห็น

กษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ท่านจะทำอะไรก็ได้ นี่กษัตริย์ภายใต้ รัฐธรรมนูญเนี่ย การกระทำของกษัตริย์ทุกอย่าง ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เพราะกษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญนั้น ถือว่า The King can do no wrong หมายความว่า อะไร หมายความว่า ท่านจะทำอะไรต้องมีคนสนองพระบรมราชโองการ ถ้าทำอะไรผิด คน พวกนั้นต้องรับผิดชอบ ในหลวงไม่มีผิด อีกนัยหนึ่งรัฐบาลต้องเห็นด้วยกับ โครงการของ ท่าน แต่โครงการพระราชดำริ รัฐบาลไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย แต่รัฐบาลก็กลัวท่าน โครงการ พัฒนาประเทศชาติ พระเจ้าแผ่นดินทำได้แต่รัฐบาลต้องเห็นดีเห็นชอบด้วย” (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 กันยายน 2563)

ประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบจากงานเขียนของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่เกี่ยวกับบทบาทของสถาบัน พระมหากษัตริย์ของไทยที่จะทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความมั่นคงสง่างาม ในปัจจุบัณฑของ หนังสือที่มีชื่อว่า สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาธิปไตย (สันติสุข โสภณสิริ, 2555, น.360-361) ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สถาบันพระมหากษัตริย์จะเหมาะสมสำหรับระบอบประชาธิปไตยก็ต่อเมื่อสถาบัน พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระเป็นประชาธิปไตยจริง ๆ หมายความว่า อำนาจ

สูงสุด โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจและการเมืองต้องเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งต้องเคารพประชาชนส่วนน้อยด้วยเสมอไป

2) อาศัยการเลือกตั้งโดยพรรคซึ่งมีเสียงข้างมากเข้าไปปกครองประเทศเท่านั้น ไม่ใช่เนื้อหาของประชาธิปไตย แต่เนื้อหาของที่จริยธรรมของชนชั้นปกครอง ซึ่งต้องไม่ถูกรอบงำโดยบรรษัทข้ามชาติและอภิมหาอำนาจไม่ว่าจะเป็นจีนหรือสหรัฐอเมริกา

3) เมื่อชนชั้นปกครองฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนอย่างจริงจัง ย่อมหมายถึงว่าเสรีภาพในการแสดงออกต้องเป็นเนื้อหาสาระของสังคมและสื่อมวลชนต้องไม่ใช่สื่อที่รับใช้นายทุนขุนศึก บรรษัทข้ามชาติอภิมหาอำนาจหรือนักการเมือง

4) ประชาธิปไตยต้องมีการอภิปรายโต้เถียงกัน แม้จะแบ่งฝักแบ่งฝ่ายก็ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา หากไม่ก็จะเป็นการปกครองในระบอบเผด็จการ

5) ประชาธิปไตยที่แบ่งพรรค แบ่งพวก เป็นซ้าย เป็นขวา ถ้าเคารพกฎหมาย โดยพยายามเข้าหาสัจจะและมุ่งความยุติธรรมทางสังคม ย่อมช่วยให้ประชาธิปไตยเบ่งบาน ช่วยให้ประชาชนมีศักดิ์ศรี อยู่ดีกินดีและมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในฐานะผู้ถือหุ้นหรือคัดค้าน

6) ในระบอบประชาธิปไตยที่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหัวใจ ที่ไม่เข้าข้างฝ่ายใด มีความเป็นกลาง อยู่เหนือความขัดแย้งและสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ย่อมมีศิลาจารวัตธรอันทุกหมู่เหล่าเคารพนับถือ จะเป็นการประสานสามัคคีให้เกิดมีในประเทศชาติ ยิ่งเวลาเกิดวิกฤตการณ์ สถาบันพระมหากษัตริย์จะเป็นองค์ศูนย์กลางการปรองดองให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันพร้อมๆกับการยอมรับความหลากหลาย

4.3.2 ความเชื่อ ความศรัทธาและความไว้วางใจในหน่วยงานภาครัฐ

ความเชื่อมั่น หรืออาจเรียกว่าความเชื่อถือไว้วางใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการทำงาน โดยเฉพาะความเชื่อถือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือของประชาชนต่อการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ย่อมส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการ เนื่องจากหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือประชาชนขาดความเชื่อมั่นในหน่วยงานภาครัฐแล้ว หน่วยงานภาครัฐนั้นก็จะมีไม่มีความสำคัญและขาดการสนับสนุน นอกจากนี้จะส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมมือ การประสานงาน การร่วมปฏิบัติงาน ดังนั้น การสร้างความเชื่อมั่นให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชนไว้วางใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญอันจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างมาก

กรกฎ ทองชะ โโชค (2563) การสร้างความโปร่งใสในหน่วยงานภาครัฐด้วยการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐได้กลายเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในปัจจุบันสำหรับประเทศไทยแล้ว นอกจากความโปร่งใสเป็นหลักการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลแล้ว ภาครัฐยังได้กำหนดให้ความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบหลักของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พุทธศักราช 2542 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2546 ความโปร่งใสจึงมีความสำคัญต่อการบริหารราชการแผ่นดิน และมีความสำคัญต่อการเมืองการบริหารจัดการภาคเอกชน การพัฒนาเศรษฐกิจ ประชาสังคม รวมไปถึงการพัฒนาประเทศให้เป็นประชาธิปไตย

การที่หัวใจของภาครัฐอยู่ที่ความโปร่งใสคือการทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐ (Access to Information) ได้อย่างง่ายและเป็นระบบ การเปิดเผยข้อมูลภาครัฐจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเพิ่มความโปร่งใสของภาครัฐ ฉะนั้น ไม่ว่าจะพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พุทธศักราช 2540 หรือแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย พุทธศักราช 2556 – 2561 หรือการสมัครเข้าเป็นภาคีสมาชิกความร่วมมือเพื่อการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Government Partnership : OGP) จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการสร้างความโปร่งใสให้เกิดขึ้นในการบริหารราชการแผ่นดินก็ตาม แต่ยังคงมีอีกหลากหลายวิธีการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชน โดยเฉพาะในระดับเยาวชน หรือการที่หน่วยงานภาครัฐพัฒนาเทคโนโลยีคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาสืบค้นการดำเนินการของภาครัฐได้โดยการทำทุกวิถีทางที่จะให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลการดำเนินงานของภาครัฐในโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐได้สะดวกมากยิ่งขึ้น สุดท้ายคือการที่ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในองค์กรของตนเพื่อเอื้อผลดีต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การที่ภาครัฐมีความโปร่งใสจะเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและช่วยให้ประชาชนได้รับทราบว่าภาครัฐของตนกำลังทำอะไรอยู่ ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐจึงถือเป็นทรัพย์สินของชาติ การเปิดเผยข้อมูลภาครัฐจะทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและจะนำไปสู่การก้าวไปสู่ยุคสมัยใหม่ของรัฐบาลที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ซึ่งจะนำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างรัฐบาลและประชาชนรวมทั้งจะนำไปสู่การเพิ่มระดับค่าดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption-Perception Index: CPI) ของประเทศไทยในเวทีโลกอีกด้วย (พิฑูวรรณ กิติคุณ, 2563)

สอดคล้องกับที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงชนิดา จิตตฤทธะ (2562, น. 7,27) แล้วในตอนต้นของบทที่ 4 นี้ถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความไว้วางใจสาธารณะของประชาชน อันเกิดจากธรรมาภิบาลในการจัดการภาครัฐของไทยที่ขาดประสิทธิภาพ ได้แก่

- 1) การขาดปทัสถานทางจริยธรรมความซื่อสัตย์ของสังคม
- 2) ปัญหาวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการ
- 3) การขาดผู้นำที่เสริมสร้างวัฒนธรรมความไว้วางใจ
- 4) การจัดการที่ไม่ส่งเสริมการธำรงคุณค่าประชาธิปไตย
- 5) การจัดการที่ขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรม
- 6) ข้าราชการขาดความเป็นมืออาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 7) ข้าราชการขาดอุดมการณ์การบริการสาธารณะ

และสอดคล้องกับการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ และประธานกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา สถาบันขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ และพลตรี สนธิเดช มุขศรี ผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติการ ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง กองทัพอากาศ ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อและศรัทธาของประชาชนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และหน่วยงานภาครัฐไว้ว่า

“การที่จะดูว่าความเชื่อและศรัทธาต่อสถาบันพระมหากษัตริย์กับหน่วยงานภาครัฐของประชาชนนั้นเป็นอย่างไร ต้องวิเคราะห์หน่วยงานภาครัฐว่าเหตุใดประชาชนจึงไม่ศรัทธา ความศรัทธาเกิดจากอะไรบ้าง เป็นต้นว่า ประชาชนเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐขาดความซื่อสัตย์ในการทำงาน ข้าราชการทำงานเพื่อตนเองหรือประชาชน ผลงานแต่ละด้านของหน่วยงานภาครัฐจะบอกได้ รวมถึงระยะเวลาจะเป็นตัวชี้วัดว่าหน่วยงานภาครัฐทำงานเพื่อสาธารณะได้จริงมากน้อยแค่ไหน ซึ่งตรงข้ามกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ยืนหยัดทำงานให้กับประชาชนจริง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลอดระยะเวลาในการครองราชย์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 กว่า 70 ปี” (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 เมษายน 2563)

“มุมมองของผม ระบบราชการสนองต่อผู้ใช้บริการ ราชการเราคิดไปนิดหนึ่ง คือ ราชการเราตอบสนองผู้บังคับบัญชา ถ้าเจ้านายมาตรวจก็จะเตรียมอย่างดี แต่พอชาวบ้านมาไม่บริการ เพราะชาวบ้านไม่สามารถให้คุณ ให้โทษกับตัวข้าราชการได้ คนที่ประเมินคือเจ้านาย บางทีการทำงานเจ้านายไม่ได้มาเห็น แต่คนที่สัมผัสคือชาวบ้าน มันก็ทำให้ระบบราชการของเราผิดกับเอกชน คือมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน นี่คือจุดอ่อนของระบบราชการไทย ข้าราชการคือบริการประชาชน ให้ประชาชนมีความพึงพอใจที่สุด นั่นคือสิ่งที่ควรจะเป็น” (สนธิเดช มุขศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 27 ตุลาคม 2563)

จากบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างนี้ ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกันในการพัฒนาประเทศไทย แต่เพราะเหตุใดภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์ จึงไม่ได้รับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจจากประชาชนมากนัก ซึ่งผู้วิจัยจะขออธิบายความแตกต่างระหว่าง ราชประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าประเด็นที่ทำให้เกิดระดับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจที่ต่างกันนั้น ผู้วิจัยขออธิบายโดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) ราชประศาสนศาสตร์ และ รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นแนวทางที่ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเหมือนกัน แต่ การได้มาซึ่งข้อมูลหรือข้อเท็จจริงของปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ต่างกัน กล่าวได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ได้จากประชาชน โดยการออกเยี่ยมเยียนประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ จนเกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต่าง ๆ ตามบริบทของพื้นที่นั้น ส่วน รัฐประศาสนศาสตร์ อาจได้ข้อมูลผ่านหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภูมิภาค ที่อาจเป็นข้อมูลหรือปัญหาที่ประชาชนอาจไม่กล้าบอกหรือเป็นปัญหาเฉพาะในพื้นที่ เนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ ทำให้ ภาครัฐกำหนดนโยบายที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนแต่ละพื้นที่ได้เต็มที่นักหรือดำเนินนโยบายในภาพใหญ่ที่ไม่สนองความต้องการแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละพื้นที่ได้อย่างเต็มที่

2) ราชประศาสนศาสตร์ ได้รับความไว้วางใจ มากกว่า รัฐประศาสนศาสตร์ เพราะประชาชนเชื่อมั่นว่า ราชประศาสนศาสตร์ จะทำเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ไม่มีผลประโยชน์ใดแอบแฝง มีความต่อเนื่องยาวนาน มากกว่า รัฐประศาสนศาสตร์ ที่มุ่งเน้นเรื่องการตอบสนองต่อหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐตามนโยบายของรัฐบาล มากกว่าที่จะมุ่งเน้นกับประชาชน และอาจไม่มีความต่อเนื่องและปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในระบบราชการ

3) รัฐประศาสนศาสตร์ หรือระบบราชการ มีกฎหมาย ขอบบังคับและการปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดจำนวนมาก ทำให้การดำเนินงานอาจล่าช้าและไม่มีความต่อเนื่อง อาจติดขัดเรื่องงบประมาณและการดำเนินนโยบายอาจไม่มีความต่อเนื่องเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือนโยบายสาธารณะ แต่ ราชประศาสนศาสตร์ มีความต่อเนื่องและยาวนานกว่าและที่สำคัญคือสามารถก้าวข้ามปัญหาความไม่ต่อเนื่องของระบบราชการ (Red Tape) ซึ่งพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่จะกระทำได้

อย่างไรก็ตามการที่จะปรับเปลี่ยนความเชื่อความศรัทธาของประชาชนต่อการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐนั้นสามารถทำได้ด้วยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน วัฒนธรรม ค่านิยมของข้าราชการ ที่ไม่สามารถทำได้ด้วยการใช้อำนาจสั่งการอีกต่อไป แต่ควรมีการดำเนินการในรูปแบบการให้คำปรึกษา ฝึกอบรม หรือการรณรงค์ด้วยวิธีการดังนี้ (อณิษฐา หาญภักดีนิยม และจิตสุภา แกมทับทิม, 2561)

- 1) การสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อองค์กร มุ่งเน้นการทำงานเป็นทีม เรียนรู้วิธีคิดอย่างเป็นระบบ
- 2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบแนวทางการปฏิบัติอย่างชัดเจน สร้างองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
- 3) การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมถึงสร้างเครือข่ายบูรณาการ การทำงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อลดการะทบบาทหน้าที่การทำงาน
- 4) มุ่งเน้นการทำงานเพื่อสังคมอย่างจริงจัง เน้นบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนอย่างชัดเจน ลดขั้นตอนการทำงานที่มากจนเกินไป

การดำเนินงานโดยระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ นั้น จะต้องมีการมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับฟังความต้องการของประชาชนและตอบสนองความต้องการแบบบูรณาการทุกภาคส่วน กรม กอง ให้ความร่วมมือในการกำหนดนโยบาย สร้างงานบริการ หรือการประเมินผลงานบริการ โดยภาครัฐต้องมุ่งเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม รับฟังความต้องการของประชาชน ผู้นำภาครัฐต้องมีทักษะในการสำรวจความต้องการหรือสภาพปัญหาของประชาชน เพื่อให้มีการดำเนินงานตามเป้าหมายที่ได้วางไว้คือ การวางระบบราชการแบบประชาชนเป็นศูนย์กลาง ระบบราชการแบบประชาชนเป็นศูนย์กลาง

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบเดิม ๆ ที่มุ่งเน้นระบบราชการแบบดั้งเดิมแนวดิ่ง จากบนลงล่าง เป็นแนวนอน คือนโยบายของระบบราชการเกิดจากความร่วมมือของระบบราชการทั้งระบบ เช่น การให้บริการแบบ One-stop Service หากข้าราชการบริการลูกค้าหรือประชาชน ได้ตั้งใจสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าหรือประชาชนได้ ข้าราชการก็จะรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตนและเป็นผลให้พนักงานปรับระดับการให้บริการให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ หากรัฐให้บริการประชาชนอย่างเป็นเลิศก็จะได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชน ความพยายามแก้ปัญหาของระบบราชการแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงในด้านประสิทธิภาพและการให้บริการประชาชน ซึ่งหัวใจสำคัญของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ก็คือ การปฏิรูประบบราชการนั่นเอง

ที่ผู้วิจัยได้อธิบายมานี้ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า ประชาชนมีความเชื่อมั่นศรัทธาและมีความไว้วางใจในการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ มากกว่าหน่วยงานภาครัฐหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากบทสัมภาษณ์บางตอนของกลุ่มตัวอย่างที่แม้จะเป็นคนรุ่นใหม่ ที่ได้ให้สัมภาษณ์ส่วนบุคคลไว้ว่า

“ถ้าข้าราชการขอไม่ให้ ถ้าไม่มีการเอี่ยวาก็ไม่ให้ ถ้าพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่สุดท้าย แต่ถ้ามีแผนการเอี่ยวาก็ให้ หนูไว้วางใจกษัตริย์มากกว่า เพราะว่าหนูรู้สึกว่าเขาใหญ่ที่สุดแล้ว ถ้าเอาที่คืนหนูไปแล้ว ถ้าทำอะไรเห็นผลได้จริง ก็รู้แน่ ๆ ว่าทำ ถ้าเป็นพวกราชการ เราไม่แน่ใจว่าเขาเอาที่เราไปทำอะไร ข้าราชการรุ่นใหม่ก็น่าจะไว้วางใจหน่อย คนรุ่นเก่าอยู่มาหลายปีแล้ว แต่ไม่เห็นอะไรดีขึ้น” (เกน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

“ถ้าส่วนรวมก็ให้ คือไม่ต้องถึงพระมหากษัตริย์ก็ได้ ถ้าส่วนรวมจริง ๆ ไว้วางใจกษัตริย์มากกว่าราชการ ราชการไม่รู้จะเอาไปทำจริงหรือเปล่า ถึงโครงการนั้นหรือเปล่า เราก็จะกังวลใจ ข้าราชการเป็นความไว้วางใจของเราได้ในบางเรื่อง ยุคสมัยเปลี่ยนไป” (เมย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

สรุปบทที่ 4 แนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

ผู้วิจัยขอสรุปเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3) ได้ว่า ความเชื่อ ความศรัทธาและความไว้วางใจในสถาบันพระมหากษัตริย์ของประชาชนคนไทยนั้น ไม่ได้มีมาแต่ในปัจจุบันเท่านั้น หากแต่สืบทอดกันมานานจนเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีความ

มันคงในพระมหากษัตริย์ยิ่งกว่าชาติใด ๆ ในโลก ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะเป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นตามความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ว่าเป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกิดจากคุณงามความดีที่พระมหากษัตริย์ที่ผ่านมาได้สะสมมาตลอดรัชสมัย สืบทอดมาจนถึงรัชสมัยปัจจุบัน สถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่ของเก่าหรือไม่ได้เป็นสิ่งที่เชยล้าสมัยแต่อย่างใด และกล่าวได้ว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย มีรูปแบบเฉพาะของตนเองไม่เหมือนที่ประเทศใดในโลก ซึ่งรูปแบบการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ ก็เช่นเดียวกัน

ประชาชนยังไม่เชื่อมั่นศรัทธาและไว้วางใจในหน่วยงานภาครัฐหรือระบบราชการมากนัก เนื่องจากระบบราชการอาจมีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งการดำเนินกิจการของภาครัฐนั้นตอบสนองตามจุดประสงค์ตามกรอบการทำงานของรัฐบาลที่เป็นผู้กำหนดเป็นนโยบายสาธารณะเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน แม้ว่าระบบราชการจะมีการปรับตัวแล้วแต่ก็อาจยังไม่สามารถเปลี่ยนความเชื่อนี้ได้

ผู้วิจัย ขอเพิ่มเติมในการตอบคำถามการวิจัยในข้อ 3) นี้ ว่า

1) หน่วยงานราชการบริหารนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ด้วยระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ นั้น เพื่อให้เกิดความไว้วางใจของประชาชน จะต้องพิจารณาประเมินผลว่าโครงการใดหรือนโยบายสาธารณะใด มีประโยชน์ต่อประชาชนและตรงต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จะต้องดำเนินการแบบให้มีความต่อเนื่องและยาวนาน เหมือนกับการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ ที่มีความต่อเนื่อง ยาวนานตลอดรัชกาลและคำนึงประชาชนเป็นสำคัญ

2) ประชาชนในแต่ละพื้นที่ จะมีความต้องการและประสบปัญหาที่แตกต่างกัน ตามสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ความเชื่อ วัฒนธรรม ของแต่ละพื้นที่ การดำเนินนโยบายสาธารณะที่เป็นนโยบายเดียวกันทั้งหมดนั้น อาจจะไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการและอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนในบางพื้นที่ได้ การรับฟังปัญหาที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่จึงมีความสำคัญที่จะได้มาซึ่งข้อมูลจริงในการพัฒนา หรือ ภูมิสังคม

ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัย 2 เรื่องนี้ คือความต่อเนื่องและยาวนานของการดำเนินโครงการต่าง ๆ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนให้ตรงกับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ซึ่ง

พระมหากษัตริย์ได้ดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ จึงทำให้ พระมหากษัตริย์และราชประศาสนศาสตร์ ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และราชประศาสนศาสตร์ มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ โดยเริ่มจากการระบุปัญหา ความต้องการและร่วมกันออกแบบโครงการ วิธีการดำเนินงานที่กระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่รู้จักคิดและลงมือทำเอง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น ให้สามารถขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้เกิดความยั่งยืนของโครงการต่าง ๆ (กรมกิจการพลเรือนทหารบก, 2560)

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนกับประเทศไทย บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาของ 2 ประเทศนี้ ไม่เด่นชัดเท่ากับประเทศไทย เหตุผลเนื่องด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ของ 2 ประเทศนี้ เห็นว่า หน้าที่ในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน นั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไม่ใช่หน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และเชื่อมั่นว่ารัฐบาลของตนมีความสามารถและมีความเข้มแข็งที่จะดูแลประชาชนมากกว่าสถาบันพระมหากษัตริย์

แต่ประเทศไทยเป็นประเทศที่สถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักและความผูกพันกันมาอย่างยาวนานและแยกกันไม่ออกและกล่าวได้ว่า ประเทศไทยจะขาดพระมหากษัตริย์ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักความผูกพันกันแล้ว ประกอบกับการที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับประชาชน และเห็นปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นอันดับแรก ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ถือกำเนิดขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาประเทศของรัฐประศาสนศาสตร์ด้วย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เห็นทั่วประเทศนั้นอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นผลจากความร่วมมือระหว่าง 3 ฝ่ายคือ พระมหากษัตริย์ ประชาชนและรัฐบาล ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของเราโดยเฉพาะ ไม่มีชาติใดเสมอเหมือน

นอกจาก ราชประศาสนศาสตร์ จะเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีเฉพาะในประเทศไทยแล้ว นั้น ผู้วิจัยยังมองว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ถึงแนวคิดของศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงคำนึงว่า ณ เวลาในสถานการณ์ของบ้านเมืองแบบใด สถาบันพระมหากษัตริย์ ควรมีบทบาทที่เหมาะสม

อย่างไร ควรมองเป็นนวัตกรรมและประดิษฐ์กรรมใหม่ทางการเมือง ในลักษณะเฉพาะของประเทศ ไทย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ก, น. 64)

ผู้วิจัยขอสรุปแนวคิดเกี่ยวกับ นวัตกรรมสังคม ตามที่ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้อธิบายถึงความหมายกว้าง ๆ ของคำว่า นวัตกรรมสังคม เมื่อวันที่ 22 เมษายน พุทธศักราช 2563 โรงแรมแอดไมร์ เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร ไว้ว่า

“นวัตกรรมสังคม เกิดจาก ผู้นำหรือผู้ที่มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และสามารถอธิบายถึงปัญหา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในปัญหาของสังคมนั้น และสามารถออกแบบแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับสังคมนั้นได้” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 22 เมษายน 2563)

ในบริบทของประเทศไทยที่ ราชประศาสนศาสตร์ อยู่คู่กับ รัฐประศาสนศาสตร์ ในการพัฒนาประเทศ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า พระมหากษัตริย์ ในฐานะผู้นำหรือประมุขของประเทศ มีความเป็นผู้นำที่มองเห็นและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนและสังคม สามารถออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ โดยใช้ ราชประศาสนศาสตร์ ควบคู่กันไปกับ รัฐประศาสนศาสตร์

ราชประศาสนศาสตร์ สามารถเชื่อมโยงไปสู่ รัฐประศาสนศาสตร์ ได้ โดยผ่านโครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งบางโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้กลายเป็นนโยบายสาธารณะหรือโอนไปเป็นโครงการที่อยู่ในสังกัดของหน่วยงานของรัฐเพื่อนำไปดำเนินการแบบต่อเนื่องได้ เช่น โครงการศิลปาชีพ โครงการชลประทานในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้สรุปได้บทที่ 5 ราชประศาสนศาสตร์กับนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของงานวิจัยชิ้นนี้ต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป ราชประศาสนศาสตร์กับนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

บทที่ 5 ราชประศาสนศาสตร์กับนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย นี้ จะเป็นบทสรุปและจะเป็นบทสุดท้ายของการศึกษาวิจัยเรื่อง ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย ชั้นนี้ ซึ่งงานวิจัยเรื่อง ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย นี้มีวัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัย 3 ข้อและผู้วิจัยได้ตอบคำถามการวิจัยไว้แล้วตั้งแต่บทที่ 2 ถึงบทที่ 4 คือ

- 1) เพื่อศึกษาความหมายของราชประศาสนศาสตร์และความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ ผู้วิจัยได้อธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในบทที่ 2
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย ผู้วิจัยได้อธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในบทที่ 3
- 3) เพื่อศึกษาแนวคิดราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ ผู้วิจัยได้อธิบายตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัยในบทที่ 4

ตามที่ผู้วิจัย ได้กล่าวไว้ในตอนท้ายของบทที่ 4 ว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็น นวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาที่เกิดจากผู้นำหรือผู้ที่มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และสามารถอธิบายถึงปัญหา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในปัญหาของสังคมนั้น และสามารถออกแบบแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับสังคมนั้นได้ ซึ่งผู้นำหรือผู้ที่มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมในงานวิจัยชั้นนี้ หมายถึงพระมหากษัตริย์ แต่ใช้ระบบราชการหรือหน่วยงานราชการเป็นผู้ดำเนินการ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ ด้วย แต่พระมหากษัตริย์ จะเป็นที่ปรึกษาและใช้วิธีการตรวจสอบกำกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ อย่างสุภาพ และที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

ราชประศาสนศาสตร์ ได้ใช้ รัฐประศาสนศาสตร์ ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าพระมหากษัตริย์ ในฐานะผู้นำหรือประมุขของประเทศ มีความเป็นผู้นำที่ มองเห็นและเข้าใจปัญหา

ที่เกิดขึ้นกับประชาชนและสังคม สามารถออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ โดยใช้ ราชประศาสนศาสตร์ ควบคู่กับ รัฐประศาสนศาสตร์ ที่ผู้วิจัย เห็นว่านี่คือ นวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายและสรุปในบทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสรุปท้ายของวิจัยครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเฉพาะแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา ซึ่งพระมหากษัตริย์ ใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศ ผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ และศึกษาความเป็น Public Trust ของพระมหากษัตริย์ โดยศึกษาความไว้วางใจของประชาชนไทยต่อพระมหากษัตริย์และการศึกษาเชิงลึกผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) สอบถามด้วยคำถามแบบมีโครงสร้าง มีลักษณะเป็น แนวหัวข้อสัมภาษณ์ (Interview Guide) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Technique)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย 1) ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ผู้วิจัยคัดเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง ซึ่งประกอบด้วย ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและความมั่นคง กองทัพอากาศ มูลนิธิชัยพัฒนา 2) ตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลจากการพัฒนาและเป็นผู้ที่อยู่ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องและนักศึกษาที่ให้ความสนใจในบทบาทการพัฒนาประเทศไทยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปผลดังนี้

5.1 ความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาในบทที่ 2 เพื่อสรุปแนวคิด ราชประศาสนศาสตร์ ที่พระมหากษัตริย์ใช้ในการพัฒนาประเทศไทย โดยเริ่มมาจากการที่ พระมหากษัตริย์ เห็นความสำคัญกับประชาชนและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนมาเป็นอันดับแรก เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่จะมีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประกอบกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการยึดอำนาจของคณะราษฎรเพื่อเปลี่ยนมาเป็นระบอบ

ประชาธิปไตยในปีพุทธศักราช 2475 รวมทั้งภัยคุกคามต่าง ๆ ในยุคสงครามเย็นระหว่างโลกเสรีนิยมและสังคมนิยม

รวมทั้งในช่วงเวลานั้น พระมหากษัตริย์ ถูกจำกัดอำนาจและไม่มียศบพาทอะไรมากนัก แต่ด้วยความรัก ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน รวมทั้งพระจริยวัตรอันงดงามของพระมหากษัตริย์ที่รักประชาชน และที่สำคัญที่สุดคือ พระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ ที่เห็นปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ประกอบกับการเริ่มการออกเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ

กล่าวได้ว่า การได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดของประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถบอกเล่าถึงปัญหาของตนเองได้โดยตรงกับพระมหากษัตริย์ ทำให้เห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์ที่ทรงรักและปฏิบัติต่อราษฎรของพระองค์อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ไม่คำนึงว่าเขาคนนั้นจะมีอุดมการณ์อย่างไร ทรงถือว่าราษฎรทุกคนเป็นคนไทยที่ไม่ได้เป็นศัตรูของพระองค์ และเป็นราษฎรที่ท่านทรงตั้งพระทัยที่จะดูแลอย่างทั่วถึงและเชื่อว่าราษฎรทุกคน ทุกหมู่เหล่าและทุกอุดมการณ์ ต่างก็รักพระองค์ ท่านและพร้อมที่จะสนองตอบความปรารถนาดีของพระองค์อย่างไม่มีเงื่อนไข (ปรีดิยาธร เทวกุล, 2562, น.80)

ปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนที่พระมหากษัตริย์ได้รับฟังมานั้น เป็นข้อมูลอันเป็นจริง ทำให้พระมหากษัตริย์ ซึ่งเดิมผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่า เป็น นักเรียนรู้อยู่แล้วนั้น ทำให้การออกเยี่ยมประชาชนแต่ละครั้ง ได้มาซึ่งข้อมูลในการพัฒนา ที่พระมหากษัตริย์ ได้ใช้นำไปวิเคราะห์ ทดสอบ ทดลอง ในการแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งการช่วยเหลือที่พระราชทานให้แก่ประชาชนนั้น แตกต่างกันไปตามลักษณะของปัญหาของแต่ละพื้นที่ด้วย

ผู้วิจัย ได้กล่าวไว้แล้วว่า ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่รัฐประศาสนศาสตร์ แต่มีความเกี่ยวข้องกันในการพัฒนาประเทศในทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วยเช่นกัน และเป็นส่วนเสริมกันในการพัฒนาประเทศในโครงการต่าง ๆ ที่ออกมาในรูปแบบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่รัฐบาล ข้าราชการและหน่วยงานภาครัฐ กองทัพ และภาคเอกชนต่าง ๆ รับสนองไปปฏิบัติจนเห็นผลชัดเจน รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณและกำลังคนจากภาครัฐ กองทัพ เงินบริจาคของประชาชน และพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ประกอบกับการครองราชย์อันยาวนานของพระมหากษัตริย์ ทำให้

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ มีความต่อเนื่องและยาวนาน และ ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ได้กลายมาเป็นโครงการของรัฐบาลในบางโครงการได้อีกด้วย

สอดคล้องกับ Kobkua Suwannathat – Pian (2003) ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือ Kings, Country and Constitutions Thailand's Politic Development 1932 – 2000 ว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะได้รับการประเมินผลจากพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งจะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระมหากษัตริย์ ต้องการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ พระมหากษัตริย์พยายามสรรหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะแสวงหาเครื่องมือที่จะทำให้ประชาชนยืนอยู่ได้ด้วยตนเองและมีชีวิตที่ดีขึ้น พระมหากษัตริย์ พยายามสรรหาสิ่งที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เช่น แหล่งน้ำ เครื่องมือทางการเกษตรกรรม รวมถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ และพื้นที่ทำกิน ซึ่งพระมหากษัตริย์ ได้มีพระราชดำริให้หน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ มาร่วมกันทำงานในโครงการพระราชดำริด้วย (Suwannathat – Pian, 2003, p.189)

ความต่อเนื่องและยาวนานของราชประศาสนศาสตร์นั้น แม้ว่าในตลอดรัชสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำและคณะรัฐบาลตามวาระมาหลายครั้งก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่ได้กล่าวว่า ถ้าเราดูการเมืองแค่เพียงเท่านั้น เราจะรู้สึกสงสัยว่าประเทศไทยพัฒนามาได้อย่างไร ดังที่กล่าวว่า 70 ปีที่ผ่านมาของรัชกาลที่ 9 สุขภาวะคนไทยก้าวหน้าขึ้นมาก ประเทศไทยเจริญขึ้นมาจากประเทศยากจนเป็นประเทศรายได้ปานกลางระดับบน ในเมื่อการเมืองเยี่ยงงี้ ทั้งที่ระบบการเมืองสลับไปสลับมา ไม่มีความต่อเนื่อง แล้วอะไรที่ทำให้บ้านเมืองเราเจริญก้าวหน้ามาได้ขนาดนี้ ถ้าตอบแบบคนทั่วไปตอบก็คือ ภาคเอกชนของเราเก่ง ประชาชนไทยเก่ง แต่อยากให้เดิมอีกอย่างหนึ่งคือ แท้จริงแล้วเรามีอะไรที่อยู่เหนือการเมือง นั่นคือ พระเจ้าอยู่หัว

เราก้าวหน้ามาได้เพราะเราอยู่ภายใต้พระเจ้าอยู่หัวที่ยิ่งใหญ่ 70 ปีมาแล้ว ที่เรามีหลายระบอบที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา มีการเดินขบวน มีการประท้วง มีคนตาย มีการยึดอำนาจ มีการเลือกตั้ง เรามีพระเจ้าอยู่หัวเพียงรัชกาลเดียวเท่านั้นคือ รัชกาลที่ 9 เป็นความต่อเนื่องที่ยาวนานมาก แล้วก็มีโครงการพระราชดำริ โครงการราชประชาสมาสัย ศาสตร์พระราชา มีสิ่งดี ๆ หลายอย่าง ซึ่งปกติถ้ารัฐบาลเป็นคนทำ ก็ทำไม่ได้เพราะเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยเหลือเกิน แต่ในเมื่อเป็น พระราชดำริ เป็นพระราชประสงค์แล้ว รัฐบาลก็ทำตามกันมา จึงทำให้อะไรหลาย ๆ อย่างที่เราไม่คิดว่าจะทำได้ก็ทำได้

(เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2562ข,น. 93-94) และที่สำคัญที่ชัดเจนมากก็คือ ราชประศาสนศาสตร์สามารถก้าวข้ามปัญหาความไม่ต่อเนื่องและความล่าช้า (Red Tape) ของระบบราชการ

กล่าวโดยสรุป ราชประศาสนศาสตร์ จึงหมายถึง แนวคิด และแนวทางการพัฒนาที่พระมหากษัตริย์ทรงมีภาวะผู้นำ โดยการเป็นนักเรียนรู้ วิจัย ทดลอง ทดสอบ เรียกว่า พระปรีชาญาณ เป็นแนวทางที่จะใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศ โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ประกอบกับหลักทศพิธราชธรรมในการปกครองประเทศและประชาชน

เมื่อพระมหากษัตริย์ ได้เห็นถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นปัญหาสำคัญ จึงทำให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาอื่น ๆ มากมาย มีความต่อเนื่องและยาวนานตลอดรัชกาล ก้าวข้ามความล่าช้าและความไม่ต่อเนื่องของระบบราชการ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น รัฐบาล หน่วยงานราชการ กองทัพ งบประมาณจากรัฐบาล เงินบริจาคจากบุคคลและภาคเอกชนต่าง ๆ รวมทั้งพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และที่สำคัญคือ ราชประศาสนศาสตร์ไม่ได้ขัดแย้งหรือซ้ำซ้อนกับรัฐประศาสนศาสตร์ ในทางตรงข้ามราชประศาสนศาสตร์ ได้ส่งเสริมเพิ่มเติมและแก้ไขจุดด้อยของรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นด้วย

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า กระบวนทัศน์ต่าง ๆ ของรัฐประศาสนศาสตร์ที่ราชประศาสนศาสตร์มองเห็นถึงจุดด้อยและมีการแก้ไขเพื่อเสริมจุดด้อยของรัฐประศาสนศาสตร์นั้น คือ

1) ราชประศาสนศาสตร์ได้ก้าวข้ามปัญหาของระบบราชการที่ไร้ประสิทธิภาพเพราะเป็นระบบราชการที่เน้นหรือให้ความสำคัญกับกฎระเบียบมากเกินไปจนทำให้นโยบายต่าง ๆ เพื่อประชาชนที่แท้จริงนั้น ไม่ได้รับการตอบสนอง รวมถึงปัญหาความเชื่องช้าของระบบราชการที่มีกฎระเบียบและสายการบังคับบัญชาที่สูงเกินไป การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะถูกจำกัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ซึ่งเป็นจุดด้อยของกระบวนทัศน์ที่ 1 รัฐประศาสนศาสตร์แบบดั้งเดิม (Old Public Administration)

2) ราชประศาสนศาสตร์มีความต้องการให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแบบยั่งยืน ไม่ได้มีการมองประชาชนในฐานะที่เป็นลูกค้าตามกระบวนทัศน์ที่ 2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) แต่มองว่าเป็นประชาชนของพระมหากษัตริย์ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบ

พึ่งพาตนเองได้และได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช่แค่ส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น รวมทั้งเป็นเจ้าของผลของการพัฒนานั้นด้วย

3) ราชประศาสนศาสตร์ส่งเสริมกระบวนการที่ 3 การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) คือราชประศาสนศาสตร์มีความเป็นประชาธิปไตย คือ ก่อนที่จะมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น พระมหากษัตริย์ได้ทำการสอบถามความต้องการ ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่นั้นเสียก่อน (Public Hearing) ว่าประชาชนประสบปัญหาอะไร มีความต้องการอะไรและต้องการให้ช่วยเหลืออย่างไร ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ข้อเท็จจริงของ พระมหากษัตริย์ ภาครัฐและประชาชน

5.2 ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างสถาบันพระมหากษัตริย์ของสหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนกับประเทศไทย บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาของ 2 ประเทศนี้ ไม่เด่นชัดเท่ากับประเทศไทย เหตุผลเนื่องด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ของ 2 ประเทศนี้ เห็นว่า หน้าที่ในการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน นั้น เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไม่ใช่หน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และเชื่อมั่นว่ารัฐบาลของตนมีความสามารถและมีความเข้มแข็งที่จะดูแลประชาชนมากกว่าสถาบันพระมหากษัตริย์

แต่ประเทศไทยเป็นประเทศที่สถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักและความผูกพันกันมาอย่างยาวนานและแยกกันไม่ออกและกล่าวได้ว่า ประเทศไทยจะขาดพระมหากษัตริย์ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนมีความรักความผูกพันกันแล้ว ประกอบกับการที่พระมหากษัตริย์ให้ความสำคัญกับประชาชน และเห็นปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นอันดับแรก ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ถือกำเนิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาประเทศของราชประศาสนศาสตร์ด้วย

ซึ่งผู้วิจัยพบว่า นี่คือ รูปแบบเฉพาะของประเทศไทย และจะเป็นแนวคิดหนึ่งที่จะมาอธิบายทฤษฎีการพัฒนาของประเทศไทยได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นรูปแบบการบริหารการพัฒนาที่เป็นการผสมผสานของ 3 ส่วน ได้แก่ The One คือสถาบันพระมหากษัตริย์ The Few คือส่วนราชการ

รัฐบาล ตุลาการ และนิติบัญญัติ และ The Many คือประชาชนคนไทยทั้งหมดของประเทศ ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของประเทศไทย

ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติมว่า พระมหากษัตริย์ใช้แนวคิดราชประศาสนศาสตร์ที่มีรูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) ถือเป็นการทำงานในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนใหม่ของไทยในการพัฒนา (Partnership in Development) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วย ซึ่งกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของไทยที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์การพัฒนาในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ที่เป็นปัจจัยหนึ่งในการเกิด ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นกระบวนการ ที่น่าจะมีพลังในการผลักดันการพัฒนาสังคมมากกว่าในอดีต

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาในลักษณะหุ้นส่วนใหม่ดูเหมือนจะปฏิบัติได้ง่าย และเป็นเรื่องธรรมดาเพราะประชาชนควรหันมาร่วมมือกันในการพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติที่จะให้เกิดผลเป็นรูปธรรมนั้น ยังมีประชาชนจำนวนมากที่ไม่แน่ใจว่าภาคราชการจะสามารถดำเนินการได้หรือไม่และตามสภาพที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการพัฒนายังมีการแบ่งแยกเป็นการพัฒนาที่เป็นส่วน แม้แต่ในภาคราชการด้วยกันเอง ก็มีการถือความเป็น เจ้าของ และมีอำนาจ เป็นของตนที่ไม่อยากให้ผู้อื่นมาเกี่ยวข้อง การคิดและการกระทำแบบแยกส่วนนี้จะนำไปสู่ความขัดแย้ง แยกแยกและความรุนแรงในสังคม (จุมพล นิมพานิช, 2553, น.516)

ผู้วิจัยพบว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นการพัฒนาที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกันในลักษณะของหุ้นส่วนใหม่ หรือที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพหุภาคี ซึ่งแปลว่า หลายฝ่ายมาร่วมกันพัฒนา ดังนี้ 1) พระมหากษัตริย์ 2) ภาคราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น 3) ภาคประชาชนและชุมชน 4) ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน 5) ภาคธุรกิจ และ 6) ภาควิชาการและภาคสื่อมวลชน ซึ่งราชประศาสนศาสตร์จะดำเนินการโดยอาศัยระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ โดยจะสร้างกลไกการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นและมีส่วนร่วมเป็นเนื้อเดียวกัน ในขณะที่ดึงเอาการบริหารของภาคส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมาร่วมกันพัฒนาประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย

5.3 ราชประศาสนศาสตร์กับความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่า ราชประศาสนศาสตร์ มีความต่อเนื่องและยาวนาน รวมทั้งได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เนื่องจากได้รับความไว้วางใจ ซึ่งพระมหากษัตริย์ ได้รับความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน เช่น รัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ กองทัพ ภาคเอกชนและประชาชน ตามแนวคิดความไว้วางใจของลูห์แมนน์ (Luhmann, 1979) ได้สรุปความไว้วางใจ ไว้ 3 แนวคิด คือ

- 1) ความไว้วางใจ ประกอบด้วย ความไว้วางใจในผู้บังคับบัญชาและความไว้วางใจในองค์กร
- 2) ความไว้วางใจ เป็นการแสดงถึงการมีสัมพันธภาพที่เหนียวแน่น เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้บุคคลมาอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี
- 3) บรรยากาศของความไว้วางใจที่เกิดขึ้น จะทำให้บุคคลมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ทั้งยังมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดความไว้วางใจของลูห์แมนน์ นี้ สามารถอธิบายถึงลักษณะความไว้วางใจระหว่าง พระมหากษัตริย์กับประชาชน รัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ กองทัพ ภาคเอกชนต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันและพยายามช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน พยายามให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ โดยการใช้อำนาจประศาสนศาสตร์ร่วมกับราชประศาสนศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ และยังได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนต่าง ๆ เช่น รัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ ข้าราชการ นักวิชาการ กองทัพ ภาคเอกชนและประชาชน ซึ่งทุกฝ่ายมีความเชื่อมั่นว่า พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำเพื่อแก้ไขปัญหาและเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้มีการสนองพระราชดำริและการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ

ตัวอย่างที่เห็นถึงจุดเริ่มต้นของความไว้วางใจได้อย่างชัดเจนอีกตัวอย่างหนึ่งคือ การออกเยี่ยมประชาชนของพระมหากษัตริย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นช่องทางที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นหรือบอกถึงปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการอย่างแท้จริงต่อพระมหากษัตริย์ได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าทำให้เกิดความรู้สึกและบรรยากาศของความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน ซึ่งความไว้วางใจ

ซึ่งกันและกัน (Reciprocal Trust) เป็นความไว้วางใจที่ทั้งสองฝ่ายมีให้ต่อกัน หมายถึง ฝ่ายหนึ่งให้ความไว้วางใจอีกฝ่ายหนึ่งเพราะฝ่ายนั้นให้ความไว้วางใจในตัวเอง (Crotts & Turner, 1999)

การที่ราชประศาสนศาสตร์ ได้รับความไว้วางใจนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า นอกเหนือจากการพัฒนาประเทศแล้ว พระมหากษัตริย์มีพระปรีชาญาณที่จะทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตยเพื่อให้ทันกับสถานการณ์ของสังคมโลก และวัฒนธรรมความไว้วางใจ เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นวัฒนธรรมที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการทำให้เป็นสังคมประชาธิปไตยและวัฒนธรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้นำมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะผลักดันสังคมให้เกิดความเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (ชนิดา จิตตรุทธะ, 2560, น. 189) เพื่อให้ประชาชนไทย มีความพร้อมที่จะเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์

ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า พระมหากษัตริย์ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน พัฒนาและสร้างความมั่นคงของประเทศ เพื่อจัดความยากจน เพราะถ้าหากประชาชนยังยากจนอยู่นั้น อิศรภาพและเสรีภาพจะไม่เกิดขึ้น แล้วจะไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยได้ จุดมุ่งหมายของพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาประเทศ คือเพื่อจัดความยากจน ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ประชาชนกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องการให้ประชาชน ได้มีอิสรภาพ เสรีภาพที่จะตัดสินใจด้วยตนเองและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงด้วย

เมื่อราชประศาสนศาสตร์ ในการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ มีความต่อเนื่องและยาวนานแล้วนั้น ที่สำคัญยังได้รับความไว้วางใจ จนทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ได้รับการการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เกิดการผลิตรายการออกผลจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่ควบคู่ไปกับรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นไปตามหัวข้อการวิจัยของผู้วิจัย คือ ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย ชั้นนี้

ผู้วิจัยพบว่า ก่อนที่จะเกิดราชประศาสนศาสตร์ในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ นั้น พระมหากษัตริย์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์กับประชาชนและจะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยทดสอบและทดลองปฏิบัติเรื่องที่จะดำเนินการอย่างละเอียดรอบคอบ นอกจากนั้นแล้วพระมหากษัตริย์ยังได้ไปในพื้นที่เพื่อพบปะพูดคุยกับประชาชน ซึ่งจะได้ข้อมูลและความคิดเห็น พระราชดำริต่าง ๆ นั้นก็ไม่ใช่ว่ารัฐบาลจะนำมาจัดทำโครงการทั้งหมด เรื่องใดที่

เหมาะสมและรัฐบาลมีความพร้อม ก็จะนำมาดำเนินการ แต่บางเรื่องที่ยังไม่พร้อม รัฐบาลก็ไม่ได้ดำเนินการก็ได้ จะไม่เป็นการบังคับ แทรกแซงการทำงานของรัฐบาลและไม่เข้าช้อนกับการดำเนินงานของรัฐบาลด้วย

จากงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์กับรัฐประศาสนศาสตร์ ดำเนินคู่กันในการพัฒนาประเทศโดยได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ในสังคมไทยที่สถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนไทย มีความรักความผูกพันกันและยังไม่สามารถแยกกันออกได้ สถาบันพระมหากษัตริย์จะยังอยู่คู่กับประเทศไทยต่อไป ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงอยู่และได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย ซึ่งการพัฒนาประเทศไทยนี้ ราชประศาสนศาสตร์ได้ถูกขับเคลื่อนโดยระบบราชการหรือรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งนี้ ราชประศาสนศาสตร์จะไม่ไปแทรกแซง ช้าช้อนหรือทำลายรัฐประศาสนศาสตร์ ในทางตรงกันข้าม ราชประศาสนศาสตร์ยังช่วยแก้ไขและส่งเสริมจุดอ่อนของรัฐประศาสนศาสตร์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นด้วย

ความต่อเนื่องและยาวนานของการที่ประเทศไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ราชประศาสนศาสตร์จะยังคงอยู่คู่กับการพัฒนาประเทศไทยต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาที่สำคัญอย่างหนึ่งและจะสามารถเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่จะมาอธิบายบริบทของการพัฒนาประเทศไทยได้อีกด้วย

5.4 ราชประศาสนศาสตร์ : นวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของบทที่ 5 นี้ว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย อย่างหนึ่ง ผู้วิจัยขออธิบาย ความหมายของ นวัตกรรมทางสังคม ซึ่งมีความหมายและมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ (อาเชียนชิตี, 2563)

- 1) นวัตกรรมสังคมต้องเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมนั้น ๆ (New)
- 2) นวัตกรรมสังคมต้องตอบสนองความต้องการทางสังคมรวมทั้งอาจกำหนดความต้องการทางสังคมได้ (Meet a Social Need)

3) นวัตกรรมสังคมต้องมีการนำไปปฏิบัติใช้และแม้แต่ในกระบวนการก่อร่างนวัตกรรมทางสังคมนั้นก็ต้องผ่านปฏิบัติการทางสังคมด้วย (Put into Practice)

4) นวัตกรรมสังคมต้องมีการระดมผู้ได้รับผลประโยชน์ให้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการพัฒนา นวัตกรรมสังคมหรือดูแลตนเอง (Engage and Mobilize Beneficiaries)

5) นวัตกรรมสังคมมีการเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม กลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงและเกี่ยวข้องกับปัญหาสามารถเข้าถึงอำนาจและทรัพยากร เป็นการกระจายอำนาจเพื่อต่อต้านความไม่เป็นธรรมในสังคม วิธีนี้ทำให้นวัตกรรมทางสังคมมีส่วนสร้างวาทกรรมการต่อรองอำนาจด้วย (Transform Social Relations)

นวัตกรรมทางสังคมมีภาพของคุณค่าความดีงามและธรรมชาติของนวัตกรรมทางสังคมคือความยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลง จึงเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุไม่คาดคิดในระหว่างกระบวนการ เป็นบริบทที่เปิดกว้าง (Receptive Contexts) ในกรณีที่นวัตกรรมที่สังคมหนึ่งๆ นำมาปรับใช้มีต้นแบบมาจากสังคมอื่น เมื่อบริบทเปลี่ยนนวัตกรรมทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะกับสังคมใหม่ แต่ในบางครั้งการปรับเปลี่ยนอาจเปลี่ยนธรรมชาติดั้งเดิมของนวัตกรรม ทั้งการต่อยอดหรือเพิ่มคุณสมบัติบางอย่างที่ไม่ควรมีอยู่ในนวัตกรรมที่เป็นต้นฉบับแบบนี้ก็เกิดการบิดเปลี่ยนในขั้นของการแพร่ นวัตกรรมทำให้เกิดกลายพันธุ์เป็นนวัตกรรมใหม่ขึ้นมาได้

ทั้งนี้ นวัตกรรมทางสังคมนั้นเกิดขึ้นได้ในหลายระดับและหลายชนิด ซึ่งจำแนกชนิดของ นวัตกรรมทางสังคม ไว้ 4 แบบคือ

- 1) นวัตกรรมสังคมที่ตอบสนองความต้องการในหน่วยเล็ก ๆ ของสังคม (New Services and Products)
- 2) นวัตกรรมสังคมที่เป็นการปฏิบัติแบบใหม่เพื่อให้ได้ความร่วมมือหรือบทบาทใหม่ๆ ในระดับใหญ่ขึ้นมา (New Practices)
- 3) นวัตกรรมสังคมที่เป็นการที่ภาคประชาสังคมร่วมสร้างหรือร่วมอยู่ในขั้นกระบวนการ (New Process)
- 4) นวัตกรรมสังคมที่เป็นการสร้างกฎหมายใหม่หรือสิทธิใหม่ที่ตอบสนองประชาชน (New Rules and Regulations)

ในขณะที่บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ไว้ว่าคือ การประยุกต์ใช้ความคิดใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการยกระดับ

คุณภาพชีวิต ชุมชน และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในสังคม และสามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals-SDGs)

นวัตกรรม จะต้องประกอบด้วยปัจจัยเหล่านี้คือ ความใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน การมีคุณค่าในตัวมันเอง ไม่ว่าจะเป็คุณค่าเชิงพาณิชย์หมายถึงขายได้ราคาที่ดีกว่า คุณค่าเชิงเศรษฐกิจหมายถึงสร้างผลตอบแทนที่ดีกว่า หรือ คุณค่าเชิงสังคมหมายถึงสร้างสังคมให้ดีขึ้นและต้องได้รับการยอมรับ มีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในวงกว้าง

ส่วนคำว่า นวัตกรรมทางสังคม หมายถึง วิธีการ หลักการ แนวความคิดและโครงสร้างที่เป็นการต้องการของสังคม อาทิ ระบบการศึกษา การพัฒนาชุมชน และสุขภาพ รวมไปถึงการเสริมสร้างสังคมที่มีอารยธรรม

ต้นกำเนิดของคำว่า นวัตกรรมสังคม (Social Innovation) ในประเทศไทย น่าจะมีจุดเริ่มต้นมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่เป็นโครงการช่วยเหลือประชาชน ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2494 ส่วนโครงการพระราชดำรินับได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาชนบทโครงการแรกเกิดขึ้นในปี พุทธศักราช 2495 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริให้หน่วยตำรวจตระเวนชายแดน ค่ายนเรศวรไปสร้างถนนเข้าไปยังบ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถสัญจรไปมาและนำผลผลิตออกมาจำหน่ายยังชุมชนภายนอกได้สะดวกขึ้น ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (The Projects Initiated by His Majesty the King) ให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริและบรรลุนิติวัตถุประสงค์ (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2562, น.9-10,41)

ทั้งนี้ การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้บรรลุนิติวัตถุประสงค์นั้น ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในบทที่ 3 ที่อธิบายถึง ศาสตร์พระราชา ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ

- 1) การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ประชาชนประสบอยู่อย่างเร่งด่วน
- 2) การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน เน้นการสร้างคามเข้มแข็งให้ชุมชนในลักษณะการพึ่งตนเอง ตามความจำเป็นและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

3) การพึ่งตนเอง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

4) การส่งเสริมความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม โดยการสร้างศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษา ทดลอง วิจัยและแสวงหาความรู้สมัยใหม่ที่ประชาชนสามารถนำไปดำเนินการเองได้ และเป็นวิธีที่ประหยัด อดออมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

5) การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นผลจากการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและไม่มีการฟื้นฟู การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ

ผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นนวัตกรรมสังคมที่มีความทันสมัย เพราะเป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ที่ต้องมีความเป็นปัจจุบันที่เหมาะสมกับช่วงเวลาและพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ที่มีความเป็นผู้นำที่มีการเรียนรู้ นำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ ทดลอง วิจัยและทดสอบ และออกมาเป็น โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการหลวงในพื้นที่ต่าง ๆ

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ นับเป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่เป็นนวัตกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง เนื่องจากการสร้างแนวทางการบริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาของประชาชนในประเทศขึ้นมาใหม่โดยพระมหากษัตริย์และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในประเทศและการพัฒนาที่มีความยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศโดย พระมหากษัตริย์ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นผู้นำที่เป็นต้นแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยที่เรียกว่า ราชประศาสนศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

5.4.1 การบริหารจัดการด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้คิดค้น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผลผลิตของการออกเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ โดยนำปัญหาและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากประชาชน มาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ทดลองปฏิบัติ ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ จนเกิดเป็น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะช่วยให้ประชาชน รอดพ้นจากปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน ซึ่ง ผู้วิจัย เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็น พระปรีชาญาณ ของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงมองว่า

ประเทศไทยไม่จำเป็นต้องเป็นเสือ ตัวใหม่ของเอเชีย สำคัญที่ว่า เศรษฐกิจจะต้องดูแลตัวเอง ไม่ทำอะไรที่เกินเนื้อเกินตัวและเกินกำลังของตนเอง (ศุภชัย พานิชภักดิ์, 2561, น. 218) ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและควมมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาและแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก

“ผมเป็นคนเดือนตุลาคะ อยู่ธรรมศาสตร์ สมัยก่อนผมก็เป็นวัยรุ่น สมัยนั้นกระแสคือเปลี่ยนประเทศเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ผมก็ศึกษาตามตำราของมาร์ค เลนิน มันก็ดี เฉพาะในตำรา มาใช้จริงมันก็ไม่ใช่ มันก็มีการ โกงกิน มีแก๊ง มีก๊ก มีแต่ความขัดแย้ง มีแต่การบังคับขบไส แต่สมัยก่อนเราคิดว่ามันดี เราก็ผิดพลาด ไม่ดีจริง แล้วผมก็หันมาทางด้านเกี่ยวกับระบบทุนนิยม มาใช้ชีวิตของหฺรู่ ๆ สุขสบาย อยู่คนเดียว การงานหน้าที่สบายเอาคนเดียว ระบบทุนเห็นแก่ตัว ทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้า เพื่อความสบายส่วนตัว

ผมก็มาพบว่าทางสายกลางของพระเจ้าอยู่หัวเป็นทางสายกลางไม่สุดโต่ง พระองค์ท่านจึงเดินสายกลางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นฐานความคิด สอนให้พอ รู้จักแบ่งปัน ท่านวางทางให้เราเดิน ถ้าไม่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ให้แนวทางปฏิบัติไว้ ก็ไม่รู้ว่าผมจะเดินไปทางใด” (ปัญญา ปุทธิเวคินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563)

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นช่วงที่พระมหากษัตริย์ได้ทรงงานเพื่อปกครองแผ่นดิน ดูแลและช่วยเหลือประชาชน ขณะที่รัฐบาลมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ แต่พระมหากษัตริย์ ได้ช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่าใดนัก เพราะการพัฒนาในระบบเสรีนิยมได้ทอดทิ้งประชาชนบางส่วน ทำให้พระมหากษัตริย์เข้าไปช่วยเหลือประชาชนกลุ่มนั้น โดยพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่ติดตามแก้ปัญหาและจุดอ่อนที่เกิดจากการพัฒนาตามระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมและเมื่อเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมได้กลายเป็นระบบที่มีปัญหา พระมหากษัตริย์ จึงได้แนะนำให้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางออกในที่สุด

5.4.2 การบริหารจัดการด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน และเป็นแหล่งเรียนรู้เผยแพร่แนวคิดในการพัฒนาเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีชีวิตที่ดีขึ้น ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน การทรงงานของพระมหากษัตริย์ ได้เปลี่ยนพื้นที่แห้งแล้งกันดารเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถทำกินได้ เปลี่ยนชีวิตคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศที่ยากไร้ให้ พอมีพอกิน และก้าวไปสู่การ กินดีอยู่ดี

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีมากมายหลาย โครงการ มีจุดเริ่มต้นมาจากโครงการศึกษาค้นคว้าและทดลองเป็นการส่วนพระองค์ก่อน อาทิ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา สนองแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยแปลงนาสาธิต โรงสีข้าวตัวอย่าง โรงงานบดแกลบ บ่อเพาะเลี้ยงปลา ป่าสาธิต โรงโคนม โรงนมผง โรงนมเม็ด โรงนมพาสเจอร์ไรส์ โรงเนยแข็ง โรงผลิตน้ำผลไม้ โรงเพาะเห็ด โรงผลิตกัณฑ์อบแห้ง โรงงานกระดาษสา โครงการพลังงานทางเลือก เป็นต้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และได้เสด็จไปทอดพระเนตรและทรงติดตามโครงการเหล่านั้นอย่างใกล้ชิดโดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินบริจาคจากหน่วยงานต่าง ๆ และภาคเอกชน โครงการเหล่านี้ได้เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 4,600 โครงการ เป็นต้นกำเนิดศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกถึง 6 ศูนย์ กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน ในการพัฒนาประเทศไทย

ผู้วิจัยได้สรุปไว้แล้วในบทที่ 3 เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญในการพัฒนาประเทศโดยราชประศาสนศาสตร์ ที่แบ่งเป็น 4 ด้านสำคัญ ได้แก่

- 1) ด้านความมั่นคงของประเทศ
- 2) ด้านความมั่นคงของประชาชน
- 3) ด้านการพัฒนาประเทศ
- 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

กล่าวได้ว่า ราชประศาสนศาสตร์ทำให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาประเทศไทย โดยพระมหากษัตริย์ทรงมีพระปรีชาญาณ ในการนำพาประเทศไทยรอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และภัยจากคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น ซึ่งพระมหากษัตริย์ ทรงตระหนักถึงปัญหาของประเทศชาติและความยากจนของประชาชนที่ต้องแก้ไขและพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศ ความมั่นคงของประชาชน เศรษฐกิจ การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ

ซึ่งสอดคล้องกับชงทอง จันทรางศุ (2559) ว่าการที่ใครที่มีโอกาสตระเวนไปร้อยเอ็ดเจ็ด ย่านน้ำท่วมเมืองไทย คงจะต้องยอมรับข้อเท็จจริงว่า ความเจริญของสังคมเมืองไทยนั้นกระจุกตัวอยู่ตามเมืองใหญ่ไม่กี่แห่ง เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ นครราชสีมาหรือหาดใหญ่ เป็นต้น พื้นที่จากเขตเมืองใหญ่ไปแล้วก็เป็นท้องถื่นชนบทที่อยู่กันกันอย่างดั้งเดิมไม่สู้ต่างจากที่บรรพบุรุษของเราเคยกินเคยอยู่กันเมื่อร้อยปีที่แล้วเท่าใดนัก อาชีพหลักส่วนใหญ่ของคนไทยก็คงหนีไม่พ้นอาชีพเกษตรกรรม หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินอย่างที่เคยทำมาแต่ไหนแต่ไร

เมื่อมานึกถึงข้อความจริงว่า ผู้ที่อยู่ในชนบทนี้ มีจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละแปดสิบของจำนวนประชากรทั้งหมด ก็น่าคิดว่า การพัฒนา ที่แท้จริงคงจะต้องนึกถึงคนที่อยู่ในชนบทให้มากที่สุดสูงห้าสิบชั้นหรือร้อยชั้นในกรุงเทพฯ แม้จะก่อกองร้อยตึกก็ตาม จะไม่สามารถนับเป็นมาตรวัดความเจริญของประเทศได้ ครอบงำที่คนที่อยู่ตามบ้านนอกคอกนายังมีความเป็นอยู่ที่ไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงทรงอยู่ในฐานะ นักพัฒนาชนบทมือหนึ่งของประเทศ วิธีการพัฒนาที่ทรงเลือกใช้นั้น มักเป็นวิธีการหรือเทคโนโลยีอย่างง่าย ราคาถูกสามารถตัดแปลงหรือหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้น การพัฒนาตามพระบรมราโชบายนั้น มุ่งหวังผล

สุดท้ายให้ผู้ที่ได้รับการพัฒนาสามารถยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองได้อย่างมั่นคง และทรงติดตามความคืบหน้ามาจากพระราชดำริอยู่โดยสม่ำเสมอ (ชงทอง จันทรางศุ, 2559, น.32,35)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่พระมหากษัตริย์ วางแผนพัฒนา เสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยพระมหากษัตริย์จะร่วมงานกับหน่วยงานของรัฐบาลที่มีข้าราชการทุกฝ่ายเข้าดำเนินการ ทำให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น พระมหากษัตริย์มีวิธีการพัฒนาให้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ นั้นประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ดังที่จะเห็นได้จากขั้นตอนที่พระมหากษัตริย์ทำงานด้านการพัฒนาประเทศไทย ดังนี้

1) การศึกษาข้อมูล พระมหากษัตริย์จะศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แผนที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้ทราบถึงสภาพในท้องถิ่นอย่างละเอียดก่อนที่พระมหากษัตริย์จะไปยังพื้นที่นั้นเสมอ

2) การหาข้อมูลในพื้นที่ เมื่อพระมหากษัตริย์ไปถึงพื้นที่นั้นแล้ว พระมหากษัตริย์จะหาข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อมูลปัจจุบัน โดยจะสอบถามประชาชนถึงการประกอบอาชีพ สภาพของหมู่บ้าน ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ การคมนาคม เป็นต้น และพระมหากษัตริย์จะสำรวจพื้นที่ที่คาดว่าจะพัฒนาได้นั้นด้วยตัวของพระมหากษัตริย์เอง พร้อมกับสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

3) แนวทางพระราชดำริ พระมหากษัตริย์จะปรึกษาเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ถึงความเหมาะสมความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับทำการคำนวณ วิเคราะห์ถึงการดำเนินการที่จะได้ประโยชน์ การคุ้มค่ากับการลงทุน ก่อนที่พระมหากษัตริย์จะมีพระราชดำริให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปพิจารณารายละเอียดในการดำเนินงานตามโครงการต่อไป

4) การแก้ไขปัญหา พระมหากษัตริย์จะกลับไปยังพื้นที่โครงการนั้น เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าและติดตามผลของโครงการ หากมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ พระมหากษัตริย์จะแนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาให้งานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี (พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ, 2563, น.251)

5.4.3 การบริหารจัดการภายใต้ความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจ

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่ถือฤกษ์แผ่นดินไทยมาช้านาน ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยในแต่ละยุคสมัยอาจมีพระราชอำนาจและใช้พระราชอำนาจแตกต่างกัน แต่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนยอมรับกรอบของความเป็นพระราชาตามคำสอนในพระพุทธศาสนา นั่นคือ พระมหากษัตริย์ต้องมีทศพิธราชธรรม เป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการปกครองประเทศด้วย

พระมหากษัตริย์ เป็นทั้งสถาบันที่ประกอบด้วยทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรม คือมีตัวตนและสัมผัสได้ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ หน่วยงานที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ต่อพระมหากษัตริย์ และมีกระบวนการที่จะทำให้พระมหากษัตริย์นี้ดำรงคงอยู่ได้แก่ ความศักดิ์สิทธิ์ในพระมหากษัตริย์ และความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ อีกทั้งความต่อเนื่องยาวนานของสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วยบทบาทที่เข้มแข็งและฝังลึก ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่สำคัญมากและอยู่คู่กับในสังคมไทยเสมอมา

ด้วยรากฐานความเชื่อและวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น การเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์และการเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยตั้งแต่อดีตนั้น ไม่เพียงมาจากความเชื่อทางด้านศาสนาพุทธ ในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ หรือบุญกรรม กรรมแต่ง ที่คนไทยยึดถือในเรื่องของกษัตริย์คือ ผู้มีบุญ เป็น สมมติเทพ เท่านั้น แต่เพราะความเลื่อมใสของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปฏิบัติให้ราษฎรเห็น โดยเฉพาะในชั่วอายุของคนปัจจุบันกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเสียดสีทรมานพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย

รวมทั้งความเจริญทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ยังคงกระจุกตัวอยู่แต่ในเขตเมืองใหญ่เท่านั้น ทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นชาวชนบทไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร ปัญหาหลักของประเทศส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความขาดแคลนในด้านต่าง ๆ คือ ขาดความรู้และปัจจัยในการประกอบอาชีพ ขาดน้ำในทางเกษตรกรรมและบริโภค ขาดแคลนที่ดินทำกินและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ขาดการศึกษาและขาดการสาธารณสุขและถูกเบียดบังด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งพระมหากษัตริย์รู้ปัญหาเหล่านี้จากการออกไปเยี่ยมเยียนประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่รัฐบาลเองเข้าไปได้ไม่ทั่วถึง

พระมหากษัตริย์จึงมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเหล่านั้น แม้จะเป็นพระประมุขของประเทศโดยทางนิตินัยหรือตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่การร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนไทยและมีหน้าที่ปกป้องรักษาอธิปไตยและแผ่นดินไทยไว้อย่างสุดกำลังเหมือนคนไทยทั่วไป จึงมีพระราชดำริที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยเน้นการพัฒนาให้เกิดความ พออยู่ พอกิน สามารถช่วยตนเองได้ตามสมควร

จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อ ความศรัทธา และความไว้วางใจในสถาบันพระมหากษัตริย์ของประชาชนคนไทยนั้น ไม่ได้มีมาแต่ในปัจจุบันเท่านั้น หากแต่สืบทอดกันมานานจนเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีความมั่นคงในพระมหากษัตริย์ยิ่งกว่าชาติใด ๆ ในโลก ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะเป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นตามความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ว่าเป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกิดจากคุณงามความดีที่พระมหากษัตริย์ที่ผ่านมาได้สะสมมาตลอดรัชสมัย สืบทอดมาจนถึงรัชสมัยปัจจุบัน ดังนั้น การบริหารจัดการของพระมหากษัตริย์จึงอยู่ภายใต้การยอมรับและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนและประชาชน หรือ Public Trust

5.5 ข้อเสนอแนะ

บทสรุปท้ายของงานวิจัยเรื่อง ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย ชี้ว่า ผู้วิจัยขอสรุปจากความคิดเห็นส่วนตัวที่ได้จากแนวคิดและคำสัมภาษณ์ของนักวิชาการและจากเอกสารต่าง ๆ มาประกอบ เพื่อเป็นแนวทางในงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาประเทศไทย ต่อไปได้ว่า

5.5.1 ราชประศาสนศาสตร์จากรัชกาลที่ 9 สู่อุทธรัชกาลที่ 10

ประเทศไทยเป็นสังคมที่พระมหากษัตริย์และประชาชน ผูกพันกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า แยกกันไม่ออก สถาบันพระมหากษัตริย์ ยังคงต้องอยู่เป็นสถาบันหลักของประเทศไทยต่อไป ถึงแม้ว่าบริบทของโลกจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างไรก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีพระปรีชาญาณ ที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แม้ว่าในระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย ยังต้องมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข และเพื่อให้ประชาธิปไตยของไทยมีความยั่งยืนมั่นคง ต้องรับเอาพระบรมราชวินิจฉัย พระราชดำริและพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์มาเป็นหลักชัยในการนำพาพัฒนาบ้านเมืองด้วย

แม้ว่าจะมีการเข้าสู่รัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 แต่ ผลผลิตของ ราชประศาสนศาสตร์กับการพัฒนา ยังคงเด่นชัดมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ยกตัวอย่างเช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ยังทำฝนหลวงช่วยเกษตรกรและเติมน้ำในเขื่อนอยู่ทุกปี ป่า ต้นน้ำลำธาร ฝายชะลอน้ำ อ่างเก็บน้ำขนาดเล็กและฝายทดน้ำ ก็ยังสร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ เกษตรกรรมตลอดไป

ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรรมมีชีวิตที่ดีขึ้นจากเกษตรทฤษฎีใหม่โดยใช้ระบบเกษตรผสมผสาน บวกกับการบริโภคอย่างประมาณตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นักเศรษฐศาสตร์และผู้บริหาร องค์กรต่าง ๆ เริ่มนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกระบวนการคิดและการบริหารเศรษฐกิจของ ประเทศ ไม่ให้มุ่งผลิตเพื่อการค้าอย่างเดียว แต่ให้ผลิตในสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตให้ครบถ้วน เพียงพอ อันเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้เศรษฐกิจและมุ่งค้าในผลผลิตส่วนเกินเท่านั้น

พระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์จะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งหากมองย้อนกลับไปใน ประวัติศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทย ก็ย่อมจะเห็นพระปรีชาญาณในการรักษาความ โปร่งดอง ความมีเมตตา ความมีเหตุมีผลและความเข้าถึงและเข้าใจในกติกาและกฎหมายต่าง ๆ

หากมองในแง่ของความเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยที่อาจจะมีความคิดว่า พระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นอุปสรรคของการเป็นประชาธิปไตย นั้น ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ใน บทต่าง ๆ ของงานวิจัยชิ้นนี้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่พระมหากษัตริย์และประชาชน มีความรัก ความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ว่าระบอบการปกครองจะเปลี่ยนไปอย่างไรแต่ก็ยังต้องมี สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของไทยและต้องมีการพัฒนาให้เหมาะสมต่อไป

ซึ่งสอดคล้องกับ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2562ก) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเค้าโครงความคิด พินิจประชาธิปไตยไทย ไว้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยให้เหมาะสมต้องอยู่แบบ ระบอบ ผสมผสาน (Mixed Regime) เป็นการปกครองแบบผสมผสาน ดุลอำนาจของทุกฝ่ายในสังคมให้เข้า ด้วยกัน คือ ทำให้กลุ่มของ The One, The Few และ The Many อยู่ร่วมกันในการเมืองการปกครอง ประเทศได้และด้วยความเห็นชอบร่วมกัน ซึ่ง The One ของไทย นั่นคือพระมหากษัตริย์ ส่วน The Few ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการของประเทศ รวมถึงข้าราชการทั้งทหารและ พลเรือน พรรคการเมืองและผู้นำทางการเมือง สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นนักสร้างและนำเสนอ

ความคิดต่อสาธารณะและกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ส่วน The Many ได้แก่ ปวงชนชาวไทยทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น ทุกระดับรายได้ โดยเฉพาะผู้คนในชั้นพื้นฐานของประเทศและชนชั้นกลางระดับล่าง

พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของประเทศและของสังคมโลก กล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ นั้น ไม่ได้เป็นของเก่าหรือของโบราณที่จะสูญหายไป แต่พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์จะมีการปรับตัวเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยาวนาน เห็นได้จากการเปลี่ยนรัชสมัยจาก รัชกาลที่ 9 สู่อุทยานรัชกาลที่ 10 ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ มีความต่อเนื่องอย่างชัดเจน สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการผู้ที่บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์ เป็นคนแรกว่า

“รัชกาลที่ 10 มีความเป็นระบบราชการมากขึ้นแต่เป็นเรื่องที่ดี ซึ่งเราจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ใช้การทหารหรือกองทัพมาทำงานเพื่อช่วยเหลือประชาชนอย่างเร่งด่วนในสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ และยังปกครองแผ่นดินไทยโดยธรรม คือมีราชประศาสนศาสตร์ที่เหมาะสม รวดเร็วและทันเหตุการณ์ พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย ไม่ได้เป็นของเก่าที่เชยและไม่มีทางที่จะสูญหายไปจากสังคมไทยได้เพราะพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยประเทศไทยที่ผ่านมานั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลง (Changing) การปรับตัว (Adaptation) และการประดิษฐ์ (Inventing) ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยอยู่เสมอ จึงทำให้พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่คู่กับประเทศไทยตลอดมา” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 พฤษภาคม 2563)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ส่วนบุคคลในกลุ่มตัวแทนเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นหัวข้อการสัมภาษณ์เกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อบทบาทของพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยอยากทราบว่า ปัจจุบันเยาวชนคนรุ่นใหม่มีความคิดเห็นต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไร ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่เห็นว่าพระมหากษัตริย์ยังคงมีบทบาทในการพัฒนาประเทศไทย ตามบทสัมภาษณ์บางตอนว่า

“ช่วยกลับมาพัฒนาประเทศ ช่วยแก้ไขปัญหาที่สะสมมานานให้มันคลี่คลาย ให้ประเทศกลับมาดีกว่าเดิม ตอนนี้มันละเทะมาก ควรฟังเสียงของประชาชนบ้าง ควร

ปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัยด้วย ทุกคนมีความเห็นที่แตกต่างกัน ที่ออกมาพูดคืออยากให้ประเทศดีกว่านี้ เศรษฐกิจดีกว่านี้ ชีวิตที่ดีกว่านี้” (เมย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

“อยากให้กลับมาช่วยกันพัฒนาประเทศ มาฟังความคิดเห็นของคนไทยว่าตอนนี้ เศรษฐกิจมันแย่ ท่านก็รู้แต่ท่านไม่ได้ใส่ใจอะไรมากพอ คนไทยไม่มีจะกิน แย่ คือมันเดือดร้อนมาก กษัตริย์เปรียบเสมือนเป็นพ่อ สั่งรัฐบาลได้ ให้ช่วยกันคิด ทุกโครงการเป็นการสร้างภาพ แต่การสร้างภาพเป็นผลดีในการมาช่วยพัฒนาส่วนต่าง ๆ ได้บ้าง กษัตริย์เป็นเหมือน ใบเบิกทาง ที่ช่วยค้นหาข้อมูล ติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ เหมือนพ่อแม่เห็นสิ่งที่ดีแล้วมาส่งต่อให้ลูก

โครงการพระราชดำริเก่า ๆ ก็ยังใช้ได้อยู่ ถ้าใส่ใจยุคเก่า ๆ อย่างเดียวก็ไม่พัฒนาอะไรเลย ยุคใหม่อย่างเดี๋ยวก็เกินตัวไป ก็ต้องมีกลาง ๆ ก็ต้องคู่กัน เศรษฐกิจแบบนี้จะทันสมัยไปไหน ต้องเอาความกล้าหลังมาผสมกัน ยุคใหม่อย่างเดี๋ยวตายแน่ในยุคเศรษฐกิจแบบนี้ เข้าใจคนยุคเก่าและ โดมาจากคนยุคเก่าและตัวเองเป็นยุคใหม่” (เคน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 กันยายน 2563)

พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในรัชกาลที่ 10 ยังคงสานต่อโครงการพระราชดำริต่าง ๆ จากรัชกาลที่ 9 ต่อ ตามพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ว่า “เราจะสืบสาน รักษาและต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป” และยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ข้าราชการ กองทัพ ภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อช่วยกันพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์และสาธารณสุข การช่วยเหลือฟื้นฟูจากเหตุการณ์ภัยพิบัติต่าง ๆ แต่ยังใช้ระบบราชการเป็นตัวขับเคลื่อนและรูปแบบ จิตอาสา ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ทำให้ ราชประศาสนศาสตร์ ยังคงมีความต่อเนื่องยาวนานและได้รับความไว้วางใจจากทุกภาคส่วนของสังคม หรือ Public Trust

5.5.2 ราชประศาสนศาสตร์กับการเมืองไทย

แม้ว่ารัฐธรรมนูญของประเทศไทยจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระประมุข แต่ฝ่ายการเมืองหรือรัฐบาล ยังต้องเข้าถวายรายงานการปฏิบัติงานหรือการบริหารราชการแผ่นดินและ

ขอพระราชทานคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ จากพระมหากษัตริย์อยู่ตามวาระโอกาสที่เหมาะสมและได้รับพระราชดำริในเรื่องต่าง ๆ จากพระมหากษัตริย์ เพื่อมาพิจารณาในการดำเนินนโยบายสาธารณะหรือโครงการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่า ราชประศาสนศาสตร์เกิดจากพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระปรีชาญาณนี้ จะเป็นส่วนริเริ่มหรือเป็นแนวคิดที่รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐ จะนำไปพิจารณาเลือกใช้ในการดำเนินนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งในรัชกาลที่ 10 นี้ มีพระราชปรารภกับคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบัน 4 ประการ คือ (วิษณุ เครืองาม, 2562, น. 245)

- 1) ขอให้ทุกฝ่ายช่วยกันทำให้ประชาชนมีความสุขในการดำรงชีวิตและมีทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่าให้รู้สึกว่ามีอึดอัดขัดข้องหรือตันจนไม่มีทางออก
- 2) ช่วยกันสร้างความรับรู้สื่อกฎมูมิใจในประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของไทย
- 3) รมรงค์ให้คนมีวินัยและเคารพกฎหมาย
- 4) ส่งเสริมการมีจิตอาสา จิตสาธารณะ ไม่ทำอะไรที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว

สอดคล้องกับผู้ช่วยโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี แถลงการณ์ภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรี ถึงข้อปรารภของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2562 ระบุว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ 10 ได้พระราชทานพระราโชบายในการบริหารประเทศ โดยพระองค์ทรงเห็นความสำคัญของประชาชนและให้คิดถึงประชาชนเป็นหลัก

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 มีรับสั่งให้คณะรัฐมนตรี นำพระราโชบายมาใช้ในการบริหารประเทศ โดยคิดถึงประชาชนเป็นหลัก ส่วนการแก้ปัญหาสังคมของประเทศ ให้เน้นการสร้างวินัยให้กับประชาชนพร้อมฝากให้ประชาชน ภูมิใจในประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ ภูมิใจในวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของประเทศ เพราะสิ่งเหล่านี้จะเพิ่มมูลค่าให้กับประเทศในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้

พร้อมกันนี้ ยังฝากให้นำ จิตอาสา ไปขับเคลื่อนในการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน โดยการนำ จิตอาสา ไปช่วยบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งจะร่วมมือระหว่างส่วนราชการ ภาคเอกชน ก็สามารถทำได้ ที่จะถือเป็นการร่วมพลังช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และยังคงลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ (ไทยทริบูน, 2562) ผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์ ยังคงมี

บทบาทในการพัฒนาประเทศอย่างมีความต่อเนื่องต่อไป โดยได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนและประชาชนในรูปแบบจิตอาสา

ในประเทศไทยที่พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่เหนือการเมืองและการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และต้องการให้มีการเมืองที่มีเสถียรภาพ มีนิติรัฐและความผาสุก ถ้าการเมืองมีความมั่นคงแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์ก็จะมีความมั่นคงด้วย หากประชาธิปไตยอ่อนแอและนิติรัฐอ่อนแอ จะส่งผลร้ายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ ถ้ามีคุณภาพในระบบของประเทศไทยและประชาชนไทยมีความสุขและปรองดองกัน สถาบันพระมหากษัตริย์ก็จะสามารถอยู่ร่วมกับประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในสภาพแวดล้อมของประเทศไทยได้และเมื่อใดก็ตามที่ประเทศไทยไม่สามารถตกลงวิกฤตทางการเมืองได้ ก็จะถวายอำนาจคืนให้พระมหากษัตริย์ เพื่อที่จะได้เดินทางไปอีกครั้งหนึ่ง โดยได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์

“ยิ่งเราดูรัชกาลที่ 9 บ้านเมืองแตกแยกกันบ่อยมากถ้าเราดูย้อนหลัง ถ้าไม่มีสถาบันกษัตริย์ ไม่มีในหลวงรัชกาลที่ 9 เราคิดว่าบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ท่านคอยให้สติตลอด ท่านรับสั่งว่าเวลาใครเขามาว่าเรา ก็จับเขาไป แล้วมาขอภัยโทษ พระองค์ท่านเข้าใจและให้อภัย” (ปัญญา บุลิเวทินทร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 พฤศจิกายน 2563)

นี่คือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า พระราชอำนาจในการเข้ามาแก้ไขวิกฤติของประเทศนั้น มิได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นพระบรมเดชานภาพหรือพระบารมีของพระมหากษัตริย์ จึงทำให้เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองสงบลงได้ ตามที่ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ยกตัวอย่างถึงเหตุการณ์หรือวิกฤตที่เกิดขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หรือตอนเกิดเหตุกบฏเมษาฮาวาย 1 เมษายน 2524 และตอนเหตุการณ์ช่วงพฤษภาทมิฬปี 2535 ที่หลีกเลี่ยงความเสียหายรุนแรงไปได้ ซึ่งเป็นไปตามสูตรของการเมืองไทยคือถ้าพระเจ้าอยู่หัวคิดอย่างไรคนไทยก็ตามไปแบบนั้น ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1

ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มเติมว่า แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ก็ยังมีประชาชนบางกลุ่มมีความต้องการจะปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งประชาชนบางกลุ่มเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทย

ในช่วงเวลาที่สังคมไทยมีความเห็นที่แตกต่างกันจนต้องพยายามแสวงหาทางออกโดยการการเมืองหรือรัฐสภา

สอดคล้องกับไชยันต์ ไชยพร ที่ได้กล่าวว่า ในศตวรรษที่ 21 การมีระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญหรือมีพระมหากษัตริย์ ถือเป็นเรื่องประหลาด เป็นเรื่องพิเศษ ต้องเป็นประเทศที่พิเศษจริง ๆ ถึงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้จนถึงศตวรรษที่ 21 ได้ ความพิเศษนี้คือพิเศษทั้งตัวสถาบันและประชาชน ถ้าขาดความพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่งไป เช่น สถาบันไม่เป็นที่ยอมรับ ก็อยู่ไม่ได้หรือว่าประชาชนไม่เข้าใจความสำคัญของสถาบัน สถาบันก็อยู่ไม่ได้ ความสัมพันธ์นี้จึงเป็นความสัมพันธ์ที่พิเศษ ซึ่งมีประเทศไม่มากในโลกที่สามารถจะมีสถาบันพระมหากษัตริย์ได้

หากมีความขัดแย้งก็ต้องผลักดันไปที่รัฐสภา การแก้ต้องทำโดยผ่านรัฐสภา แต่เรื่องไหนแก้ไม่ได้ก็อธิบายให้ประชาชนเข้าใจ รัฐสภาต้องมีความเข้มแข็งและโปร่งใส อย่างที่มีการเสนอ พระราชกำหนดโอนอัตราค่าพลังพลและงบประมาณบางส่วนของกองทัพบก กองทัพอากาศ กองทัพอากาศ ไปเป็นของหน่วยบัญชาการถวายความปลอดภัยรักษาพระองค์ซึ่งเป็นส่วนราชการในพระองค์ พุทธศักราช 2562 รัฐสภาก็ต้องอธิบายว่าเหตุใดถึงให้ความเห็นชอบ ไม่ใช่ลงคะแนนกันไป เพราะแบบนี้ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เสียหาย เพราะจะบอกว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ทำให้คุณต้องลงคะแนนผ่านหรือยัง การที่คุณไม่อธิบาย ไม่อภิปราย คุณกำลังทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ จะต้องกล้าที่จะพูดเพราะระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญอำนาจต้องอยู่ที่รัฐสภาเป็นหลัก (ไชยันต์ ไชยพร, 2563)

5.5.3 ราชประศาสนศาสตร์ : แนวคิดทฤษฎีและนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาของประเทศไทย

ตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 เรื่องความหมายของราชประศาสนศาสตร์กับความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์ แล้วว่า ผู้วิจัยมีความต้องการให้การทวิวิจัยชิ้นนี้ เพื่อสร้างทฤษฎีมาอธิบายสังคมไทยโดยเฉพาะ เพราะเรายังไม่มีทฤษฎีสังคมศาสตร์ไทยมาอธิบายรูปแบบการพัฒนาประเทศไทยโดยเฉพาะ ดังนั้น เครื่องมือที่จะใช้วิเคราะห์หรือจัดระบบข้อมูลของเราจึงยังไม่มี การนำทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลสังคมไทย ก็คงไม่สามารถอธิบายได้ตรงนัก การจะสร้างภาพของระบบหรือสร้างภาพรวมของสังคมไทยขึ้นมาคงลำบาก เป็นปัญหาที่ทำให้สังคมศาสตร์ของเราค่อนข้างไปสนใจด้านประยุกต์มากกว่า

การสร้างทฤษฎีสังคมศาสตร์ไทย จะต้องเกิดจากการสะสมข้อมูลของสังคมไทยและก่อตั้งขึ้นเป็นทฤษฎี มีระบบอธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ของสังคมที่มีความเฉพาะของไทยเราเอง เพราะสังคมไทยเราผ่านประวัติศาสตร์มาแบบหนึ่ง อยู่ในสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แบบหนึ่ง อยู่ในที่ตั้งแบบหนึ่ง มีวัฒนธรรมความเป็นมา ศาสนาแบบหนึ่ง ดังนั้น ระบบแห่งความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จึงต้องเป็นชุดหนึ่ง ที่มีความเฉพาะที่เป็นของไทยเราเอง ที่จะต้องมีสิ่งที่พิจารณา 3 ประการคือ

- 1) ความเข้มแข็งในความรู้ทางทฤษฎี
- 2) มีการเปรียบเทียบ
- 3) มีการวิจัยข้อเท็จจริงสังคมไทย

ทั้งนี้ ราชประศาสนศาสตร์ไม่ใช่แค่พระราชกรณียกิจ แต่เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัย เห็นว่าเป็นแนวทางและรูปแบบของการพัฒนาที่เหมาะสมกับประเทศไทยเราเอง คือการมียุทธศาสตร์หรือ Strategy ที่จะพัฒนาประเทศได้ มีเอกลักษณ์และเป็นตัวของตัวเอง

ราชประศาสนศาสตร์เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับรัฐประศาสนศาสตร์ ที่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องซึ่งส่งผลให้การพัฒนาประเทศไทยมีความต่อเนื่องและเป็นแผนระยะยาวที่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำนายชาติตะวันตกและไม่เป็นทฤษฎีที่เป็นปฏิปักษ์กับใครเพื่อเป็นทางรอดของมนุษย์และเป็นทฤษฎีทางเศรษฐกิจที่สามารถปฏิบัติได้จริง

หากผู้ที่สนใจงานวิชาการด้านการพัฒนาประเทศหรือต้องการหาแนวคิดหรือทฤษฎีการพัฒนาอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบของการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งนอกเหนือจากการใช้ทฤษฎีจากนักวิชาการต่าง ๆ ในประเทศท่านอื่น ๆ และทฤษฎีการพัฒนาของนักวิชาการของกลุ่มประเทศตะวันตกแล้ว ผู้วิจัยต้องการนำเสนอว่า อาจใช้แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประเทศ ที่ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ซึ่งเป็นนักวิชาการคนแรกที่บัญญัติคำว่า ราชประศาสนศาสตร์และงานวิจัยชิ้นนี้มาอธิบายประกอบและประยุกต์ใช้ได้อีกแนวคิดหนึ่ง

ผู้วิจัยพบว่า ราชประศาสนศาสตร์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ประสบอยู่อย่างเร่งด่วน มีการพัฒนาแบบเป็นขั้นเป็นตอน เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนใน

ลักษณะการพึ่งตนเองและส่งเสริมให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ อีกทั้งยังมีการเสริมความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมและเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ราชประศาสนศาสตร์เป็นนวัตกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างหนึ่งที่น่าสนใจจะนำไปใช้อธิบายกรอบแนวคิดด้านการพัฒนาประเทศไทย เพื่อให้มีความชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้นได้และเป็นประโยชน์กับงานวิชาการในด้านต่าง ๆ ต่อไป

5.5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงลึกในเรื่องของการบริหารจัดการภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ตามบทบาทในรัฐธรรมนูญ
- 2) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคปัจจุบัน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความเป็นสัญลักษณ์ความมั่นคงของชาติ พระราชอำนาจนำและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยทั้งประเทศ

บรรณานุกรม

- กนก วงษ์ตระหง่าน. (2553). *แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2563). *สถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย*. สืบค้นจาก <https://www.moac.go.th/king-thaisociety>
- กรกฎ ทองชะโฮด. (2563). *ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กรป้องกันและปราบปรามการทุจริต*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/646313>
- กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก. (2560). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกองทัพบก*. กรุงเทพฯ: กองทัพบก.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2558). *นายกฯ รัฐบาลเชื่อมั่นนำพระราชดำริ มาพัฒนาประเทศทุกด้าน*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/676644>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2559). *กษัตริย์นักบริหาร ปลุกวิคิดในใจคน*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/724437>
- คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (2530). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กับงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2563). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. สืบค้นจาก http://www.stabundamrong.go.th/web/book/50/b5_50.pdf
- จุมพล หนิมพานิช. (2553). *การบริหารจัดการภาครัฐใหม่ หลักการ แนวคิดและกรณีตัวอย่างของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2563). *แนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นจาก http://www.stabundamrong.go.th/web/book/50/b5_50.pdf
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). *แนวทางและวิธีวิจัยสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชนิดา จิตตรุทชะ. (2559). *วัฒนธรรมพีระมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา จิตตรุทชะ. (2560). *ความไว้วางใจสาธารณะกับธรรมาภิบาลของรัฐไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชียงใหม่นิวส์. (2561). “มูลนิธิโครงการหลวง” แนวพระราชดำริเพื่อส่งเสริมอาชีพให้ชาวเขา. สืบค้นจาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/852990>
- ไชนันต์ ไชยพร (2563). *ราชาธิปไตยกับสถาบันกษัตริย์*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/85324>
- ทวี สุรฤทธิกุล. (2563). *ความคาดหวังของคนไทยต่อสถาบันพระมหากษัตริย์*. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/4677>
- ไทยทรिบุเน. (2562). *สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งหลักการดำเนินงานของคณะรัฐมนตรี 4 ประการ คำนึงถึงประชาชนเป็นหลัก นำจิตอาสาขับเคลื่อนสังคม*. สืบค้นจาก http://www.thaitribune.org/contents/detail/302?content_id=34606&rand=1551614634
- ธงทอง จันทรางศุ. (2559). *บุญเหลือเมื่อได้เกิดแผ่นดินนั้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- นันทเดช เมฆสวัสดิ์. (2562). *วิวัฒนาการต้นโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สันติสิริการพิมพ์.
- นราธิป ศรีราม. (2558). *แนวทางการพัฒนาการบริหารราชการไทย. ในเอกสารการสอนชุดวิชา ขอบข่ายการศึกษาและวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นลินทิพย์ ภัคศรีกุลคำธร. (2563). *สถาบันพระมหากษัตริย์ศูนย์รวมจิตใจของคนไทย*. สืบค้นจาก <https://positioningmag.com/11370>
- บีบีซีนิวส์. (2561). *5 เกร็ดน่ารู้เกี่ยวกับสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-47770285>
- บุษกร วัฒนบุตร, พระครูโสภาสนนทกิตต์ และพระครูอุดมสิทธิธนายก. (2561). *ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาคนไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 6(พิเศษ), 539-552.*
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2562). *นวัตกรรมสังคมสร้างสุขด้วยการแบ่งปัน*. เชียงใหม่: พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563) . *จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นจาก
<https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ.2562*. เล่ม
 136 ตอนที่ 14 ข หน้า 1 ประกาศใช้ 4 พฤษภาคม 2562
- วีรพงษ์ รามางกูร. (2557). *การเมืองไทยใต้อาทิตย์สองดวง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- วิกรณ์ รักษ์ปวงชน และวิมาน กฤตพลวิมาน. (2562). *ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับใช้งานและ
 ประกอบการศึกษา*, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2546). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย*.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2552). *ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ฐานรากของถนนสู่ประชาธิปไตยอัน
 สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิริยะ.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2560). *พระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 จากมุมมองของราชบัณฑิต*.
 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- วิชัย อุตสาหจิต. (2562). *ภาวะผู้นำ นำตนก่อนนำคนอื่น: ภาวะผู้นำที่แท้จริง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 ไชเบอร์พรีนทิงกรุ๊ป.
- วิษณุ เครืองาม. (2562). *ลงเรือแป๊ะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- วัชรวิทย์ ไชยสาร. (2563). *พระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตย*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 4(2), น.
 1-23.
- สถานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). *ศาสตร์ของพระราชา*. สืบค้นจาก
<https://sites.google.com/view/ebookkingmvc>
- สันติสุข โสภณศิริ. (2555). *สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
 มูลนิธิเด็ก.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2559). *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุกัญญา มกรารุช. (2560). *อัจฉริยะ 100 หน้าการเมืองการปกครอง*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สุรยุทธ จุลานนท์ . (2563) . *แนวทางการพัฒนาประเทศตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นจาก
http://www.stabundamrong.go.th/web/book/50/b5_50.pdf
- สุถักษณ์ ศิวรักษ์. (2562). *ราชาธิปไตย ไทย-เทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).(2552). *พระราชกรณียกิจด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. สืบค้นจาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/21631>
- สุภชัย พานิชภักดิ์. (2561). *เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559). *เมืองนิยม เมืองของไทยคือบ้านของเรา*. นนทบุรี: ศูนย์ศึกษามหา นครและเมือง มหาวิทยาลัยรังสิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). *เอนกทรรศน์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันสร้างสรรค์ปัญญา สาธารณะ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2561). *ราชาธิปไตย ว่าด้วยพระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์และ สังคม-การเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2562ก). *เค้าโครงความคิดพินิจประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ, หจก. โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี..
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2562ข). *พระมหากษัตริย์กับความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ:มูลนิธิสร้างสรรค์ ปัญญาสาธารณะ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2563). *ทวิทรรศน์ ผสานตะวันตก-ตะวันออก*. กรุงเทพฯ:มูลนิธิ สถาบันสร้างสรรค์ปัญญาสาธารณะ, หจก. โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี..
- อานนท์ สักดิ์วีระชัย. (2563). *ราชาธิปไตยในการบริหารราชการแผ่นดินในพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/daily/detail/9610000121177>
- อุทัย เลหาวิเชียร. (2558). *ความหมาย วิวัฒนาการสถานภาพและแนวโน้มของรัฐประศาสนศาสตร์. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาขอบข่ายการศึกษาและวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อณิษฐา หาญภักดีนิยม และจิตสุภา แกมทับทิม. (2561). *วัฒนธรรมองค์กรระบบราชการไทย. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 7(1), 343-351.
- อาเซียนซิตี้. (2563). *นวัตกรรมทางสังคม*. สืบค้นจาก http://aseancities.net/?page_id=633&lang=th
- โอเคเนชั่น. (2562). *จักรพรรดิญี่ปุ่น*. สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/mblog/entry.php?id=1073946>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Crotts, J., & Turner, G. (1999). *Determinants of intra-firm trust in Buyer-Seller Relationship in the International Travel Trade*. Retrieved from <http://thaiejournal.com/journal/2556volumes2M/15.pdf>.
- Fry, L. W. (2003). Toward a Theory of Spiritual Leadership, *The Leadership Quarterly*, 14, 693-727.
- Nicholas, H. (1980). *Public Administration and Public Affairs*. New Jersey: Prentice Hall.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*, New York: Harper&Row.
- Kobkua, S. (2003). *Kings, Country and Constitutions Thailand's Politic Development 1932–2000*, London: RoutledgeCurzon.
- Kolb, D.A., Rubin, I.M. & Osliand, J. (1991). *Organization behavior reader*. Englewood Cliffs, NJ: Practice-Hall.
- Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Luhmann, (1979). *Trust and Power*, John Wiley and Sons, New York.
- Lussier, R.N., Achua, (2004). *Leadership: Theory, application, skill development* (2nd ed.). Australia: Thomson.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organizations*. (A.M. Handerson and T. Parsons, Trans.). New York: Free Press.
- Merriam, S.B., and Caffarella, R. S. (1991). *Learning in Adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Romer, Paul M. (1989). *Human Capital and Growth: Theory and Evidence*. Cambridge, 1989.
- Oswald, Sanders J. (1980). *The Holy Spirit and His Gifts*. New York: KTAV.
- Yukl, Gary A. (2010). *Leadership in organizations*. New Jersey: Pearson.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ลัทธจิตร มีรักษ์
วัน เดือน ปี เกิด	26 พฤศจิกายน 2520
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, 2541 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปริญญารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์, 2560 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, 2547 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, 2563
ที่อยู่ปัจจุบัน	22/124 หมู่บ้านพฤษภาวิไลเลข 22 (ปิ่นเกล้า-สิรินธร) ซอยวัดโค นอน ถนนบางกรวย-ไทรน้อย ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี รหัสไปรษณีย์ 11130
สถานที่ทำงาน	พรรครวมพลังประเทศไทย
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้เชี่ยวชาญประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร